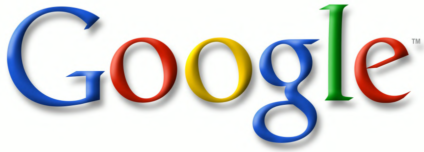

Google

[redacted]

Skrifter
och
Handlingar,
Til
Uplysning i Swenska
Kyrko och Reformations
Historien.

Första Delen.

UPSALA,
Tryckt hos Direct. JOHAN EDMAN, 1790.

Operum fastigia spectantur, latent fundamenta.

QUINTILIANUS I. Prooem.

Företal.

Flere wid Reformations-tiden utkomne Skrifter, lämna et ypperligit ljus uti Swenska Kyrko och Reformations Historien. Olai Petri, Laurentii Petri, Laurentii Andreæ afhandlingar äro däribland de märkeligaste, men hwilka nu mera äro så sällsynte, at man anser, hwar en af dem särskildt, för en skatt i alla Bibliothequer, och näppeligen, på något ställe, finner dem samlade och fullständige.

Utgifwaren har därföre trodt sig icke mißhaga allmänheten, då han å nyo lämnar dem i deß händer. Han har äfwen tillagt några til detta ämne hörande, förut i strödda Handlingar införde Skrifter, såsom och något tilförene icke tryckt.

Det

Företal.

Det gamla skrifsättet har man bibehållit, som ökar deßa Skrifters wärde, för granskare af språket; utom den ändring, at de nu brukelige meningarnas skiljeteckn blifwit införde, då, i hufwud uplagorne, utom punct (.) i slutet af en och annan hufwud-period, samt någon gång frågoteckne (?), endast brukas et långt comma (/). Äfwenså har man för at icke stöta ögat, då mycken skiljagtighet i skrifsättet förekommit, merendels nyttjat det mäst brukade; således sedvenior, som äfwen skrifwes: sidhwenior, sedhwänior, sedvänior; twedregt, som äfwen skrifwes: twädrägt, tvädregt, tuedrägt; embete, som äfwen skrifwes: ämbete, ämbethe; macht, som äfwen skrifwes: makt, mact; book, som äfwen skrifwes: boock, bock m. m. Icke mindre härutaf, än af de främmande ord uti deßa skrifter förekomma, ser man at swenska språket, icke wid Reformations-tiden hade någon stadga. Således finner man: sacrera, consacrera, ministrera, formaledielse, m. fl. Synnerligen har Tyskan haft mycken inflytelse, icke endast på skrifsättet, såsom: jach, mich, m. fl., utan äfwen på sjelfwa orden, såsom: wunskar i stället för ön-

Företal.

önskar, winbom i stället för winträd. Detta oagtadt, finner man det dock ganska manligt, och et upmärksamt öga ser åtskilligt, som kan tjena til uplysning.

Skulle Läsaren med wälbehag anse detta företag, blifwer fortsättningen därutaf et nöje för

Utgifwaren.

Inne-

Innehåll.

Swar

[redacted]

SWAR
påå
TOLFF SPÖRSMÅL

om noghor ſtycke ther then euangeliſke lårdom och the papiſters lårdom icke dragha offuer eens, och driſwes tilbaka the ſwar ſom Doctor Pedher Galle om ſamma ſpörſmål giffuit haſwer.

OLAUUS PETRI.

Stocholm

M. D. XXvij.

Den utaf Konung GUSTAF den Förste icke mindre klokt anlagde än med styrcka och warsamhet utförde *Reformation* i Swerige, intager et lika lysande rum i Deß som wigtigt i fäderneslandets tideböcker. Öfwertygad, at den rena lärans antagande lättast och endast rätteligen kunde winnas genom öfwertygelse hos allmenheten, anbefalte han at Olof Petri med några af Canikerne i Upsala måtte täfla om de, dem emellan stridiga satser. Dom-Capitlet i Upsala utsedde dårtil Peter Galle (Ulftand) då *Theologiæ Professor* i Upsala. 1524 annan dag Juhl, trädde Konungen efterfölgd af Rikfens Råd och Ärke-Biskopen Johannes Magnus tillika med hela den Catholska skaran up i Capitlet. Samtalet börjadedes sagtmodigt, men de täflande upeldades snart och ropade med förwandlade anleten samt sådant stormande öfwer hwarannan, at åhörarne swårligen kunde fatta meningen däraf. Konungen befalte dem därföre sluta, och gaf Olof Petri segren, emedan han bestyrkte sina satser af den Heliga Skrift, då Gallen ej annat anförde än de gamla Fädernes witnesbörd och älsta Församlingens frånsagor. Bägge fingo dock befallning at på modersmålet upsätta, den ene sina inkast, den andre sina swar, på det andra äfwen om sanningen kunde winna underrättelse. Konungen sände sedan deße artiklar til de förständigaste i Riket af hwardera sidan, låt utgifwa dem i tryck 1527 *in 4:to*, och blefwo de efter Konung CARL den IX:des befallning omtryckte i Stockholm 1605.

Se *Olof Celsii* Kon. GUSTAFS Hist. *p. 244 seqq.*

Allom och huariom och enom som thenna min scriffuelse låsande eller hörandes warda, Unskar iach *Olauus Petri* Stocholms rådz Secretarius, Nådh och fredh j Herranom Jesu Christo.

Epter nw (Christelige låsare) en dråpelig twedregt j lårdomen såå her j Swerige som j annor land upkommen år, Christendomen til en stoor fare, haffuer Högboren förste och herre, her Götzstaff medh gudz nåde Sueriges och götes uthwald koning, wår kåre nådige herre, thet swårligha lagdt påå hjertat, och befrågat sich nw medh then ena parten, och nw medh then andra, påå huadh stycke samma twedregt måst hengde, och wart påå sidsstonne underuijst ath ån thå thet wel war j mong stycker, doch wor-

 do

do hans nåde, 12 besynnerlighen stycke so-
regiffuin ther samma twedregt en stoor deel påå hengde, huilka hans nåde loot vpscriffua j spörsmåls wijse, och forsende til någro goda men aff huar parten begierendes weta huadh skääl huar for sich hade j then acht (som iach forstoodh) ath hans nåde achtade medh tidhen til hopa kalla flere lärda men och kyrkiones prelater offuer alt rikit, och lata ther forekomma begge partes skääl och beuijsning, och thå tagha ther uth huadh rättast kunde finnas, ath fornemda twedregt motte ther medh affstilt warda. Ibland andra som samma spörsmål sendt worde war iach en (än thå then ringeste) til huilka iach som mich aff lydnone borde, swarade, epter thet forstond som gudh mich giffuit hade, och wart åtspordt aff fornemda wår nådigesta herra, om iach wille wara til swars om samma min swar jn for godha men, om ther nogher annar funnes som ther vdinnen jtt annat sinne och mening hade, huilkit iach och iakade, och foor for then skul jn til Vpsala j twå gongor besynnerliga for then goda mans skul Doctor Pedher Galle then iach fornam til samma spörsmål suarat haffua, och wille medh honom ther om varit

til oorda och dispútering om samma spörsmål, och om huar annars swar, huar the icke hade dragit ofuer jtt, och fortalde iach ther openbarliga jn for fornemda wår nådigeste herra, en deel aff rikesens rådh och j samma Doct. Pedhers medh andra monga gode mendz närwaro, en stoor deel uthaff the swar som iach til samma spörsmål gifuit hade. Och epter samma Doct. Pedhers swar woro thå endeels pää scrifster uthgiffwen och funnes wara twert emoot min swar, war iach redoboghen ath strida emoot them och nidherslå them om han hade wiliet forswarat them. Men han baar fore noghro saker sådana som the kunde wara ath han thet icke göra kunde eller wille, och brukade ther til wener och böner ath ther inghen mera dis putering aff wart j noghen then resen. Doch wart sagdt både parter fore, ath wij wår swar til forscriffna spörsmål, skulle jnnan en forsagdan tijdh scriffteliga vpgiffua, huilkit och såå nw skeedt är som her epter forteldt finnes. Och epter Doct. Pedhers swar kommo mich först til handa och woro twert emoot min swar, haffuer iach strax widh min scriffteliga swar motat och nidherslagit the skäål han haffuer och sender honom til

handa, forbidandes om han kan vprätta them igen och bestää medh thet sinne som han haffuer, huilkit for then skul skeedt är, ath när noghon samquemd skee kan j riket medh lärda men som achtat är, mää thä til forenne offueruäghin warda begge partanes skääl, och teste snarare besinnas och anammas thet rättast är. Sää och for ey ath doct. Pedhers anhang haffua latit sich lydha ath han haffuer allaredo wunnet segher, och honom weet nw jngen ey eller törr noghot tiltala eller swara, thet doch her skall annerledes besinnas, och hoppes iach till gudh sää fast sanning haffua medh ath sara, ath iach wil them, ey aleenast for doct. Pedher, utan och for huar man erligha och dristeligha bekenna och tilstää. Och äro spörsmälen theße som her epter fölia.

Thet första.

Om man måå vndfalla helga manna lärdom kyrkiones brukningar och seduenior the som icke haffua gudz ordh medh sich.

Thet andra.

Om wor herre Jesus Christus finnes haffua befolt prestom påuom och biscopom &c., noghot welle eller herradöme offuer menniskiona annat än thet aleena ath the skola forkunna gudz ordh och wilia, och om noghre andre prester bör ath wara än the som thet göra.

Thet tridie.

Om theres lagh, bodh eller stadgar, kunna binda menniskiona till noghon synd om hon gör ther emoot.

Thet fierde.

Om the haffua macht med ban skilia noghon fråå gudh såsom en affhuggen ledamoot aff gudz forsambling, och göra honom til dieffuulens ledamoot.

Thet femte.

Om thet herradöme som nw vpkommet är medh påuan och hans hoop, är moot eller medh Christo.

Thet sette.

Om noghot annat är gudz tienist, än ath man holler hans bodh, såsom är menniskio funder the gudh intit budhit haffuer.

Thet siunde.

Om menniskian kan warda salig for sina fortienste skul eller aff blotta gudz nåde och barmhertigheet.

Thet ottonde.

Om closter leffuerne haffuer noghor grund j scrifftenne.

Thet nijonde.

Om noghor menniskia haffuer, eller haffuer hafft mact annerlunda sticta om sacramentit j wijn och brödh än Christus sielfwer jnsatt haffuer.

Thet tijonde.

Om man skal halla sich wid nogher oppenbarilse som seyas skeedda wara andra än the som j then helga scrifft beslutna äre.

Thet ellofte.

Hwad skäl finnes j scrifftenne om skerseeld.

Thet tolfte.

Om man skal wörda dyrka eller tilbidia helgonen, och om helgonen äre were forsuarare, patroner, midhlare eller fordactingare jn for gudh.

Til

Til thet första spörsmålet som är, om man måå unfalla helga manna lärdom, kyrkiones brukningar och seduenior the som icke haffua gudz ordh medh sich, gaff *Doct. Pedher* thenne eptersscriffna swar ordh fråå ordh.

Thet första spörsmål haffuer j sich 2 Galle.
stycke som först är om man måå unfalla helga manna lärdom. Ther til swaras såå. The helga scrifft som är aff gudi then helga anda haffuer högd och diwpt sinne såå ath hon ey rätteliga och clarliga underståndes mongestads vtan hon bliffuer vtlagd och vthtyd epter then helga andes sinne och mening, som S. Pedher han sägher och klagade, ther Ep. 2. c. 3.
han berörer om S. Pauli lärdom och fleres j gambla och nyia testamentet: In epistolis *Pauli* sunt quedam difficilia intellectu que indocti & instabiles deprauant sicut & ceteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Thet är såå mykit sagdt: J Pauli lärdom finnas noghor haard och grundig stycke til ath begripa och vnderstå huilken olärde och ostadiga menniskior eller lärare haffua wrongeliga vthlagdt och vthtydt som the haffua och giordt andra scriffter sich sielffuom til fördömelse som finnes och in Actibus Apostolorum c. 8. ath then Ethiops eunucus som war mechtiger och j wål hade drottningenes in Ethiopia all hennes rikedoma och håffuor, farande fråån Hierusalem

lem påå sin wagn heem igen, las han j
prophete boken, som såå lydher: Tamquam
Esa. 53. ouis ad occisionem ductus &c. thet är:
Som itt fåår som ledes til ath slactas och
som itt lamb som ligger tyst thå thet klippes
såå skal han tiya eller wara tyst. Thet under=
stood icke then Ethiops. Thå kom Gudz en=
gel tagandes Philippum förde honom til man=
nen, än Philippus sade til honom: Förståår
tw thet tw läs? Swarade Ethiops seyan=
des: Huru skal iach thet forstå vtan noghor
lårer mich? Her medh beuises snarliga ath
the helga scrifft hon är mongestads såå haard
och grundigh ath hon jngalunde kan förstån=
das rätteliga vtan lårare och vthtydare. Nw
fins thet ath the som haffua talat och vth=
tydt the helga scrifft både j thet nyia och j
thet gambla testamentit äre helge men, som
S. Pedher clarligha och witterliga beuiser j
2 Pet. 1. sin epistole, såå seyandes: helga menniskior
som haffua vthlagdt the helga scrifft och pro=
phecier the haffua icke talat aff sich sielffua,
vtan the haffua warit jngiffna aff then hel=
1 Cor. 12. ga anda. For the saker sägher S. Pauel:
Then helge ande haffuer skift nådergåffuor
och ämbete j then helga kyrkie, sombliga
haffuer han giffuit nådher til ath interpre-
tere och vthtyda talet j the helga scrifft,
sombliga haffuer han satt til apostla, sombli=
ga til lårare, sombliga til vthtydare i the helga
scrifft. Nw epter thet the helga kyrkies lära=
re haffua lärdt och vthtydt the helga scrifft
icke

[redacted]

icke epter theres eghen wilia vtan epter then helge andes jngiwtilse, then som vnfaller helga manna lärdom, han vnfaller gudh och then helga anda som genom them haff-uer talat.

Men thet andra stycket j thetta spörs-målet, om man måå vnfalla kyrkiones bruk-ningar och seduenior som icke gudz ordh medh sich haffua, thet är the icke grundade äre påå the helga scrifft, ther måå såå swa-ras: The kyrkiones brukningar och seduenior som skäliga äre, och icke haffua noghon twe-dregtigheet medh scrifftene, huilka holne äre j longan forlidhen tijdh aff wore forfädher helge och lärde men som forfarne warit haff-ua j the helga scrifft mykit mera än noghon lärd man nw kan wara, än thå the icke kunne beuisas aff texten in biblia, for ty thet är mykit giordt lärdt och skickat aff för-sta predicare och theras epterkommande som wore apostlarne och theres epterföljare som icke är scriffuat thet som beuisas kan medh S. Pauels lärdom: Thå iach komber til 1 Cor. 11.
idher thå wil iach skicka alt annat, och han sägher intit huadh thet är han ville skicka. Och S. Joannis tridie epistola ther sägher han til then han tilscriffua wil: Jach skulle mykit scriffua tich til än iach wil thet icke medh bleck och penna vtan medh samtal, än huad han talade ständer icke scriffuat. Sam-malunda Actuum 16 & 17. ath Paulus och Si-

Silas the gingo om kring til the rwm the hade predicat och formanade them ath halla thet apostlane och ålderfädrane hade lärdt och befalt them, än huad thet war stonder jntit benempt j scrifften och såå mong annen otalig stycke finnas som jntit är scriffuat, thå haffuer vtan twåkan the helga kyrkia, thet är kyrkiones formen, först apostlane och seden theres epterkommande mykit laghat och skickat aff then helge andes jngefft som nw är och lenge haffuer warit kyrkiones skäliga och gudheliga brukninger och seduenior. Her påå kan mykit beuisas ath man icke måå och icke eller skall unfalla sådana kyrkiones brukningar och seduenior som nw är sagdt. Såå säger och S. Augustinus til en prest som kållas Casilianus och stonder scriffuet in decreto dist. xi. J all kyrkiones ärende ther man finner jntit rördt om j the helga scrifft, thet skal man halla for lagh almoghens goda seduenior, och the wore forfädher the haffua laghat och skickat ther om.

Til samma spörsmål haffwer iach såå swarat.

Olauus. Til thet första spörsmål är märkiendes ath then helga scrifft giffuer oß mongestädes
Es. 11. fore om gudz ordh, ath the jngalunda for-
1 Pet. 1. wandlas kunna, vtan som gudh them sagt
Mat. 24. haffuer såå bliffua the til ewigh tijdh. Hwar nw lärarena eller helga doctores och kyrkiones

[redacted]

nes brukningar haffua råtsliga gudz ordh för sich, ther samma ord ey misbrukat wårda och draghen jfrå theres rätta förstond måå man jngalunda vnfalla them, ty j sådana saker achtar man gudz ordh som doctores och kyrkiones brukning föra, och icke doctores eller brukningena. Men hwar samma doctores eller helga men, teslikes och kyrkiones brukningar eller seduenior som icke haffuer retsliga gudz ordh för sich, måå man them wel unfalla för ty huar såå icke wore, ath man motte them unfalla ther the ey hade gudz ordh medh sich, thå wore jngen skelweng emellen gudz ordh och menniskies ordh, epter thet man jntit there vnfalla kunde, och wille såå fölia ther aff ath gudh och menniskior wore lika, epter thet theres ordh lika wore, men hoo är såå oförstondig ath han sådana stycke wille tillata? Teslikes wille och fölia ther aff jtt forblistret wåsende, ty ath lårarene haffua offta farit wille och scriffuit twert emoot gudz ordh, offta haffua the och scriffuit huar emoot annan. Skulle man nw icke måå unfalla theres ordh ther the icke hade scrifftena för sich, moste man och anamma theres wilfarelse, och mong stycke som wore emoot gudz ordh, och emoot huart annat, och skulle man påå sidsstone ey weta huar han bliffue.

Item Christus haffuer offta forwarat oss ath wij skole tagha oss wara för falska prophe-

pheter, som vnder hans nampn j stoor hälig-
Math. 7 & het kommandes worde; och S. Paulus badh
24. ath wij skulle all ting pröffua behallandes
1 Thess. 5. thet som gott wore. Thesslikes rådher och
S. Johannes oss ath wij icke scole troo alla
andar, vtan forsökiat om andanar äre aff
1 Joh. 4. gudhi eller ey. Hwar man nw icke un-
falla motte menniskios lärdom eller bruknin-
gar, hade Christus och hans apostlar, få-
fängeliga giffuit oss sådana lärdom. Men
thet kan jw jngen redheligen menniskia säya,
ath Christus eller hans apostlar skulle noghot
haffua fåfängeligit lärdt oss. Therfore moste
aff nödenne fölia her vth ath man wel må
vnfalla helga manna lärdom och kyrkiones
bruckningar, ther the icke haffua gudz ordh
for sich.

Såå haffuer thet och aff första begyn-
nelsen altijdh warit ath huar och en haffuer
warit frij til ath anamma aff menniskio lär-
dom såå mykit han haffde fornummet kom-
ma offuereens medh scrifftenne latandes thet
andra fara. Thet bekenner S. Augustinus
mongestädes j sin scriffuelse, thet och jnsat är
j påwans laghböker. Sammalunda är om
kyrkiones seduenior eller bruckningar, huil-
ka ganska offta haffua warit foruandlade j
fortijdhen som aff hystorier och påwans lagh-
böker clarligha nogh for öghomen är. Haff-
ua the nw såå offta til förenne warit for-
uandlade, är jw clart påå tagha ath man
än

än nw måå unsalla them och foruandla ther vdinnan epter lägligheeten. Her medh är thenne artikel claar nogh såå ath her icke flere bewijs göres behooff, än thå ath man wel flere åstadhkomma kunde. Nw epter thet doctor Pedher Galle haffuer fast annerlunda swarat til thetta första spörsmålet, såå ath hans swaar äre twärt emoot theße min swar, ther han bäär fore noghor löös skääl, will iach nw haffua them for hender, huilka nest gudz hielp wel skole til baka driffuas ty the haffua en löös grund.

Och är först merkiandes ath han haffuer icke rätt swarat til artikelen eller spörsmålet j thet första stycket, for ty spörsmålet lydher om man måå vnsalla helga manna lärdom ther the icke haffua scrifftene for sich. Ther swarar han såå til j sin beslutning: Epter the helga kyrkios lärare haffua lärdt och uthtydt the helga scrifft icke epter theres eghen wilia vtan epter then helge andes ingiutelse, then som vnsaller helga manna lärdom, han vnsaller gudh och then helga anda som genom them haffuer talat. Thetta är jw icke suarat rätt til spörsmålet, for ty när helga lärare uthtydha scrifftene icke epter theres eghet sinne, vtan epter then helge andes mening, thå haffua the scrifftene, thet är gudz ordh medh sich, såå ath then them thå vnsaller han vnsaller gudz ordh. Men spörsmålet lydher ther uppå om man må vnsalla theres

res lärdom när the icke haffua såå gudz ordh medh sich, ther skulle han haffua swarat til. Här warder jntit fråghat om man kan forstå scrifftena vtan uthtydhare eller ey. Her frågas om man måå vnfalla then vthtydelse som icke haffuer scrifftena medh sich. Thet är jntit twiffuel ath wij skole haffua lärare, ty Christus haffuer sielff såå befolt när han uthsende sina apostlar och läriungar, ath the vthgå skulle j hela werldena lära och forkun-
Math. 28. na hans wilia. Men artiklen lydher ther vppå om man måå vnfalla theres lärdom när the annat lära än gudh them befolt haffuer. Och thet är nw tilforenne beuisat ath man thet göra måå, och aldrigh skal Doctor Pedher annat kunna medh noghen redeligheet beuisa.

Och skal man her weta ath lärarene haffua then befalning aff gudhi ath the skola forkunna gudz ordh clart och reent, vtan all tilsätning, såå framt the icke skola warda be-
Prou. 30. slagne medh lögn. Ty gudh haffuer strengeliga forbudhit, ath man huarken skal tagha
Deut. 4. & 12. noghot aff hans ordh eller legia ther noghot til, och S. Paulus sade thet wara jtt forbannat ting ther annat worde predicat än thet han predicade, wore thet än engelen aff
Galat. 1. himmellen som thet giorde. Såå är thet och noogh witterlighet ath thet Paulus predicade thet war gudz ordh, och moste her såå fölia vth ath lärarena ey annan befolning haffua

j thet-

j thetta stycke vtan til ath forkunna gudz ordh, huilkit Christus och sielffuer offta bekenner ath han intit talade aff sich sielff vtan aleena som honom aff fadhren befalt war. Hade nw Christus och hans apostlar icke macht til ath tala annat än them aff gudhi befalt war, kan jw inghen wara såå oförstondigh ath han giffuer noghro lärare störe macht än the hade. Och wil her så följa aff ath såsom lärarena göra offuer theres befalning när the predica annat än thet gudz ordh innehalla, såå äre wij icke heller plichtige til ath höra them j sådana saker. Lärarena haffua wel befalning ath the vthyda skole scrifftena for them som äre oforstondige, men them är intit befalet ath the noghot skola tilläggia aff sitt egher, tw gudz ordh äre noogh fulkomblighen sáå ath them jngen menniskies tilsätning behooff görs. Såå äre the och claar och liws noogh j sich sielff, som Dauid sägher j psalmen; men ath the synes somme städes wara oß swåår til ath forstå, thet är icke ther aff ath gudz ordh haffua noghot mörker medh sich, vtan aff woro oforstondigheet och oforfarenheet wij medh oß haffua. Såå war thet och medh then Ethiops som Doct. Pedher omtalar. Såsom thet icke är solenne skul ath then ther kranck öghon haffuer icke kan see vppå henne, hon är jw claar noogh j sich sielff och görs ey behoff ath hon warder vplyst eller forclarat, men the kranka öghonen haffua

 skul-

res lärdom när the icke haffua såå gudz ordh
medh sich, ther skulle han haffua swarat til.
Här warder jntit fråghat om man kan for-
stå scrifftena vtan uthtydhare eller ey. Her
frågas om man måå vnfalla then vthtydel-
se som icke haffuer scrifftena medh sich. Thet
är jntit twiffuel ath wij skole haffua lärare,
ty Christus haffuer sielff såå befolt när han
uthsende sina apostlar och läriungar, ath the
vthgå skulle j hela werldena lära och forkun-
Math. 28. na hans wilia. Men artiklen lydher ther
vppå om man måå vnfalla theres lärdom
när the annat lära än gudh them befolt
haffuer. Och thet är nw tilförenne beuisat
ath man thet göra måå, och aldrigh skal
Doctor Pedher annat kunna medh noghen
redeligheet beuisa.

Och skal man her weta ath lärarene haff-
ua then befalning aff gudhi ath the skola for-
kunna gudz ordh clart och reent, vtan all
tilsätning, såå framt the icke skola warda be-
Prou. 30. slagne medh lögn. Ty gudh haffuer stren-
geliga forbudhit, ath man huarken skal tagha
Deut. 4. & 12. noghot aff hans ordh eller legia ther noghot
til, och S. Paulus sade thet wara jtt for-
bannat ting ther annat worde predicat än
thet han predicade, wore thet än engelen aff
Galat. 1. himmellen som thet giorde. Såå är thet och
noogh witterlighet ath thet Paulus predicade
thet war gudz ordh, och moste her såå fölia
vth ath lärarena ey annan befolning haffua

j thet-

j thetta stycke vtan til ath forkunna gudz ordh, huilkit Christus och sielffuer offta bekenner ath han jntit talade aff sich sielff vtan aleena som honom aff fadhren befalt war. Hade nw Christus och hans apostlar icke macht til ath tala annat än them aff gudhi befalt war, kan jw jnghen wara sää oförstondigh ath han giffuer noghro lärare större macht än the hade. Och wil her så fölia aff ath såsom lärarena göra offuer theres befalning när the predica annat än thet gudz ordh jnnehalla, sää äre wij icke heller plichtige til ath höra them j sådana saker. Lärarena haffua wel befalning ath the vthyda skole scrifftena for them som äre oforstondige, men them är jntit befalet ath the noghot skola tilläggia aff sitt eghet, ty gudz ordh äre noogh fulkomblighen sää ath them jngen menniskies tilsätning behooff görs. Sää äre the och claar och liws noogh j sich sielff, som Dauid sägher j psalmen; men ath the synes somme städes wara oß swäär til ath forstå, thet är icke ther aff ath gudz ordh haffua noghot mörker medh sich, vtan aff woro oforstondigheet och oforfarenheet wij medh oß haffua. Sää war thet och medh then Ethiops som Doct. Pedher omtalar. Såsom thet icke är solenne skul ath then ther kranck ögon haffuer icke kan see vppå henne, hon är jw claar noogh j sich sielff och görs ey behoff ath hon warder vplyst eller forclarat, men the kranka öghonen haffua

skullena; sàå är thet icke eller gudz ordz skul om the icke forstonden warda, vtan wor eghen skröpligheet och oforstondigheet komber thet åstadh: ty sägher och S. Petrus ath olärde och ostadiga menniskior forfalska scrifftena. Ther fore skole lärarena som haffua forfarenheet j scrifftenne, vthtyda scrifft medh scrifft, sàå ath then scrifft som synes wara mörk eller oforstondelighen, skall vthleggias medh then scrifft som claar och forstondelighen är, men jntit skola lärarena leggia til aff sitt eghet, som sagdt är. Och thet är clarliga noogh forstondandes aff the S. Petri ordh som Doct. Pedher jndragher, the ther sàå lydha: in-
2 Petr. 1. ghen prophetisk scrifft haffuer vthlägning epter noghor mandz eghet sinne, ty ath inghen prophecia är framkommen aff menniskio berådh, vtan helga menniskior haffua talat, rörda aff then helga anda. Her säger jw S. Petrus ath jngen prophetisk scrifft kan vthleggias eller uthtydas epter noghors mandz eghet sinne, for ty såsom thet haffuer warit then helge ande som häffuer vthgiffuit scrifftena, sàå moste han och wara then samme som henne uthläggia skal, ther som vthlägning görs behooff, och thet skeer, när then scrifft som oß oforstondelighen synes, warder uthtydt medh then scrifft som forstondelighen är.

Men ther Doct. Pedher wille seya ath helga men som wore Ambrosius, Augustinus, Hieronymus och flere sådana haffua

wa-

warit fulle medh then helga anda, sàå ath theres vthlägning haffuer warit then helga andes vthtydelse, ther fore moste man halla sich widh them, swarar iach sàå til. Mich är jntet twiffuel ath the helge lårare haffua jw hafft then helga anda; men thet moste likauel bekenna, huar och en som theres böker lääß, ath then helge ande icke haffuer altijdh regerat them når the scriffuit haffua, epter thet the offta (aff menniskios skröpligheet) haffua scriffuit emoot huar annan, offta emoot sich sielffue, och en offta emoot gudz ordh. När wij nw skulle altijdh bliffua widh theres vthtydelse och forlata oß ther vppå ath the haffua hafft then helga anda, hade wij en löß och owiß grund, epter wij icke wiste når the hade warit regerade aff then helga anda, och når han them icke regerat hade. Ther fore moste man låsa theres scriffuelse medh fornuft, gifuandes granna act vppå huru the bruka scrifftena. Fornime wij ath the bruka henne rått, skole wij gerna taga vidh theres scriffuelse, men huar the icke haffua drabbat pàå rätta meningen som the gerna giordt hade, skole wij lata theres vthtydelse fara. Icke haffuer thet heller warit theres wilie ath wij mera skole fölia them epter än som wij see them haffua rått uppàå ståå. Thetta är jw så clart ath her icke görs behoff läggia mong ordh vppå, och wore thet stoor oforståndigheet wilia thet neka.

Såå wil iach nw komma til then andra delen j Doctor Pedhers swar, som är om kyrkiones brukningar: och som han giffuer före ath apostlane och theres epterföliare haff- ua mykit skickat som icke wart scriffuit etc. Hoo är then som therudinnan twiffuel haff- uer? Apostlana haffua jw mykit bedriffuit och skickat besynnerliga j vthwartes åthäffuor och skickelse som intit wart scriffuit, doch wart såå mykit rikeligha noogh scriffuit som oß görs behoff til wor salighet. Men iach wille gerna weta aff Doctor Pedher huru han wille bewijsa huad stycke thet är som apostlana haffua skickat, epter thet är icke scriffuit. Iach weet wel ath S. Paulus ordi-
1 Cor. 11. nerade och skickade mong stycker när the Co- rinther thå han kom til them; teslikes och ath Johannes mykit handlade medh Gaio när han kom til honom. Men iach wille ger- na weta huad stycke thet haffuer warit, och wille gerna weta aff Doct. Pedher huru han wille beuisa noghor aff the stycke, all then tijdh the icke wordo scriffuen. Dock är iach ther wiß vppå ath han thet aldrigh bewijsan- des warder, noghor såå stycker vndantaghan- des; ey görs oß heller behoff ath weta huadh stycker ther haffuer warit, för ty huar the hade giordz oß behoff, hade thet wißeligha vtan all försumelse wordet scriffuit: men nw epter thet icke wart scriffuit är thet jtt wist tekn ath thet oß intit görs behoff.

Och

Och hwar Doctor Pedher wille såya, ath ån thå mong the stycke som apostlana skickat haffua ey wordo scriffuin, haffua the doch wordet hallen j Christenheeten man epter man jfrå apostlanes tijdh, och åre såå aff jtt longdt brwck och sedwane kommen til wor tijdh; suarar iach såå til. Mich år wel witterlighit ath noghor såå stycker åre ån nw j brwkning som jfråå apostlanes tijdh haffua hallen wordet, som år, halla söndhagen helig, halla pascha och pientzdagha medh noghor såå annor stycke, men sådana stycke röra wor salighet jntit vppå, epter thet wij wel kunne warda salighe ån thå wij sådana stycker aldrig hölle. Och om lågligheeten såå tilkraffde, kunde the wel forwandlas j en anner motte ån som the nw åre, thet ther aff clarligha merkias kan, ath mong stycker som j apostlanes tijdh vpkommen wore, haffua sidhen medh tijdhen wordet forwandlat, som år, ath man icke skulle åta bloodh eller thet som war forquafft, item ath flere biscopar ån en plågadhe wara j en stadh, item emellen prester och biscopar war jngen åtskilnat, och mong annor stycke kunde iach wel vpråkna, som j apostlanes tijdh worde hollen, och nw jntit hallas. Haffua nw wore foråldra forwandlat sådana stycker, the ther doch vpkommen wore j apostlanes tijdh, huilkit the och wel göra motte epter lågligheeten; (ty menniskiones saligheet icke henger vdi såådana vthuerttes ting) såå haffue wij och

 (vtan

(vtan twiffuel) samma macht ath forwandla epter lägligheeten j the stycker som än nw hollas ther man icke haffuer gudz bodh for sich, ath man thet enkom halla skal. Thet samma är och brukandes medh the sätt och skickelse som epter apostlanes tijdh vpkommen äre, och icke haffua gudz ordh for sich, ath the moghe forwandlas epter läghligheeten, som thet j fortijdhen altijdh skeedt är.

Och wil iach her för theres skul som oförfarne äre j hystorierne jndragha noghor
Cypri. lib. 4. epist. 2. stycke som äre forwandlat. J fortijdhen war thet såå, ath när en prest bedreff noghon oppenbarligh last, wardt han affsatt såå ath han ey mera reknades för prest, men nw sägher man ath en prest warder well satt aff sitt embete, såå ath han thet ey brwka skal, och är likawel en prest; såå war thet icke j
Ex cano. apost. c. 7. fortijdhen. Jtem then biscop eller prest som bekymbradhe sich medh werldzliga omsorgh, sattes aff sitt embete thet halles nw intit.
Ex cano. apost. c. 30. & Chalce. con. 25. Jtem then som gaff peninghar ther före ath han skulle wardha biscop eller prest, han wardt affsatt, och han tesslikes som peningana togh; men nw måå inghen bliffua biscop medh mindre han skal giffua påwanom peningha. Jtem hystorierne halla jnne ath Marcellus påwe skickade 25 j Rom som kallades Cardinaler a), the ther döpa skulle them som fullo

a) Marcellus, som doa 310, indelte Rom i 25 hufwudkyrkor, hwilkas föreståndare då kallades Pres-

fullo jfråå hedhendomen til Christi troo, och begraffua them som dödhe woro, huilkit och j long tijdh såå hallet wardt; men nw är en sådana forwandling skeed medh teße dödh- graffuare och döpare ath the äre som konun- gar och förstar. Och annor otaligh mong stycke kunde man wel vpräkna, ther påwans laghböker äre fulla aff, huru j mong stycke j fortijdhen for tusende åår och sidhan noghot epter haffuer wordet hallet och brukat, som wore forfädher for noghor hundrade åår haff- ua förwandlat, och än offta ganska oredeli- gha, aff huilkit jw noogh merkias kan, ath kyrkiones vthwartes brukningar eller ceremo- nier äre ostadigha, som altijdh mykin forwand- ling skeer vdinan. Jcke haffua heller sådana brukningar warit eens j alla forsamblingar, vtan huar kyrkia haffuer jw hafft noghor be- synnerlighen sätt och åthäffwor som för ö- ghon är. Trip. hyst. li. 9. c. 38.

Såå besluter iach nw her vth, ath man well måå vnfalla kyrkiones brukningar the ther icke haffua gudz ordh medh sich, och ath Doctor Pedhers skääl och bewijß intit kunna skaffa her emoot. Jcke kunna heller Augustini ordh som han jnförer mera hjel- pa honom än ath man skal halla almoghans

 go-

byteri Cardinales. Sedan hafwa Påfwarne med bi- behållande af namnet ökat deras anseende och myndig- het. Enligt Sixti 5 bulla får deras antal icke öfwer- skrida 70.

godha seduenior, ath icke forargilse vpkommer ther ey behoff giordes. Men sådana seduenior äre icke staduga, vtan warda offta forwandlade, så ath andra brukningar wore för twsende åår och andra äre nw, som tilförenne bewijst är, och huar seduenian icke wore godh, skulle man henne jngalunde halla.

Och förundrar mich storliga huru Doct. Pedher jndragher thet som stäär bescriffuit j Apostla Gerningane, ath Paulus och Silas gingo omkring j städherna och förmanade them ath the skulle halla thet apostlane och åldersmennena j Hierusalem stadgat och påbudhit hade; och sägher han ath thet icke är scriffuit huad thet war för stadhgar, thet doch så oppenbarliga bescriffuit stäär ath jtt barn må kunna merkiat, och war thetta, ath hedningane som wordo christne icke skulle omskäras, och halla thet judiska sättet som en part aff juderna wille ath skee skulle, vtan aleene ath the skulle haffua återhåld aff thet som affgudhar offrat war, och aff bolerij. Teße stadhgar predicade Paulus och Silas ath the hedningar som wore christne wordne skulle halla. Och läther Doct. Pedher her grant pååskina huru oachteligha han läås scrifftena, thet honom doch faßt annars göra borde. Och her medh synes mich wara noogh swarat til hans skääl, och teslikes til then första artiklen.

Thet

Thet andra spörsmålet.

Om wör herre JEsus Christus finnes haffua befalet Påuom, biscopom eller prestom, noghot wälle eller herradöme offuer menniskiona, annat än thet aleena ath the skola forkunna gudz ordh, och om noghre andra prester bör wara än the som thet göra.

Doctor Pedhers swar:

Til thetta spörsmål, som haffuer 2 stycke, Gallo.
swaras såå til thet första, ath aff thenna Math. 18.
ordhen som Christus sade til S. Pedher på alla Christna menniskios wägna: om thin broder syndar emoot tich gack och rätta honom emellan honom och tich ꝛc., men om han icke lydher tich så tagh med tich en eller tw ꝛc., om han icke hörer tich thå sägh thet för kyrkionna formen, lyder han icke kyrkionne thå ware tich som en hedninge eller publican. Aff thetta Jesu Christi bodh är full macht gifuit påwom, biscopom och prestom offuer alla Christna menniskior, och thetta är en andeligh macht som kallas jtt andeligit swärdh, moot alla the som olydige äre gudz bodh, och them på gudz wägna j all the ärende som them förhandla bör til församblingene bestånd. Thenne andeliga macten brukade och förkynnade S. Pauel ofta som han sielffuer scriffuade til Tytum biscop, sådandis: the menniskior som äre j willo emoot christna troo och äre näpste en tijdh

 och

och annan tijdh och icke lyda them, skal tu och thina fly och vndwika. Teslikes förkynnar S. Pauel sådanndis: om noghor jbland jdher
1 Cor. 5. som kallas broder, thet är christen, finnes wara sköractigher eller drinkare eller annat, medh honom skole j inthet omgåß, och icke näpste en for ena obequämeliga synd j skörheet, såå ath han gaff honom diäffuulen j wåll til ath pina hans crop. Her aff thenna scrifftenne och flere sådana bewisas hwadh macht påwar, biscopar och prester the haffua offuer menniskionar annat än förkynna them gudz ordh.

Til thet andra stycket om noghro andra prester böör wara än the som predica och forkynna gudz ordh, swaras såå til som S.
1 Cor. 12. Pauel säger thå han vpräknar monga handra andelighen ämbete, huilken the helga kyr-
Rom. 12. Ephes. 4. kie behooff görs, som först är Apostlar, propheter, lärare och mong andron sådana ämbete som ther opräknat warda, ther vdi äre och prester, then ther rätt tilsee wil. Item presta ämbete är bidhia for almoghan som
Johelis 2. beuises ther propheten säghet såå: emellen woknhuset och altaret, thet är j templet, gräte presterne som äre gudz tjänare och sade: Herre spaar folkena, spaar och giff titt folk icke j fordärff. Huilkit ytermera fulkomnas j presterne som äre j nyia testamentit, for ty som Paulus säghet til the Corinther, scriffuande nemliga thet som skeedde j gambla testa-

[redacted]

stamentit, thær war en figura betecknande thet som skee skulle fulkombligha j thet nyia testamentit. Item som S. Lucas scriffuar: Christus sade: thet är tilbörlighit altijdh bidhia och icke aflata. Thet vthtydher then ärlige läraren Beda och sägher: altijdh bidhia, thet är läsa eller siunga 7 kyrkiones tijdher *b*), wedher thet sinne såå vthtyde och glose the fornemda Christi ordh. Item Dauid propheten han sannar och thenne vthtydelse och sägher: siw sinnom om dygnet thå sagde iach tich loff herre. Item S. Pauel sägher: äre alle 18 Cap. 1 Cor. 4.

b) De så kallade Horæ canonicæ. Clemens Alexandrinus och Tertulianus i tredje Seculo nämna redan i sina skrifter tre. Cyprianus nämner fem. Athanasius i det fjerde nämner sex. Sedan ökades de på några ställen ända til åtta, hwilka, som Biskop Finnur Jonsson i sin Hist. Eccl. Tom. I. p. 162. anfördt, äfwen i Island blifwit agt tagne. Af ofwanstående ställe tyckes kunna slutas, at wåra förfäder funnit sig belåtna med sju, då man borde, men i synnerhet Canonici och Präster skulle samlas i Kyrkan och göra bön, nämligen kl. 3 om morgonen, kl. 6, kl. 9, kl. 12, kl. 3, kl. 6, kl. 9. De skilde desza horas, eller böneſtunder, tre timar i anledning af Treenigheten, och utwisar följande wers orsaken til hwar och en särskildt:

Hæc funt feptenis propter quæ pfallimus horis:
Matutina ligat Chriftum, qui crimina purgat.
Prima replet fputis. Caufsam dat *Tertia* mortis.
Sexta cruci nectit. Latus ejus *Nona* bipartit.
Vefpera deponit. Tumulo *completa* reponit.

Se *Hildebrand de precibus Veter. Chriftian.* pag. 81. feq.

alle prester Christi tiånare them sågher han sååå: menniſker ſkola sådana mening haffua om oß, ſom wij årom Christi tiånare och vtſkickare hans ſacrament och lårdom til almoghen, och annor sådana andeligh tiåneſt ſom prester åre plichtoge göra almoghen. Thet lår-
5 Cap. de och S. Jacobus och sågher: ſiwknar noghor jbland jdher, thå jnledher kyrkiones preſter ath the bidhia offuer them, ſmörriande them med olie j herrans nampn, och om han år j noghen ſynd ath the forlatas honom. Item yppeſta åmbethet presterna haffua, thet år ath ſacrera och wiya wors herre lekamen och offra honom för menniſkiona, ſom S. Pauel ſcriffuer til the Hebreiſka och
5 Cap. sågher: hwar och en biſcop eller preſter ſom år vthtaghen och opſåtter aff menniſkier, och ſkickadher til ath offra gåfuor och offer for menniſkiones ſynder och ſagde och vptalde ſtycker och margh ſkåål, görs thet mykit behoff ath flere preſter bör ath wara ån the aleenaſt ſom predika och låra.

Min ſwaar.

Olauus. Til then förſta delen j thetta ſpörſmålet, om påwar, biſcopar och preſter år noghot herradöme befalet, ſkal man merkia, ath Chriſtus Jeſus icke hade thet wårff her til werldenna, ath han noghot werldzligit herradöme ſkicka eller förnyia ſkulle, vtan aleena til ath vpſökia och frelßa menniſkiona ſom borttapat war, och ſade han, ath hans rike icke

[redacted]

icke war aff teße werldenne, therföre war han och offuerheetenne eller herskapet vnderdånigh och gaff keysarenom skatt, lårandes oß ath wij skulle och giswa keysaren thet keysaren tilhörde, och stadhfeste ther medh thet herskap som war j werldenne för ån han her kom. Thet samma giorde och hans apostlar Petrus och Paulus. The lårde och ath man skulle wara thet werldzliga herskapet vnderdånigh. Her wil fölia ath påwar, biscopar och prester all then tijdh the wilia bekenna sich för Christi och apostlanes epterföliare kunna the jngalunda haffua noghot werldzlighit herradöme, epter thet Christus sielff jntit herradöme hade, icke wille han heller, för ty, en tijdh war mykit folk församblat och wille göra en konung aff honom, men han gömde sich vndan och wille ther icke til. Apostlaner wore icke heller herrar, ty ath S. Paulus scriffuar om sich och the andra apostlaner såå sådandes: ther skal man halla oß före, ath wij åre Christi tjånare och redhheswånar offuer gudz hemligheeter. Wore nw Christus och apostlaner icke herrar, moste aff nödhenne fölia ther aff ath theres epterföliare som föra skole samma embeter, icke kunna heller wara herrar, såå ath thet icke feela kan, ath huar the begynna warda herrar wenda the igen wara Christi och apostlenes epterföliare. Therfore scriffuar och S. Petrus til presterna såå sådandes: födhen Christi hioordh som år jbland jdher, och haffuer acht påå honom, ey

Joh. 18.
Math. 17.
Math. 20.
Rom. 13.
1 Petr. 2.
Joh. 6.
1 Cor. 3.
1 Petr. 5.

ey nödhighe vtan sielffuiliandes, ey för noghon sleem winning skul / vtan medh itt frijt moodh, icke heller som herrar offuer arffuet, vtan heller såå ath j åren hioordhenom för itt epterdömelse. Her seer man nw clarliga ath the icke skola wara herrar offuer Christi hioord, vtan predica och födha hjoorden medh gudz ordh, ty honom tiänar ey annor födha. Och hermedh är noogh suarat til första delen j thetta spörsmål.

Til then andra delen j spörsmålet, swarar iach såå til, ath man jngalunda kan beuisa medh then helga scrifft ath noghro andra biscopar eller prester wara skole vtan the aleena som predica och bekymbra sich medh gudz ordh, for ty forkunna gudz ordh är presta embete, såsom smidha, är smeds embete, och såsom then icke rätzliga kallas en smedh, som icke plåghar smidha, såå är icke heller then rätzliga en prest, som icke predikar; therfore kallas the och j scrifftenne heerdar ath the skola födha gudz fåår, medh gudz ordh, och wachtare eller tilsiynare, ath the skole haffua tilsyn medh gudz almogha ath the fåå gudz ordh, och annat sådana kallas the j scrifftene, som doch alt lydher vppå predikan, och aldrigh warder jngen noghot annat beuisandes aff then helga scrifft när hon brukas som ther böör sich, och ther medh är swarat til thet spörsmålet.

Til

[redacted]

Til thetta fornemda spörsmål haffuer Doct. Pedher och mykit annerlunda swarat, doch medh fögho skäl, som wij nw skole tåå höra; och wil han först beuisa ath påwar, biscopar och prester haffua herradöme offuer menniskiona, medh then scrifft ther Christus så sagde: när thin brodher syndar Math. 18.
tich emoot såå gack och straffa honom emellen tich och honom aleena etc., men hörer han icke tich, så tagh medh tich en eller twå etc., hörer han them icke såå sägh thet kyrkione (thet är) forsamblingenne, hörer han icke forsamblingena, såå halt honom som en hedninga och publican; såå lydha Christi ordh. I thenna ordh (säger Doct. Pedher) är påwar biscopar och prester macht giffuit offuer menniskiona, for ty han forstår såå tesse ordh (sägh kyrkione) thet är, kyrkiones formen, såå ath then them icke hörer, han skal hallas som en hedninge och publican, (thet är) man skal jngen vmgengelse haffua medh honom, än thå thet är fast onnat säya, sägh kyrkione, och ath seya, sägh kyrkiones formen, thet iach nw bestå later. Men huru rätt han brukar tesse ordh welie wij nw höra. Först säger han ath tesse ordh wore sagd til S. Pedher påå alla Christna menniskios wägna. Her läter han åter see huru granneligha han haffuer läsit texten. Thet talas jw icke såå ath ordhen skola enkom lydha på S. Petrum, ty j thet rwmet warder han icke eens nempder, men ordhen

In-

lydhia til huar och en aff apostlaner, sedhan til huar och en Christen menniskio. Thetta sågher icke iach j then acht ath noghor stoor skade kan wara ther medh j thet stycket som Doct, Pedher ther såger; men thet såger iach, ath honom borde giffua grannare acht vppå texten når han sådana saker handla wille, for ty monge enfollige menniskior giffua honom stora macht, och forlata sich ther vppå ath thet skal alt wara rått som han såger. När som nw han år såå forsumel j scrifftenne och icke giffuer acht vppå huru hans ordh komma medh henne offuer eens, bedragher han mongan man medh sich; therfore, jw flere the åre som forlata sich påå hans docterskap och wijsdom, jw grannare acht skulle han giffua på scrifftene ath han jngen bedroghe. Såå vppå thet man åter komber til hans bewijß jgen, år her och mårkiandes, ath han icke heller swarar her rått til then första delen j thet andra spörsmålet, for ty, spörsmålet lydher om påuar, biscopar och prester haffua fått aff Christo befalning på noghot werlzlighit herradöme, och ther swarar Doct. Pedher såå til, ath the haffua fåt ena andeligha macht och itt andeligit swerdh, och ther lyda hans skåål och bewijß vppå, och menar han sich haffua wel giordt sakene fyllest ther medh. Doch weet iach icke fulleligha huru iach thetta forstå skal. Haffuer han thetta swar vthgiffuit j en oforstondigheet, såå ath hans mening haffuer såå warit

kit ath han haffuer wel swarat, måå man wel ynka och forbarma sich ther offuer, ath honom som såå litit formå skal såå stoor macht tillagdt warda. Haffuer han och thet giordt icke aff oforstondigheet, vtan j foracht, ath epter thet han wel wiste påwes, biscopes och prestes herradöme icke künna beuisas aff scrifftenne, vtan heller ath thet är emoot scrifftenne, doch på thet ath spörsmålet icke skulle wara vtan swar, haffuer han wißeliga giordt thet icke redeliga vdinnen. Honom hade jw boordt ath bekenna sanningdena, epter thet han henne wiste? Men (gudh betret) wort ståt och herradöme förtagher oß thet ath wij icke wilie bekenna sanningdena, then wij doch wel wete. Oß är alle witterligit nogh ath biscopar och prester är en andelig macht och swerdh betalet aff Christo, huilkit andeliga swerdh är gudz ordh, som S. Paulus sägher; medh samma swerdh skole Ephes. 6.
the regera menniskiona, och äre the thervdinnen tiänare och icke herrar, for ty apostlana hade samma machtena, och wore dock icke herrar vtan tiänare, epter som S. Paulus sägher til the Corinther j then första epistelen, 1 Cor. 4.
som för berördt är; och j then andra epistelen til samma Corinther sägher han såå: iach kallar gudh til witnesbyrd på min siel, ath 2 Cor. 1.
iach icke än nw kom til Corinthum, thet är skeedt for then skul ath iach skonade jdher, jcke såå ath wij äre herrar offuer jdher påå troones wegna, vtan wij äre hielpare til jdhor

 glä-

glådhi. Item noghot ther epter sågher han:
2 Cor. 4. wij predike icke oß sielffua, vtan Jesum Christum for en herra och oß for jdra tiånare for Jesu skul. Her aff seer man jw clarliga, ath apostlana woro icke theres herrar som the predicade fore och regerade medh gudz ordh, vtan the wore theres tiånare. Sää kan jw jngen wara såå oforstondigh, ath han wille seya ath Christus skulle haffua giffuit biscopar och prester stôrre macht ån han gaff apostlaner. Therfore epter apostlana icke wore herrar vtan tiånare, kunne icke heller påwe, biscopar och prester wara herrar, medh mindre theres råtta embete moste jw bliffua tilbaka. Om then andeliga machtena wil iach tala j thet fierde spôrsmålet; och ther medh måå wara swarat til thetta stycket.

Til thet andra stycket, ther Doct. Pedher menar sich wilia beuisa ath andra prester wara skole ån the aleena, som forkunna och predica gudz ordh; och wil iach giffua scrifftena fôre som han thet medh beuisa wil. Fôrst scriffuar S. Paulus til the Romerska
Rom. 12. såå seyandes: såsom wij vdi en lekamen haffuom monga lemmar, men alle lemmar haffua icke alt samma embetet; såå årom wij nw monge en lekamen j Christo, men serdeles årom wij huar annars lemmar och haffuom huar for sich besynnerliga gåfuor, epter then nåde som oß giffuin år. Haffuer noghor propheriam, såå skal hon emnas epter troon;
haff-

ffuer noghor jtt embete, såå achte han ther
·på; lärer noghor, såå achte han ther vppå;
rmanar noghor, såå achte han ther vppå;
fuer noghor, såå giffue vdi enfollighet; re=
rer noghor, såå regere medh vmsorg; gör
ghor barmhertigheet, såå göre thet medh
gd. Theße är Pauli ordh til the Romer=
, men til the Corinther sägher han såå:
beten äro mongahandra, men herren är 1 Cor. 12.
 etc., och ther epter: them ena warder giff=
t aff andanom wijsdoms tall, them andra
arder giffuit clocheets tall aff samma andan,
om androm troon aff samma andan, enom
drom the gåffua ath göra helbregda aff
mma andanom, enom androm vnderlig
ig ath göra, enom androm prophetia, enom
drom åtskilia andar, enom androm mon=
handra tungomål, enom androm monga=
ndra tungomåls vthtydelse: alt thetta gör
en ene och samme anden, delandes huar=
m sitt, som honom tyckes. Och än ther
ter sägher han: mon alle wara apostlar?
on alle wara prophetar? mon alle wara
rare? mon alle wara kraftuerkare? mon
le haffua gåffuor til ath göra helbregda?
on alle tala medh mong tungomål? mon
e alle vthtyda? Item til the Ephesier sä=
er Paulus såå: Christus haffuer sombliga Ephes. 4.
tt til apostlar, sombliga til prophetar, somb=
a til euangelister, sombliga til heerdar och
rare etc. Ransake nw thenne ordh hoo som
il, såå grant och såå rädt som han wil, war=

 der

der han doch icke jtt ordh finnandes th
som lydher ther vppå, ath noghro andre
ster wara skole än the, som predica gudz
Och forundrar mich huad Doct. Pe
kom j sinnet ath han wille beuisa medh
ne ordh, som alt lydha vppå andeliga
uor. Wara sådana prest som icke pred
är jw jngen andeligen gåffua, therfore
thet icke her vdinen forstondet warda,
som thet icke warder her medh vpräknat
kan thet icke heller her medh beuisas. A
skääl moste Doct. Pedher giffua fore,
ta wil jntit binda.

Ther näst gåår han til och will thet
sa medh thet som ståår scriffuit Johelis i
andra capitel, huru presterne både for a
ghan etc., sägher han, ath presta embete ä
dia, for ty skeedde thet j gambla testame
som war en figura, mykit mer skal thet j
thet nyia testamentit. Och huilken grooss
stoor blindheet är medh thenne mannen,
är thet for gudhi claghande, ath thet
fäldiga folk skal sådana lärare haffua,
icke bätre forstånd haffua i scrifftenne.
haffuer lärdt Doct. Pedher thet, ath b
skal wara noghot besynnerlighit embete j
nyia testamentit? thet kan jw ingalunde
ståndas aff Johelis ordh som han the
indrager, ty thet lekameligha presterskap,
war j thet gambla testamentit, betekna
noghot lekamelighit, vtan andelighit prester
j

i thetta nyia testamentit, j huilkit presterskap huar och en Christen menniskia beslutas, och är Christus j samma presterskap ofuerste presten, som apostelen clarligha vthtydher til the Hebreer. Och såsom the prester j gambla testamentit bådho för folkit, såå bidhia och the prester j thetta nyia testamentit, ther huar och en Christen menniskia är prest epter thet sätt, som betecknat wart medh thet gambla presterskapet; ther före haffua och Christus och apostlana lärdt oß ath wij skole alle bi- Jac. 5.
dhia huar for annan inbyrdes. Christus haffuer icke ena reso, vtan altijdh lärdt och förmanat oß, ath wij skole bidhia wor himmelska fadher j hans nampn haffuandes trona, Joh. 16.
och huad wij bidhie skal warda oß giffuit. Marc. 11.
Sådana är jw icke aleena sagdt til presterna, vtan til huar och en Christen menniskio, ty Christus loffuar såå vth, ath huar och en som bedher han skal fåå, och then som söker han skal finna och then som clappar honom skal warda vplatit. Math. 7.
Men huar Doct. Pedher wille säya, ath oß är wel allom befalet ath bidhia, doch är prestomen befalet besynnerliga ath the skola altijdh bidhia; ther Luce 18.
swarar iach såå til. Oß är allom aff Christo befalet ath wij skole altijdh bidhia och icke fortröttas; såå sägher och S. Paulus til oß alla, ath wij skole wara idhkelige j bönerna, Romar. 12.
och ath wij skole bidhia vtan återwendo, och 1 Theß. 5.
ath männena skola bidhia j all rwm. Och 1 Tim. 2.
huad görs her behoff mykit vpräkna, är thet

såå clart vppå tagha ath wij skole altijdh bidhia, såå ath iach dristeligha såya måå, ath then icke kan wara en rätt Christen menniskia som icke bedher altijdh vtan återwendo, icke såå förståndandes, ath man skal altijdh låta gåå mwnnen och såå bidhia; förty, Christus JEsus som haffuer lärdt oß ath wij skole altijdh bidhia, han haffuer och lärdt oß ath wij icke skole wara mongtalighe j wåra böner: aff huilkit jw noogh förståndandes är, ath then böön som wij skole altijdh haffua, kan ey skee medh mwnnen, men hon moste stå j hiertat; ther före är then böön wij altijdh haffua skole, en jnnerligh tränktan, åstundan och hjertans begiäre til thet oß behoff görs. En sådana innerligh begiäre kan altijdh wara j hiertat åå hwad wij göre: Såsom thet är medh then som sitter j fängilse, åå hwad han gör, äter eller dricker, soffuer eller wakar, ligger eller sitter, thå haffuer han jw altijdh ena innerligha tränktan ther epter ath han motte warda lööß; såå skole wij och haffua ena idhkeligha tränktan ther epter ath gudh wille giffua sina nådh ther til, ath hans nampn worde heliget i oß, ath hans rike motte tilkomma, ath hans wilie skee motte, och annat sådana som wij begiäre. Och thetta är en andelighen böön, och ligger all machten påå henne. Men then böön, som skeer medh mwnnen, är en ringa sack emoot teße andeligha bönenne; och huar hon

skeer

skeer ther tesze icke är j hiertat, thå är hon mera en försmådelse än böön för gudhi.

Her aff är iw clarligha noogh förstån-dandes, ath wij alle skola bidhia, och thet skal skee altijdh. Ther före kan thet iw inthet besynnerlighit andelighit embete wara j Christenhetenne, som noghra besynnerligha perso-ner haffua skole, epter thet är almennelighit. Men Doct. Pedher han talar om siw kyr-kiones tijdher, ath noghro skole wara som thet embetet skola haffua ath låsa och siunga them; såå wil iach gerna weta aff honom hoo thet befalt haffuer, ath presterne sådana tijdher låsa och siunga skola? doch han haff-uer ther swarat til, och sägher, ath Christus haffuer thet befalet, ther han såå sägher: thet är tilbörlighit ath altijdh bidhia och icke aflata. Thet vthtyda Beda och glose (säger han) altijdh bidhia, thet är, låsa eller siwnga siw kyrkionnes tijdher. Såå swarar nw iach her til, ath skola Christi ordh såå förstonden war-da, ath han haffuer meent siw kyrkiones tij-dher ther medh, thå skola presterna intit an-nat göra än låsa och siunga samma tijdher natt och dagh, och aldrigh soffua eller annat göra, aleenest skola the låsa samma tijdher, ty texten lydher clarliga (epter som Doct. Pedher lååß honom) ath the skola bidhia och icke aflata; och strax the noghot annat tagha sich före ath göra än låsa och siunga, låta the aff bidhia; men texten haller ath the

icke

icke skole aflåta. Ja her tiäna och S. Pauli
1 Thess. 5. ordh medh, som sågher, ath bidhias skal vtan återwendo: och såå följer her aff ath Doct. Pedher giorde emoot Christi bodh när han sådana screff, ty han lådt aff (såå länge han screff) ath läsa och siunga samma siw tijdher. Wende sich han her vdinnan huru han wil, thetta följer aff hans vthlägning, som han förståår texten. Men iach troor ath presterna icke skola mykit tacka honom för sådana vthtydelse, epter thet wille icke wara för theres betzta, huar then scrifft såå förståndas skulle. Icke brukar Doct. Pedher heller the ordh rätt, som Beda sågher, ty såå lydha the påå latin: dicendum est autem eum semper orare & non deficere qui canonicis horis rogare non desistit, aut omnia que justus secundum deum gerit & dicit ad orationem sunt reputanda. Thet är: then såyes altijdh bidhia och ey återwenda, som j laghliga eller förescriffna tijdher icke återwender ath bidhia, eller och, alt thet en rätuijß man gör och talar epter gudz wilia, thet är alt räknandes til bönen. Teße ordh giffua jw icke thet medh, ath Christi ordh ther han sade, ath man skal altijdh bidhia, skole förstånden warde om siw kyrkiones tijdher, som Doct. Pedher them indragher; och kan man her aff jw clarligha merkia, ath han såå wel wrongeligha lårarenes scriffuelse brukar, som han misbrukar then helga scrifft.

Såå

[redacted]

Sååå wil iach än nw (som her tilförenne) gerna weta, hoo presterne befalet haffuer ath the skola läsa och siunga siw kyrkiones tijdher? Och huar Doct. Pedher wille åter swara medh Dauids ordh, som han och indragher, the ther såå lydha: o herre, Ps. 119.
siw resor om daghen loffuade iach tich för thina rätwijses domar; thå swarar iach: tesse ordh giffua oß thet til kenne ath Dauid loffuade och prisade gudh siw resor om daghen för hans rätwijses domar, som han hade honom latit förstå. Men her aff kan man jw icke göra noghot bodh, såå ath noghor skal för then skul wara plichtigh til ath göra såå, ath Dauid såå giorde. Oß är icke budhit ath wij alt skole göra som Dauid giorde, annars moste wij och göra sådana offer som han giorde, och mykit annat. Eller huar thet och såå är, ath thet Dauid giorde är presterne til jtt exempel, ath såsom han loffuade gudh siw resor om daghen, såå skole och the läsa och siunga siw tijdher; wille iach åter gerna weta hwi man skal såå enkom tagha ther exempel aff som Dauid giorde j then sack, epter thet man haffuer ther intit bodh vppå? Thet är scriffuit, ath Daniel
propheten badh sin böön til gudh tre resor Daniel. 6.
om daghen; hui tagher man icke ther exempel aff? Eller hui toogh icke Daniel exempel aff Dauid och badh sina böön siw resor om daghen? Doch weet iach wel ath Doct. Pedher warder her ingen skääl aff scrifftenne

föregiffuandes; men iach wil än nw giffua
honom noghot annat före. Om iach kunde
thet beuisa ath Dauid haffuer sielff icke loff-
uat gudh siw resor om daghen, epter som
Doct. Pedher the siw resor förstår; hwad
wil han thå säya ther til? Dauid sägher: iach
Psalm. 34. skal welsigna herran j allan tijdh, hans loff
Psalm. 44. är altijdh j min mwn, item, i gudhi skole
wij loffua heela daghen, epter som j then
Hebreiska texten står. War nw gudz loff al-
tijdh j Dauids mwn, och ath han loffuade
gudh heela daghen, är jw clart påå tagha, ath
han thet icke giorde aleenast siw resor om da-
ghen. Ther före moste man såå förstå teße
ordh, ath thet ena är icke emoot thet andra;
och är merkiande ath thetta talet, siw, plä-
ghar taghas j scrifftenne for jtt fullkommeli-
ghit taal, eller thet som mykit är. Såå sä-
Prov. 24. gher ock Salomon: siw resor om daghen fal-
ler then rätwise, och står vp ighen; thet är
jw icke såå förstondandes, ath han enkom
faller siw resor och huarken meer eller min-
dre, vtan thet är meningen, ath han faller
offta och offta ståår han vp ighen. Sägher och
teslikes Dauid om gudz ordh, ath thet är
siwfält bepröffuat, thet är: thet är offta och
mykit bepröffuat. Såå äre och teße Dauids
ordh förstondandes, siw resor om daghen loff-
uade iach tich, thet är: offta eller monga re-
sor om daghen loffuade och priisade iach tich
herre. Her aff är jw noogh forstondandes ath
man jngalunde kan beuijsa the siw tijdher
(som

[redacted]

(som brukas plägha) medh teße ordh; och wil ther til komma, ath samma siw kyrkiones tijdher inghen grund haffua j then helga scrifft, sää ath huarken bodh eller exempel är j scrifftenne om sädana tijdher, och är ther före ey annat än menniskio funder och dicht, ää huru länge thet haffuer brukat warit j Christenhetenne. Uido Cassi. lib. 3. c. 4. Och är sädandes om them, som Christus sade: thetta folkit nalkas mich medh sin mwn och hedhrar mich medh Math. 15. sina läppar, men theres hierta är longt j frå mich, men the tiäna mich fåfängdt lärande then lärdom som är menniskio bodh. Doch kan henda ath her warder en annan tijdh mera omtalat.

Sää sägher och Doct. Pedher, ath presterna äre Christi tjänare til ath vthskiffta hans sacrament, huilkit han bewisar medh S. Pauli ordh. Tesslikes dragher han ock S. 1 Cor. 4. Jacobs ordh ther til, som sää lydhandes äre: om noghor är siwck j bland idher, han kalle Jacob. 5. til sich the äldersmen j församblingenne och late bidhia offuer sich, och smöria sich medh olio vthi herrans nampn, och trones bön warder them siwka hjelpandes 2c.

Ther swarar iach sää til, ath thet är iach begiärandes ath Doct. Pedher wille thet bekenna, ath presterne haffua thet embete ath the skola befatta sich medh sacromenten (än thå ath S. Pauli ordh mera lydha på lärdom

bom än sacrament) kunna the likauel jngalunde rätzliga sacramenten vtskaffa medh mindre the och predica, för ty, när ther icke warder predicat medh, weet thet eenfäldiga folk icke huadh sådana sacrament haffua betydha, och kunna såå ey heller them rätzligha vndfå. Och när presterne thetta göra skola, wil ther wel följa aff ath the ey såå wara herrar, som Doct. Pedher gerna wille, vtan moste wara tiänare, thet han och bekenner j then niyonde artiklen, ther han kallar them kyrkiones tiänare &c. Och sägher han yttermera ath presternes ypperstа embete är, ath wiya och consecrera wors herris lekamin; men ther sägher iach ney til; och wille iach gerna weta, huru han wille sådana ordh bewijsa när the honom nekat warda. Doch är iach ther noogh wiß vppå, ath han sådana aldrigh medh noghon redeligh skäl bewijsa kan. Han moste jw bekenna, (är han ey aldeles blind) ath thet är presternes ypperstа embete, som Christus them mäst befalet och budhit haffuer, ther och mästa machten påå henger, och thet är predike embete, huilkit gudh såå högeligha bwdhit haffuer, ath S. Paulus sa-
1 Cor. 9. de: we mich om iach icke predicar. Såå är thet och medh alla prester, ath we them om the icke predica; och för predico embete skul kallas the heerdar, tilsiyare och annat sådana, som föresagdt är. Men jngenstädes haffuer man thet j scrifftenne, ath Christus haffuer budhit presterne ath the skola consecrera eller

[redacted]

eller wiga hans lekamen och blodh, vtan haffuer thet giffuit them och allom christnom menniskiom j sköön, ath när the wilia anamma hans lekamen och bloodh, måå the thet göra, doch så ath thet skeer honom til åminnelse, och icke annars. Men predica haffuer han strengeliga budhit them widh högsta förmaledielse, ther före moste thet och wara theres yppersta embete. Och kan man wel warda saligh än thå ath man aldrigh hölle herrans natwardh, men aldrigh kunne wij warda salighe medh mindre wij warda lärde medh gudz ordh, ther wij skole sätia wore troo til, och warda såå andeligha deelactige aff Christo som är gudz ordh; thetta är jw clart nogh.

Men ther Doct. Pedher sägher ath presterna skola offra wors herris lekamen för menniskionar etc., spör iach honom til, hoo honom thet lärdt haffuer ath Christi lekamen warder offrat aff prestomen; huru han wil thet medh scrifftenne beuisa? Doch beuisar han thet medh apostelens ordh til the Hebreer, huilken ordh han ey rätzliga förtälier, Hebr. 5. för tv såå lydher texten: huar och en öfuerste prester, then aff menniskiom vptaghes, han warder sätter före menniskionar j the ting som gudhi påå röra, ath han skal offra gåffuor och offer för synderna. Her medh måå man clarliga see (gudh bätret) thenne mandzens stoora blindheet, och huru han missbru-

brukar scrifftenna. Apostelen talar ther om then öfuersta presten, som war j thet gambla testamentit, och war en figura til Christi andeliga presterscap, som j samma epistel sââ clarliga vttryckis, ath jtt barn må kunna merkia thet ath Doct. Pedher misbrukar samma ordh. Och giffuer apostelen ther clarliga fore huru the monga offer som wâre j thet gambla testamentit, medh oxar, kalffuar, lamb etc., betecknade thet ena offret, som Christus sich sielff offrade på korset, j huilkit offer the andra offren hade en ända; och haffuer thetta offret ena ewiga krafft, sââ ath flere offer ey behöffuas. Och görs her icke behooff mykit om talas, for ty ordhen äre j sich sielff sââ claar ath the icke wilia then wägh vth, som Doct. Pedher them dragher; och om man än wille giffua honom thet til forenne, ath förberördа ordh skulle lydha vppå the prester som äre j thet nyia testamentit, kunde han doch likauel icke beuisa ther medh, ath the offrade Christi lekamen, epter thet ath ordhen äro icke sââ lydandes. Men nw huarken the lydha vppå teße prester eller Christi lekamen, kan man noogh merkia huru the warda misbrukat.

Sââ sätter iach och her huar och en Christen menniskio, som jtt rätt forstond haffuer, for en domare, huru teße ordh, ther Doct. Pedher sägher presterne offra Christi lekamen, medh the swar han haffuer giffuit

pââ

pådå then niyonde articlen komma offuer eens. Ther sägher han, ath ingen haffuer macht til ath noghot foruandla j thetta sacramentit j såå mykit som thet haffuer sin warilse och är aff Christo jnsatt. Nw är thet jw claart noogh, ath Christus thet icke jnsatte for noghot offer som altijdh offras skulle, vtan ther til, ath wij hans lekamen äta skulle och dricka hans bloodh honom til åminnelse, som S. Lucas och S. Paulus clarliga scriffua. Haffuer nw icke Christus jnsatt thet for offer, icke måå heller noghor forwandla här noghot vdi, som Doct. Pedher sielffuer bekenner. Hwi sägher han thå ath presterne offra Christi lekamen? Heller är icke thet forwandla sacramentzens warilse, göra ther jtt offer aff, som Christus icke haffuer jnsatt for offer?

Christus badh, ath när wij wille halla hans natwardh, skulle wij äta hans lekamen, och dricka hans bloodh. Han sagde icke ath wij skulle offra honom, han offrade sich sielff, ther är thet noogh aff. Men huar wij wille offra honom påå nytt for synderne, göre wij hans offer om jntit, som han offrat haffuer, epter thet wij icke late oß ther medh åtnöya; och såå korssfeste wij honom på nytt, som befructandes är ath noghor hundrade åår haffuer warit giordt, som her epter skal ytterligare forclaras. Såå besluter iach nw her vth, ath jnga andra prester böör ath wara, vtan

[redacted]

vtan the aleena som predica gudz ordh, epter thet ath bidhia kan jw jntit besynnerligit embete wara, medhen thet är allom befalet. Ey göras heller the prester behooff som Christi dyrebara lekamen och bloodh offra skole, ty thet kan jntit offer wara; men vthskifta och ministrera sacramenten lydher vnder predico embete. Ther fore bóór icke andra prester wara, vtan the som predica gudz ordh. Och her medh är noogh swarat til thenne artikelen.

Thet tridie spörsmålet.

Om theres lagh, bodh eller stadgar, kunna binda menniskiona til noghon synd, om hon góór ther emoot.

Doctor Pedbers swar:

Galle. Til thenne spörsmål swaras såå: theres bodh som äre och kallas wara prelater och kyrkiones formen, thå the äre rätfärdige och draga mennisken til salighetena, thå är och theres bodh sannerliga wors herre bodh, ty sägher gudz son som är hans wisdom: lag-
Prou. 8. men och lagsättiare eller domare the döma thet rätfardiligit är genom mich. Än ty ath kyrkiones prelaters bodh kallas menniskios bodh, for ty the äre menniskior, och for ty ath the framsättia och kungöra bodhen, doch likauel til första oprinnelsen och begynnelsen, thå äre the sannerliga vthgiffna aff gudhi,
Johan. 5. som Christus sade: min fadher han arbetar

her

hår til, iach och sââ arbetar til ath behålla och forwara all creatur j sina naturliga warilse, huilkin creatur han ey skapar på nyio, for ty han haffuer them til forenne en sin skapat. Sââ forwarar Christus the helga kyrkio, icke j sââ motto ath han sticter noghor nyia kyrkio, annen ån then samma han strictade medh thet försia; såsom en planterare såtter och såår j jordena sådene, som wexer medh tijdhen och icke strax synes wara fulkomnat til sin naturligha fulbordning. Ty giffuer alzwoldiger gudh idmt, titt och dageliga nyia ingeffter j thera hierta som formennena åre, til ath regera och styra the helga kyrkio, som år en forsambling, och ther fore hera sådana thera lårdom och stadgar, menniskione stadgar; ån som sagdt år, åre the likauel gudz jnskiutelse eller jngift. Thenne liknelse som år om planteeran och the helga kyrkies fulbordan medh tijdhen, och icke all på en tijdh, hon år grundat pââ thet nw sagdt år. Nw Joh. 5:
om ån sââ wåre, ath kyrkiones formens och prelaters, wåre enest menniskionne bodh (ån ty icke sââ år), thå skal man likauel lydha there bodh, epter thet ath the bruka thet j the helga kyrkio / thet gudh haffuer them befolt. Christus haffuer sagdt: then jdher hörer han hörer mich, och then jdhert bodh forsmår han forsmår och mit bodh; och Christus sagde: på Moyse stool såte scriftlårdhe Math. 23.
och phariseer, alt thet the såya och biuda jdher thet hollen och gören. Sââ sågher och S. Pauel,

Cap. 13. uel, scriffuande til the Hebreer: waren lydoge, jdhre formen och vnderliggen them, for ty ath the waka såå som the skola och göra gudhi rekinskap for idhra siälar; än the som göra moot thera bodh och stadgar, the tilbindas til synd, som the ther offuergong haffua giordt, enkannerliga om ther komber vdi forsmådelse. Til thes större styrkilse och macht sågher iach, om wore fädher kyrkiones formen wore til hopa kommande j then helge andes eendregtigheet och noghot stiktade thet som skulle hallas menniskione til saligheet; iach menar och holler for sanning, ath thet the fädher stictade war mera aff then helga anda än aff menniskiomen, och then ther moot giorde, han brute euangelium, for ty Christus sade: ther 2 eller 3 til hopa komma j mit nampn, ther är iach medher them, stadfestandes och ingeffwandes alt thet the stadga och biudha. Ther binder kyrkiones formens lagh och bodh them til synd som ther göra emoot.

Min swar.

Olavus. Til thetta spörsmålet är merkiandes, ath jngen påue, biscop eller prest haffuer then macht ath han kan medh sin eghen ordh och bodh bindha menniskiona til noghon synd, ty thet är aleene synd som är emoot gudz bodh. Och huar biscopar och påuar kunde binda menniskiona til synd, såå ath hon skulle göra ena synd ther medh, ath hon giorde emoot

emoot theres bodh, thå wåre åther jngen skelweng emellen gudz bodh och menniskio bodh och stadgar, epter thet the lika krafstigh wore. Och motte man thå jngalunde vndfalla theres ordh och bodh, thet doch annerledes är j första articlen bewijsat, ath wij wel måå vndfalla theres lärdom och bodh, när the icke haffua scrifftena for sich. Må wij nw vndfalla them, såå binda the jw oß ey til synd, annars motte wij jw jngalunde vndfalla them. Och epter thet ath thenne articel mykit lydher jn medh then första articlen, ther fore tiena och the swar som ther giffuen äre her til medh; ty wil iach icke mong ordh leggia her vppå.

Til thetta fornemda tridie spörsmål haffuer och Doct. Pedher swarat mykit annerlunde, doch medh fögo skääl, som wij nw fåå höra. Först widh han tagher sich fore ath swara til samma spörsmål om prelaternes påbodh och stadgar, gör han, som wel tilbörligit är, en åtskelnat emellan samma prelaters bodh, och sägher ath the som rätwijß äre och draga til wor saligheet, the måga säyas wara gudz bodh, thet iach och wel bekenner, ty the äre thå epter gudz ordh, och bör thå hallas widh synd såsom gudz bodh, och kunna icke annars säyas wara oß til saligheet, for ty wij haffue icke annan wäg til saligheeten vtan genom gudz ordh. När prelaterna sådant biuda, brüka the icke theres

vtan gudz bodh epter theres rätta befalning aff gudhi. Om sådana bodh lydde intit spörsmålet (ty ther om war jngen twåkan) vtan aleena om the prelaternes bodh, som icke hade gudz ordh medh sich. J ty nw Doct. Pedher gör thenna åtskilnat påå prelaters bodh och giffuer sombliqhom macht, giffuer han jw them androm jnghen macht. Doch dragher han endels twärt emoot sich sielff noghor skäl fram, medh huilka han menar wilia beuisa ath prelaternes bodh offuer alt skola hollas vtan åtskelnat widh synd. Ther sägher iach ney til, och ath intit menniskio bodh, som icke är grundat j gudz ordh, kan wara menniskione til saligheet, ey eller kan binda hennes samwet til synd om hon them icke holler, epter thet Christus sielff sägher
Math. 15. thet wara ena fåfengeliga gudz tiänist, som skeer epter menniskio bodh och lärdom. Och S. Paulus rådher oß ther til, ath wij som
1 Cor. 7. dyrt äre jghen köpte, icke skola warda trä-
Coloß. 2. lar vnder menniskiors bodh och lärdom. När menniskionar tala aff them helga anda, thå är thet icke theres, vtan gudz ordh the tala, aff huilkit man warder bunden til synd, om man göör ther emoot; men när the tala aff sich sielffua är thet fast annars. Jcke tiäna heller Salomonis ordh, som Doct. Pedher indragher, til ath beuisa thet medh, ath thet biscopar och påwar etc. påbiwdha, skal alt wara aff gudhi, ty samma ordh lydha påå herrar, konungar och förstar, som texten clar-

clarligha innehaller. Nw är tilförenne noogh beuisat, ath biscopar och prester &c., äre (epter gudz befalning), jnga herrar eller förstar, ther före kunna Salomonis ordh icke förståß om them. Och om man än wille tilläta thet, ath samma ordh skulle och warda förstånden om prelaterna, kan man doch likawel icke länger komma ther medh, än aleena är aff gudhi såå mykit, som rätt är j theres lagh och domar. Ty gudz wijsdom sägher såå genom Salomonem: j mich regnera konungerna, och laghförarena döma thet rätwijst är. Her seer man jw ath the döma thet rätwijst är j gudz wijsdom; men ther prelaterna göra nyy lagh, som gudz bodh icke innehalla, göra the offuer theres befalning emoot gudz bodh, som föresagdt är. Såå är thet och clart noogh, ath thet icke kan wara rätt, som är emoot gudz bodh, och är för then skul jngalunde stadgat eller dömdt j gudz wijsdom. Såå seer man nw huru longt Doct. Pedher kommer medh teße ordh. Prou. 8.

Ther näst wil han samma sitt vpsät bewisa medh then innerligha werkan, som Christus haller sina försambling widh macht medh, och formerar henne, görandes henne mera och mera fulkombliga; och sätter för jtt exempel, som thet är medh jtt trää, som medh tijdhen wäxer til, och bliffuer mera och mera fulkomblighit. Såå wil han och ath thet

 skal

skal tilgåå medh Christenheetenne, ther gudh skal altijdh giffua prelaterne, som henne regera skola, nyy inskiutilse. Och sådana sin skåål wil han bewijsa medh thet som Chri-
Johan. 5. stus sagde: min fadher werkar alt her til, iach werkar och. Men huar såå skulle tilgåå j Christi försambling, ath altijdh skulle nyy lärdom och inskiutilse komma aff gudhi genom prelaterna, wille fölia jtt offickelighit regemente j Christenheetenne, och wore thå all then helga scrifft såfångeliga vthgiffuin, forty, huad giordes oss sådana gamwl scrifft behoff, epter thet wij altijdh skulle fåå nyy inskiutilse och lärdom aff prelaterne, som och såå wel wore aff gudhi, som then scrifft wij haffue fått aff apostlar och prophetar? Wille och fölia ther vth, ath jw längre Christenheeten stodhe, jw bätre och fulkombligare worde hon, såå ath hon skulle nw mykit bätre och fulkombligare wara, än hon war j apostlenes och theres näst epterkommandes tijdh. Och ath the prelater j wor tijdh äre, skulle haffua ganska fulkombligare lärdom än Christus sielff och hans apostlar haffua hafft, ty ath (som Doct. Pedhers lijknelse inneholler) trädh är mykit bätre när thet är vpwoxet, än när thet är lijtit, såå moste Christenheeten wara nw fulkombligare, lärdomen och teslikes bätre, än han war j apostlenes tijdh. Och såå wille warda falst alt thet Christus och apostlana sagdt haffua om then forförilse, som skulle komma j werldena, ther

ther Christenheeten skulle såå förwärras aff, ath kerieken skulle förkolna, och ath troon skulle nåpligha finnas påå jordenne, når Christus skulle komma til domen. Mong annor oredhelig stycke wille och följa her vth, som iach för kortheetenne skul beståå låter. Såå kan jw hwar och en, som noghot förstånd haffuer, clarligha merkia, ath thet Doct. Pedher föregiffuer om the nyia inskiutilsen, ingalunde wil bliffua beståndandes, epter thet, ther wil såå mong oredhelig stycke epterföllia, huar hans mening och föregifft bliffue beståndandis.

Ytterlighare, hwar man och sådana nyy inskiutilse anamma skulle, wille iach thå gerna weta aff Doct. Pedher huru wij skulle skicka oß j the stycker, ther prelaterna äre emoot hwar annan j theres lärdom? Hwrw skal man weta huilken parten thå haffuer rätt? Bådhe kunna the icke haffua rätt, när the äre emoot hwar annan. Men ath the offta äre emoot hwar annan, är såå oppenbart aff påwans laghböker, ath thet inghen neka kan, hwrw biscopar och påwar haffua warit emoot hwar annan, ja thet är än såå j dagh. Jach menar ath Doct. Pedher jw bekenna moste, ath then parten haffuer rätt, som bätzt dragher offuer eens medh then helgha scrifft, och ath then andre, som icke dragher offuer eens medh henne, moste haffua orätt, för ty epter scrifftenne moste man döma

ma ther om; och wil sää fölia her aff, ath lärarena skola rätta sich epter scrifftenne. Skola the nw rätta sich epter scrifftenne, som gamwl är, (thet Doctor Pedher ey neka kan), sää moste thä fölia ther vth, ath nyy jnskiutilse icke tiäna wilia. Ey kan heller thet wara mögelighit, ath gudh skulle giffua prelaterna noghot annat jn, än thet hans ordh jnnehalla, epter thet (som til förenne beuiisat är), ath han haffuer sää offta förbwdhit ath läggia noghot til, eller tagha noghot aff hans ordh; för ty, huar han gäffue annor jnskiutilse jn, än som then helga scrifft jnnehaller, giorde han sin eghen ordh ostadigh, som ther pää lydha, ath wij aleenast skole halla oß widh them. Och kunde wij aldrigh tryggeligha tagha widh sädana nyy jnskiutilse, mädhen gudz ordh sää oppenbarligha jnnehalla, ath wij skole aleene bliffua widh them. Sägher och Christus om
Johan. 16. then helga anda: han skal tagha vthaff mino och förkunna jdher; hwru skulle han thä noghot ingiffua prelaterne, annat än thet Christus lärdt haffuer? ty sägher han och ytterlighare: hugsualaren then helge ande, huilken
Johan. 14. anda fadhren skal senda j mitt nampn, han skal lära jdher all ting, och giffua jdher alt jn thet iach jdher sagdt haffuer. Her aff kan man jw merkia hwilken en lööß grund Doct. Pedher byggier vppä, som sää högt achtar prelaternes stadgar och bodh.

Sää

[redacted]

Såå sägher han och ytterligare, ath huar
prelaternes bodh än wore menniskio bodh
aleena, skulle man likawel lydha them, ty
Christus sade: then idher hörer, han hörer
mich; then idher förachtar, han förachtar Luc. 10.
mich; item, påå Mosi stool sittia the scrifft-
lärde och phariseer, alt thet the biwdha idher Math. 23.
göra, thet görer etc.; item, warer idhra för-
ståndare lydighe, och vndraghen för them,
ty the waka offuer idhra siälar etc. Ther swa- Hebr. 13.
rar iach såå til, ath huar teße scriffter skul-
le såå förståndas, som Doct. Pedher me-
nar, wille åter fölia ther aff, ath then helga
scrifft intit giordes oß behoff, epter thet wij
hade jw altijdh prelaterna för oß, them skul-
le wij höra. Men epter thet gudh biudher
oß såå offta, ath wij skole bliffua widh hans
ordh, kunna teße för berörda scriffter jnga-
lunde såå förståß, som Doct. Pedher them
indragher. Och är för then skul merkiandes,
ath när Christus uthsende sina läriungar,
gaff han them före, hwad the skulle predica,
såå ath the icke aleena hade hans befalning
til ath predica, vtan han sade them och
hwad the predica skulle; och vppå thet, ath
theres ordh skulle teste mera ståå til troen-
des, sade han: ath then them hörde, han
hörde och honom, som sådana ordh och be-
falning vthgiffuit hade. Ther aff kan jw icke
fölia, ath the skulle haffua then macht, ath
the motte säya oß före hwad the wille, vtan
ath the skulle thet säya, som Christus them

[redacted]

befalte; och när the thet giorde, then them thå förachtade, han förachtade Christum, som them thet befalt hade; och ther medh måå wara suarat til then första scrifften.

Math. 23. Til then andra, ther Christus sägher: påå Mosi stool sittia the scrifftlärde och phariseer, alt thet the biwdha jdher göra, thet görer rc. swarar iach, ath meningen är, j them ordhomen, ath när the scrifftlärde sittia påå Mosi stool, thet är: när the bruka hans embete, är man plictig ath göra alt thet the säria oß före. Nw är thet och witterligit noogh, ath Mosi embete är, giffua folkena gudz ordh fore, och icke annat; när som nw the scrifftlärde göra thet samma, och säya oß gudz ordh fore, äre wij plictige til ath höra them; men när the säya oß annat än gudz ordh fore, thå bruka the icke Mosi embete, och sittia icke påå Mosi stool, och äre wij ey plictige til ath höra them, ty Christus sägher: ath wij skole höra them, när the sittia påå Mosi stool.

Hebr. 13. Til then tridie scrifften, ther S. Paulus sägher: warer jdhra forstondare lydhige och vndraghen for them, ty the waka offuer jdhra sielar rc. Thenne scrifften giffuer jw icke thet medh, ath wij skole wara them lydighe j alt thet the wille säya oß fore; for ty huar sââ wore, thå skulle man och offta wara them lydhig j the stycke som wore emoot gudh,

som

[redacted]

som offta skeer j theres wilfarilse. Men ther haffuer jw icke S. Paulus rådt oß til, ath wij skola thå wara them lydighe. Ther fore moste och teße ordh såå forstås, ath wij skole wara them lydighe, når the såya oß gudz ordh fore. Ty j samma capitel til førenne såghet och S. Paulus: tenker påå them som jdher førestå, the jdher gudz ordh sagdt haffua. Her sågher han, ath the haffua sagdt them gudz ordh; och epter thet the thet giordt haffua, år icke vnder, ath han bedher the skola wara them lydhige, vtan twiffuel j gudz ordh, och icke j annan lårdom, ty han sågher och strax epter: låther jdher icke vmføras, medh monga handra och främmande lårdom; aff hwilkin ordh, jw clarligha merkiandes år, ath wij skole wara prelaterne lydhoge i gudz ordh, och icke j främmande lårdom Sââ år och alt främmande lårdom, som icke år gudz ordh och wil S. Paulus ath wij icke skole ther medh vmføras; ther fore skole wij wara woro forstondare lydhige j gudz ordh; ty når the brwka them, waka the offuer woro sidlar. Men (gudh sy forclaghat) Doct. Pedher och hans lijke dispu-tera mykit ther om, hwrw the medh theres bodh skole wara wora herrar, och medh theres stadgar regera och råda offuer oß; men waka offuer wore sidlar, thet bekymbra the sich icke mykit medh, ty thet år them for stoort omack, och theres stått for når. Och huar wore sidlecs saligheet låghe them såå my-

myckit påå hiertat, som theres stååt och herradôme, toge the wißeligha sakena annerledes fôre. Doch wij haffue fåt, (aff gudz wrede epter wår eghen forskyllan) sådana
Act. 20. heerdar som S. Paulus såå omtalar: iach weet thet, ath sedhen iach skilies j frå jdher, warda kommande j blandh idher swåra vlffwar, the ther hioorden icke spara skole ꝛc. Ja gudh forbarme sich ther offuer, huru fåren gongandes warder, når vlffwen skal wara theres heerde. Nw sågher ån S. Paulus icke alleenast ath vlffwar skulle vpkomma, vtan swåra vlffwar, som icke skulle spara fåren. Ja (gudh båthret), wij haffue j en longh tijdh hafft sådana vlffwar for handene, som icke haffua spart oß, vtan lagdt oß swåra byrdhor vppå, them the icke haffua welet sielffue rôra medh theres minsta finger, ther en annan tijdh, om gudh såå fôghar, skal meera om talat wardha.

Sedhen sågher Doct. Pedher, ath ther fådherne, (som år kyrkiones formen) komma til hopa j then helga andes endregtigheet, och skicka noghot menniskione til saligheet, thet skal mera råknas wara aff them helga anda, ån aff menniskiom ꝛc. Och ther swarar iach såå til, som til fôrenne, ath jntit kan wara menniskione til saligheet, vtan gudz ordh; och ther fore når the skicka thet, som saligheetenne påå rôrer, thå forhandla the gudz ordh, annars skicka the icke om salig-
hee-

heetena. Men fädhrene, som man kalla plåghar kyrkiones formen, komma offta til hopa, doch icke altijdh j them helga anda, ther fore forhandla the och offta the stycke, som mera äre emoot them helga anda, än medh. Sååå seer man wara skeedt medh mong Concilia, besynnerligha medh them, som haffua wordet hallen j näst forlidhin try eller fyra hundrade åår, och haffua the offta warit thet ena Concilium emoot ther andra, som oppenbarligare är, än thet noghor kan neka, hwilkit jngalunde kan wara bedriffuet aff then helga anda. Ther fore är thet och en lööß grund byggia vppå the stadgar, som haffua warit giorda i Concilijs. Och såå besluiar iach nw her vth aff all teße stycke, ath biscopar, påwar, prelater och Concilia icke haffua then macht, ath the kunna binda menniskiona medh theris stadgar til synd. Ey heller gör man emoot troona, eller emoot euangelia (som Doct. Pedher menar), när man ther emoot sägher; icke will eller thå then scrifften hielpa honom, som han allegerar: huar twå eller tree äro forsamblade j mitt nampn, ther är iach mitt j bland them etc.; for ty the haffua icke j then motten warit samblade j Christi nampn, thå the togho sitt eghet sinne fore, och icke Christi eller then helge andes. Och haffua thå her medh Doct. Pedhers skääl inghen macht.

Thet

Thet fierde spörsmålet.

Om the haffua macht medh ban skilia noghon widh gudh såsom en affhuggen ledamoot aff gudz forsambling, och göra honom til dieffuuls ledamoot.

Doctor Pedhers swar.

Galle. Til thetta spörsmålet måå sammeledes swaras, som swarat är til then första delen, j thet andra spörsmålet, huilket som grundas påå gudz ordh, som scrifwas Matth. 18. Påå the samma ordh grundas all the andeligh macht, som påwar, biscopar och prester the haffua, medh huilka the medh ban skilia en menniskio från gudh, som jtt affhuggit ledamoot aff gudz forsambling, och göra henne til dieffuuls ledamoot.

Min swar.

Olauus. Til thet fierde spörsmål, om biscopar och prester haffua macht medh ban ath skilia menniskiona j fråå gudz forsambling, och göra henne til dieffuuls ledamoot, är först merkiendes, ath gudz forsambling är en andelighen forsambling, ther monge äre j them helga anda forsamblade, såå ath then ther icke haffuer then helga anda, han hörer reßt forsambling icke til, som S. Paulus sade:
Romar. 8. then ther icke haffuer Christi anda, han hörer icke honom til. Såå monge som äre j

reßt

teße forsambling, the äre lifuandes for gudhi, gudz barn och Christi brödher; men the som icke äre j teße forsambling haffuandes then helga anda, the äre döödhe för gudhi och vnder dieffuulsens wold. Nw lydher spörsmålet, om biscopar och prester haffua then macht, ath the kunna medh ban tagha noghen vtaff teße andeligha forsamblingene, (thet är), om the kunna tagha then helga anda, som them haller j thenne forsambling, j fråå them, och göra them som wore gudz barn, til dieffuulsens barn? Swarar iach och sägher ther kort ney til, såå ath thet ståår j jnghen menniskios macht, vtan j gudz hender aleena; ty såå sägher gudh genom Mosen: iach döödhar, och gör liffachtigh; iach slåår och iach helar, och jnghen är then som kan tagha, eller rycki̇a vtur mina hender. Deut. 32. Her sägher jw gudh clarliga, ath döödhen och lijffuet ståår aleena j hans hender. Nw som sagdt är, then är leffuandes, som är j gudz forsambling, och then är döödh for gudhi, som ther icke är. Och her sägher gudh, ath thet ståår j hans macht, göra lijffactigh eller döödet; ty han är then samme, som kan giffua menniskione then helga anda, som göör henne leffuandes, och han är och then samme, som then helga anda kan tagha j frå henne jghen, och jnghen annar. Her aff är thet jw clart noogh, ath thet icke är j biscopes eller presters macht, ath the kunna medh theres ban driffua noghon vtaff Christi forsam,

sambling; for ty såsom the icke kunna giffua oß then helga anda j wort hierta, såå kunna the icke heller tagha oß honom j frå, när oß gudh honom giffuit haffuer. Och epter thet the icke kunna tagha oß then helga anda j frå, såå kunna the icke heller göra oß til dieffuulsens ledamoot, åå huru mykit the formaledija eller forbanna oß; ty såå långhe then helge ande är nåår oß, äre wij gudz welsignade barn och beskyddes och beskermes aff honom emoot all formaledielse och dieffuuls wold.

Men til thetta spörsmålet, swarar Doct. Pedher korteliga, doch twert emoot min swar, och sägher j sin beslutning, ath påwar, biscopar och prester haffua ena andeliga macht, med hwilka the medh ban kunna skilia menniskiona j frå gudz försambling, och göra henne til dieffuulsens barn och ledamoot. Och wijsar han til thet han haffuer swarat til första delen, j thet andra spörsmålet, (än thå ath saken är ther ganska ringa vthrättat). Nw epter thet iach och j samma spörsmål vthloffuade mich wilia her noghot tala om then andeliga macht och swärdh, wil iach och nw medh kortheet thet fult göra. Och är först merkiandes, ath Christus gaff then macht j sina helga försambling och christenheet, ath ther motte frij vthropas och förkunnas gudz ordh, såå ath hwar och en j samma försambling, som gudh

haff-

haffuer giffuit förståndet j sin helga ordh, måå låra the andra, som icke åre förståndige, ja the som haffua förståndet, åre och plictige til ath komma them til gudz ordh, som wille fara. Nw åre gudz ordh sådana, ath the straffa syndena hardeliga och them som henne bedriffua, och trösta och hugsuala them, som bedröffuade åre för theres synder, the ther såå åre til sinnes, ath the gerna wilia båtra theres liffuerne. När som nw en Christen menniskia hugsualar then andra, som sich wil båtra medh gudz ordh, och sågher henne syndernes förlatilse til, thå löser hon henne aff synderne, icke j sin eghen krafft, vtan j gudz ordz krafft, som hon förer. Tesslikes och når then ene straffar then andra, för synderne skul, medh gudz ordh, och then som straffat warder icke wil besinna sich och båtra sitt liffuerne, thå warder han bunden til syndena och then plicht som ther wil epterfölia; icke såå förståndandes, ath then ene kan bebinda then andra aff sin krafft, vtan gudz ordh som fördt warder, år thet som honom binder; och thå sågs och han binda, som thet förer. Thenna machtena haffuer Christus giffuit j heela församblingena, såå ath hwar och en Christen haffuer henne och år plichtigh (hwar såå behöffues) ath bruka henne. Nw ån thå thenne macht år almennelighen, vthwålias doch likauel the förståndigeste til sådana embete, ath the then almennelighe macht bruka och driffua skole,

hwilke thå medh gudz ordh binda them, som
icke wilia falla til fôgho och bätra sich, och
lööſa them aff, som sich bätra wilia, såå ath
lööſa och binda är gudz ordz werk, som bru-
kadt och fördt warder; och är thet intet twiff-
uel, ath then medh gudz ordh bunden war-
der påå jordenne, han är wißeliga bunden
j himmelen; och then ther påå jordenne löö-
ſter warder, han är wißeliga lööſter j him-
melen. Thet gåår såå til, ath epter Christus
icke är ſielff her lekameligha j ſinne förſamb-
ling, haffuer han ſådana macht och befal-
ning vthgiffuit j ſinne Christenheet, ath huem
man tilſägher ſyndernes förlatilſe påå jorden-
ne påå hans wägna, thet wil han halla faſt
och gilt, lika ſom han thet ſielff hade giordt,
och hwem man förhaller ſyndena påå jorden-
ne, thet wil han halla faſt och gilt j himme-
len. Såå kan man her aff merkia, ath then-
ne macht är en andelighen macht, lydhan-
des aleena påå ſynder, och icke påå noghot
werldzligit ſtåålt och pråål, eller til ath gö-
ra noghot nyy ſagh, ſom thet j en longh
tijdh haffuer wordet brukat; ty såå ſade
Johan. 20. Christus: them j förlåten ſynderne, them ſko-
la the warda förlåtna, och them j ſynderne
förhalla, them ſkola the warda förhaldna.
Och ther medh ſamma ordh lägger Christus
Math. 16. ſielff vth, hwad han meente medh the nyclar,
han vthloffuade ſich giffua ſkola S. Pedher.
Och om ſamma macht talar han til alla
Math. 18. apoſtlana, ath hwad the bindandes worde
påå

påå jordenne, thet skulle warda bundet j himmelen, är alt såå förståndandes, som föresagdt är, om syndernes bånd eller förlosning medh gudz ordh.

Yterligere är och merkiandes, ath än thå thenna macht är andelighen, såå ath then ther syndar, och icke wil bätra sich, warder medh gudz ordh andeligha bunden, och then sich bätra wil warder andeligha löster; strecker sich doch thenna samma macht såå widt, ath then som sich icke bätra wil, måå vthskiutas aff then Christeliga forsamblingene, såå ath han icke skal warda delactigh medh andra Christna menniskior aff Christi dyrbara lekamen och bloodh, och jnghen skal haffua vmgengelse medh honom; såå warder han och likambligha bunden til jtt vthwartes straff, påå thet han skal besinna sich och falla til fögho och bätra sich. Och ther lydha Christi ordh vppå, ther han såå sade: om såå är, ath thin brodher syndar tich emoot, såå gach och straffa honom emellen tich och honom aleena, är thet såå han hörer tich, såå haffuer tu forwerffuat thin brodher; men hörer han tich icke, såå tagh än nw medh tich en eller twå, påå thet all sack skal beståå widh tweggia eller triggia manna witnes ordh; hörer han them icke, såå sägh thet kyrkione (thet är forsamblingene); hörer han icke forsamblingena, såå halt honom som en hedninga eller en publican, (thet är) haff

jngen vmgengelse medh honom. Thetta är thet vthwartis straff, som man nw plåghar kalla ban, ther en såå warder vthskutin aff the Christeligha vmgengelse, ath jngen wil for hans misgerningar skul vmgåß medh honom; och när han såå vthskiutes, thå sägs han giffuas dieffuullen j hender, som thet til gick medh then bolaren j Corintho, then S.
1 Cor. 5. Paulus sägher sich giffua satane j wold til köttzens forderfwelse, påå thet ath anden skulle bliffua saligh. Hwilkit icke såå forstondandes är, ath Paulus hade then macht, ath han kunde tagha noghon aff Christi andeliga forsambling och giffua honom dieffuulen j hender, ty thet wore nidherslå, och icke vpbyggia Christi forsambling. Nw sägher han sich sielff icke haffua macht til nidherslå, vtan til
2 Cor. 13. vpbyggia, (thet är) han sägher sich haffua fått macht aff Christo, ath han skal tilhielpa, ath the som äre vnder dieffuulsens wold, måå komma jn j Christi forsambling. Men jngen måå han tagha ther vth, när som gudh tagher then helga anda j frå menniskione, thå faller hon sielff aff sin eghen skröpligheet j syndena, och komber såå j dieffuulsens snare; men när som hon såå fallen är j dieffuulsens hender, och wil icke besinna sich, warder hon vthskutin j frå then Christeliga forsamblingene, såå ath hon icke måå haffua deelactigheet medh them, som synas wara quarra j Christi andeligha forsambling, och medh sådana vthskiutelse sägs hon giffuas dieffuul-

nulen j hender j såå motto, ath hon som andeligha fallen är j dieffuulsens hender, skal och såå aff huar man hallen warda, hwilkit henne skeer til köttsens forderffuelse, (thet är), ath hon måå blyias och haffua ther sorg och bedröffuelse aff ath hon såå vthskuten warder, och måå såå kunna besinna sich, falla til söghio och bätra sich, ath hennes ande måå saligh warda påå herrans dagh. Her aff är noogh forstondandes, ath påwar, biscopar och prester icke haffua then macht, ath the kunna tagha noghen aff Christi forsambling, skiliandes honom j fråå gudh, och göra honom til dieffuulsens ledamoot. Ther medh är Doct. Pedhers beslutning falsk, ja hade han en noghen acht giffuit på sin magistrum sententiarum c), hade han jw icke såå oforstondeligha swarat. Och her medh synes mich noogh wara sagdt til thetta spörsmål. Lib. 4 Dist. 18.

Thet Semte spörsmålet.

Om thet herradöme, som nw vpkommet

c) Petrus Lombardus, Biskop i Paris, dog 1164. Han war antesignanus Scholasticorum, och kallades för sin lärdom och skarpsinnighet Lumen omnium. Utur Kyrkofäderernas Skrifter sammanskref han et Systema Theologiæ, under Titel Libr. IV. Sententiarum, hwadan han feck namn af Magister Sententiarum. Så länge Scholastiska lärosättet bibehölls, ansågs detta för en hufwudbok. Uplades första gången 1474 i Nürnberg, samt sedan sex särskildta gånger på 1400 talet, och förseddes med otalige utläggningar.

met är medh påwan och hans hoop, är moot eller medh Christo.

Doctor Pedbers swar.

Galle. Til thetta spörsmål, som är aff påwans, och hans hoop, måå såå til swaras, om the spörsmål lydha påå wärlzliga macht, hu- ru hon är vpkommen, hwad ther til fulleli- gha swaras skal, är icke welforseet, än thet 22 Cap. finnes aff evangelio som Lucas scriffuar, ath Christus han swarade apostlane, när the frågade sich emellen, hwilken aff them j bland them skulle wara störst eller förste; then som störst är j bland idher, han skal wara som then yngste, och then som är för- ste j bland idher, han skal wara idher tiä- nare. J thenna ordhomen forbiwdher icke Christus them herradöme, än han biwdher them halla ödhmiwkt och them wara tienst- actiga, och ty han sade, icke then som synes j bland idher wara störst och förste, och giff- uer han til kenna, ath han j them ordhom forbödh, icke them eller theras epterkomman- de herradöme, än han forbödh them hög- färdh och omilheet, som ochristna herrar och hedninga bruka plågha, moot theres vnder- såter. Och ty sadhen ther epter: hedniska ko- ningar och herrar the bruka sådana omilt herradöme moot sina vndersåta, än icke såå j eller idhre epterkomande; och ty bedher han them haffua omsorg och omack, och granna tilsyn til thera vndersåta. Widh thet sam-

[redacted]

samma sinnet screff S. Påuel Timotheum til sådande: then som begiärar biscops werdigheet, han begiärar jtt gott och milt embete. Hade nw Christus j thenna fornemda ordhom forbudit sina apostla och theres epterkommande plat alt herradöme, thå wore S. Gregorius *d*) fordömder for olydigheet, och monga andra heligha påwar och biscopar, prelater och prester medh honom, som thå äre likawel salige. S. Gregorius han war mectigher och riker, än han war och ödhmjwker, milder och hielpachtigher, enkannerliga fatigom, och mykit omsörjandes for alle Christenhetennes bestånd. Ty war han then förste j bland påwar, som kallade sich alles gudz tiänares tiänare, som S. Påuel han sagde om sich, for samma saker skuld: iach haffuer giordt mich til alla menniskios tiänare, vppå thet ath iach skulle göra flere saliga. Ath ytterlighare beuisa, om påwars, biscopers och prelates herradöme är moot Christum eller ey, thå kan thet beuisas aff crönniker, hystorier och aff concilier, ath for tolff hundrade åår eller offuer, från S. Siluestri tiidh, och ther til haffua Christne keysare och koningar, herrar och förstar hollet påwan for theres och Christenhetenes första, såsom Christi embetes man och S. Pedhers epterkommande. Teslikis Romare kyrkio

d) Blef Påfwe 590. War den förste som kallade sig Servus servorum Dei, hwilket Påfwarne ännu bibehålla.

kio j wyrdning, j hedher och i alla åro och fructning, och ther emoot haffua alle påwar hollet keysare, och Christna koninga och for ōghon och j tilbörliga wyrdning och åro och råttan kårleek, och kallat them sine ålskeliga söner; år och stundom thetta opbrutit påå både sidher, thå haffuer thet owenen giordt. Och for thenne saker skul for gudhi kan iach icke annat finna aff scriffnom lårdom, som år scriffuen och hollen obrutzliga j sáå monghundrade åår, ath påwans och kyrkiones formens herradöme år icke moot Christum, thå thet bliffuer råtteliga brukat gudhi til loff och åro, och Christnom menniskiom til salighеet. Til theß beuisning dragher naturlig skåål, och fornnåmst thå man wil thet achta, ath enden til Christna menniskio leffuerne år andelighen, som år ewinnerligit lijff. Ther til thå dragher enkannerligha andelighit embete, lårdom och macht, hwilka Christus befalat haffuer påwom, som åre S. Pedhers epterkommande, thå han sade ensamnom S. Pedhare: födh min fåår.

Min swar.

Olauus. Til thet femte spörsmålet, om thet herradöme, som nw vpkommet år medh påwan och hans hoop, år medh eller moot Christo, swarar iach som til förenne nogh beuisat år, ath Christus gaff sine apostlar och theres epterkommande then befalning, ath the skulle Math. 10. gåå vth och predika hans helga euangelium, j huil-

j huilkit embete the skulle förmodha sich motegong och förfölielse, såsom thet och tilgick medh honom, och förbödh ath the icke skulle wara som konungar och förstar. Ther före beslutar iach aff förberördha skäl och bewijs, ath sådana herradöme är emoot Christum, ja antichristelighit är ther, som en annan tijdh (wil gudh) ytterlighare bewijsas skal. Och wil iach nw swara til the skädl, som Doct. Pedher föregiffuer, ther han menar sich wilia beuisa sådana herradöme icke wara emoot Christum. Än thå han förft säigher sich ey fulleliga thet weta; såå dragher han doch in Christi ordh, som Lucas scriffuar, och lägger han ther ena glose vppå epter sit sinne. Christi ordh äre såå lydhandes: wart en trätta emellen apostlana, hwilken thera skulle synas wara ypperst; thå sadhe han til them: konungar för folkit haffua sich som herrar offuer them, och the som mactena haffua offuer them, kallas nådhige herrar; men j icke såå, vtan then som störster är j bland idher, han skal wara som then yngste, och then ther offuerst är, han ware som en tiänare; för ty, huilken thera är större, then som sitter, eller then som tiänar? är icke han som sitter? men iach är mitt j bland idher såsom then som tiänar. Medh tesze ordh, säghar Doct. Pedher, ath Christus haffuer icke forbudhit apostlane herradöme, vtan högfärdh och omilheet är her medh forbudhit säghar han. Men thet sätter iach jn

Math. 20.

Luc. 22.

jn til hwar och en forstondigh man, ath han
ther om dome, om Christi ordh sådana glo-
se lijdha kunne. Doch om teße ordh skulle
ån såå förståß, wille iach thå gerna weta,
huru the ordh, som Mattheus scriffuar widh
samma mening förståß skulle? Ordhen lydha
Math. 20. såå til apostlana: j weten ath förSterne för
folkit haffua sich som herrar offuer them,
såå skal thet icke wara j bland jdher, vtan
hwar och en, som wil wara ypperst j bland
jdher, ware han jdhar tiånare, och hwilken
j bland jdher wil wara then fremste, ware
han jdhar dreng; såsom menniskione son år
icke kommen, vppå thet han wil lata tiåna
sich, vtan ath han wil tiåna, och giffua sitt
lijff til återlösning för monga. Hwad wil nw
Doct. Pedher såya til teße ordh? Teße ordh
slåå jw clarligha noogh hans vpsååt nidh.
1 Pet. 5. Sågher och S. Petrus oppenbarligha, ath
the icke skole wara herrar, som föresagdt år.

Ther före sade och S. Paulus, ath then
1 Tim. 3. som begiårade biscops embete, han begiåra-
de ena godha gerning; han sade icke, ath
han begiårade jtt stoort herradöme, vtan ger-
ning och arbete, ån thå ath Doct. Pedher
annerledes dragher S. Pauli ordh jn, och
sågher: then som begiårar biscops wårdigheet,
han begiårar jtt gott och milt embete. Her
wille iach och gerna weta, hoo honom haffuer
lårdt then grammaticam, ath Episcopatus,
eller Episcopi munus, skal wara såå my-
kit

[redacted]

kit som biscops wärdigheet? och ath, opus, skal wara sää mykit som embete? thetta är en nyy grammatica. Doch han wil jw bliffua ther widh, ath biscopar skola wara herrar, men ther kan han jw icke komma til medh, ty scrifften faller ther sää hardt emoot, medh mindre, ath han giffuer ordhen jtt nytt förstånd, som han och her gör.

Episcopatus nomen operis non honoris. 8. q. 1. Qui episcopatum.

Ther näst bäär Doct. Pedher före om S. Gregorium och andra helga påwar och biscopar, som haffua warit rike och mechtige etc. Swarar och iach sää ther til: Gudz ordh säya clarligha, (som föresagdt är) ath biscops embete är jntit herradöme; ther bliffuer thet och wel widh, ty himmel och jordh förgåås, men gudz ordh bliffua fast, än thå ath ey aleena Gregorii och andre påwes och biscopes exempel stodhe ther emoot, vtan idmwel om heela werlden och all creatür stodhe ther emoot. Hoo haffuer noghon tijdh hördt jtt sää oförståndigt argument, som Doct. Pedher her bäär före, och sägher: hade Christus plat förbudhit biscopar alt herradöme, thå wore Gregorius fördömder för olydhno etc. Jtt sädana argument wil iach och föra her in; wore alt hoor plat förbudhit, thå wore Dauid fördömd, som hoor giorde. Aff sädana argument kan man jw clarliga merkia Doct. Pedhers stoora oförståndigheet. Hoo haffuer thet lärt honom, ath gudz ordh skulle läggias vth epter skröpe-

pelige menniskiors gerningar och exempel? iach meente ath menniskio gerningar skulle dömas rätta eller orätta epter gudz ordh, och icke, ath gudz ordh skulle dömas epter menniskio gerningar. Men her wil Doct. Pedher annars haffuat, och dragher falskeligha jn S. Gregorii exempel til thetta spörsmål; ty spörsmålet lydher påå thet herradöme, som nw vpkommet är medh påwar och biscopar, sådana hade aldrigh S. Gregorius, vtan stodh ther hardeliga emoot, som beuisas medh the scriffuelse, han lååt vtgåå emoot Johannem, som war patriarch j Constantinopolen, then sich vphäffua wille för en almennelighe patriarch; ther screff Gregorius hardeliga emoot, och kallade sich alla gudz tiänares tiänare, giffuandes clarliga til kenna, ath hans embete war intit herradöme, och kunde icke lijdha, ath patriarchen j Constantinopolen wille göra sich til herra. Och huar alle påwar och biscopar hade warit såå til sinnes, som Gregorius war, hade the wißeliga icke lagdt sich såå stoor win ther om, medh monge mandz skadha och förderff, ath the skulle wara herrar, som the j en long tijdh giordt haffua, och än nw göra. Ther medh faller S. Gregorius twärt emoot Doct. Pedhers vpsååt.

Men ther han wil bewisa samma herradöme medh hystorier och cröneker, hwrw thet haffuer warit j tolff hundrade åår (som han

han sägher), swarar iach och sáå til: gudz ordh som säya, ath biscops embete är icke herradöme, äre fast äldre än tolff hundrade åår, än thå ath thet herradöme, som nw upkommet är medh påwar och biscopar, är jntit när sáå gammalt, som Doct. Pedher sägher; icke ligger heller stoor macht ther vppå, hwrw gammalt jtt ting är, men hwrw rätt thet är; dieffulen är gammal, och är doch icke teste bätre. Ath biscopar skole wara herrar, är emoot gudz bodh, och jw werre är thet, jw länger thet haffuer skeedt ther emoot, åå hwrw monge the haffua warit, som thet haffua hollet. Keysare och förster haffua giffuit påwan stoor preuilegier, aff hwilke han sedhen medh tidhen haffuer taghit tilfelle och satt sich offuer them, och är sáå när kommet, ath the moste falla til och kyssa hans föter. Sáå troghen haffuer han warit, ath ther honom wardt giffuit jtt quarter, ther haffuer han taghit ena heela alin; och hwar keysaren och koninga icke haffua kendt honom for theres huwud, haffuer han thå medh sitt falska ban twingat them ther til. Sáå haffua the medh theres arff och eghit opfödt theres fienda. Och wore her mykit vdi säyandes, som för korthetenes skul iach beståå later.

Ther näst sägher Doct. Pedher, ath samma herradöme kan bewisas medh naturligh skääl; men epter thet han sädana skääl

icke

icke vthlägger, later iach och thet blissua, och sägher än nw, som til forenne, ath thet herradöme, som medh påwar och biscopar vpkommet är, är emoot, och icke medh Christo. Ja som thet nw tilgår, är thet welleliga twingat keysare, konungar och förstar aff, och haffuer j the ordh, ther Christus sade til S. Petrum, födh min fäår, bewisat sich som en otroo tiänare; ty han haffuer medh sin hoop offuergiffuit södha Christi fäår, och haffuer j mong hundrade åår molkat, klipt, och slactat them, och beuisat sich som en vlff, och icke som en godher heerde, ther gudh forbarme sich offuer.

Thet sette spörsmålet.

Om noghot annat är gudz tiänest, än ath man holler hans bodh; såsom åre menniskio funder, the gudh jntit budhit haffuer.

Doctor Pedhers swar.

Galle. Her til måå såå swaras: 10 gudz bodhordh äre meenligen til alt thet gudh haffuer budhit menniskione, såå ath alt thet menniskian bör göra til salighceten, thet jnneholles j thenne 10 bodhen, åå hwadh thet är, som Christus sade: wil tu jngånga til lijffuet, thå halt bodhordhen, än thet wij kalla gudz tiänist, hwad thet heller är påå kyrkiones tiänare wägna, eller vppå alla Christna menni-

[redacted]

niskios wägna, enkanneligha thet, som draghes til gudz kerlek, och ena sanna gudz dyrkan jn j siälena, som är, Christeligha troo, hoppas til gudz miskund, och elska gudh offuer alt, aff alle siälenes krauffter. The samma gudz tiänist, som sää inwartis är, hon inneholles j thet första bodhordhet, som är: tu skal icke haffua flere gudhar än en. Än the gudz tiänist, som menniskian brukar uthan til j lekamenen, til ath beuisa then gudheligheet, som inwartis är j siälene, som är: läsa medh mwnnen, som är, siwnga eller läsa 7 kyrkiones tijdher, gånga til kyrkio, höra meßo, och andra tijdher, höra predikan, falla påå knä, slå sich för bröstet, tagha wigdt watn, brenna liwß, och annat sådana som Christna menniskior bruka j the helga kyrkio, epter gudheligha menniskios och the helga kyrkios seduänior; the inneholles j thet tridie bodhordhet, som är: tu skal halla sönedaghen helighan. Thetta är the helga kyrkios lärares sinne och vthlägning, enkanneligha then ärligha mandzens Her Johannis Gersson j sina book, som kallas: Opus tripartitum, om tiyo gudz bodhordh. Her medh är nw bewijst, ath thet är icke annat gudz tiänist, än halla gudz bodhordh, för ty tiyo gudz bodhordh äre meenlighen, och halla j sich, och vnder sich, alt thet gudhi görs til tjänist, ther menniskionar äre plichtighe til ath halla och göra, och ther menniskione salighheet påå rörer.

Min

Min swar.

Olauus. Til thet sette spörsmålet, som är: om noghot annat är gudz tiänist, än ath man haller hans bodh, såsom är menniskio funder, them gudh intit budhit haffuer? swarar iach såå til: ath rätta gudz tiänist jngalunde kan wara annat, än ath man haller hans bodh, ty thå tiänar man honom, när man gör thet han befalt haffuer; när man icke gör thet gudh befalt haffuer, tiänar man jw icke gudhi. Doch är merkiandes, ath aff jtt almenneligit brwck, som nw är j seduane, haffue wij tweggia handra gudz tiänist, j the uthwartis gerningar, ty her talar man om then gudz tiänist, som är j vthwartis gerningar; then ena är then, som nw sagdt är, när man haller gudz bodh. Nw beslutas all bodhen (som påå vthwartis gerningar lydha),
Johan. 4. j kerleken til sin nästa; ty epter thet gudh är en ande, och wil wara dyrkat och affhallen j andanom, begiärar han inga lekameliga tiänist aff oss, och haffuer för then skul wendt then lekameligh, eller vthwartis tiänisten, som honom skee skulle, jn vppå wor nästa, såå ath all then tiänist wij göre wor
Math. 25. nästa, räknar gudh sich til; therföre beslutas all bodhordhen j kerleken til wor nästa, såå ath när man gör sin nästa til godho, thå haller man gudz bodh och tiänar honom; och för sådana tiänist haffuer gudh vtloffuat löön, thet är, ewinnerlighit lijff. Then an-

andra tiänisten är then, som man och plä-
ghar kalla gudz tiänist, som gudh doch icke
befalt haffuer, vtan är aff påwar och bisco-
par insatt, och en part som monge haffua
sich sielffue företaghit epter theres egher sin-
ne, som them haffuer synts i en godh me-
ning, såsom är medh läsning, siungning,
fasto, som thet nw tilgåår, kyrkyogång, pele-
grims resor, och annat sådana, ther gudh
intit budhit eller befalet haffuer. Om såda-
na gudz tiänist talar Christus sää sånandes:
therta folkit nalkas mich medh sin mwn och Math. 25.
hedrar mich medh sina läppar, men theres
hierta är longt i frå mich; men the tiäna
mich fåfengt, lärande then lärdom, som är
menniskio bodh. Her sägher jw Christus clar-
ligha, ath thet är en fåfeng gudz tiänist, som
skeer epter menniskio lärdom och bodh. Såå
förwarar och S. Paulus oß mongestädes för 1 Cor. 7.
menniskio bodh och stadgar i the saker gudh
påå röra; aff hwilkit jw noogh förståndan- Coloß. 2.
des är, ath gudz tiänist, som honom skal wa-
ra taknämellghen, moste aleene skickas epter
gudz sinne, och icke epter noghro menniskio
sinne. Nw epter thet ath gudz bodh beslutas
i kerleken, är alt räknandes för gudz tiänist,
som hwar och en i sin stadhga och embete
aff en kerlek gör sin nästa til godho, som
gudh honom befalt haffuer, och är såå räk-
nandes för gudz tiänist, thet som mannen
arbetar for sin hustru och barn, och thet
barnen arbeta för foräldrene. Och medh

kort ordh, thet är alt gudz tiänist, som en menniskia är plichtigh epter gudz bodh ath göra sin nästa. Och beslutar iach såå her vth, ath then rätta gudz tiänist, ther gudh haffuer vthloffuat löön före, är then aleena, ath man haller gudz bodh. Men then andra gudz tiänist, som icke epter gudz ordh, vtan epter menniskio funder vpkomen är, är en fåfengelig gudz tiänist.

Til thetta spörsmål swarar Doct. Pedher och j sin beslutning, ath gudz tiänist är ey annat, än ath halla gudz bodh. Men han dragher the stycke vnder gudz bodh, som bodhordhen ingalunde innehalla, och han aldrigh skal kunna bewijsa, ath gudhi skeer ther en tiänist medh, epter gudh thet icke budhit haffuer. Läsa och siunga siw kyrkiones tijdher, är icke gudz bodh, som tilförenne beuisat är. Then som epter gudz befalning predicar, ath hans nästa skola haffua ther nytto och gagn aff, han tiänar gudhi; men höra predikan, kan ingelunde räknas såå för gudz tiänist, som Doct. Pedher sägher; sammaledes är såyandes om meßona, ther en annan tijdh skal mera omtalas. Tagha wigdt watn, brenna liwß, och annat sådana som nw tilgåår, haffuer gudh intit budhit. Och låter Doct. Pedher såå her, som annerstädis, see sin oförståndigheet, j thet ath han dragher sådanna stycke her jn, och synes wel vppå ath han intit weet hwad gudz tiänist är; hade

han

han än tijo resor Gersonem med sich, är thet doch likauel icke rätt. Och ther medh läter iach thetta bestå til theß han bäther bewijsar sin ordh, än han her j thetta stycke giordt haffuer.

Thet siunde spörsmålet.

Om menniskian kan warda salig för sina fortiänste skul, eller aff blotta gudz nådh och barmhertigheet.

Doct. Pedhers swar.

Til thetta spörsmål swaras såå: menniskone förskylan är ther aff alenest, ath gudh han skickar henne til ath göra noghra godha gerning; ther han giffuer henne nådena til ath fulbordha henne epter sin skickelse, ther giffuer han henne löön, och thet skeer genom menniskione frij wilia, hwilken gudh rörer medh sine nådh; annars thå räknades icke gierningane menniskiones wilia til, ath gudh giffuer menniskione löön för sina gerningar, som propheten sägher: tu giffuer huariom och enom löön epter sina gerningar, vtan såå wore, ath gudh han beredher aff sina enkanneliga miskund och barmhertigheet menniskione wilia til ath göra godha gerningar, til huilka gudh haffuer skickat henne til. Och j sådana motto thå är wor forskyllan aff gudz nådz miskund och barmhertigheet, som S. Pauel han sägher: Gudz nådh är ewerdeligit lijff; medh *Galle.*

huilkin ordh S. Pauel giffuer oß kenna, ath gudh aff sina miskund dragher oß til ewigt lijff. Men epter thet ath lönen giffs menniskione for hennes gerningar skul, som gudh haffuer aff sina nådh skickat henne til, for ty hörer löönen, som är ewinnerlighit lijff, nådhene til, och teslikes gerningen hörer och nådhene til. Aff alt thetta, som nw sagdt är, beslutas, ath menniskione förskyllan är först och främst aff gudz skickelse, aff hwilka gudh haffuer giffuit menniskione dygd aff sina nådh och miskund, til ath fåå thet gudh skickade henne til, än aff menniskiones wilia är menniskiones förskyllan, för then skul ath gudh haffuer rördt wilian medh sina nådh. Her aff föllier ath aff worom godha gerningom bliffuer icke gudh plichtigher ath lööna oß, än han bliffuer sich sielffuom, j thet ath hans skickelse skal fulkomnas. Nw haffuer han skickat ath menniskian, görandes godha gerningar genom sin wilia, huilken gudh haffuer rördt medh sina helga nådher, skal fåå ewinnerlighit lijff; ty sågher S. Petrus:
2 Ep. 1 cap. låggen win om, ath j genom jdhra goda gerningar gören jdhor kallelse vthkoran, wißa och stadiga. Aff teße försagda ordh och skäl är bewijst, ath menniskien bliffuer saligh först och fremst aff gudz nådh, och aff sinom gerningom, för thet ath the haffua förskyllan aff gudz nådh och barmhertigheet.

Min

[redacted]

Min swar.

Til thet siunde spörsmålet, som är: om menniskian kan warda saligh för sin förtiänist skul, eller aff blotta gudz nådher och barmhertigheet, haffuer thetta warit min swar. Saligheten är jtt ewigt och åndeligit tingh, ther före kan hon icke förskyllas medh noghon timelighen förtiänst, som S. Paulus sägher: iach haller thet såå före, ath thenne tijdhzens wedhermödhor äro icke lijka then härligheet, som påå oß oppenbaras skall. Item än sägher han: syndenes löön är dödhen, men gudz gåffua är ewinnerligit lijff, genom Jesum Christum wor herra. Item: thet ståår icke til noghor mans wilia eller lop, vtan til gudz barmhertigheet. Item: vtåff nådhenne ären j frelste genom trona, och thet icke vtåff jdher, gudz gåffua är thet, icke aff gerningar, påå thet ath jngen skal beröma sich. Item: gudz wor frelsares godheet och kerlek til menniskionar lätt sich skina, icke for rätfärdigheteenes gerning skul, som wij giordt hade, vtan epter hans barmhertigheet giorde han oß saliga. Aff teße ordh och aff hela scrifftenne är thet oppenbart noogh, ath wor saligheet komber oß aff gudz nådh och barmhertigheet, och icke for woro fortienste skul; ty huar saligheten kunde warda fortiänat aff oß, wore thet fåfenkt ath Christus hade lijdhit dödhen. Och är thetta såå clart påå tagha, ath her icke göres behooff mong ordh vp-

Olauus.
Romar. 8.
Romar. 5.
Romar. 9.
Ephes. 2.
Titum. 3.
Galat. 2.

vppå. Och än thå ath saligheten warder vthloffuat for godha gerningar, kan doch likawel menniskian aldrigh göra noghro gerningar, medh mindre ath gudh aff sin barmhertigheet giffuer henne then nådh, ath hon godha gerninga göra kan, och lyctas än thå jn vppå gudz nådh och barmhertigheet, såå ath når menniskian får löön for godha gerningar. får hon löön för thet gudh haffwer sielff giordt och åstad kommet j hennes friya moodh och wilia, såå ath gudh, som giffuer nådhena til gerninganar, han giffuer och en godhan och friyan wilia medh til sådana gerningar, aff huilkom gerningana heta godha; ty gudh gör jnga godha gerninga j menniskione emoot hennes wilia och samtyckio.

Til thetta spörsmålet haffuer Doct. Pedher swarat widh samma meningen, som min swar äre, såå ath han jw bekenner, ath medh menniskiones saligheet lyctas thet doch jn påå gudz nådh och barmhertigheet, än thå han brukar ther annor ordh til, som medh min ordh ey alstinges komma offuer eens, lyctas thet likawel jn påå ena mening. Ty wil iach icke mykit bekymbra mich medh hans ordh; men wilde eller kunde han besinna huadh aff sådana beslutning nidherfaller, finge han wel see, huar aflat, brödherskap, och annat sådana bliffue, ther ganska mykit swarder menniskiones fortiänist til

lagdt;

lagdt. Meßor och annat mykit som nw brukas, faller och nidh aff samma beslutning, när man grant tilseer; och slåår thenna beslutning nidh alt thet wesende, som the prester halla sich widh, the ther icke predica. Och om Doct. Pedher hade såå swarat j annor stycke, som han til thetta spörsmål swarat haffuer, wore han ostraffande; men han giffuer icke acht ther vppå, ath teße swar slåå nidher största parten aff the andra hans swar.

Thet ottonde spörsmålet.

Om closter leffuerne haffuer noghor fast grund j scrifften.

Doct. Pedhers swar.

Til thetta spörsmål swaras såå, ath j thet *Galle.*
gambla testamentit, j then första koninga boken finnes, ath Samuel prophete hade sam- 1 Sam. 10.
mankallat noghro gudheliga men, som kallades prophetar, och propheterenes söner eller disciplar. The loffuade och ärade gudh medh gudheliga böner, och sombliga aff them hade then helga anda, som them vnderstundom jngaff noghor lönligh tingh, som skee skulle, och ty kallades the prophetar. The leffde j closter leffuerne, j fattigdom, j lydno och j renligheet återhol. Thet beuijsas ther medh, ath the j scrifftene finnes jntit annat haffua giordt, än loffuat och tiänt gudh. Än j andra konunga bökerna, som är then tridie och fierde,

de, finnes thet clarliga, ath the helga pro-
phetar, Helias och Helizeus, the hade och
sammankallat monga sådana gudheliga men,
j monga städher j Israels land, som war och
på Carmeli bergh, hwilka the födde och sy-
thede, for ty the och leffdhe j closter leffuer-
ne, som sagdt är, och hulle all the stycke, som
clostergiffuit folk loffuat haffua, huilken the
måga jngalunda dragha til baka for lyfften-
nes skul. Sää finner man och, ath påå then
Actuum 2. tijdh, ath troon begyntes j Hierusalem, wo-
re ther och monga renleffnes men aff all
landskap.

Men sedhen ath tijdhen framleedh och
euangelium wart predikat, hende ath aff the
Jesu Christi ordh, som Christus hade sagdt
Math. 19. til then vnga mannen: wil tu wara fulkom-
melighen, thå gack och säl alt thet tw ägher,
och giff fatiga folke, och följ mich epter; j
hwilkom ordhom Christus rådde holla wilie-
lighen fatigdom, och j samma capitelet aff
the ordh han sade: thet äre monge eunuchi,
som sich haffua gellat for himelrikes rike skul,
then thet kan taga och holla, han måå thet
taga; j hwilkom ordhom Christus rådde
holla renligheet och återhål aff kropsens losta.
Än aff the ordhen som Christus sade: then
Johan. 5. som wil epter mich komma, och icke wil hol-
Math. 16. la sin eghen wilia, vtan min fadhers wilia,
han skal taga påå sich sitt kors och fölia
mich epter. J hwilkom ordhom Christus pri-
sade

[redacted]

sade mykit lydhachtigheet, aff hwilkit Christi rådh monge wordo rörde aff then helga anda, begynnandes göra lyffte ath halla wilieligen fatigdom j renligheet och lydhachtigheet, påå hwilken try lyffte grundas closter leffuerne. Än om noghor menar och sågher, ther är noogh til menniskenes saligheet, ath hon holler 10 gudz bodhordh som Christus sade, såå thet görs jntit behooff, ath holla noghor closter leffuerne, eller göra noghor annor lyffte, än then som giord är j döpelsen, for ty äre sådana lyffte fåfång; ther til swaras såå: closter leffuerne är icke fåfengt eller onyttigt, for ty halla retteliga closter leffuerne och thera lyffter, hielper mykit menniskiomen til ath halla 10 gudz bodh, och är en ginstigher til saligheten; for ty ath som S. Johannes han scriffuar j sina epistole then först, vpräknas ther try stycker, som Christna menniskior hindra och draga från saligheten; j the samma stycker berörer och Christus, ther han sågher en liknelse, ath en riker man giorde en storan affton wardh, och bödh ther til monga ꝛc. Thet första stycket som hindrar, är kropsens onda begiärilse; ther fortagher closter liffuerne medh thet lyffte, som är renactigheet. Thet andra stycket som hindrar, är girigheet som kallas ögna begiärilse; thet hinder fortager wilieligen fatigdom, som closter menniskior loffua. Thet tridie hinder är höghfärd; thet hinder fortager ödmiucht och lydhachtigheet, som closter menniskier loffua

2 Cap.

Luc. 14.

na och halla. Her medh är beuijst, ath clo-
ster leffuerne är icke fåfängt eller onyttigt
christnom menniskiom, vtan thet mykit hiel-
per menniskione til sina salighect, och är en gin-
stigh til himmelrikit, som sagdt är. Item om
noghor wil seya: all the rådh Christus haff-
uer giffuit in euangelio, the äre gudz bodh;
ther til swaras såå: Christus haffuer delat
euangelium j 2 stycke, thet ena är gudz bodh-
ordh, thet andra är gudz rådh; thet bewi-
Math. 19. sas clarligha aff thet nw sagdt är, och thet
5 Cap. Johannes scriffuar. S. Pauel scriffuande til
1 Cor. 7. the Corinther, sägher thet samma: thet bin-
dher icke iach, vtan herren biudher thet; och
ther epter sägher han: om jomfrudom haff-
uer iach aff herranom jntit bodh, än rådh
giffuer iach, ath then som thet kan holla, thå
halle. Her aff är nw beuijst, ath closter leff-
uerne är grundat påå then helga scrifft. Her
måå och noghor vndra, hui sådana oppen-
bara ärende wändes j twåkan, som är for
såå longan tijdh hollet och beuijst medh mon-
gom helgom mannom for 1000 åår och än
ther offuer, och innan finnes closter leffuerne
stickat och hollet. Gregorius påwe stictade
6 closter, och j thet siunde giorde han sich til
munk. Hieronymus stictade closter j Betle-
hem och hult closter leffuerne; item i Egipti
land wore mongehandra munkar, som Hie-
ronymus beuijsar j bokene, som kallas vita
patrum. S. Mårten stictade closter vtan for
Melan, och sielffuer wardt han munk ther
sam-

[redacted]

sammestadz. Closter iomfrur finnas haffa warit strax epter apostlanes tijdh, hwilkom S. Ignatius, S. Johannis euang. discipel, screeff epistolam; och S. Hieronymus stictade och iomfru closter, ther S. Paula och hennes dotter Eustochiam wore.

Min swar.

Til ottonde spörsmålet, som är om closter leffuerne haffuer noghon fast grund j scrifftene, såå äre teße min swar: ath hwarken j gambla eller j thet nya testementit finnes jtt ordh om closter leffuerne. Gudh haffuer vthgiffuet ena reglo j scrifftenne, som han wil ath alla menniskior halla skole; intit besynnerligit leffuerne eller regle haffuer han beskriffuit för closter folk. Trätz alle mwnkar, trätz all werlden skal kunna bewijsa mich en bokstaff j scrifftenne, som closter liffnat påå lydher, när man bliffuer widh scrifftennes rätta mening och förstånd, än thå ath en part wel mena sich wilia thet bewisa, men thet felar for them. Man finner jw clarligha nogh aff cronekerne, när closter leffnat först begyntes. J apostlanes tijdh wore jnga munkar til, sägher Johannes Chrysostomus openbarlega, ther han scriffuar offuer then epistelen til the Hebreer; och stodh Christenheten meer en j tuhundrade åår, epter Christi vpferd til himbla, for än noghro munkar begyntes; til teß Paulus then förste heremit och Anthonius komme, såå begynte monge

Olauus.

Homel. 15.

tagha

tagha exempel aff them och wistades alt j öknener, leffde widh theres arbete, som aff Hieronymi och Cassiani scriffuelse noogh merkiandes är. Och stoodh thet såå medh munkar j en longh tijdh, ath the wore och bodde then ene her, then andre ther j willene markenne, ther the intit folk vmginges medh, och begynte doch medh tijdhen meer och meer nalkas städherne, wore doch likauel icke mykit j hoop, til teß widh halffierde hundrade åår epter Christum, ath Basilius kom, han (som Gregorius Nazianzenus scriffuar), war then förste som gaff munkom regla före, hwru the sich regera skulle, och ath the skulle boo j hoop, icke alt för longt j fråå städherne, påå thet ath the som bodde j städherne skulle tagha godh exempel aff them; icke skulle the heller boo såå när, ath the förhindras kunde j theres gudhelighet aff thet buller j städherne skedde. Och thå woro closter som Christelige scolar, ther en motte vthgåå när honom löste; och woro the munkar leekmän och icke prester, än thå the stundom hade noghra såå prester när sich, och leffde the widh theres arbete, warandes allom til godho, och inghom til tunga. Sedhan medh tijdhen begynte the löpa om j städherne och wille stichta nyy closter; som såå S. Benedictus, widh femhundrade åår epter Christum, och begynte han j Walskeland stichta closter, och giffua nyia reglo, ther munkar skulle leffua epter; och medh tijdhen

In monodia.

Vide acta concilii Calcedonensis.

tijdhen begynte giffuas godz och åghodelar vnder sådana closter, och kom såå ther til, ath the som tilförenne plåghade leffua aff theres egher arbete, begynte lata aff arbeta och leffua widh rento, och ther aff fick munka leffuerne jtt stoort nidherslagh, ther låti och godha daghar worde aff mongom mera sökt j closteren, ån then strengheet, som ther wara plåghade. Kommo och såå medh thet sidzsta vp the fyra tiggie ordan, widh tolffhundrade åår epter Christum, som åre, predike ordan, gråbrödhra, Augustiner och Carmeliter, the ther huarken arbeta skulle för theres födho, eller leffua widh rento, vtan the skulle tiggia sina födho, aff hwilko ganska mykit bedrågerij och lögn kom j werldena, ty ther then, som föör och starck år, skal gåå och tiggia, kan jw inghen redhelighen skäål förebåras; ther fore moste han wenda sich til lögn, som wij haffue (gudh båttret), alt for mykit funnet rödn vppå. Men en annan tijdh skal om closter liffuerne mera talat warda, som nw wille wara för longt.

Til thetta spörsmål haffuer Doct. Pedher såå oförståndeligha swarat, ath han gör munkar aff the prophetar, j gambla testamentit wore; men iach wille gerna weta, hwrw han wille thet bewijsa. Scrifften haller jnne, ath the prophetar han om talar, loffuade och prijsade gudh, men icke sågher hon, ath the leffde j closter leffuerne, ther lågger han

han til mera ån texten inneholler. Och huar man ån wille tillata, ath j closter leffnat wore noghre stycke, som propheterne hallet hade, icke fölier ther strax aff ath propheterne haffua leffuat j closterleffuerne, ty the woro giffte, som noogh forståndandes år ther aff, ath the hade söner; kom och een aff propheternes
2 Reg. 4. hustrur en tijdh til Heliseum och clagade, ath hennes man war dödh etc. Haffua nw samma prophetar warit j closter, thå haffua ther munkar och nunnor warit til hopa, och om wore munkar wille halla sich epter them, skulle the haffua åchta hustrur, som propheterne hade; wilia the fölia them epter j thet ena, såå fölie them och j thet andra. Men thet år clarligha noogh merkiandes, ath Doct. Pedher icke sielff wist haffuer, huad the prophetar hade for leffuerne, som han om talar; ty giffuer han thet såå oforståndeliga före, och görs icke behooff ath iach her myckit vdi såghe, hans ordh falla wel j sich sielff. Såå wil han och beuijsa samma sin mening medh the ordh, som ståå j apostla gerningar, ther Lucas scriffuar: woro j Hie-
Act. 2. rusalem boendes judar, gudhfructige mån etc. ther man lååß gudhfructige, ther lååß han reenlijffues mån. J latin ståår religiosi, och merker them, som gudh haffua for ôghon, them man plåghar såya wara gudheliga; men Doct. Pedher wil och göra munkar aff them, som han gör aff propheterna, och kommer medh sin nya grammatica och giffuer

uer före, ath religiosus skal wara såå myket som renlijffuet, doch hwrw rätt han gör ther vdinnen, sätter iach jn til them som latin kunna. Och om man än wille giffua honom thet til förenne, ath religiosus skulle betydha renlijffuat, wille doch likauel icke följa theraff, ath man strax skulle forstå munk ther medh som renleffnat stodhe; ty the äre icke alle munkar som renlifnade äre, annars wardher then högwerdiga jomfrun Maria en nunna, och Christus warder en munker; och huar man skal forstå munk ther medh som religiosus stådr, såå bliffuer och then höffuidzmannen Cornelius en munk. Men gudh forbarme sich offuer sådana blindheet, som j thenne mannen är.

Sedhen gåår Doct. Pedher til, och wil beuisa medh scrifftenne the try stycke, som skal closter leffuerne påå hengia, som är welwillieligh fatigdom, renleffnat och lydhno. Fatigdom beuisar han ther medh, som Christus sade: wil tw wara fulkommelighen, såå gack bort och sål thet tw haffuer och giff fatiga folke; och ther swarar iach såå til: ath the Christi ordh lydha til huar och en Christen menniskio, och icke til munkar aleena, ty en christen menniskia skal wara fulkomelighen. Och war icke thet Christi mening, ath man såå enkom skulle alt bortgiffua; vtan thet är meningen, ath man skulle halla ägodelanar ospara ther man seer behoff Math. 19.

höff göras, och icke läggia sää hiertat pää goodz och penninge, ath man ther holler til baka, ther kerleken tilkreffuer ath vthgiffuas skola; ty huar sää skedde, thä hade wij ägodelanar kärare än wor nästa. Then haller thetta bodhet, som sinom nästa, som wedhertörfftigh är, haffuer alla sina ägodelar ospara, och then thet gör han är andeligha fattigh, ty han lägger sina ägodela intit pää hiertat, en brodherlig kerlegh är honom mera til sinnes. Icke kan heller then scrifft forstås om munkar, om hon än skulle sää lekambliga forstås som Doct. Pedher wil; ty munkanar göra icke som hon lydher; the sälia jw icke bort alt thet the ägha, och giffua thet fatigt folk, vtan alt thet the ägha wilia the haffua j clostret medh sich, och aldrig kunna the sää ther sää mykit jn, ath the jw gerna wille haffua meer, som man seer for öghonen; ther fore kunna the jw icke wel beröma sich aff thenna scrifft.

Men ther Doct. Pedher talar om them,
Math. 19. som sich snöpt haffua for gudz rike skul, ther Christus omtalade, kan jngalunda heller forstondes om closterfolk aleena, vtan om alla them, som for gudz ordh skul haffua äterhäl aff echtenskap, ath the skola teste friyare wara til ath predica gudz ordh. Sammalunde är thet och om korset, thet kan icke heller forstondas om closter folk aleena, ty Christus
Luc. 14. sade sää: hoo som icke bär sit kors och föl-

ier

ier mich, han kan icke wara min läriunge. Ther vth fölier, ath jnghen kan wara en rätt Christen menniskia medh mindre ath hon bäär korset medh Christo. Sedhen bäär Doct. Pedher jtt argument fore, om noghor wille säya, ath closter leffuerne är fåfengt, ty meniskione är noogh til saligheet, ath hon haller tiyo gudz bodhordh, och är noogh aff thet lyftet, som giordes j doper; görs ey behooff mera loffua. Men j samma argument tagher han sich watnet offuer huwudet, ty ath nidherslå thet argumentit, är honom omögheligit, hade han än alla munkar til hielp; gäär han doch til och menar wilia göra sitt betzta ther medh, och säghar ath closter leffuerne är icke fåfengt, ty thet är en genstigh til saligheten, och hielper til ath holla gudz bodh. Men hoo haffuer lärdt honom then genstighen? Christus sade sich wara wäghen til saligheten, och Johan. 14.
S. Petrus sade, jntit nampn vnder himmelen wära, ther wij skulle warda salige vdinnen, vtan j Jesu nampn. Actuum 4. Hwru kumber thå thet til, ath closter leffuerne är wordit en genstigh? Hade Doct. Pedher tenkt vppå, hwad han swarade til thet siwnde spörsmålet, hade han icke sagt closter leffuerne wara genstighen ått saligheten; ty hwar saligheten henger aleena påå gudz nådh och barmhertigheet, som til forenne beslutet är, hwru kan thå closter leffuerne wara genstighin til henne? Gudh kan såå snart giffua honom nådh, som vtan closter, som honom som är jnnan closter;

ster; och then nådhena haffuer, han är påå rätta wäghen til saligheten, men then nådhena icke haffuer, han wandrar en willan wägh, wore han än tiyo resor j closter; och epter såå är hwar bliffuer thå genstighen? Såå säghet han och ath closter leffuerne tagher bort kropsens begiärilse, girigheet och höghfärd; men ther säghet iach fort ney til. Christus medh then helga anda aleena är then som the synder bortagher, och icke closter leffuerne. Och synes wel vppå theres leffuerne, som j closter äre, hwrw sandt thet är som Doct. Pedher säghet; och bliffuer än thå argumentit stondandes, ath icke görs behooff closter leffuerne, ey heller annat lyfte, än thet j dopet skeedde.

Yterligare giffuer och Doct. Pedher fore, ath Christus haffuer delat euangelium j tw stycke, som är j rådh och budh; och låter han medh samma ordh påå skijna, ath han jntit weet hwad euangelium är. Emellen Christi euangelium och budhen är en stoor åtskilnat, ther en annan tijdh skal om talas; men ther han gör åtskilnat emellen budh och rådh, är han icke heller påå rätta wäghen, epter som han wil göra ther åtskilnat vppå; thet nw wille och wara for longt ath forklara, när man haffuar ther tijdh til, skal ther och mera om talas. Icke kan eller noghor säya, closter leffuerne wara for then skul grundat j scrifftenne, ath helige men haffua mong closter

ster stichtat. Wora forfädher haffua mykit stichtadt och giordt, ther the haffua jngen grund hafft til aff scrifftenne; jntit när gåår thet och nw såå til j closter, som the för niyo hundrade åår skickat wore. Ther fore sägher iach än nw, ath closter liffuerne är jntit begrundat j scrifftenne, och ath Doct. Pedhers bewijß jngalunde göra sakenne fyllest.

Thet niyonde spörsmålet.

Om noghor menniskia haffuer, eller haffuer hafft macht annerlunda stichta om sacramentit j wijn och brödh, än Christus sielffuer jnsat haffuer.

Doctor Pedhers swar.

Ther til måå såå swaras: ensamber Christus, som är gudh och menniskia, haffuer stichtat all sacrament, såå som han är then ena, som giffuer dygd och macht j all sacrament, hwilkit som är gudz nådh, then menniskione gör rätfärdiga, som S. Påuel sägher til Romare: Gudh är then som gör menniskione rätfärdiga, såå är Christus gudz son then ene, som haffuer stichtat all sacramente; men til ath vthskiffta menniskione sacramenten, görs behooff kyrkione tiänare, som thet bör göra. Såå finnes mykit wara skickat påå hans wegna, som honom bör holla, såsom är mongahandra brukning, mongahandra äthefuor, bådhe medh läsning och medh sådana mykit.

Galle.

8 Cap.

Nw skal her merkies, ath alt thet som Christus ensamber finnes haffua giordt j sacramenten, thet måå ingen menniskia vmwenda och annerledes laghat, än som han haffuer thet skickat och giordt. Än thet som holler och lydher påå kyrkiones tiänare wegna, som menniskionar haffua stichtat (thet är the helge kyrkia), thet tilhörer högtidener och the wyrdning och hedher, som bör göras sacramenten, thå the giffuas menniskionar, bådhe påå kyrkiones tiänare wegna, och såå påå thera, som sacramenten anamma til sich, ath vpwäckia them til gudhelighet och lärdom. Sådana åthäffuor och brukninger haffuer the helga kyrkia anammat til lärdom aff apostlane och theres nästa epterkommande, än ty thet finnes icke wara scriffuit jn Biblia, for ty thet scriffs icke alt thet, som forst giordt wardt genom apostlana och theres nästa epterkommande, som nw offta beuijst är j the swar nw giffuin äre til spörsmålen. Her aff som nw sagt är, måå såå swaras til spörsmålet: ingen menniskia haffuer eller haffuer hafft noghon macht til annerledes stichta, om sacramentit j wijn och brödh, än Christus haffuer thet stichtat, j alt thet som sacramentzens warilse tillydher, som är wijn aff wijnbära trä, och icke annat som moske kallas wijn och icke är aff wijnträ, och som är brödh aff hwete. Sammeledis tilhörer och warilsen j thetta sacramentit, ordhen som sielffuer Christus stichtade offuer wijn och brödh,

och

och icke anner ordh, vtan thenne her sagda stycke, som är wijn och brödh och ordhen, bliffuer ingalunde thetta gudz sacrament. Alt thet andra, som icke tilhörer sacramentens warilse, thet haffuer the helga kyrkia stichtet, och thet ganska bekomber och tiänar thetta sacramentz tiänare, som bruka thetta sacramentit til wördning och beteknan, och folkena til lärdom. Kyrkiones tiänare som bruka thetta sacramentit, och folkena som thet anamma, som är ath brödhet är aff surdegh eller ey, thet brödh skal wara rundt och såå stoort som kyrkiones gambla sedher är, ath watnet skal blandas j kalken medh wijnet, ath man skal anama thetta sacrament fastande, ath meßan skal sjungas påå sådana tijdh, påå sådant rwm, medh sådana åtheffuor, medh sang och läßning, medh sådana klädning och prydhelse, som kyrkiones tiänare bruka j meßene, och annor sådana mong stycke ther til hörer, som sagdt är. Högtidena och wyrdningen, som thetta sacrament bör haffua aff menniskione, och alt haffuer the helga kyrkia aff then helga andes ingiutilse, huilkit alle christna menniskior stadhogdt halla, medh rätta christna troo.

Min swar.

Til thet niyonde spörsmålet, om noghor menniskia haffuer, eller haffuer hafft macht, annerlunda stichta om sacramentit j wijn och brödh, än Christus sielff thet insatt haffuer, *Olauus.* åre

tagha exempel aff them och wistades alt j öknener, leffde widh theres arbete, som aff Hieronymi och Casliani scriffuelse noogh merkiandes är. Och stoodh thet såå medh munkar j en longh tijdh, ath the wore och bodde then ene her, then andre ther j willene markenne, ther the jntit folk vmginges medh, och begynte doch medh tijdhen meer och meer nalkas ſtädherne, wore doch likauel icke mykit j hoop, til teß widh halffierde hundrade åår epter Christum, ath Basilius kom, han (som Gregorius Nazianzenus scriffuar), war then förste som gaff munkom regla före, hwrw the sich regera skulle, och ath the skulle boo j hoop, icke alt för longt j fråå ſtädherne, påå thet ath the som bodde j ſtädherne skulle tagha godh exempel aff them; icke skulle the heller boo såå när, ath the förhindras kunde j theres gudheligheet aff thet buller j ſtädherne skedde. Och thå woro closter som Christelige scolar, ther en motte vthgåå när honom löste; och woro the munkar leekmän och icke prester, än thå the stundom hade noghra såå prester när sich, och leffde the widh theres arbete, warandes allom til godho, och inghom til tunga. Sedhan medh tijdhen begynte the löpa om j ſtädherne och wille stichta nyy closter; kom såå S. Benedictus, widh femhundrade åår epter Christum, och begynte han j Walskeland stichta closter, och giffua nyia reglo, ther munkar skulle leffua epter; och medh tijdhen

In monodia.

Vide acta conciliiCalcedonensis.

tijdhen begynte giffuas godz och äghodelar vnder sådana closter, och kom såå ther til, ath the som tilförenne plåghade leffua aff theres eghet arbete, begynte lata aff arbeta och leffua widh rento, och ther aff fick munka leffuerne jtt stoort nidherslagh, ther låtj och godha daghar worde aff mongom mera sökt j closteren, än then strengheet, som ther wara plåghade. Kommo och såå medh thet sidzsta vp the fyra tiggie ordan, widh tolffhundrade åår epter Christum, som äre, predike ordan, gråbrödhra, Augustiner och Carmeliter, the ther huarken arbeta skulle för theres födhö, eller leffua widh rento, vtan the skulle tiggia sina födho, aff hwilko ganska mykit bedrägerij och lögn kom j werldena, ty ther then, som föör och starck är, skal gåå och tiggia, kan jw inghen redhelighen skääl förebäras; ther fore moste han wenda sich til lögn, som wij haffue (gudh bätret), alt for mykit funnet röön vppå. Men en annan tijdh skal om closter liffuerne mera talat warda, som nw wille wara för longt.

Til thetta spörsmål haffuer Doct. Pedher såå oförståndeligha swarat, ath han gör munkar aff the prophetar, j gambla testamentit wore; men iach wille gerna weta, hwrw han wille thet bewijsa. Scrifften haller jnne, ath the prophetar han om talar, loffuade och prijsade gudh, men icke sågher hon, ath the leffde j closter leffuerne, ther lägger han

hoff göras, och icke läggia såå hiertat påå goodz och penninge, ath man ther holler til baka, ther kerleken tilkreffuer ath vthgiffuas skola; ty huar såå skedde, thå hade wij ägodelanar kärare än wor nästa. Then haller thetta bodhet, som sinom nästa, som wedhertörfftigh är, haffuer alla sina ägodelar ospara, och then thet gör han är andeligha fattigh, ty han lägger sina ägodela jntit påå hiertat, en brodherlig kerlegh är honom meera til sinnes. Icke kan heller then scrifft forstås om munkar, om hon än skulle såå lekambliga forstås som Doct. Pedher wil; ty munkanar göra icke som hon lydher; the sälia jw icke bort alt thet the ägha, och giffua thet fatigt folk, vtan alt thet the ägha wilia the haffua j clostret medh sich, och aldrig kunna the såå ther såå mykit jn, ath the jw gerna wille haffua meer, som man seer for ögonen; ther fore kunna the jw icke wel beröma sich aff thenna scrifft.

Men ther Doct. Pedher talar om them,
Math. 19. som sich snöpt haffua for gudz rike skul, thet Christus omtalade, kan jngalunda heller forstondes om closterfolk aleena, vtan om alla them, som for gudz ordh skul haffua återhål aff echtenskap, ath the skola teste fripare wara til ath predica gudz ordh. Sammalunde är thet och om korset, thet kan icke heller forstondas om closter folk aleena, ty Christus
Luc. 14. sade såå: hoo som icke bär sit kors och följer

uer före, ath religiosus skal wara såå myckit som renlijffuet, doch hwrw rått han gör ther vdinnen, såtter iach jn til them som latin kunna. Och om man ån wille giffua honom thet til förenne, ath religiosus skulle betydha renlijffuat, wille doch likauel icke följa theraff, ath man strax skulle forståå munk ther medh som renleffnat stodhe; ty the åre icke alle munkar som renliffnade åre, annars wardher then högwerdiga jomfrun Maria en nunna, och Christus warder en munker; och huar man skal forståå munk ther medh som religiosus ståår, sàå bliffuer och then höffuidzmannen Cornelius en munk. Men gudh forbarme sich offuer sådana blindheet, som j thenne mannen år.

Sedhen gåår Doct. Pedher til, och wil beuisa medh scrifftenne the try stycke, som skal closter leffuerne pàå hengia, som år weluillieligh fatigdom, renleffnat och lydhno. Fatigdom beuisar han ther medh, som Christus sade: wil tw wara fulkommelighen, sàå gåck bort och sål thet tw haffuer och giff fatiga folke; och ther swarar iach sàå til: ath the Christi ordh lydha til huar och en Christen menniskio, och icke til munkar aleena, ty en christen menniskia skal wara fulkomelighen. Och war icke thet Christi mening, ath man sàå enkom skulle alt bortgiffua; vtan thet år meningen, ath man skulle halla ågodelanar ospara ther man seer behoff Math. 19.

ster; och then nådhena haffuer, han är påå rätta wäghen til saligheten, men then nådhena icke haffuer, han wandrar en willan wägh, wore han än tiyo resor j closter; och epter sää är hwar bliffuer thå genstighen? Sää sägher han och ath closter leffuerne tagher bort kropsens begiärilse, girigheet och höghfärd; men ther sägher iach kort ney til. Christus medh then helga anda aleena är then som the synder bortagher, och icke closter leffuerne. Och synes wel vppå theres leffuerne, som j closter äre, hwrw sandt thet är som Doct. Pedher sägher; och bliffuer än thå argumentit stondandes, ath icke görs behooff closter leffuerne, ey heller annat lyfte, än thet j dopet skeedde.

Yterligare giffuer och Doct. Pedher fore, ath Christus haffuer delat euangelium j tw stycke, som är j rådh och bodh; och låter han medh samma ordh påå skijna, ath han jntit weet hwad euangelium är. Emellen Christi euangelium och bodhen är en stoor åtskilnat, ther en annan tijdh skal om talas; men ther han gör åtskilnat emellen bodh och rådh, är han icke heller påå rätta wäghen, epter som han wil göra ther åtskilnat vppå; thet nw wille och wara for longt ath forklara, när man haffuar ther tijdh til, skal ther och mera om talas. Icke kan eller noghor säya, closter leffuerne wara for then skul grundat j scrifftenne, ath helige men haffua mong closter

ster stichtat. Wora forfädher haffua mykit stichtadt och giordt, ther the haffua jngen grund hafft til aff scrifftenne; jntit när gåår thet och nw såå til j closter, som the för niyo hundrade åår skickat wore. Ther fore sägher iach än nw, ath closter liffuerne är jntit begrundat j scrifftenne, och ath Doct. Pedhers bewijß jngalunde göra sakenne fyllest.

Thet niyonde spörsmålet.

Om noghor menniskia haffuer, eller haffuer hafft macht annerlunda stichta om sacramentit j wijn och brödh, än Christus sielffuer jnsat haffuer.

Doctor Pedhers swar.

Ther til måå såå swaras: ensamber Chri- *Galle.*
stus, som är gudh och menniskia, haffuer stich-
tat all sacrament, såå som han är then ena,
som giffuer dygd och macht j all sacrament,
hwilkit som är gudz nådh, then menniskione
gör rätfärdiga, som S. Påuel sägher til Ro-
mare: Gudh är then som gör menniskione 8 Cap.
rätfärdiga, såå är Christus gudz son then
ene, som haffuer stichtat all sacramente; men
til ath vthskiffta menniskione sacramenten, görs
behooff kyrkione tiänare, som thet bör göra.
Såå finnes mykit wara skickat påå hans weg-
na, som honom bör holla, såsom är monga-
handra brukning, mongahandra åthefuor, bå-
dhe medh läsning och medh sådana mykit.

Nw skal her merkies, ath alt thet som Christus ensamber finnes haffua giordt j sacramenten, thet måå ingen menniskia vmwenda och annerledes laghat, ån som han haffuer thet skickat och giordt. Än thet som holler och lydher påå kyrkiones tiånare wegna, som menniskionar haffua stichtat (thet år the helge kyrkia), thet tilhörer högtidener och the wyrdning och hedher, som bör göras sacramenten, thå the giffuas menniskionar, bådhe påå kyrkiones tiånare wegna, och såå påå thera, som sacramenten anamma til sich, ath vpwåckia them til gudheligheet och lårdom. Sådana åthåffuor och brukninger haffuer the helga kyrkia anammat til lårdom aff apostlane och theres nåsta epterkommande, ån ty thet finnes icke wara scriffuit jn Biblia, for ty thet scriffs icke alt thet, som forst giordt wardt genom apostlana och theres nåsta epterkommande, som nw offta beuijst år j the swar nw giffuin åre til spörsmålen. Her aff som nw sagt år, måå såå swaras til spörsmålet: ingen menniskia haffuer eller haffuer hafft noghon macht til annerledes stichta, om sacramentit j wijn och brödh, ån Christus haffuer thet stichtat, j alt thet som sacramentzens warilse tillydher, som år wijn aff wijnbåra trå, och icke annat som moske kallas wijn och icke år aff wijntrå, och som år brödh aff hwete. Sammeledis tilhörer och warilsen j thetta sacramentit, ordhen som sielffuer Christus stichtade offuer wijn och brödh,

och

och icke anner ordh, vtan thenne her sagda stycke, som är wijn och brödh och ordhen, bliffuer ingalunde thetta gudz sacrament. Alt thet andra, som icke tilhörer sacramentens warilse, thet haffuer the helga kyrkia stichtet, och thet ganska bekomber och tiänar thetta sacramentz tiänare, som bruka thetta sacramentit til wördning och beteknan, och folkena til lärdom. Kyrkiones tiänare som bruka thetta sacramentit, och folkena som thet anamma, som är ath brödhet är aff surdegh eller ey, thet brödh skal wara rundt och såå stoort som kyrkiones gambla sedher är, ath watnet skal blandas j kalken medh wijnet, ath man skal anama thetta sacrament fastande, ath meßan skal sångas påå sådana tijdh, påå sådant rwm, medh sådana åtheffuor, medh sang och läßning, medh sådana klädning och prydhelse, som kyrkiones tiänare bruka j meßene, och annor sådana mong stycke ther til hörer, som sagdt är. Högtidena och wyrdningen, som thetta sacrament bör haffua aff menniskione, och alt haffuer the helga kyrkia aff then helga andes ingiutilse, huilkit alle christna menniskior stadhogdt halla, medh rätta christna troo.

Min swar.

Til thet niyonde spörsmålet, om noghor menniskia haffuer, eller haffuer hafft macht, annerlunda stichta om sacramentit j wijn och brödh, än Christus sielff thet insatt haffuer, *Olauus.*

äre teße min swar: at (som tilförenne sagdt
Es. 40. är) gudz ordh bliffua ewinnerliga; och (som
Christus sielff sade), himmel och jordh skola
Math. 24. förgåß och forwandlas, men hans ordh sko-
la icke förgåß, vtan som han sagdt hade,
såå skal thet och bliffua stadigt; jngalunde
wille ther heller lempa sich, ath noghen skröpe-
lig menniskia skulle forwandla thet, som gudh,
then ther euigh och oföruanskelighen är, haff-
uer skickat och laghat. Såå haffuer och gudh
strengeliga budit (som föresagdt är), ath man
skal läta bliffua hans ordh som the äre, och
huarken läggia ther noghet til, heller taga
ther noghet aff. Ther fore beslutar iach såå
her vth, ath icke alenest nogher menniskia,
vtan ey heller noghot creatur haffuer then
macht, ath the foruandla eller annerledes
skicka kunna om sacramentit j wijn och brödh,
än som Christus sielff insat och skickat haff-
uer, j såå mykit sacramentit rätzliga til ly-
dher; och bliffuer thenne grunden såå fast
stondandes, ath icke all heluetis macht kan
ståå her emooth.

Och nw wele wij medh såå ordh til see,
hwrw Christus thetta sacramentit insat haff-
Math. 26. uer. Hans ordh äre som Matheus och Lu-
Luc. 22. cas scriffua: När the åto togh Jesus brö-
dhet, loffuade gudh, brööt och gaff läriun-
gomen och sade: tagher, äter, thetta är min
lekamen, som for jdher giffuin warder, thet
görer til min åminnelse; och togh kalken, loff-
ua-

uade gudh, gaff them och sade: dricker her aff alle, ty thetta är min bloodh, som är teß nyia testamentzens, huilkin vthgutin warder for mongom til syndernes forlatilse. Aff teße ordh är noogh förståndandes, hwrw Christus haffuer insat thetta sacramentet; hans wilie är, ath wij skole äta hans lekamen, och dricka hans bloodh, honom til åminnelse, thet är: wij skole j hwgh komma när wij thet göre, ath hans lekamen haffuer warit vthgiffuin och hans bloodh haffuer warit vthgutin för wora synder; och såå äte wij hans lekamen, och dricke hans bloodh, oß til en förstärkilse emooth wora synder, och försäkra wort samuet ther medh, j thet wij anamme sådana åminnelse, som oß gör ther wißa vppå, ath Christus borttager wore synder. Til sådana tröst haffuer Christus insat thetta sacramentit, ther moste thet och bliffua widh, såå ath inghen kan göra ther huarken meer eller mindre aff, ty. Christi ordh kunna ingalunde förgååß, som sagt är.

Til thetta spörsmål haffuer och Doct. Pedher swarat sammaledes, ath jngen menniskia haffuer, eller haffuer hafft macht, til ath annerlides stichta om sacramentit j wijn och brödh, än som Christus haffuer thet stichtat, j såå mykit, som sacramentzens warilse tilkommer. Men epter thet såå är, ath ingen haffuer macht, til ath annerledes skicka j sacramentit, än som Christus thet insat

[redacted]

åre tesse min swar: at (som tilförenne sagdt
Es. 40. är) gudz ordh bliffua ewinnerliga; och (som
Christus sielff sade), himmel och jordh skola
Math. 24. förgåß och forwandlas, men hans ordh sko-
la icke förgåß, vtan som han sagdt hade,
såå skal thet och bliffua stadigt; jngalunde
wille thet heller lempa sich, ath noghen skröpe-
lig menniskia skulle forwandla thet, som gudh,
then ther euigh och oföruanskelighen är, haff-
uer skickat och laghat. Såå haffuer och gudh
strengeliga budit (som föresagdt är), ath man
skal låta bliffua hans ordh som the äre, och
huarken läggia ther noghet til, heller taga
ther noghet aff. Ther fore beslutar iach såå
her vth, ath icke aleneſt nogher menniskia,
vtan ey heller noghot creatur haffuer then
macht, ath the foruandla eller annerledes
skicka kunna om sacramentit j wijn och brödh,
än som Christus sielff insat och skickat haff-
uer, j såå mykit sacramentit råtzliga til ly-
dher; och bliffuer thenne grunden såå fast
stondandes, ath icke all heluetis macht kan
ståå her emooth.

Och nw wele wij medh såå ordh til see,
hwrw Christus thetta sacramentit insat haff-
Math. 26. uer. Hans ordh äre som Matheus och Lu-
Luc. 22. cas scriffua: När the åto togh Jesus brö-
dhet, loffuade gudh, brödt och gaff läriun-
gomen och sade: tagher, äter, thetta är min
lekamen, som for jdher giffuin warder, thet
görer til min åminnelse; och togh kalken, loff-

uade gudh, gaff them och sade: dricker her aff alle, ty thetta är min bloodh, som är teß nyia testamentzens, huilkin vthgutin warder for mongom til syndernes forlatilse. Aff teße ordh är noogh förståndandes, hwru Christus haffuer insat thetta sacramentet; hans wilie är, ath wij skole äta hans lekamen, och dricka hans bloodh, honom til åminnelse, thet är: wij skole j hwgh komma när wij thet göre, ath hans lekamen haffuer warit vthgiffuin och hans bloodh haffuer warit vthgutin för wora synder; och såå äte wij hans lekamen, och dricke hans bloodh, oß til en förstärkilse emooth wora synder, och försäkra wort samuet ther medh, j thet wij anamme sådana åminnelse, som oß gör ther wißa vppå, ath Christus borttager wore synder. Til sådana tröst haffuer Christus insat thetta sacramentit, ther moste thet och bliffua widh, såå ath inghen kan göra ther huarken meer eller mindre aff, ty Christi ordh kunna ingalunde förgååß, som sagt är.

Til thetta spörsmål haffuer och Doct. Pedher swarat sammaledes, ath jngen menniskia haffuer, eller haffuer hafft macht, til ath annerlides stichta om sacramentit j wijn och brödh, än som Christus haffuer thet stichtat, j såå mykit, som sacramentzens warilse tilkommer. Men epter thet såå är, ath ingen haffuer macht, til ath annerledes skicka j sacramentit, än som Christus thet insat

 haff-

haffuer; hoo haffuer thå giordt påwar och biscopar så mechtiga, ath the haffua skildt thetta sacramentit ååt, så ath lekmän måå icke så wel så dricka Christi bloodh i wijn, som the äta hans lekamen j brödh? Her moste Doct. Pedher jw bekenna, ath the haffua giordt offuer theres macht och befalning, som oredhelige och otrogne tiänare; ty Christus haffuer så insat thetta sacramentit, och är thet så sacramentzens warilse, ath thet skal wara vnder wijn och brödh, så ath alle the ther äta Christi lekamen j brödh, the skola och dricka hans bloodh j wijn, ty han sade: dricker her aff alle. Men nw haffua the giordt ther jtt antichristelighit forbodh vdinnan, ey aleenest emooth Christi insätielse, vtan och emooth then brukning, som j mong hundrade åår epter apostlanes tijdh hallen war j Christenheten, ther alle leekte och lärde, som åto Christi lekamen j brödh, the drucko och hans bloodh j wijn. Och huar Doct. Pedher wille säya, ath bådhe lekamenen och bloodhet äre vnder brödhet, ty lekamenen är icke vtan blodhet; ther swarar iach så til: ath Christus som sacramentit insatte vnder brödh och wijn, war wel så cloock som påwar och biscopar, honom giordes theres forbätring intit behoff, han skickade hela sacramentit vnder wijn och brödh, ther skulle the haffua latit bliffua ther widh. Men nw tagha the sielffue hela sacramentit, och giffua lekmen ey meer än en deel ther

aff,

aff, bewisandes sich hermedh som otroogne tiänare emooth Christum, och som tyranner emooth theres näster. Icke kan heller Doct. Pedher säya, ath heela sacramentit är j brödhet, ty Christus haffuer thet insat vnder brödh och wijn; bekenner och påwen sielff, ath then som icke tagher bådhe brödhet och wijnet, han tagher icke heela sacramentit. Icke haffuer heller Christus annerledes insat thetta sacrament för leekmän än för presterne; inghen skäål kunna heller her til såå redheligen och såå stoor finnas, ath man skal för then skul forwandla Christi ordh och insättielse. Wridhe sich her vdinnan Doct. Pedher hwrw han wil, moste han likawel aff sin eghen beslutning bekenna, ath påwar och biscopar haffua j thenne sack oredeliga handlat.

Såå wille iach och gerna weta aff Doct. Pedher, hoo clerekrijt haffuer thet befalt, ath the skulle göra jtt offer aff Christi lekamen och bloodh. Icke haffuer Christus thet såå insat, ath han wille wij skulle offra honom hans lekamen och bloodh j brödh och wijn, vtan ath wij skulle äta hans lekamen j brödh, och dricka hans bloodh j wijn, ty han sade: tagher, äter och dricker mich til åminnelse. Han sade icke, tagher och offren, epter thet äta och dricka är fast annat än offra. Christus haffuer en gong offrat sich sielff sin himmelska fadher, och vthgutit sitt blodh för

wora synder, samma hans offer war krafftigt noogh til alla synders förlatilse, görs ey behoff, ath man flere resor offrar honom; och om wij wilie offra honom påå nyyt, thå göre wij wißeligha hans offer thet til en försmådhelse, j thet ath wij icke halle thet såå krafftigt, ath thet borttagha kan alla wora synder, såsom wij ther före offra påå nyyt, ath synderne skola borttaghas, ath wij icke troo, ath Christi offer är såå mechtigt, ath thet aleena borttagha kan alla wora synder, och såå korssfäste wij Christum påå nyyt medh sådana offer; men hwru wij, som såå göra, warda ståndandes therudinnan, thet fåå wij finna. Och såå besluter iach her aff, som och aff Doct. Pedhers beslutning, aff nödhenne fölia moste, ath inghen menniskia haffuer macht, ath göra offer aff thetta sacramentit j wijn och brödh; för ty om thet worde offer, såå forwandlades sacramentzens warilse. Och såsom thet icke är offer när leekmän anamma thet, såå är thet icke heller när presterne anamma thet, ty Christus haffuer thet såå in:sat for then ena, som for then andra. Nw epter thet thetta sacramentit icke kan wara offer, måå Doct. Pedher see sich om, påå huad grund prebenderne stichtade äre, och huarest the bliffua, när meßan icke är offer. Doch en annan tijdh her mera om talandes, som nw wille wara för longt; är nw noogh, ath aff Doct. Pedhers swar och beslutning nidherfalla alla prebender, som påå meßor stich-

[redacted]

stichtade äre; en annan tijdh mer. Om the ceremonier och åthäffuor, som medh thetta sacramentit brukas, swarar iach såå til, som til förenne om kyrkiones brukningar sagdt är; och synes mich her medh noogh swarat påå thenne tijdh.

Thet tiyonde spörsmålet.

Om man skal halla sich widh noghor oppenbarilse, som säyas skeedda wara, andra än the, som j then helga scrifft beslutna äre.

Doctor Pedbers swar.

Til thetta spörsmål swaras såå: vppenbarilse som skeer menniskiomen, eller läses wara skeedt, är icke annat än en vnderuisning gudz lönlige domar til menniskionar, them the skee eller skeed läsas; j ty ath j gudhi, som apostelen scriffuar til the Coloßer, är all lärdoms och wijsdoms rikedoma betäcta, såå ath them ingen begripa kan, vtan gudz gåfua, som kallas som tijdhes openbarilse, som och ståår j then första epistelen til the Corinther, ther han säghar: oß haffuer gudh openbarat genom sin anda eller helghandz gåffue. Och ther aff är thet, ath gudz lönliga domar optecktes genom vnderuisningen, som vnderstundom kalles openbarilse, them som ther til vthförsedde äre, fatigom och oförståndigom, såå snart som mechtigom, scrifft-

Galle.

2 Cap.

scrifftlärdom, wijsom och förstondigom, som finnes ath gudz son Christus Jesus sade ther om til sin himmelska fadher: o himmelske fa- dher iach bekenner tich, ath tu haffuer thet- ta dolt (forstås) thin liknelse och lönliga do- mar for cloka och förståndiga, och haffuer them openbarat barnom, thet är oforståndi- gom; aff huilka beuisning är, ath intet är openbarilse annat, än gudz lönliga domars forkynnelse, huilka som såå snart epter gudz gåffuo måå optäckes the oforståndiga, som forståndiga, jn til domen.

Ytermera än thå apostelen S. Påuel sä-
13 Cap. gher til the Romare, ath alt thet som skeer aff gudhi, skeer j en fulkomblighen skickelig- heet och ordinancie, som thet beuises j alle creaturs regemente, j huilka gudh alzmectig skickar och regerar the vndersta genom the
Platonizat. offuersta, andheliga som äre änglaner och le- kameligha, såå ath the beskyddas och beskic- kas aff huart annat j tiänistene och theres warilse; doch likauel beskickar han thet j en ädhlare motte medh menniskien, som kallas och är jtt förståndeligit creatur, til thet ath hon måå komma til then beskickade ända, hon är skapat til, thet är til then ewiga sa-
Erunt omnes docti a deo, non dicit, erunt docti ab angelis. ligheet och himmelrikes glädhe, och thet skeer offta formidelst openbarilsen, som är gudz lönlighe domars wilie och wijsdoms vptäckil- se, som finnes bequämeliga, ath then yterste änglakoor vnderuijsas aff then öffuersta, och men-

menniskian åter igen vthaff ånglomen; och thet år thet apostelen sågher til the Hebreer om ånglaner, ath the åre alle tiånijte andar, vthsende til tiånist for theres skul, som salig-hetenes arffuinger åre. Thetta år guddomsens lagh och skickelse, sågher Dionisius, ath the nidhersta, thet år menniskionar, skola drages til the öffuersta jn til domen, for the vthual-de skul, thet år til gudz ewiga glådi genom the midelsta, thet år genom ånglaner; såsom thetta förstår apostelen ther han sågher: Mox finis &c., thet år; strax ånden, (forståår) når yterste vpstondilsen år skeed och Christus offuerantwardar gudhi och fadhrenom riket jgen, thå aflågger han all herradöme och wål-logheet, thet år all tiånistactige andar til men-niskiomen. Item, såå beuisas clarligha j scrifftenne, ath openbarilsen skeer menniskiomen genom ånglane, jn til domen for menniskenes salighéet skul, ath hon icke skal wara förtap-pat. Ther före låses mong openbarilse aff gudz lönlige domar och lårdom wara skeed aff gudhi j sanningene j monga ståådher och framlidna tidher, the ther icke grundas eller bescriffuas j biblien, nyia eller gambla testa-mentit; och skola doch ther fore icke hallas for wiskipelse eller otroliga, ån thå twårt emooth mong openbarilse finnas falskeliga och swikliga, ther theedde och giorde wore och teß komma aff ondom andom, som thet be-uises aff apostelen j then andra epistel til the Corinther, ther han sågher: offta år skeedt, och

1 Cor. 15.

11 Cap.

ath spöria? iach teß samma Hieronymi prestens siäl, til huilken tw achtar scriffua, huilken j thenne her tima j Betlehem juda är skild j från kroppen, och medh Christo och alt himmelrikes herskap klädd medh odödhelig hampn, j alla glädi och fägrind föres såå segherliga och ärliga til thet ewiga rike, himmelrekis glädi, vtan enda etc. Thå toogh iach til mich jgen, sägher Augustinus noghon handa, och aff glädhi brast til ath gråta och sade: geffue gudh, o werdige man, ath iach motte strax warda tit fölge, än doch bedher iach werdiges til ath minnas påå mich thin tiänare, then tw älskade indeliga her påå jordene, ath iach for tina bön skul måå bätres aff syndene och beskermes j frå fiendanar etc. Aff huilkin openbarilse och S. Augustini ordh beuisas noogh clarligha, ath openbarilse äre skedde, the icke äre i thet nyia testamentit eller gambla bescreffne. Tolken, som thenne her är, huilken icke kan medh noghen skääl nekas j noghen motte eller driffuas, besynnerliga mädhen hennes bescriffuare S. Augustinus är såå san och wis en lärare, ath han kallas thet ypperste kyrkiones liws, och är såå openbarliga skeedt, ath hon är j alla wärldz ändar bekend och trosat, jngen henne nekar then skäl haffuer, vtan then ther wil neka alla S. Augustini scriffter, än thå hon icke scriffuas j Biblien, såsom ther och icke all andron openbarilse bescriffne äre, heller än alt Jesu Christi leffuer

uerne, predikan och jårtekne, och helge vmi-gengelse åre, såsom S. Johannes han beslu-tar sitt euangelium. Ytterligare bescriffuas och ån en slijk och större oppenbarilse, som icke mindre år achtande ån then första, huilken bescriffuer then store lårare S. Cirillus jghen til Augustinus, jdkeliga bidhen och åtspordt aff honom, och låses then oppenbarelse j the helga kyrkio j bland the jårtekne gudh haff-uer giordt j genom S. Hieronymum, och strax wore skeed och teed S. Eusebio, Hiero-nymi discipel, 3 året sedhen Hieronymus dödde her aff werlden; och år thenne. Sedhen S. Hieronymus dödde her aff werlden, kom opp j then grekeske kyrkien en willa och falsk lårdom, som råkte jn til then latiniske kyrkena, och lydde, ath jngen skårseeld skulle wara til; huilken lårdom the idkadhe til ath beuisa, vthur thens onda grund och falska lårdom medh skål, som intit bunde, såå ilherskelige ath then toogh såå stora macht, ath then helge herren S. Cirillus kunde them icke stil-la, medh mindre ån han kallade til hopa alla sina lydho biscopa medh andre gudh-fryctighe men, och badh them tagha vppå sich 3 fastedaghar, medh gudheligha böner och tankar til alzmechtigan gudh, bidhiandes ath han sina troo wille stadfesta och icke late christna menniskier misselas j falskan lår-dom &c. Och strax natten epter the 3 daghar, tedde skinbarliga S. Hieronymus S. Eu-sebio, wakandes j bönener, och tröstade ho-nom medh blidh tiltalan och sade: giffs icke

Miraculum pugnat contra purgatorium. Nam si scriptura probari posset, miraculo non indigeret.

j thenne willan och falska lärdom, then skal nw haffua sin ända; bodha Cirillo och allom bröödhrom, och them som äre vdi then willen, ath the j morgon komma til hopa ther min lecamen ligger begrawen j Betlehem, och late bära tit the 3 menniskio kroppar j nat äre döödhe j thenne stadh, och läther leggia påå them then säck min clädhabonat war, the skole strax komma til lijffs jghen, och grundeliga vthtryckia then willen och nidherslå; huilkit alt såå skedde. Och the 3 men vpwäktes aff döödha, oppenbarade huad stoor ära och glädhi j himmilrike är, och huad swår pina j skärseeld är, och sade hwrw S. Hieronymus hade them then natten döödha leedt om kring j alle then rwm, och latit them forståå alt, til ath oppenbara allom menniskiom. Huad skeedde aff thenne oppenbarilse? Som S. Augustinus scriffuar, omwendes alle the, som til förenne forwilte wore, och komme til rätta troo jghen; aff huilken oppenbarilse nw framdeles måå beuises ath skärseeld är til. Än doch ath thenne oppenbarilse icke ståår j thet nyia eller gambla testamentit, doch är hon såå wis for sanhetenes och S. Augustini scriffuelse och lärdom skul, som hon stodhe j then helga scrifft, och ware sanheten ther om autoritas, vtan huilken, ingen autoritas är autoritas, som then helge läraren sielffuer scriffuar &c. Tridie oppenbarelsen, som icke ståår j scrifften, vtan är doch stadfest, ath troo the helga christeligha kyrkit,

Leue conversionis fundamentum mendacium.

Blasphemia.

kie, som brukat haffuer warit j 1000 åår och mera, är then om then opphitningen, som skeedde til S. Staffans och Gamalielis medh sin sons Abiba lekame, huilken oppenbarilse the helga Christeligha kyrkie såå fast haffuer hollet och brukat aff ålder, ath jngen som skääl wil bruka, ståår til ath driffua thenne, epter ty som Augustinus sägher, ath kyrkiones macht och autoritas är större, än noghor helge doctors lärdom är; och säghet for ty ath han wille icke troo euangelio, vtan kyrkiones macht både honom troo thet. Ther wäl wil säya, ath S. Augustinus sägher the ordhom första apostla kyrkiona och theres nästa epterföliare, aff huilken Christendomen fick stadhfestilsen ꝛc., huilkit iach och bekenner; än doch likauel säaher iach, ath the ordh haffua än nw jtt tilsyn, och sägias til oß alla, som nw höra til then helga Christeligha kyrkes forsambling, til ath troo oppenbarilse och annan lärdom helga lärare oß läre, huilken som icke forlotne äre aleenast påå menneskio lärdom eller wijsdom, vtan vppå then helge andes inskiwtilse, aff huilken the helga Christeliga kyrkia är regerat her til, och regeres jn til domen, til troones stadhigheet, syndenne näpstning och fulkommelsens stadhfestilse til then euigha glädhi; huar emoot jngen man säya kan annars, vtan han will driffua gudz eghen ordh, them han sade sielff, oppstigandes til himbla: när tröstaren komber, then samme anden then iach

j thenne willan och falska lårdom, then skal nw haffua sin ända; bodha Cirillo och allom brödhrom, och them som äre vdi then willen, ath the j morgon komma til hopa ther min lecamen ligger begrawen j Betlehem, och late båra til the 3 menniskio kroppar j nat äre döödhe j thenne stadh, och låther leggia påå them then såck min clädhabonat war, the skole strax komma til lijffs jghen, och grundeliga vthtryckia then willen och nidherslå; huilkit alt sââ skedde. Och the 3 men vpwåktes aff dödha, oppenbarade huad stoor åra och glädhi j himmilrike år, och huad swår pina j skårseeld år, och sade hwrw S. Hieronymus hade them then natten dödha leedt om kring j alle then rwm, och latit them forståå alt, til ath oppenbara allom menniskiom. Huad skeedde aff thenne oppenbarilse? Som S. Augustinus scriffuar, omwendes alle the, som til förenne forwilte wore, och komme til råtta troo jghen; aff huilken oppenbarilse nw framdeles måå beuises ath skårsееld år til. Än doch ath thenne oppenbarilse icke ståår j thet nyia eller gambla testamentit, doch år hon sââ wis for sanhetenes och S. Augustini scriffuelse och lårdom skul, som hon stodhe j then helga scrifft, och ware sanheten ther om autoritas, vtan huilken, ingen autoritas år autoritas, som then helge låraren sielffuer scriffuar etc. Tridie oppenbarelsen, som icke ståår j scrifften, vtan år doch stadfest, ath troo the helga christeligha kyrkie,

Leue conversionis fundamentum mendacium.

Blasphemia.

jdher sendandes warder, han skal lära jdher alla sanningen; och thet ordhit Christus han
Johan. 5. sade: min himmelske fadher han arbetar j jdher her til, och iach arbetar ꝛc. Andra oppenbarilse monga, som wel kunde jndragas, later iach fara, beslutandes thetta spörsmål.
Notanda cautela. Man måå och skal troo och halla sich widh oppenbarilse, ther the icke äre emoot troona och then helga scrifft, ransakandes andan, aff huilkom thet skeer, och hwrw the skee, som longdt är affsagdt j thenne 3 oppenbarilsen nw opräknade.

Min swar.

Olauus. Til thet tiyonde spörsmålet, som är: om man skal halla sich widh noghon oppenbarelse, som såwas skedda wara, andra än the, som j then helga scrifft beslutna äre? såå äre teße min swar. Först är merkiandes ath for then synd, som menniskian giorde j paradis, ful hon j fråå gudh som liwset är, och kom j mörkret, hon ful j fråå sannindenne och kom vnder lögnena, såå ath alla menniskior
Psalm. 116. nw kallas lögnachtige. Och lögnen är såå krafftelig jnstighin medh henne, ath henne aff sin eghen macht är omögelighit ath kunna komma til sanninden igen, medh mindre ath gudh oppenbarar henne sannindena; icke är heller mögelighit, ath noghor kan warda saligh, medh mindre han fåår weta sannindena, for ty j Christo aleena, som sanningen är, warder menniskan saligh. Ther fore häff-

uer

uer gudh aff sinne osäyeligha godheet, oppenbarat menniskione sina mening, påå thet ath hon motte komma j fråå lögnene, som hon ynderligger, och til sanningen jghen, som hon j fråå fallen war; och thet haffuer gudh giordt genom sin ordh, huilken han haffuer offta och j monga handra motto oppenbarat, stundom genom jnskiutilse, ther han haffuer sina wener ingiffuit sin ordh j theres hierta, them the sedhan forkunna skulle, stundom medh ängla oppenbarilse, teslikes och påå thet sidzsta medh sin eghen sons oppenbarilse; såå ath gudz sanning är nw rikeliga noogh, ja offuerflödeliga menniskiomen oppenbarat, genom hans ordh j then helga scrifft; såå ath til hennes salighheet görs henne intit mera behooff ath weta, än thet j scriffterne stäår. Ther finner hon såå mykin sanning, ath hon ey meer behöffuer, ty gudh haffuer medh sin ordh wel forseedt henne til salighheet; icke kan hon heller mera begiära, än ath hon motte warda saligh, och j scrifftene är henne saligheeten fulkommeliga noogh forescriffuin.

Men diäffuulen, som fadheren är til lögnene, han gäär om natt och dagh, sökiandes hwem han kan medh lögnene bedraga; ther fore giffuer han och lögnena fore j margfalliga mätte. Stundom giffuer han them lögnena in j theres hierta, som honom tilhöra, påå thet ath the skole bedraga andra medh sich, och stundom giffuer han oppenbarilse

Johan. 8.
1 Petr. 5.

rilse fore och forskapar sich j ljusens ängel
2 Cor. 11. til ath bedraga menniskione, ath hon icke kommer til saligheten genom sanningen, vtan warder forhindrat medh lögnen, til huilken menniskian och noogh tilböyeligheen är, ath hon medh lögnenne wel kommer offuer eens. Icke fattas heller diefuulen wilien ther til ath giffua lögnena före, ther fore warda otaligha monga menniskior bedragna.

Nw epter sååå är, ath sanningen är j scrifftenne rikeliga noogh vthtrycht, sååå mykit oß görs behoff til wor saligheet, och ath dieffuulen winlägger sich natt och dagh til ath bedraga oß; swarar iach såå til spörsmålet: ath annor oppenbarilse, än the som j scrifftenne ståå göres oß til wor saligheet intit behoff, och ath then som annor oppenbarilse wedhertagher, han giffuer sich j stoor farligheet, ther befructandes är, ath han warder aff dieffuulen nidherslagen. Och än thå wel henda kan, ath noghor oppenbarilse, som j scrifftenne icke finnas, kunna haffua sanningen medh sich, är thet likauel farlighit bekymbra sich noghot medh them. Epter thet ath icke alle haffua then helge andes gåffuo, medh huilken the kunna åtskilia andanar, ty är fare werdt, ath dieffuulen warder offta anammat, ther man menar liwsens ängel wara for handenne; ty är thet och mykit tryggare, ath man heller later fara noghor såå oppenbarilse, the ther kan kunna wara, än ath

medh noghen falsk oppenbaril-
da. Thet är jw bättre lata
ra, än medh jtt aff them
at, besynnerligha epter thet ath
oppenbarilse icke göras behooff til
Icke synde wij heller ther medh,
ate sådana oppenbarilse fara, ty gudh
icke budhit oß, ath wij skole sätia
til them, utan han haffuer heller mon-
stådes j scrifftenne forwarat oß, ath wij icke skole låta bedraga oß; ther fore behöffwe wij ey fructa, ath wij skulle fortörna honom ther medh, ath wij ingen troo wille sätia til the oppenbarilse, som j scrifftenne icke besluten äre.

Til thetta spörsmål swarar Doct. Pedher j sin beslutning, ath man skal halla sich widh oppenbarilsen, ther the icke äre emoot troone och the helga scrifft, thet iach och wel lijdha kan, ath sådana beslutning geffues. Men gåffue han granna acht uppå scrifftenna, thå funne han wißeligha, ath the oppenbarilse, som han medh mong ordh jndrager j sin swar, äre hart emoot scrifftenne; ty gudh haffuer clarliga noogh genom Mosen och Esaiam forbudhit, ath noghor skal frågha sannindena aff them som dödhe äre. Icke wille heller gudh, ath Lazarus, som dödh war, skulle komma til then rika mandzens brödher, som Lucas scriffuar; såå ath man clarliga merkia kan, ath thet icke haffuer wa- Deut. 18. Lev. 20. Es. 8. Luc. 16.

tilse fore och forskapar sich j ljusens ängel
2 Cor. 11. til ath bedraga menniskione, ath hon icke
kommer til saligheten genom sanningen, vtan
warder forhindrat medh lögnen, til huilken
menniskian och noogh tilbönelighen är, ath
hon medh lögnenne wel kommer offuer eens.
Icke fattas heller dieffuulen wilien ther til
ath giffua lögnena före, ther fore warda ota-
ligha monga menniskior bedragna.

Nw epter såå är, ath sanningen är j scrifftenne rikeliga noogh vthtrycht, såå mykit oß görs behoff til wor saligheet, och ath dieffuulen winlägger sich natt och dagh til ath bedraga oß; swarar iach såå til spörsmålet: ath annor oppenbarilse, än the som j scrifftenne ståå göres oß til wor saligheet intit behoff, och ath then söm annor oppenbarilse wedhertagher, han giffuer sich j stoor farligheet, ther befructandes är, ath han warder aff dieffuulen nidherslagen. Och än thå wel henda kan, ath noghor oppenbarilse, som j scrifftenne icke finnas, kunna haffua sanningen medh sich, är thet likauel farlighit bekymbra sich noghot medh them. Epter thet ath icke alle haffua then helge andes gåffuo, medh huilken the kunna åtskilia andanar, ty är fare werdt, ath dieffuulen warder offta anammat, ther man menar liwsens ängel wara for handenne; ty är thet och mykit tryggare. ath man heller later fara noghor såå oppenbarilse, the ther kan kunna wara, än

ath

ath man skulle medh noghen falsk oppenbarilse bedraghen warda. Thet är jw bätre lata all oppenbarilse fara, än medh jtt aff them bliffua förderffwat, besynnerligha epter thet ath oß sådana oppenbarilse icke göras behooff til salligheten. Icke synde wij heller ther medh, ath wij late sådana oppenbarilse fara, ty gudh haffuer icke budhit oß, ath wij skole sätia troo til them, vtan han haffuer heller mongestädes j scrifftenne forwarat oß, ath wij icke skole läta bedraga oß; ther fore behöffwe wij ey fructa, ath wij skulle fortörna honom ther medh, ath wij ingen troo wille sätia til the oppenbarilse, som j scrifftenne icke besluten äre.

Til thetta spörsmål swarar Doct. Pedher j sin beslutning, ath man skal halla sich widh oppenbarilsen, ther the icke äre emoot troone och the helga scrifft, thet iach och wel lijdha kan, ath sådana beslutning geffues. Men gåffue han granna acht vppå scrifftenna, thå funne han wißeligha, ath the oppenbarilse, som han medh mong ordh jndrager j sin swar, äre hart emoot scrifftenne; ty gudh haffuer clarliga noogh genom Mosen och Esaiam forbudhit, ath noghor skal frågha sannindena aff them som dödhe äre. Icke wille heller gudh, ath Lazarus, som dödh war, skulle komma til then rika mandzens brödher, som Lucas scriffuar; såå ath man clarliga merkia kan, ath thet icke haffuer wa- Deut. 18. Lev. 20. Es. 8. Luc. 16.

rit S. Hieronymi siâl, som sââ oppenbarades, ty gudh ingalunde låter sin helgon sââ oppenbaras, ath thet skeer hans ordh til foractilse, som medh teße oppenbarilse skeer. Intit år thet heller lijkt, ath thet war S. Augustinus, som the oppenbarilsen fick, ån thå thet warder honom falskeligha tillagdt; och om thet ån hade warit han, hade han doch j thet årende ganska sterliga forseedt sich, ath han skulle sââ emoot gudz bodh haffua frâghat then, som dödher war. Men iach wil icke mykit bekymbra mich ther medh, then som noghot år förfaren j S. Augustini scriffuelse, han warder wel dömandes her om, om Augustinus haffuer sådana scriffuit, eller ey. Och ther medh låter iach thet bliffua pââ thenne tijdh for korthetenes skul; och dragher Doct. Pedher mong stycke jn aff scrifftenne, som spörsmâlet intit kråffuer, thet iach och beståå låter.

Thet ellofte spörsmâlet.

Huad skââl finnes j scrifftenne om skårseeld.

Doct. Pedhers swar.

Galle. Thetta spörsmâl söker knuten j såffuet, ther ingen knut år, ty all landskap, tungomâl och alt menniskio kön, som skâl bruka, bekenna medh the helga kyrkio, ath skårseeld år til, jw minst aff nampnet; doch likawel swa-

swaras, ath skärseeld beuisas aff scrifftenne, christelige openbarilse, helga manna lärdom, och aff the helge kyrkies brukning, menige her til hallen är. Aff scrifften sägher Christus: huilken som häder then helga anda, Math. 12.
thet geffs icke til her j werlden, eller j andro werld etc.; aff huilkit beuises noghre synder forlåtas her j werlden, och noghre j andro werld, icke j himmelrike, ty ther är ingen synd, icke j helueti, ty ther är ingen forlatning, ty forlåtas synder j skärseeld, som S.
Gregorius thet vthlägger. Item: heligh och 2 Mach. 12.
saligh är tanken bedhia for the dödha, ath the måå lösas aff synderne; huilken book, än thå hon säges wara vthskutin aff the helga scrifft och funnen aff S. Hieronymus scriffuin j Hebreisko, som han sägher in prologo galeato, doch likauel är hon anammat och brukat aff then helga kyrkio, for then otwäkeliga sanning som finnes j henne.

Nw är wist ath the j himmelen äre, behöffua intit wore böner, och them fördömdom kan wor bön intit hielpa, aff huilkit j scrifftenne beuisligit noogh är, ath skärseeld är til, än thå mong flere rwm j scrifftenne om skärseeld beuisa, them iach låter fara. Aff oppenbarilse beuisas ath skärseeld är til, och swår pina som nw j thetta förra spörsmåls swar optecht är, och yterligare optäckes j then 4 boken dialogorum S. Gregorii.

Aff helga manna lärdom beuises thet, först aff S. Greg. Niceni scriffuelse, then äldrigeste doctor j Grekeland, sådandes: om såå är noghor Christi wen skils her aff werldenne, som icke fult kan affskrapa synden, then bliffuer reen genom skärseeld; och thetta är then lärdom wij predikom, hollas skal for all sanning, och såå troo wij. Troor och the helga kyrkia, som bedher för the döddha, ath the måå lösas aff syndene, j huilkin ordh wij haffue then doctoris mening; huilken såå mechtig war j lärdom, som Hieronymus scriffuar, ath ingen dierffdis gåå emoot hans lärdom, huilken för sin diupsinnogheet skul j scrifftenne kallas theologus, och B.

Aug. in lib. de cura pro mortuis habenda.

Augustinus j sin bok, han kallar omsorg för the döddha, sågher: icke lithen är almennelige kyrkes macht och autoritas, j thet ath j prestens böner, som vthgiutas alzuolligom gudhi for hans altare, haffuer och macht och åminnelse for the döddha ꝛc.

Non Damascenus, sed Chrysostomus os aureum dicitur.

Yttermera finnes och, ath the seduånia, bidhia for the döddha, är insat aff apostlane. Thet beuisar Johannes Damascenus, then the kalla gyllene mwnnen, sådandes: wij äre samwetige j tiänisten medh apostelen, j ty ath wij j then räddefwlle tiänisten och lifliga offer Jesu Christi haffuom åminnelse, för them som j troona äre framfarne och soffua ꝛc. Thet och oppenbarligha scriffuar Dionysius, talandes om then sedh, som apostlane

Dion. c. ult. Eccles. as. Jerar.

lane föörde först j christendomen, ther the bådhe för them som dödhe woro, och sågher såå: ther epter tilgånger then werdighe bisco- pen och presten, och sågher offuer then dödha gudheligha böner, och bedher gudz milheet ath han forlater honom, som dödher är, alla sina synder, huilka han haffuer giordt aff sina bräkeligheet, och säter och skickar honom j ewerdelighit liws, thet är, j leffuandes men- niskios rwm, som är j Abrahe, Isaac och Jacobs skööt; j thet rwmet, som icke finnes bedröwelse, sorgh och grååt, thet är som iach rätteligha menar, helga menniskios löön j him- melrike. Thenne äre S. Dionysii ordh, huil- ken som nw war j apostlenes tijdh, och S. Påuels discipel. Men then store och mechti- ge herren S. Ambrosius, talandes om thet- ta ärende, sågher såå: menniskionar haffua for sedh, ath göra begengelse epter them, som dödha äre, somblige halla henne påå tridie daghen, somblige påå siunde daghen, somblige trätiyonde daghen, somblige påå then fyratiyonde daghen, epter them som dödha äre; huar och en aff thenne sedher, haffuer skäl medh sich j sådana milla och miskunde- liga gerninga. Thetta samma sågher och S. Gregorius j the 4 bokenne dyalogorum j mong capitel. Medh thenne fornemde helge lärares beuisning och flere andra, thå beui- sas thet, ath skärseelds pina hon är j san- ning, som S. Augustinus sågher j sina bok Enchiridion, ther pinas aleenest the godha men-

Hierarch. ill. arg. hunc Dionys. illum ariopagitam non fuisse, nam suo tempore non erant tot ceremonie &c.

menniskior, som thet forskyllade mådhen the wore her påå jorderike. The helga kyrkia hon beuisar ath skårseeld år til medh, ty hon daghliga och idkeligha, iåmpt och titt bedher for them, som dödhe åre; for then skul haffuer hon och skickat åmbete och meßor for the dödha, och offrar for them thet werdiga offer, som år Jesu Christi lekamen, j meßone, ath the skola löfsas aff theres pino. Än ty ath man kan j monga handra motto hielpa them aff theres pino, som j skårseeld åre, hielper doch likauel aleenast them Jesu Christi lekamen, som offras genom prestens hand j meßone; thet beuisar S. Augustinus j bokenne, som kallas: de cura pro mortuis habenda, och tesslikes S. Gregorius Lib. 4. dyalogorum, och sågher sßå: thetta år thet besynnerliga offer, som frålst haffuer menniskiona aff ewinnerligen dödh, huilkit som fornyiar gudz eenda sons dödh, j andeliga motto, ån ty Christus opstondande aff dödhen, icke offtare döör, och dödhen fåår her epter ingen macht offuer honom, likauel offras han för oß påå nyyt j andeligha motto, j sich sielffuom bliffuandes odödhelighen.

Christus non offertur nisi crucifigatur.

Therfore sågher biscopen, thå han wiyer presten: tack macht til ath offra gudz lekamen for leffuandes och dödha; sßå och beuisas medh monga handra skål, ath skårseeld år til j sanning, och hårdeligha pinar the menniskior, som döö her aff werldene j gudz nådh, och haffua medh sich noghra nådeliga syndher,

som

[redacted]

som her äre icke fulleliga näpsta, for ty til himmelrikis komber jngen, som noghen smitta eller brist haffuer medh sich, som scriffuit är: ingen jngånger j the himmelrikis glädhi, Apoc. 21. som haffuer noghro smitto medh sich. Nådeliga synder the skola ey rensas j heluetj, for ty j heluetj nepses icke andra synder än dödheligha, som skilia menniskiona plat j fråå gudh och fråå hans kerlek; for ty måtte wara näghot rwm, epter rätwisenes vthkräuelse, som the skola näpsas vdi, och ty motte wara skärseeld. Aff alt thetta, som nw foresagdt är, beuisas clarliga, ath epter gudz rätuiso är skärseeld.

Min swar.

Til ellofte spörsmålet, som är: huad skål Olaus. som finnes j scrifftene om skärseeld, är thet min swar, ath j then helga scrifft jngen ordh finnas, som openbarliga lydha påå skärseeld; än thå ath j long tijdh monge haffua draghit noghor ordh ther til aff scrifftene, haffua the doch litit kunnet skaffa ther medh, epter thet ath ordhen icke haffua såå clarliga lydt medh them, som j såå dråpeliga saker hade giordz behooff. Och än thå ath sombliga scriffter synas lydha medh, ath skärseeld wara skal, faller doch scrifften mongestädes emoot; ther fore haffuer j en long tijdh waret, och än är, stoor twedregt om samma skärseeld; och wil iach nw föra noghro

[redacted]

dödhen nidherslås all syndig begiärilse, ty gudz helgones dödh är dyrbar j hans åsyn, Psalm. 116. sägher Dauid; och the äre alle gudz helgon, som ena sanna troo haffua; såå görs icke for then skul behoff haffua noghon skärseeld. Item, alle the som säya skärseelds pino wara til, säya henne wara osäyieliga störrre än noghen then pina her vppå werldene är. Äre nw woro brödher och nästar j noghen pino, tilkräffuer jw kerleken, ath wij skole hielpa them, och åå jw them förſt, som j största bedröffuelsen äre. Nw haffua the osäyeliga större bedröffuelse, som j skärseelds pino äre, än the som her påå werldene äre, såå wil fölia her vth, ath kerleken skal driffua oß ther til, ath wij öffuergiffue alla them, som iember och wedhermödo lijdha her j werlden, och falla til dagh och nat, och hielpa them j skärseeld äre, och wille såå fölia ther aff jtt bijster wesende medh oß. Item, huar och såå wore, ath sådana pina wore epter dödhen, hade Christus icke fulkommeliga lärdt oß kerleken, epter thet han såå stoora miskundsambligheet hade intit omtalat, mädhen han haffuer såå monga miskunsambliga gerningar opreknat, the ther intit när äre lika medh teße; men thet wore och en stoor forsmädhelse, säya ath han icke skulle haffua fulkombliga lärdt oß. Falla och monga andra scriffter och skäl ther emoot, ath skärseeld skal icke wara til, som nw wore for longt opräkna, ty ther giordes wel en be-

syn-

synnerlig bok behooff til, når thet alt forclaras skulle.

Til thetta spörsmål swarar Doct. Pedher ganska spotteliga och sägher, ath spörja epter skäl om skärseeld, är sökia knwten j säwet, lika som thet wore såå stoort under, ath sådana spörsmål worde fore giffuin; men hade han än noghot litet seedt j hystorierne, funne han wel, ath om samma spörsmål haffuer jngen ringa bekymber warit; doch thet är swårt gåå offuer forstondet. Såå swarar han ganska lithet til spörsmålet, ty her warder frågat, huad skäl j scrifftene finnes om skärseeld. Her warder jntit sport, huad Doctores heller kyrkiones brukning holler ther om, her begiäras en fast grund; Doctores och kyrkiones brukning är en lööß grund, som til forenne noogh beuisat är; til såå dråpeligh ting hörer en fast grund. Thet som vthgiffuas skal for en stadigh och Christelig lärdom, moste haffua gudz ordh for sich; menniskios mening och seduänia, ää hwrw helige the haffua warit, kan thet likawel jntit hielpa; ty huar och en menniska är Psalm. 116. lögnactig, sägher propheten. Owiß oppenbarilse göra icke heller fyllest j sådana dråpeligha saker; dieffuulen forskapar sich offta j liwsens 2 Cor. 11. ängel, och giffuer oppenbarilse fore, ther monge warda medh bedragne; gudz ordh, gudz ordh kreffuer spörsmålet. Såå giffuer doch Doct. Pedher noghro såå scriffter fore, ther

 han

han likawel litit medh beuisa kan. Först bäår han före the Christi ordh, som lydha såå: huilkin som sägher noghot emoot then helga anda, thet warder honom ey forlatit, huarken j thenne eller tilkommande werld. Menar Doct. Pedher ath her skal kunna beuisas, ath syndh forlates j tilkommande werld; men j heluite kan thet icke skee, ey heller j himmelrike, ty moste noghet rwm wara, ther thet skee kan rc.

Men gåffue Doct. Pedher acht, hwrw S. Marcus samma Christi ordh vthtrycket, thå finge han wel see, ath han medh teße
Math. 12. ordh litit beuisa kunde.; ty ther S. Mattheus scriffuar såå: huilken som sägher noghot emoot then helga anda, thet warder honom ey forlåtit, huarken j thenne eller tilkommande werld; thet sägher S. Marcus såå vth: then ther hädher then helga anda, han haffuer jngen forlatilse j ewig tijdh, vtan bliff-
Marc. 3. uer saker til ewig fördömmelse. Och såå wij jngen som Matthei ordh bäter vthlegger än Marcus göör; ty är såå Matthei mening: huilken som sägher noghit emoot then helga anda, thet warder honom ey forlatit huarken j thenne eller tilkommande werld, thet är, honom warder thet aldrig forlatit; och komber ther aff en almenneleghen ordhsed, epter som man plåghar säya om then som altijdh är siwck: han haffuer roo och lijsa, huarken natt eller dagh; thet är, han haffuer al-

aldrig roo och lijsa. Såå seer man jw, ath medh teße scrifft kan icke skårseeld beuisas.

Ther nåst båår Doct. Pedher thet fore, som ståår scriffuit om Juda Machabeo, hwtrw han skulle senda offer til Hierusalem for theres synder, som dödha wore etc. Men ther swaras såå til: först år thet witterlighit noogh, ath then boken, som scriffuen år om the Machabeer, icke år råknandes for then helga scrifft, såå ath man fulleligha eller dristeligha kan ther halla sich widt; vtan for the merkeliga hystorier, som ther vthi ståå, år hon anammat, men icke såå, ath man ther kan noghon christeligh lårdom grunda vppå, then som icke clarliga år grundat annerstådes j then helga scrifft; ther fore kan icke heller skårseeld ther medh beuisas, epter thet sådana ingenstådes j then helga scrifft warder clarliga vthtrycht. Och ån ther til år thet ingalunde troendes, ath then merkelige mannen Judas Machabeus skulle såå haffua giordt, som om thetta stycke j samma book ståår scriffuit om honom. Hystorien haller såå: ath en tijdh foor Judas vthaff Hierusalem medh trytusende fotknechtar och fyrahundrade hestar, och når han sloogs medh fienderne wordo noghre aff judanar slagne; och såå fölier ther epter, ath når Judas wille låta begraffua them, som slagne woro, når theres foråldrar, såå funno the noghor clenodie eller gåffuor, som affgudhar tillydde, 2 Mac. 12.

vnder theres clädher, som slagne wore, thet laghen hade forbwdhit judomen; och såå wardt allom oppenbarat, ath the wore for then skul slagne, och alle prijsade gudz lönligha domar, ath han hade giordt thet oppenbardt, som hemelighit war. Och sedhan ther epter sölier, hwrw Judas sende vpp til Hierusalem tolfftusende silff peninge, som offras skulle for theres synder, som dödhe wore etc. Her giffuer texten clarliga före, ath the som woro slaghne, hade giordt emoot gudz lagh. Såå wilie wij och tilsee, hwrw laghen halla ther om; såå sägher Moses om hedningar
Deut. 7. nes affgudhar til judanar: theres affgudhar skal tu vpbränna medh eelden; tu skal icke begiära silffret och gullet, som the äre giorde vthaff; tagh tich icke heller noghot aff them, ath tu icke warder ther vthi beweeffuat, for ty sådana är herranom thinom gudh en styggelse; icke skal tu heller aff affgudhet införa j titt hwß, ath tu icke warder förbannat, som thet är etc. Her aff är noogh merkiandes, ath the som hade taghet thet affgudhar tillydde och wordhe för then skul slaghne, the woro j samma gerning förkastade och förbannade aff gudhi, som laghen clarliga innehalla. Wore the nw forbannade, thet Judas wel wiste, hwrw kunde han thå giöra offer för them? han wiste jw ath thet intit hielpa kunde; och huar han och än såå hade giordt, hade han wißeligha förseedt sich, epter thet han icke hade hafft scrifften medh sich,

sich, vtan heller emoot sich j thet ärende; ty han skulle icke haffua giordt offer for sådana förbannade menniskior, vtan heller brändt them vp medh thet the taghit hade, såsom och Josue for honom giordt hade enom, Josue 7.
som medh sådana gerning beslaghen war. Therfore kan skärseeld her medh icke beuisas, ty thet är icke troendes, ath Judas giorde sådana offer, och om han thet än giordt hade, hade thet likauel warit orätteliga giordt. Men thet ståår mera til troendes, ath om han noghot offer sende til Hierusalem, thå skeedde thet for theres skul, som leffde, ath gudh icke skulle näpsa them medh for thet, the som dödhe wore, giordt hade, som offta hende j gambla testamentit, ath ther noghre såå syndade, wordo monge straffade, ther Judas och fructade före, ty lååt han sådana offer göra for theres skul, som jghen leffde, och icke for theres skul som döde wore, än thå ath han, som hystorien scriffuit haffuer, thet annerledes föregiffuer, påå thet han meente wilia tagha tilfelle aff thet Judas giorde, och beuisa vpståndelsen aff dödha medh, epter thet j bland judanar war j Christi tijdh, och en long tijdh til förenne, stoor twedreght om vpståndelsen aff dödha; ty en part, som kallades Saducei, nekade vpståndelsen, och sade ingen vpståndelse wara til, men Pharisei stodhe ther fast emoot; ty war och stoor trätta emellen the Saduceer och Phariseer, som aff Josephi scriffuelse noogh

[redacted]

vnder theres clädher, som slagne wore, thet laghen hade forbwdhit judomen; och sää wardt allom oppenbarat, ath the wore for then skul slagne, och alle prijsade gudz lönligha domar, ath han hade giordt thet oppenbardt, som hemelighit war. Och sedhan ther epter följer, hwrw Judas sende vpp til Hierusalem tolfftusende silff peninge, som offras skulle for theres synder, som dödhe wore etc. Her giffuer texten clarliga före, ath the som woro slaghne, hade giordt emoot gudz lagh. Sää wilie wij och tilsee, hwrw laghen halla ther om; sää sägher Moses om hedninganes affgudhar til judanar: theres affgudhar skal tu vpbränna medh eelden; tu skal icke begiära silffret och gullet, som the äre giorde vthaff; tagh tich icke heller noghot aff them, ath tu icke warder ther vthi beweeffuat, for ty sådana är herranom thinom gudh en styggelse; icke skal tu heller aff affgudhet införa j titt hwß, ath tu icke warder förbannat, som thet är etc. Her aff är noogh merkiandes, ath the som hade taghet thet affgudhar tillydde och wordhe för then skul slaghne, the woro j samma gerning förkastade och förbannade aff gudhi, som laghen clarliga innehalla. Wore the nw forbannade, thet Judas wel wiste, hwrw kunde han thå giöra offer för them? han wiste jw ath thet intit hielpa kunde; och huar han och än sää hade giordt, hade han wißeligha förseedt sich, epter thet han icke hade hafft scrifften medh

Deut. 7.

sich,

sich, vtan heller emoot sich j thet ärende; ty han skulle icke haffua giordt offer for sådana förbannade menniskior, vtan heller brändt them vp medh thet the taghit hade, såsom och Josue for honom giordt hade enom, Josue 7. som medh sådana gerning beslaghen war. Therfore kan skärseeld her medh icke beuisas, ty thet är icke troendes, ath Judas giorde sådana offer, och om han thet än giordt hade, hade thet likauel warit orätteliga giordt. Men thet ståår mera til troendes, ath om han noghot offer sende til Hierusalem, thå skeedde thet for theres skul, som leffde, ath gudh icke skulle näpsa them medh for thet, the som dödhe wore, giordt hade, som offta hende j gambla testamentit, ath ther noghre såå syndade, wordo monge straffade, ther Judas och fructade före, ty lådt han sådana offer göra for theres skul, som jghen leffde, och icke for theres skul som döde wore, än thå ath han, som hystorien scriffuit haffuer, thet annerledes föregiffuer, påå thet han meente wilia tagha tilfelle aff thet Judas giorde, och beuisa vpståndelsen aff dödha medh, epter thet j bland judanar war j Christi tijdh, och en long tijdh til förenne, stoor twedreght om vpståndelsen aff dödha; ty en part, som kallades Saducei, nekade vpståndelsen, och sade ingen vpståndelse wara til, men Pharisei stodhe ther fast emoot; ty war och stoor trätta emellen the Saduceer och Phariseer, som aff Josephi scriffuelse noogh for-

hon skal loffua gudh j sin helgon. Huadan är thå kommen then stora twekan j bland christna menniskior om helga manna hedher och wördning? Helga menniskior the skola wördas och hedhres, for ty the äre Christi lemmar; doch skole the icke hedhras som Christus, eller noghot thet som Christo tilhörer, såsom är hans helga kors, crona, spikar eller annat sådana; icke heller j såå motte, ath the haffua macht ath skapa eller giffua gudz nådh, vtan for theres skul, ath the haffua gudz nådh, och j himmelrike ewärdiga roo, och såsom wora midlare och hielpare jn for gudh. Wij läsom j the helga scrifft, ath Abraham han hedhrade och wördade helga änglar som honom teddes, och Cornelius han tilbad S. Pedhar, och såå aff mongom androm. Epter thet som S. Påuel oß läre: wij Christna menniskior skolom hedhra oß inbördes, och thet kan såå wara, ath mädhen wij ärom j thenne såfengeliga lekame, ärom wij jnghen hedher wärde, vtan aleenast for thet, ath wij ärom gudz creatur och christna; sanneligha mykit mera ärom wij plichtighe hedhra gudz helga menniskier, gudz besynnerliga wener, huilke som äre wore hielpare och midlare mellen Christum Jesum och oß; icke for then skul, ath alzwolliger gudh är icke såå godher och milder och mechtiger, ath han formå och wil geffua oß thet wij begiärom såå aff honom, vtan theres böön, vtan för ty ath gudh han haffuer såå skickat thet, ath wij

wij skolom icke annerlunda fåå thet wij be-
giärom, vtan genom theres böön, vppå thet
wij skolom hedhra och göra them wördning,
ath gudh skal såå hedhras j them. Såå och
for anner saker skul S. Påuel sågher, scriff- 14 Cap.
uande til the Romare: alt thet gudh haffuer
giordt, thet är skickeligha giordt, och alt haff-
uer thet skickelse, thet finner man, clarliga j
hans regemente, ther han regerar alla werl-
dena medh andeligh creatur, som äre ängla-
na, regerar han thenne lekamlig ting, och
medh the lekamlig creatur, som äre offuan til,
regerar han the lekamlig ting nedhen fore
äre, icke for noghro sina brist eller wanmec-
tigheet, vtan for sin skickelse, huilke han
holler obrytelighen j sitt regement. Såå re-
gerar han och eendels fatiga syndare pää jor-
dena medh the heliga menniskier påå jorde-
rike. Her til finnas monga exempla j the
helga scrifft, bådhe j thet nyia och gambla te-
stamentit, ath när gudz almoge j gambla te-
stamentit någhor nödh pågeck, eller när gudh
näpste them, eller wille näpsa them for the-
res brot, thå ropade the til gudh, bidhiandes
ath for the gambla fädhers böön och forskyl-
lan, som war Abraham, Isaac och Jacob,
som än thå wore i limbo *e*), skulle gudh
hiel-

e) Scholastiska Theologerne indelade helfwetet i fyra delar, utaf hwilka twå kallades Limbus. Durandus l. 3. Dist. 22. Quæst. 4. yttrar sig härom sålunda: Sciendum, quod quadruplex est infernus, secundum quadruplex poenarum genus. Quibusdam

hielpa them moot theres fiender, och spara och icke näpsa them for theres brot, som och offta skeedde för theres böön skul, ath han sparde och beskermade them. Her aff kan clarliga beuisas, ath mykit mera hörer gudh helga manna böön for oß, som nw äre j ewärdeliga glädhi. Sää är nw medh thenna sää ordh swarat, ath man skal wörda, dyrka och tilbidhia helgonen, som äre wore forswarare, patroner, midlare och fordactingare jn for gudh.

Min swar.

Olauus. Til thet tolffte spörsmälet, som är: om man skal wörda, dyrka eller tilbidhia helgonen, och om helgonen äre wore forswarare, pa-

enim datur poena damni, h. e. perpetua carentia visionis divinæ, & perpetua poena sensus, ratione peccati actualis mortalis, in quo decesserunt, & ii dicuntur esse in *inferno damnatorum*. Aliis debetur perpetua poena damni absque poena sensus, scilicet decedentibus in solo peccato originali; qui dicuntur esse in *limbo puerorum*. Aliis debetur poena sensus & damni, non quidem perpetua, sed temporalis, illis scilicet, qui decesserunt in gratia, debitores alicujus poenæ, eo quod in præsenti vita non satisfecerunt plene de culpis commissis, & isti dicuntur esse in *purgatorio*. Aliis vero solum debetur sola poena damni absque ulla poena sensus, & isti dicebantur esse in *limbo patrum*: qui prohibebantur ante passionem Christi a visione divina, eo quod non erat satisfactum pro peccato totius naturæ, quamvis hi non essent obnoxii alicui poenæ pro peccatis suis personalibus.

patroner, midlare eller fordactingare jn for gudh, är thet min swar: ath aff then helga scrifft kan man icke beuisa thet, ath wij äre plictige til ath wördа, dyrka eller tilbidhia the framledhna helgon; och såsom scrifften oß thet icke biudher, ath wij thet göra skole, såå forbiudher hon thet icke heller, när thet gåår redheliga til, ath man icke gör helgonen then hedher och prijs, som gudhi böör aleena haffua; ty sådana forbiudher scrifften hardeliga. Wij haffue clarliga noogh aff scrifftenne, ath wij skole loffua, prijsa och ära gudh j all hans creatur, såå moste wij och prijsa honom j hans helgon, thet är: j alla christna menniskior, leffuandes och dödha, ty the äre alle hans helgon. Och thå prijse wij gudh j sin helgon, när wij tacke och äre honom for sin stora nådh och barmhertigheet, som han medh sin helgon giordt haffuer; såå och när wij wilie ära helgonen, skole wij ära them j gudhi, thet är: for gudz skul, ath epter thet gudh haffuer sielff såå ärat them, såå göre wij them och äre for hans skul, såå ath the äre honom thet ätniutandes.

Men ath helgonen skulle wara wora forswarare och patroner, midlare eller fordactingare jn for gudh, kan ingalunde beuisas medh scrifftenne; vtan scrifften faller ther heller emoot, och sätter oß aleena fore en mid- 1 Tim. 2.
lare och forswarare Jesum Christum, til then 1 Joh. 2.
ena midlaren dragher oß hela scrifften, och Rom. 8.

lå-

ga menniskior skole hedhras, för ty the äre Christi lemmar; icke skole the hedhras som Christus eller noghot thet Christo tillydher, såsom är hans kors, crona, spikar och annat sådana. Medh teße ordh giffuer han tilkenna, ath korset, cronan, spikanar, ja repet han war bunden medh, och gißlen, spiutet, swampen ꝛc., skal mera wördas, än gudz werdiga helgon, som gudh haffuer aff ewigh tijdh vthkorat for sina kära barn och sins sons ledamoot. O huilken stoor oförstondigheet och blindheet är medh thenne mannen. Hoo haffuer lärdt honom thet, ath korset, cronan, spikanar ꝛc., skulle wara yppare än gudz werdiga helgon, som gudz son haffuer lidhit dödhen före? Skal nw en träſtocker och itt stycke jern wara större äro wärdt, än then högwerdiga jomfrun Maria, gudz modher, och annor gudz helgon? Doct. Pedher ropar ther offuer, ath her kommer en nyy lärdom vp, ther helgonen warda foractat, thet doch icke skeer; ty man far aleena ther epter, ath helgonen icke skal thet tilläggias, som gudhi aleena tilhörer; men her foractar han såå gudz helgon, ath han sätter stockar och stenar öffuer them; iach menar ath thet är jw föracta them. Och huar thetta stycke hade icke oppenbarligha j Vpsala wordet straffat och nidherslagit, hade iach wel sagdt, ath thet hade oförtenkt och oforuarandes wordet föregiffuit; men nw epter thet han bliffuer widh samma sinnet, kan man oppenbarliga see,

thet

thet gudh haffuer forblindat honom. Gudz werdiga helgon äre Christi ledamoot, for them haffuer han lidhit dödhen, och icke for stockar och stenar; ther före moste the jw wara honom kärare och mera wördning werde; korset war jtt stycke trä, ther bliffuer thet wel widh. Och måå gudh forbarma sich her offuer, man sådana lärare haffua skal, the ther j then helga scrifft ey mera förfarne äre; och är icke vnder ath hele kroppen är mörker, när thet som liwset skulle wara, är såå mörkt; och görs icke behooff ath dragha her mong skääl emoot, ty hans ordh falla wel j sich sielff.

Ther näst sägher Doct. Pedher, ath helgonen äre wore midlare jn for gudh, och beuisar thet ther medh, ath gudz skickelse tilkräffuer thet, ath thet wij begiäre skal giffuas oß genom helgonen; men thet nekar iach, och wille gerna see, hwrw han sitt vpsåt beuisa wille, och spöria honom til, hwrw helgonen fingo thet the begiärade, epter thet en part aff them hade jw jngen helgon för sich. Och om han wille säya, som han och säya moste, ath the fingo thet aff gudhi aleena; thå sägher iach, ath såsom the fingo thet the begiärade, såå fåå wij och thet wij begiäre; Christus är aleena midlaren. Men ther han báár fore om them, som j gambla testamentit ropade til gudh, ath han them höra skulle for theres forfädra skul, som wore Abraham,

ham, Isaac och Jacob etc., såå är thet rätta meningen, när man seer rätt til, ath the ropade til gudh ath han skulle höra them, for theres forfäders skul, thet är: the bådhe han skulle j hogh komma huad han hade loffuat theres forfäder, ty han hade thet vthloffuat, ath han wille wara them och theres affödo mill och barmhertigh; ther fore ropade the såå: o gudh, tänk vppå wore fädher Abraham, Isaac etc., thet är: o gudh, kom j hogh ath tu haffuer them vthloffuat, ath tu skulle wara oß godh, som äre theres affödha; annat kan jw icke beuisas medh sådana ordh. Och for kortheetenes skul, beslutar iach nw såå, ath oß är icke forbudhit göra helgonen tilbörlig wördning, och icke nekar iach them heller bidhia for oß; doch thet sägher iach, ath thet är owißt om the bidhia eller ey, epter thet wij ingen oppenbara scrifft haffue ther vppå. Men ath the skulle wara wore midlare och fordactingare jn for gudh, ther faller gudz ordh hardt emoot, och sätter oß Christum aleena for en midlare.

Her medh måå thet nw wara swarat til all teße spörsmål; och huar til samma spörsmål är (for korthetena skul) jcke såå fulkomliga swarat, som (til äuentyr) hade giords behooff, skal thå (näst gudz hielp) medh tijdhen fult göras. Jcke skal heller noгher förtörnas ther aff, ath her äre nogher stycke fore giffuin, som en part aff kyrkio-

nes

nes prelater faller emoot, ty nödhen tilkräff-
uer thet; gudh giffue the wore sådana, ath
oß teße scriffuelse jcke behöfdes; men nödh
bryter lagh. Ey är her heller noghon straf-
fat, vtan then straff är wärd, the obrotz-
lige äre, taghe sich her jntit aff; ingen straf-
fas her heller vtan medh gudz ordh, huilkit
(om wij bryte) lijdha moste. Och wil iach
sielff swara til thet iach scriffuar, och gerna
höra huad Doct. Pedher haffuer sâya her
emoot; och om han wille vnd-alla sin swar,
thå är hans exemplare til stedes, thet han
ey neka kan. Gudh giffue oß allom
jtt rätt forstond. Amen.

Maij Quartadecima.

ham, Isaac och Jacob ꝛc., såå är thet rätta meningen, när man seer rätt til, ath the ropade til gudh ath han skulle höra them, for theres forfäders skul, thet är: the bådhe han skulle j hogh komma huad han hade loffuat theres forfäder, ty han hade thet vthloffuat, ath han wille wara them och theres affödo mill och barmhertigh; ther fore ropade the såå: o gudh, tänk vppå wore fädher Abraham, Isaac ꝛc., thet är: o gudh, kom j hogh ath tu haffuer them vthloffuat, ath tu skulle wara oß godh, som äre theres åffödha; annat kan jw icke beuisas medh sådana ordh. Och for kortheten skul, beslutar iach nw såå, ath oß är icke forbudhit göra helgonen tilbörlig wördning, och icke nekar iach them heller bidhia for oß; doch thet sägher iach, ath thet är owist om the bidhia eller ey, epter thet wij ingen oppenbara scrifft haffue ther vppå. Men ath the skulle wara wore midlare och fordactingare jn for gudh, ther faller gudz ordh hardt emoot, och sätter oß Christum aleena for en midlare.

Her medh måå thet nw wara swarat til all teße spörsmål; och huar til samma spörsmål är (for korthetena skul) jcke såå fulkomliga swarat, som (til äuentyr) hade giordts behooff, skal thå (näst gudz hielp) medh tijdhen fult göras. Icke skal heller noгher förtörnas ther aff, ath her äre nogher stycke fore giffuin, som en part aff kyrkiones

nes prelater faller emoot, ty nödhen tilkråff-
uer thet; gudh giffue the wore sådana, ath
oß teße scriffuelse jcke behöfdes; men nödh
bryter lagh. Ey är her heller noghon straf-
fat, vtan then straff är wärd, the obrotz-
lige äre, taghe sich her jntit aff; ingen straf-
fas her heller vtan medh gudz ordh, huilkit
(som wij bryte) lijdha moste. Och wil iach
sielff swara til thet iach scriffuar, och gerna
höra huad Doct. Pedher haffuer såna her
emoot; och om han wille vndfalla sin swar,
thå är hans exemplare til stedes, thet han
ey neka kan. Gudh giffue oß allom
jtt rätt forstond. Amen.

Maij Quartadecima.

Efter rummet tillåter, får man här anmärka, at på titelbladet til föregående swar, har hufwud uplagan et groft tryckfel, då där står tijo spörsmål i stället för tolf. I det exemplar utgifwaren äger, är detta med penna ändrat til tolf, så at det icke lätt skönjes, men i et exemplar, Academiska Bibliotheket i Upsala tilhörigt, har man förmodeligen strax, det stilarnes likhet med det öfriga tyckes utmärka, limmat öfwer tijo en liten lapp med tolf påtryckt. Sjelfwa tryckfelet har äfwen Doctor Bälter anmärkt i sina Kyrko-Ceremonier.

Itt fögho Sendebreeff
I PAULUM HELIE
aff Carmeliters Orden
i Danmarck,

honom geffues swar til thet breff och
smål, han för jt åår sidhen förscriffuit
he til Högmechtig Första Her Götzstaff
Sweriges och Götes rc. Konung, om
then föruandling her j riket
skeedt är.

OLAUUS PETRI *).

Stocholm

M. D. XXviij.

*) Hallman anför en ny uplaga häruraf, Stock.
1605, in 4:to.

Paulus Helie, född i Warberg i slutet af 15 Seculo, war i sin tid en ibland de lärdaste män i Dannemark och Prior uti et Carmeliter Kloster wid Köpenhamn, samt Professor Theologiæ wid Universitetet därstädes. Hvitfeld i sin Danske Chrönika Tom. 2. p. 1132, intygar, och med honom flere: at han lärde och predikade i början Guds ord rent och klart som de Evangeliske, men det warade icke länge. Biskop Laug Urne och Ove Bilde bestucko honom med et Canikedömme, så at han wände om och blef kallad Povel Vendekaabe. 1537 öfwergick han å nyo til Lutherska läran och dog uti Roschild. Se Olivarius de vita & scriptis Pauli Elíæ, Hafn. 1741.

Til de här frammanförde tryckte spörsmål swarade denne Paulus Helie genom en skrift: nogre Christelige suar till the spörsmaall som Koning *Gostaff* till Sveriges Rijge lodt wdgaa till sitt gantscke Klerckerij, beraamede aff Broder *Paulo Helie*, thenom til bestandt som bedelige raffne ij thenne tid oc ere icke en nw falden, met then menige *Luthers* hob. Kjöbmenhaffn 1528 *). Här beswarar han det 1:sta, 2:dra,

*) Man har mycken anledning at tro, det denna Pauli Helie skrift blef tryckt 1527, ehuru på th

2:dra, 3:die, 4:de, 5:te, 6:te, 7:de, 10:de, 11:te och 12:te spörsmålet, därtil, som han sjelf säger i företalet til Konungen, föranlåten, då hwarken Peter Galle eller Mäster Oluff Secretarius påfunnit the rätta swar, som borde gifwas uti sådan lärdom med rätt och klart beskéd, och hälst för ty den ene icke torde och den andre icke wille.

Orsaken hwarföre han icke beswarar mera än tije spörsmål, föregifwer han sjelf wara den, at icke flere kommit honom i händer. Han lofwar dock framdeles at beswara det 8:de och 9:de. Men rätta orsaken torde wara, at han hade swårare at förswara den Romerska Kyrkans satser i de twänne frågor, som rörde Kloster-lefwernet och Altarens Sacrament, såsom twänne mißbruk, af hwilka det förra föll alla tydeligen i ögonen, och det sednare så nära rörde hwar och en särskildt. Han torde äfwen därwid welat skyla sig under det redan i slutet af förra

telbladet står 1528, och äfwen til slut, 1528 den 28 Aprilis, ty Olaus Petri säger i sit sendebref, at han fått Heliæ skrift den 10 Maji, hade äfwen redan den 27 Maji beswarat den; och at på den tiden innom 12 dagar få en skrift ifrån Köpenhamn til Stockholm lärer swårligen hafwa låtit sig göra. Utom deß säger tydeligen Olaus Petri, at Helie bref war för et år sedan utgångit. Sjelfwa Helie bref til Konung Gustaf är äfwen daterat 1527, och uti det exemplar Kongl. Academien i Upsala äger, synes sista ziffran 1, som gjör 28 i stället för 27, wara sednare ditsatt.

afhandlingen anmärkte tryckfel på titelbladet, hwarest står swar på tije spörsmål i stället för tolf. Af sjelfwa skriften finner man dock icke tydeligen at han fådt se de tryckte swaren. Han torde således endast genom någon bekant fådt underrättelse om twisten emellan Mäster Olof och Gallen, samt därjämte afskrift af frågorne, hwaruti den 8:de och 9:de kunnat saknas.

Om Pauli Helie skrifsätt kan man döma utaf slutet på boken, där han kallar Olof Petri en ren lögnagtig skalk och en skalkagtig lögnare, därtil med en förtwiflad och förblindad kättare, himmelens och jordenes fiende, och all kärlighets och Christeliga samfunds förödare och bestormare, samt önskar at Gud snarliga måtte gifua honom antingen wederkending eller et stackedt lif.

Annars nämner han i hela skriften icke mera än et par gångor Olof Petri, jämte Mäster Laurentius, Olofs tröst och rådgifware, förmodeligen Laurentius Andreæ, samt Mäster Sven af Skara sin gamle Skolemästare, förmodeligen Sveno Jacobi Scheningensis, som 1529 blef Biskop i Skara, alla tre kände för sin nit wid den Evangeliska lärans utspridande och stadgande i landet, och gifwer dem titel af förlupne Christne, Guds och den helige Kyrkans förrädare. Vignetten på titelbladet utmärker icke heller

ler mycken tolerance, ty den föreställer twänne tyngder, som trycka et korß, häldne af twänne drakar öfwer en eld, med omskrift: Alez. Maulditz. Au. Feu. Eternel. Mat. xxv.

Sina swar til spörsmålen beledsagar han med tolf spörsmål til Högmegtiger Furste oc weldiger Herre, Her *Gostaff Ericson* Konning till Sverigis riighe, aff Broder *Paulo Helie*, om Hans Naade wille verdis, att giffue till samme spörsmaall, oc framseet, noghre Christelige oc tilbörlige suar.

Spörsmålen äro:

1. Efter Gud hafwer sagt uti 5 Mos. B. 17 Cap.: at när någon warder skickad til Konung ibland eder, då skall han icke hafwa stor rikedom eller många pund guld, icke skall han heller utaf högmod förhäfwa sig öfwer sina bröder; hwar hafwa nu Konungar och Förstar fådt den rättighet, at de måga bruka deras menighet som et rof eller et byte, och så förhäfwa sig öfwer deras undersåtare och bröder, at de icke mindre låta nöden dem tränga, än den menige man hård nöd tränger?

2. När Christus säger uti Marci 5 Cap., at de som äro Förstar bland hedningarne,

bruka öfwer dem wålde, herradöme och magt, men ibland eder må det icke wara så, utan den som är ypperst, han skall wara hwars mans tjenare; hwilken hafwer nu gifwit dem den rättighet, at månge af dem utöfwa större wåld, än några hedniska Förstar hafwa gjordt emot deras undersåtare, undantagne Nero, Claudius, Caligula, Phalaris, Heliogabalus, Busiris och andre, som hafwa warit hela werlden en förgiftig pestilentia?

3. Efter Gud uti 1 Sam. 8, under konunga namn beskrifwer en tyran, på det at folket däruitaf förfärade icke skulle begära konungslig magt öfwer sig, utan behålla det regemente som dem af Gud skickadt och insatt war; med hwad skäl bruka nu månge Konungar samma rätt öfwer sine undersåtare, som wore den antingen stadfäst af Gud, eller och dem genom arfwelott tilfallen?

4. Uti 2 Mos. B. 18, och 5 Mos. B. 1, befaller Gud at upsöka ibland folket wise män som frukta Gud, fara med sanningen och hata girighet, at de måge regera dem; hwarföre sättes nu i denna tid de män til sådana ämbeten, som äro mycket girige och icke wise, utan til at beskatta och plåga, möda och omaka, twänga och hänga, röfwa och beswära det fattiga folk, som de hafwa regemente, magt och befalning öfwer?

5. Pro-

5. Propheten Hoseas säger Cap. 8, om omilde Konungar, at de regerat icke efter Gud, eller deß befallning; med hwad skäl förmena dock några Förstar, de onde så wäl som de gode, at all deras magt och rätt, såsom dem bruka lyster, är dem gifwen af den heliga skrift?

6. Då skriften på många ställen bjuder: at wi skola wara Herrarne lydige och hörsamme och wälwilleligen draga den börda, hwarmed de oß beswära; månne de därföre hafwa af samma skrift rättighet at beswära den menige man som dem lyster, som wi nu se många göra, som sig därutaf berömma, at all deras magt är utaf den heliga skrift?

7. Efter skriften så lyder, emot de Förstar som låta sig af girighet bedraga Es. 1, deras Förstar äro affällige och tjufwars stallbröder, och Mich. 3, deras Förstar hafwa dömt för gåfwor och icke sedt på den oskyldigas rätt, och detta war Gud emot; hwad rätt månne nu många Förstar hafwa til at göra det samma, som dock äro christne, och wela kallas christne, och det heliga evangelii förswar och befordrare?

8. När rikedom icke i sig sjelf är ond, utan för det den illa anwändes; hwarföre må icke då Clerckerij så wäl som andra be-

[redacted]

sitta ägendom, hälst de äro så wäl pligtige som andra, och ännu mera, at hjelpa fattiga enkor, faderlösa barn, eländige och främmande folk, fattige och husarme menniskior, hwilket dock icke kan låta sig göra utan gods och egendom?

9. Efter en tjenare, som lofwat och tilsagt sin herre trohet och willig tjenst, är pliktig at för honom wåga sin hals, och göra honom hwarjehanda annor tjenst sig til stort beswär; hwarföre bör och icke det hållas, som låfwas Gud med en fri wilja, icke i affseende på någon timmelig lön i synnerhet, utan på den himmelska lön, som är Guds ewiga rike?

10. När många tusende menniskor heldre wilja afhålla sig ifrån qwinnor än förlofwa win eller öl; om et af twå skulle förlofwas, hwarföre måge wi icke då lyda wåra föräldrar, när de befalla oß en ewig kyskhet, som Rechabs söner woro pliktige at lyda honom, när han dem bödt at de aldrig skulle dricka win, men altid watn, de och deras barn efter dem. Jerem. 35?

11. Efter wi alle äro et uti Christo, som Paulus säger uti Galaternes 3, och ingen må förargas på den andra, efter wi äro hwarandras lemmar; med hwad skäl må någon då beröfwa och taga ifrån Kyrkans

Eler-

Clerkerij hwad dem är tilfallit icke som wrak eller rof, utan antingen genom besynnerliga och gunstiga gåfwor, eller genom arf, eller och förwärfwat med deras egen omhugsan och förstånd?

12. När alle werldslige Förstar hafwa tilka stor magt, til at skicka med ordinantser, sedwahnor och lagar efter tidsens läglighet; hwarföre hafwa icke också Kyrkans Prælater lika stor magt, särdeles de, som sutit uti det Romare sätet, som S. Paulus och Petrus, när de något skickat och förordnat, som Christus icke omtalade, också uti de styckena som wår conscientze tränga och binda; men dock uti sådan mening at de stora Guds bud kunna däruraf befordras och främjas?

Det är i anledning af denna Pauli Helie skrift, Olof Petri utgaf följande sändebref, och hwilket ehuru skarpt, dock witnar at han i sina skrifter mera liknar Melanchton än Luther, då han icke förer så häftig penna som den sednare, och hwilket Paulus Helie förtjent, om Mäster Olofs sundare smak och foglighet icke afhållit honom.

Utgifwaren.

Hedherlighom manne brodher *Paulo Helie* aff Carmeliters orden, Wunskar iach *Olauus Petri* Stocholms rådz Secreterer, nådh och frijdh och jtt rått forstond j gudz helga ordh.

Mich kom (Paule) nw j thetta åår, påå tiyonde daghen i Maij månat thin scriffuelse til handa, som tu forscriffuet hade til högmechtich första her Götzstaff, Sweriges och Götes etc. konung, min kåra nådhiga herra, lydendes påå then foruanling, som hår j Swerige skedde, nw för jtt åår sidhen, j hwilken scriffuelse tu lates giffua hans högmechtigheet en Christelig vnderuisning, ath han ey skal trådha j fråå then helga romerska kyrkio och thin alderhelgaste fadher påwan, Jesu Christi stadhållare hår påå jordene, til thet Luterske kiåtterijt, som tu thet kallar. Men huar noghor brist hadhe warit påå fårde, och tu hadhe meent hans högmechtigheet medh godho, som tu wil merkia lata aff thin koste-

kosteliga ordh, thå hadhe tu wel försendt tit breff hans högmechtigheet til handa, ath han som thet tilscriffuit war, motte haffua warit medh the första och ey medh the sidzsta, som thet läsa skulle; och ey såå (honom owetandes) förfördt och berychtat hans H. om land och städher nw j såå long tijdh, för ty samma breeff war för jtt åår sidhen vth gångit. Men thet haffuer ey såå dyrt leghat tich påå hiertat, ath hans konunxliga Maiestet skulle haffua ena Christeliga mening, såsom thet, ath andre jnlendske och vthlendske skulle haffua ena onda mening om honom; och thet beuisar tu mesterliga medh thin anslag. Doch (loffuat ware gudh) thet skeer annerledes än tu achtat hadhe; for ty then onda mening, som tu wille alle skulle haffua om hans H., then fåår huar och en Christen menniskia om tich, som läß thin scriffuelse, ty ath j samma scriffuelse haffuer tu tich sielff rätsinnige controfeiet och affmålat, ath såsom tu sielff är, såå scriffuar tu och, epter som man säya plågar, ath huar och en foghel siunger aff sin eghen näb, och eens mans scriffuelse är hans rätta controfeing och belete. Kiättare, forrädare och annat sådana ligger tich hart j hiertat, ty kan tu ey annat tala eller scriffua, thet alla thina böker bewisa; mwnnen plåghar jw tala aff thet j hiertat är. Såå setter tu och hans H. noghor spörsmål fore, och begierar swar ther vppå, lijka som han gåffue sich vth for noghon

Hedherlighom manne brodher *Paulo Helie* aff Carmeliters orden, Wunskar iach *Olauus Petri* Stocholms rådz Secreterer, nådh och frijdh och jtt rått forstond j gudz helga ordh.

Mich kom (Paule) nw j thetta åår, påå tiyonde daghen i Maij månat thin scriffuelse til handa, som tu forscriffuet hade til högmechtich första her Götzstaff, Sweriges och Götes etc. konung, min kära nådhiga herra, lydendes påå then foruanling, som här j Swerige skedde, nw för jtt åår sidhen, j hwilken scriffuelse tu lates giffua hans högmechtigheet en Christelig vnderuisning, ath han ey skal trädha j fråå then helga romerska kyrkio och thin alderhelgaste fadher påwan, Jesu Christi stadhhållare här påå jordene, til thet Luterske kiätterijt, som tu thet kallar. Men huar noghor brist hadhe warit påå färde, och tu hadhe meent hans högmechtigheet medh godho, som tu wil merkia lata aff thin koste-

kosteliga ordh, thå hadhe tu wel försendt tit breff hans högmechtigheet til handa, ath han som thet tilscriffuit war, motte haffua warit medh the första och ey medh the sidzsta, som thet låsa skulle; och ey såå (honom owetandes) förfördt och berycktat hans H. om land och städher nw j såå long tijdh, för ty samma breeff war för jtt åår sidhen vth gångit. Men thet haffuer ey såå dyrt leghat tich påå hiertat, ath hans konunxliga Maiestet skulle haffua ena Christeliga mening, såsom thet, ath andre jnlendske och vthlendske skulle haffua ena onda mening om honom; och thet beuisar tu mesterliga medh thin anslag. Doch (loffuat ware gudh) thet skeer annerledes än tu achtat hadhe; for ty then onda mening, som tu wille alle skulle haffua om hans H., then fåår huar och en Christen menniskia om tich, som låß thin scriffuelse, ty ath j samma scriffuelse haffuer tu tich sielff råtsinnige controfeiet och affmålat, ath såsom tu sielff är, såå scriffuar tu och, epter som man säya plägar, ath huar och en foghel siunger aff sin eghen näb, och eens mans scriffuelse är hans rätta controfeing och belete. Kiättare, forrädare och annat sådana ligger tich hart j hiertat, ty kan tu ey annat tala eller scriffua, thet alla thina böker bewisa; mwnnen plåghar jw tala aff thet j hiertat är. Såå setter tu och hans H. noghor spörsmål fore, och begierar swar thet vppå, lijka som han gåffue sich vth for noghon

ghon disputerare, och ey annat beskaffa hadhe vtan sittia tich redho når tu påå kraffde, och menar tu tich kostelighα noogh haffua sakena ther medh bestålt, ja wijsllegha noogh. Och ån thå hans H. sådana thin oförnufft forachtar (som tilbörligit är), och thet ey eens legger påå sinnet, for ty thet är honom en stoor prijß, ath han aff tich och thina lijka lastat och wanhedrat warder; föl thet doch likawel mich til sinnes, thet min plichtoga tienist och tilkraffde, ath iach noghot medh få ordh ther til swara wille, och förtagha tich then berömilse ath ingen skulle kunna eller töras swara ther til; j hwilken swar ey allena tu, vtan och teslikes the, som thetta stycket medh tich vndersiunget haffua, skole förstå huadh saken warit haffuer til then förwandling här j Swerige skeed är, och huad Christit folk tich och thina tilskyndare plichtigt är. Then förwandling här j landet skeedt är medh bisper, prester och munkar om theres ägodelar, lågh thina tilskyndare mera vppå hiertat, än wår siels salighet här i Swerige. Huar bispers och presters macht och herradöme ey hadhe wordet antastat och forminskat, skulle wij Swenske men lenge haffua warit thin scriffuilse och godha rådh förvtan; ty wij än platt hadhe trädt til hedendomen igen, först bisper och prester hadhe bliffwit widh theras ståt och herradöme, hadhe ther ingen macht vppå leghat; men nw wij läre (aff gudz nådhe) besinna huad skadha

dha och forderff ther aff kommet är bådhe til lijff och siel j all land och rike, besynnerliga här j Swerige, ath bisper haffua medh theres Clerekrij fördt såå stoort pråål och herradöme, och haffuom for then skul medh godh skääl noghot forminskat theras rento; moste wij heta kiettare, the ther trädde äre j fråå theras foräldras troo och loffue. Men påwen medh sine bisper och prelater, som ey alleene är trädd j fråå then troo och loffue, som Christus och hans apostlar predikat haffua, vtan medh liffuerne, lärdom och all macht stridha emoot thet the predikadhe, the moste nw heta then helga kyrkia, Christi stadhollare här påå jordenne och apostlanes epterföliare; såå kosteliga dömer tu (Paule) j sakene. Tu sägher ath Swoeriges jnbyggiare och jnfödde adel äre forwändt j thenna tijdh til kietterskt lärdom, j fråå then Christen troo och loffue S. Ansgarius och Sigfridus predikat haffue. Ath wij swenske men skole wara trädde j fråå then Christen troo, ther the predikade, haffuer tu (som tu plägha) falskeliga dichtat oß öffuer, och skiwte wij wår skääl til gudh, som oß j then sack dömma skall. Men thet bekenne wij oppenbart, ath wij haffue j en long tijdh warit j then troo och mening, ath påwen skulle medh rätta warit en herre öffuer alla keysare, konungar och förstar, och hans bispar skulle wara som herrar och förstar, och ath the skulle medh theras aflatz breff kunna

haff-

haffuet lätet oß himmelrikit vp, och medh theras ban lycht oß thet til. Then troon äre wij Swenske men j fråå trädde, och kunne nw (aff gudz nådhe) besinna ath thet är een falsk troo, ther wåre foråldrar medh oß j en long tijdh haffua bedragne wordhet, oß allom til en dråpeligh skadha bådhe til liiff och siell, och thet är een ny troo, såå ath först j Christenheten j mong hundrade åår wiste man intit såya aff then troon; och then troo haffue wij nw anammat jgen, ath påwar, bispar och prester haffua fått then befalning aff gudhi ath the skola predika gudz ordh, som Christus sielff och apostlana giorde, och icke ridha medh monga högha hestar, och regera slott och ståder, som werldzligha förstar tilhörer, epter thet Christus haffuer annerledhes lärdt them, och ath thet ståår j gudz hender aleena vpläta och jgen sluta himmelen, och thet är een gammul troo, stadhfest medh otaligh järtekn och Christi och hans apostlers och martileres bloodz vthgiwtilse. Epter thet wij nw komne äre til sådana troo, ath påwar, bisper och prester icke kunne giffua oß himmelriket, för then stora rento wij them giffuit haffue, ey heller slwta thet til for oß, när wij theras rento förminske; såå och epter thet wij nw såå offta förnummet haffue här j riket, huad obestond ther epter foldt haffuer, ath bispar haffua aff wort arff och eghet warit såå mechtige, ath the haffua kunnet satt for herra

nung, ath han gierna affstilla wille then twe-dråcht j hans H. rike vpkommen war, och gaff for then skul sina eeghna vndersåter så-dana spörsmål fore, til ath befrågha, huilken parten båttre skääl hadhe medh fara, ath thet som rått wore, motte thå hallas with macht; och thet haffua christna förstar giordt for ho-nom, och bewijst sich christeliga ther vdinnan, epter theres embete och befalning, ån thå ath tu och thina tilskyndare aff jdher girigheet och hogmoodh sáå forblindade åren, ath j alt wende til ondo. Sáå wil tu aff en synner-lig gunst och wilia, tu haffuer til hans ko-nungsliga Maieståt och Sweriges jnbyggiare, giffua en råtsinnig swar til samma spörsmål, och war doch intit tilsport, vtan elles tren-ger tich hår jn och wil winna priijß, och thet icke såsom the hår j Swerige, the ther for theres vlempe skul ey töras sáå runde-liga vthsäya sanheten som them borde, besyn-nerliga och for ty ath huarken Doct. Pe-dher Galle eller iach haffuer funnet påå the råtta swar, som borde giffuas j sådana lår-dom; then ene ty han ey toorde, then andre ty han ey wille; men medh tich år thet icke sáå, for ty tu haffuer bådhe wilia och dri-stigheet ther til. Tu åst icke sáå blödig, som the hår boo j Swerige. Tu törs sitia j Köp-mannahaffn och scriffua emoot konungen j Swerige; thet år jw en merkelig dristigheet. En sådana kåmpe borde jw tilbörligha crö-nas. Sáå wil iach och nw settia tich annat

L 2 fore

hans eniga son Jesum Christum, och hans apostlar och sendebodh, the ther såå clarliga om thet Antichristeliga wesende wij haffue vthi warit, scriffuit haffua, ath huar och en som ey aldeles förbistrat och förblindat är, måå thet kunna merkia. S. Brigitte oppenbarilse äre ringare än ath them j såå dräpelig ärende skal macht giffuas; för ty påå then yttersta domen skal Christus säya til monga, som propheterat och krafftigha gerningar giordt haffua j hans nampn, ath han kenner them jntit. Och åå hwrw titt säal förlöper sich, läter tu jw brista thet vth, som tich ligger påå hiertat, ath clerekrijt icke är j såå stoor äre och macht, som tu gerna såge, för ty huar theres macht noghot förminskas, thå synes tich och thina tilskyndare huarken löffte eller riddare eedh, ordh heller breff hallen warda. Och giffuer tu före, ath the spörsmål, som vnder min nådhige herres och konungs nampn och titel vthgången äre, skola wara hans H. til en stoor mistanke och forachtilse; thet iach och wel troor. Thet tu och thina biscopar skole wara domare j sakenne, warder hans H. snart dömdt til en kättare, thet honom är en stoor äre och priis, ath han aff sådana domare mistenkt och forachtat warder, och then ståår bätter för gudh, som theres dom j thenna sack faller emoot, än then han faller medh. Och än thå tich annerledes synes, haffuer hans H. doch giordt ther vdinnan som en christen konung,

nung, ath han gierna affstilla wille then twedrächt j hans H. rike vpkommen war, och gaff for then skul sina eeghna vndersåter sådana spörsmål fore, til ath befrågha, huilken parten bättre skääl hadhe medh sara, ath thet som rätt wore, motte thå hallas with macht; och thet haffua christna förstar giordt for honom, och bewijst sich christeliga ther vdinnan, epter theres embete och befalning, än thå ath tu och thina tilskyndare aff jdher girigheet och hogmoodh såå forblindade ären, ath j alt wende til ondo. Såå wil tu aff en synnerlig gunst och wilia, tu haffuer til hans Konungsliga Maiestät och Sweriges jnbyggiare, giffua en rätsinnig swar til samma spörsmål, och war doch intit tilspord, vtan elles tränger tich här jn och wil winna prijß, och thet icke såsom the här j Swerige, the ther for theres vlempe skul ey töras såå rundeliga vthsäya sanheten som them borde, besynnerliga och for ty ath huarken Doct. Pedher Galle eller iach haffuer funnet påå the rätta swar, som borde giffuas j sådana lärdom; then ene ty han ey toorde, then andre ty han ey wille; men medh tich är thet icke såå, for ty tu haffuer bådhe wilia och dristigheet ther til. Tu äst icke såå blödig, som the här boo j Swerige. Tu törs sitia j Köpmannahaffn och scriffua emoot konungen j Swerige; thet är jw en merkelig dristigheet. En sådana kämpe borde jw tilbörligha ärönas. Såå wil iach och nw settia tich annat

fore Paule: äst tu såå mechtich som tu berömer tich, ath tu wil medh scrifftennes rätta sinne swara til the spörsmål, och nidherslå then lärdom tu kallar kettärij, såå bewijsa thin konst och dristigheet först j Danmarc. Läkiare läk tich sielff; tu skrymtare tagh först balken aff titt eeghet ögha, och kom sidhan om tu kan, och tagh grandet aff wort ögha. Huar tu icke kan nidherslå Luthers lärdom j Danmarc, thå hoffuer tu jtt fåfängt arbete, en stoor skadha och ringa heder ther aff, ath tu winlegger tich såå om Swerige, ath tu förtappar Danmarc; tu bekymbrar tich om oß, och seer ey hwad som skeer for thin eghen döör; wij swenske men behöffue thin läre intit, ey geffue wij henne heller noghon macht, doch huar thet och skedde, ath tu jngalunde kunde hallat til baka, medh mindre tu moste jw lata vthgåå thin swar påå förberörda spörsmål, för then brinnande kärleck tu haffuer til oß Swenske men; såå bruka titt bätzsta. Then gönst wele wij wera tich igen, och tagha oß thet omack vppå, tich til wilia, ath wij wele thet läsa, och sidhen meer när gudh wil. Och sägher tu j titt breff tich ey wilia scriffua för theras skul, ther kiättare och Luther bijplichtige äre, epter tu formodher tich intit kunna skaffa medh them, thet iach och bekenner Paule; medh them ther noghon förfarenheet haffua j scrifftenne kan tu sögho skaffa, ey för then sack skul, som tu föregiffuer, ath

the

the ey skola wilia lata beweka sich medh noghor redeligh skääl; thet dichtar tu them offuer, som tu plåghar. Men thet tu föge eller och intit skaffa kan, komber ther aff ath thin sack är ey rätt. Tu wilt förswara bispers och prelaters ståått och herradöme, och thet kan tu medh jngen redelig skääl bekomma, ther före är ey vnder ath tu intit skaffa kan. Såå giffuer tu och Luthers sack före medh mong ordh, menandes tich kunna göra henne orätfärdiga, men thet hielper tich intit; wij Swenske men äre ey såå oförstondige, ath wij geffue tich noghon macht, epter thet wij daglige see och förfare, ath såå mong froom man j Danmarc ädele och oädele faller tich j then sack vnder öghonen, the ther j scrifftenne mera förstånd haffua j theras minsta finger, än tu j all thin krop; kom them först j then mening ath Luthers låra är orätfärdig; bruka sidhan titt betzsta medh oß; och haffuer iach giffuit tich til förene swar j then sack, blijff ther widh. Wij äre såå til sinnes här j Swerige, ther wii och åkalle gudz hielp til, ath wij jngalunde wele träda j fråå then rätta Christna troo och loffue, som Christus, apostlane och theras rätsinnige epterföliare predikat och lärdt haffua, än thå tu (som en oredelig och osanningesman) oß thet påå förer, som tu aldrigh skal beuisa kunna. Ath wij äre trädde j fråå the stadhgar, som påwar och biscopar haffua vpsatt til ath befesta theras macht och herradöme

dôme medh, och ath wij ey wilia, j the sa-
ker ther wor siels salighheet anrörandes äre,
wara noghon menniskios dicht eller påbodh
såå vndergiffne, ath wij ey skole kunna gö-
ra ther emoot epter låglighheeten, thet bekenne
wij oppenba-lige, och then tijdh skal tu eller
thine tilskyndare medh tich aldrig leffua, ath
tu skal beuisa oß j then sack wara kiettere.
Säya och beuisa äre tw åthskilielig ting; ey
wärder tu heller noghon tijdh beuisandes, ath
S. Ansgarius och Sigfridus haffua fördt
oß then troo här in j landet, ath bisper och
prelater skole leggia nedh theres retta embe-
te och häffua sich vp for herrar, ridha medh
monga hestar, regera slott, landh och städher,
beskatta oß medh theres aflatzbreff, trengia
oß fråå wår rätt medh theres sielffdichtadhe
ban, interdict och annat sådana; beuisa
först ath the haffua sådana troo fördt oß
här in j landet, och sägh sidhan oß wara
trädda jfråå then troo, the här infördt haff-
ua. The förnemde gode men Ansgarius och
Sigfridus medh sådana flere, förde oß här
jn Christi helga Evangelium, gudz reena och
dyrbära ordh, och beuiste sich, epter then nådh
gudh them gaff, ther troliga vdinnan, och
lärde oß ath wij skulle hart halla oß widh
gudz lyffte och ordh, forlåta oß påå Christi
dödh och pino, som oß haffuer försonat for
wår himmelske fadher, then wij fortörnat ha-
dhe, och forwerffuat oß ewinnerligit lijff; thet
skulle wij troo och forlåta oß vppå, och j
sam-

samma troo haffua en brodherlig kärlek inbyrdes, och göra hwar annan gott. Thetta är then troo the förde här in j landet, och til ath forkunna och predika sådana troo, hadhe the lijff och hals ospart; genom samma troo äre wåra foräldra wordne salige, såå monge ther salige äre, och widh then troo epter som gudh giffuer nådhen, wele wij gerna bliffua; intit pråål eller herradöme wiste the aff säya, ther wore bisper haffua sidhen medh tijdhen meer och meer sich tilegnat, epter som rentan förökades, och haffua såå nidherlagdt then rätte troo och loffue, som Ansgarius och Sigfridus troligha brukade, och beuijst sich som vlffuar, tiwffuar och röffuare offuer Christi fäår, såå ath syn är her saghu rijkast. Och såå haffue the fördt eena falska och sielffdichtade troo här in, ath man skulle köpa himmelriket aff them medh stora rento for meßor och vigilier, begengelse, aflat och annat sådant; then troo haffua the ijdkeligha latit predika. Men then troo Ansgarius och Sigfridus predikade, haffuer man sellan hördt, och än thå the monga otaligha menniskior haffua förderffuat, medh sådana falska troo, twiflar mich doch intit, ath gudh som grant kenner them honom tilhöra, haffuer jw såå beskermat sina wener, ath the haffua dödt j een rätta troo til gudh, än thå wel henda kan, ath the haffua warit bedragne medh the andra een tijdh long; och såå är thet falst tu sägher Pau-

Paule, ath hwar then lärdom, som wij före, är all sandt och fast, skulle aldrig jngen Christen haffua warit här j Swerige för än nw, och ath alle the för oß warit haffua, skulle wara til ewigh tijdh fördömde; thetta är titt argument och beslutning tich sielffuom lijck. Men ther tu sägher, ath then helga kyrkia haffuer icke annen troo, än then som haffuer warit hoos hennes bisper och prelater vthi fiortan hundrat åår, ther swarar iach såå til: then rättsinnige troon haffuer altijdh warit hoos the rätsinnige bisper och prelater; falska bispar som sittit haffua j the rätsinniga bispers stadh, haffua och altijdh hafft ena falska troo; och ther tu sägher Luthers tilhengiare wilia platt nidherslåå biscops döme och presta embete, twiflar mich jntit ath titt sammwet j thet stycke, haffuer jntit när draghet offuer eens medh thin scriffuelse. När haffuer tu noghon tijdh hördt aff Luthers tilhengiare (som tu them kallar), ath jntit biscops döme eller presta embete skulle wara til? Lära the doch altijdh medh hand och mwn, ath bisper och prester skola bliffua widh theras rätta embete, och ey leggia thet sielffue nidher, thet weest tu nw sielffuer wel, som tu och bekenner j samma breeff ath Luther begiärer, ath bisper och prelater skole predika; icke är thet slåå nedher, vtan heller vpretta biscops döme eller presta embete. Heller est tu och såå platt wendt j fråå all äre och blygd, ath tu jntit skemmes sådana scriff-

ua

na til en weldig konung och förstondig förста, ther better weet aff sakenne, än tu henne noghon tijdh föregiffua kan? Doch sää lenge tu bliffuer widh thet sinne tu nw är, moste tu sää scriffua; en orätt sack moste medh lögn förwaras. Sää giffuer tu ytterligare före om S. Brigitte oppenbarilse böker, och berömer them sää högdt, som tu j flere thin scriffuelse göra plåghar, huilkit iach ey heller mykit undra kan, epter thet samma böker komma medh thinne sack wel offuer eens, sää ath the äre påwans, bispers och prelaters welle gönstoge; men huar tu noghot förstond hade Paule, läte tu wel bliffua the böker widh sitt wärd, och droghe them platt jntit här til; medh sää löß stycke skemmer tu thet alt samman. Eckius, Faber, Emser, Roffensis och flere aff then hopen, haffua annerledhes gripit then saken an, thet förstond haffua the wel hafft, ath S. Brigitte böker wille jntit hielpa här til. Hwar bisper och prelater ey hadhe större bewijß medh fara, än ath theras sack skulle medh the böker försrwaras, wore thet snart giordt medh them; men thet förstond haffuer tu icke ther sådana besinna kan, ty hemtar tu til hopa lijkt och olijkt alt thet medh wil; här är nöödh påå färde epter noghor godh skääl och beuijß, och föruisar tu min nådhige herra konungen til samma böker, ath han skal ther udinnen lära hwad jtt konungs embete til kräffuer. Ther är och jtt rådh (Paule) som

L 5 tich

[redacted]

tich är sielffuom lijkt; hans H. är forstondig noog j then sack, och weet wel hwad man sådana böker plichtig är, thin rådh göras jntit behooff. Såå sägher tu och ath tu seer än nw stora synder j bland them ther falne äre j fråå Romare kyrkien, och Jesu Christi stadhållare påå jorden, thet iach bekenner; then gamble Adam ligger oß påå halsen, och dragher oß til ath göra emoot gudz bodh, wilie wij eller wilie wij ey; men ther henger icke saken vppå, wij disputere icke ther om, huilken parten flere eller fierre synder haffuer, wij disputere ther om, huilken parten en rätt lärdom förer, wij förswa re wår lärdom och icke wora synder. S. Petrus, Paulus, Joannes och the andra apostlanar wåre syndare, som the sielffue bekenna, än thå iach kan icke räkna oß lijka j leffuernet medh them, och the hade doch en sanfärdig lärdom. Huar påwar, bisper, prelater och munkar aleena wåre syndare, bekende thet och icke förswaradhe sich, sådandes sich göra rätt och wel, ther the göra illa och orätt, såå wåre the ey såå stoort straff wärde, men ther the häffua sich vp offuer herrar och förstar, beskatta land och städher medh theres aflat, meßor, vigilier, begengelse, ban, interdict och annor otalig sådana stycker, ther the göra illa vdinnan och bedragha monga otaliga menniskior bådhe til lijff och siel, och säya doch ath the göra ther rätt vdinnan, såå ath när the föra them til ewin-

ewinnerlig fördömelse, geffua the vth för lärdom, ath the dragha them jn j himmelriket, ther straffe wij them före, och säye ath the föra en falsk lärdom. Men ther tu sägher oß wara falden j fråå then Romerske kyrkien, bekenner iach wel j the stycker aleena som förberörd äre; wij begiäre doch altijdh ath bliffua j then Christeligha församblingen, som ey aleena j Romerske riket, vtan offuer heela werlden försambladh warder. Såå bekenner iach och påwan för Jesu Christi stadhållare påå jorden, epter som Christus sade aff Danielis prophetes ordh, ath han sittia skulle j thet hälga rummet, och som S. Paulus sade, ath han skulle sittia j gudz tempel, latandes sich synas som han wore gudh; therföre kallas han och Christi stadhållare och jorderikes gudh, och kan aldrig fåå jtt rättare nampn; epter thet han nw sitter j thet rwm och stadh, ther Christus sittia skulle, ty är han Christi stadhållare. Men (gudh bätret) thet haffuer warit oß til skadha och förderff, ath wij thenne stadhållare fådt haffue. Christus loffuade sielff vth, ath han wille bliffua hoos oß til werldenes enda, såå ath oß hade jngen stadhållare giordz behooff, ey satte han heller noghon stadhållare j sitt rwm. Predikare som hans Evangelium förkunna skulle sende han vth; sin stadh och tempel wille han sielff behalla, ther påwen emoot gudh och all werlden sich jntrengt haffuer, och haffuer giordt aff Christi andeligha rijke, jtt

jtt werldzligit pråål och herradöme, som Christus och hans apostlar aldrig haffua wille; doch när thin swar (Paule) til the spörsmål, komma för handen, kan här mera omtalat warda. Epter thet wij nw förstådt haffue, ath thenne stadhållaren är icke rätt j sina saker, ty trädhe wij j fråå honom, jn til Christum wor återlösare igen. Tu berömer tich högt, ath tu wilt Christeligha swara til hans H. spörsmål, än thå hans H. sådana jntet begiärar aff tich, han sporde tich jntit til. The wåre hans H. vndersåtter ther tilsporde wåre, then tich först sende the samma spörsmål, skulle sielff haffua swarat ther til, thet galt honom til, thet war honom en stoor skam, ath han som såå högdt wille räknat warda, icke skulle sielff swara; hwar han och icke kunde swara ther til, för sin oförstondigheets skul; hwi wille han thå såå högdt räknat warda? doch förmodhar iach och wäl, ath han en ringa äro och priis skal haffua aff thin scriffuelse. Han skulle såå gärna haffua befalet then sack en galen kärling, som fwl är medh kijff och trätto, som tich, ther ey annat lärdt haffuer, vtan skälla och ropa, kiättare, förrädare, kyrkio brytare, kyrkio röffuare, bespottare, stympare, gråhärote förrädare, förachtare, liugare, bedragare, försworne, skalkachtighe, beskendare och annat sådana, medh huilke stycker tu sakena vthrättar; såå sachtmodig, blijdh, kärligh, stilla och barmhertig är then helge ande j tich.

Doch

Doch thet tilkräffuer såå thet stååt och liffuerne tu förer, för ty tu äst en helig jomfrw Maries brodher aff Carmeliters orden, ty höffues tich ey annars tala än såå. Ey hadhe heller thina tilskyndare noghon hedher aff thin scriffuelse, medh mindre the wore orneret och beprydd medh sådana kostelig ordh och blijdh och spakfärdig taal. Och här medh är noogh sagdt til titt breff tu förscriffuit haffuer til min nådiga herra och konung.

Nw wil iach och komma til thin mesterliga spörsmål, som tu foregiffuer, them tu j en oond acht och mening vthsatt haffuer, ther tu haller hans H. for en tyran och ochristelig första, reknandes hans H. j bland the största skalkar och tyranner, som werlden noghon tijdh hafft haffuer, som äre: Nero, Claudius, Caligula etc., och än thå tu sådana icke såå oppenbarliga vthtrycker, är thet doch thin acht och mening, och epter thet rådh tu sielff giffuer vth j breffuet, skal man ey achta thet tu scriffuar, vtan j huad acht tu thet gör. Såå är nw thet thin acht och mening, ath hans H. haffuer beuijst sich som en tyran, omil och ochristeligh förste, j thet han then forwandling här j riket giordt haffuer medh bisper och prelater; och än doch samma spörsmål äre satt in for hans H., gåå the all likawel in påå andra Christna herrar och förstar, såå ath högboren förste konung Frideric til Danmarc löper ey

hel-

heller misto; ther gudh haffuer giordt sin sto-
ra nådh medh, ath the besinna kunne then
falskheet, lögn och bedrägerij, som påwar,
bisper, prelater och munkar, haffua hallet
them vnder sich medh, the moste nw alle aff
tich skällas for omilde tyranner, och ochri-
steliga förstar. Tu beclaghar, ath the meni-
ge vndersåter warda aff försterne beskattadhe
och plågade, thet iach bekenner ath monge-
städes såå skeer, gudh bättret, och wiste wij
thet wel, for än tu noghon tijdh skreff, ath
sådana straffas hardeliga j scrifftenne; men
huar bisper, prelater och munkar, hade bliff-
uit widh theres rento, hade sådana thin cla-
ghomål wel bliffuit til baka, ther man ther
aff clarliga merkia kan, ath tu intit becla-
ghar öffuer then beskatning och tunga, som
then menige man hafft haffuer, och än nw
haffuer, aff påwar, bisper och munkar, the
ther all land och städher beskattat haffua,
medh theres lögnachtiga och bedrägeliga styc-
ker, ja, hade än then menige almoghe fyra-
dobbelt meer wordet beskattat aff them, hade
doch alt warit wel giordt, och är doch the-
res beskatning mykit skadheligare, än then
noghon tyrannisk förste göra kan; för ty en
werldzlig förste gör medh sådana beskatning
allena skadha til kroppen; men påwar, bispar
och munkar göra ther bådhe til lijff och siel.
Medh beskatning göra the skadha påå kroppen,
medh then lögn och bedrägerii som the bruka
j samma beskatning, ther dräpa the sielena
medh,

medh; doch sådana ligger tich (Paule) så-
gho påå hiertat, när tu och thine tilskynda-
re måå haffua en feet bwck, aff then menige
mans swett och arbete, äst tu til fredz huar
theres siälar bliffua. Men nw, försterne en
part besinna theres vndersåters skadha och
forderff, och wilia ey tilstädhia sådana obote-
lig skadha på them, tagher tu tich all mödho
och omack vppå, befruchtandes hwrw thet
medh thin gudh, thet är thin bwck, gånga
skal. Tu behöffuer ey beröma tich ther aff,
ath tu haffuer en synnerlig gunst til oß, j
thet tu haffuer thin mödernes slekt här j ri-
ket, och wil giffua oß en sanskyldig lärdom
fore; wij kenne thenne saken wel, thin scriff-
uilse gella ey påå wårs siels saligheet, vtan
påå bispers, prelaters och munkars jordha-
godz, the haffua warit saken til thin scriff-
uilse. Tich görs ey behooff ath clädha tich
vdi fåraclädher for oß, wij kenne och förståå
wel, ath ther ligger en glupande vlff inne.
J titt sendebreff sägher tu tich scriffuit haff-
ua, til min nådhiga herra konungen, j en
ganska godh acht och mening, men thet lå-
ter tu här påå skina j spörsmålen, huad acht
och mening ther är medh, ther tu reknar
hans H. j bland the argeste tyranner, som no-
ghon tijdh wara kan, och allikewel sägher
tu tich thet giordt haffua j en godh mening;
men gudh beware hans högmechtigheet j fråå
then mening tu haffuer til honom. Och nw
wil iach medh en kort swar öffuerlöpa thin
spörs-

spörsmål, ty jtt longt comment eller vthlegning görs här ey behooff, och legger tu ther mong ordh vppå, som tu medh såå ordh wel motte vthrettat hafft; för ty the siw första spörsmålen haffua när alla ene mening och sinne, ther tu spör och fråghar hans H., hwij the ther wele heta Christne förstar, Euangelij försware och framdragare, bruka sich som tyranner, göra wold och öffuerlast, skatta och plågha, trengia och hengia, och göra huad them lyster medh theres fatige vndersåter, lika som the wåre theres rooff och byte, epter thet scrifften faller ther såå mongestedes hardeliga emoot? Teße spörsmål (Paule) haffuer tu vthgiffuit j then acht, som iach besinna kan, ath tu wilt thet beuisa, ath försterne bör och såå wel straffas som bisperne, epter thet scrifften faller jw såå wel them vnder öghonen for theres mishandel, såå som bisperne. När man nw antastar bisperne såå hart, och låter försterne bliffua j theres tyrannij, handlas ey rätt j sakenne epter thin mening, for ty när försterne wele fast straffa bisperne, skulle the först göra theres eghen sack clar. Ther swarar iach til: ath monga konungar och förster medh theres fogder och embetesmen mishandla, är oppenbarligare än ath thet noghor neeka kan, och warda for then skul aff them som Evangelium predika hardeliga noogh antastadhe; än thå (gudh bätret) ther fölier liten frucht epter, plåghar man doch aldrig förswara theres

mis-

[redacted]

mishandel, vtan thet the göra illa sågher man och wara illa giordt, aldrigh plåghar man giffua thet vth for en Christelig lårdom, ath theres tyrannij skulle wara rett.; ey kan eller theres tyrannij lenger skadha oß ån til wår kropp och godz, och kan doch wår siel wara aff them oskadd. Men medh the bispers, prelåters och munkars sack haffuer thet sich icke såå, theres mishandel år oß forderffuelig til lijff och siel, som foresagt år; the ey allena mishandla, vtan och forswara theres mishandel, och wilia wij skole halla och troo thet wara gott, som ondt år, ther wåra sielar öffuer forderffuada wardå, och gudz ordh niderleggias, och ey thet alleena, vtan warder och predikat och lårdt thet, som år twårt emoot gudz ordh, thet oß ingalunde ståår til lidhandes, vtan högh och låág, alle the ther Christo biplichtige åre, moste thet wedergöra. Ther the giorde oß alleena skadha til wår kropp, godz och peninga, stodhe thet til lidhandes; men nw mådhan sådana skeer medh wåre sielars forderff, ståår thet ey til lidhandes, och såå åre the for then skul mera straff wårde, ån förstærna, ån thå ath onde förster och stoor straff wårde åre, them gudh j rettan tijdh wel finnandes warder.

J thet ottonde spörsmål fråghar tu, hwi clerekrijt icke måå haffua eyendoom såå wel som leekfolk, epter thet rikedoma åre ey on-

da, när the rätt brukas etc. Swar: hoo är then som thet nekat haffuer, ath the ey måå haffua eyendom? Eller kunne the ey haffua eyendom medh mindre, the skole wara som herrar och förstar? Bönder och borgare haffua eyendom, och äre doch inga herrar; och här forwisar iach tich til S. Brigitte bok, then tu såå högdt achtar, ther såå scriffuit
Lib. 6. c. 15. står: ath alt thet clerken haffuer, meer än sin födho och klädhe och nödhtorfft, thet hörer icke honom, vtan the fatigha til. Epter samma bok geller mykit for tich, såå läät och thetta gella medh.

The nijonde och tijonde spörsmålen lydha påå the löffte, som göras gudhi aff itt frij moodh, hwij the ey hållas skole, såsom en tienare, aff welwilieg tienist plichtig är wågha sin hals for sin herra; och epter tusende menniskior wilia heller wara quinfolk wmbewarade, än forloffua wijn och öll; hwij måå wij thå icke wara wåra forädra lydhige, när the biwdha oss en ewigh kyskheet, såsom Recabs söner woro plichtige ath lydha hans bodh och aldrig dricka wijn? Swar: när wij anammade Christendom, sade wij gudhi hulskap och manskap til, ath bliffua widh hans helga ordh, såå ath huad them wäre emoot, skulle wara oss emoot, och huad them wore medh, thet skulle wara oss medh. Nw giffue samma hans ordh ena Christeliga frijheet före, såå ath wij ey skole beplich-

tade

tade wara til noghon besynnerlig clådher och maat, eller ath wara vtan åchteskap, och ey til besynnerlig rwm och ståder, eller annat sådana bebundne wara, vtan j all stycke wara frij ath göra och lata, ther wij icke haffue gudz besynnerliga befallning vppå; såå ath thet gudz ordh låta frijt bliffua, thet skole wij och lata wara frijt, och göra ther vdinnan epter lågligheten, som oß sielffue synes. Huar wij nw bebinde oß medh löffte til noghot besynnerkigit ting, som gudz ordh later frijt, thå halle wij icke såå medh them, som wij vthloffuat haffue; för ty thet gudh frijt gör, göre wij thå icke frijt, och äre såå emoot gudz ordh, och emoot wort första löffte, och sådana göra är icke gott; än thå ath the gerningar, som loffuade warda, kunne j sich sielffua icke wara onda, är doch likawel löfftet, som then Christeliga frijheten förtagher, icke gott; ther före ey heller hållandes, vtan heller blijffuandes widh gudz ordh; thet samma halla och påwans lagh. Men thet exempel tu jndragher om Recabs söner är ganska olijkt, för ty wara förutan wijn och öll kan man wel göra, epter thet ath sådana dricka är aff en sidhwana, men wara benåghin til åchteskap, är aff en jnplantat natur j menniskione; then förtagha är gudz gåffua aleena. Wore föräldrar skole wij wara lydhige, doch såå ath wij icke medh theras lydne giffue tilfelle ath noghot skeer emoot gudz bodh.

Thet elloffte spörsmålet är, ath epter thet wij alle äre jtt j Christo, huar annars lemmar, ath then ene ey måå arga påå then andra, hwij måå thå någhon röffua eller tagha j fråå clerekrijt thet them medh rätte tilhörer? Swar: röffua och tagha j fråå clerekrijt medh öffuerwold och orätt, är oredelighit och olofflighit, och then thet gör eller giordt häffuer, måå ther swara til; men jgen kalla the preuilegier och rente, som them aff herrar och förster haffua vndta och geffna warit, måå för redelig saker skul wel skee, besynnerligha när the sådana misbruka, them vnder öghonen, som sådana undt och giffuit haffua; och halla påwans lagh thet jnne, ath then sin preuilegie misbrukar, han skall henne mista.

Thet tolffte spörsmålet, epter alle werldzlige förstar haffua macht til ath ordinera och skicka epter lägligheten lagh och sätt, hwij haffua och icke kyrkiones prelater, beiynnerligha the ther sitit haffua j thet Romerska sätet, lijka stoor macht, och såå j the stycker som wor conscientie trengia och binda, när gudz bodh kunde ther aff fordras och fremias? Swar: göra ordinantier, lagh, stadgar och skickelse j thet vthwertes regementit, är wåro herrar och förmen tilstadt, och S. Petrus biwdher oß j then sack wara them lydhiga; men noghor lagh eller bodh göra j thet andeliga regementit, som ståår emellen gudh

gudh och wora siel, är j scrifftenne högeligha förbudhit widh förbannelse; ther skole gudz ordh allena haffua regementit, the ther noogh fulkommeligen äre j sich sielff, ath them jnnet görs behooff fordras och fremias aff mennniskio stadgar eller ordinantier. For ty gudh som biwdher oß göra godha gerningar, han biwdher och medh all tilfelle och omständigheter epter lägligheten til samma gerningar, och såsom gudh förbiwdher göra synden, såå förbiwdher han all tilfelle til syndene; ty såsom han biwdher kyskhet, och förbiwdher hoor och bolerij, såå biwdher han och ath wij skole wara nychtern och måteligh j maat och dryck, ther kyskheet epter fölier, och vndfly fåfeng snack och taal, ther hoor och bolerij aff komma kan, såå ath menniskiors dicht eller sätt göras ther til jntit behooff, och såå är thet medh all annor gudz bodh, ther rikeliga noogh fordra och fremia sich sielff. Wor siel är jtt ädheligeren och högre ting, än ath noghon menniskia kan rådha och biwdha öffuer henne. Ey är heller epter scrifftenne then j Romerska sätet sitter, mechtigare än andre bisper och prester; them är allom lijka stoor befalning giffuen aff Christo, ath the skole predika thet gudh sagt haffuer, och ey thet the sälffue.

Och här medh haffuer tu nw (Paule), een korteligh swar til titt breff och spörsmål. När tu läter thet komma j liwsit, som tu

vthloffuat haffuer, wil iach och thå, epter som saken kråffuer, mina mening ytterligare foregiffua. Men tenk jw tu påå huad thin sack kråffuer, ath tu icke glömer thet tu henne medh forswara skal, tu haffuer noogh forstådt, ath sanningen tienar ther intit til; och forgått ey the ordh, tu skal beprydha thin scriffuilse medh. Doch gudh aff sin grundlösa barmhertigheet vplyse titt forstånd j sin helga ordh. Amen.

Såå nw mådhen thetta jlinge wådher år affblåst, wil iach noghot annat halla tich fore Paule: ath iach haffuer j theße och j the första min scriffuilse noghot bitterligha gått sakena igenom, år icke skeedt (thet iach bekenner) aff en såå christelig sachtmodigheet, som thet hade boort, vtan såsom thin hådzska scriffuilse tilkraffde; tu haffuer giffuit ther tilfelle och orsaken til, iach doch wel weet ath herrans tienare ey skal trätta, vtan wara spakferdig och liwff widh alla, som S. Paulus sågher. Och hadhe iach hafft orsake noogh til ath antasta tich hardare, huar iach all Christelig anslag och sachtmodigheet skulle haffua nidherlagt, som tu giordt haffuer; men iach haffuer doch skoonat tich, och sågher iach tich nw meningen vth, ath epter thenne dagh wil iach ey såå handla thenna sack. Then åre och prijß, som aff hådisk och spottisk ordh komma kan, begerar iach intit, see tu tich ther om sielff, then hedher låter iach tich.

Men

Men itt Christeligit rådh wil iach giffua tich, och förmanar j Christo Jesu, then oß bådha döma skal, ath tu giffuer grannare acht påå thet tu scriffuar, än tu här til giordt haffuer. Thet clädher tich ganska illa, ath thin ordh och sanningen icke fölias åât; wij äre här j Swerige huarken kyrkio röffuare, kyrkio bräkare eller annat sådana, som tu oß beropar och berychtar fore; men thet här j riket j then sack skeedt är, är skeedt aff jtt wel betenkt rådh for thet menige bätzste, epter menige mandz ja och samtyckio. Tu kastar oß fore alt thet en oredelig swärmer hoop gör j fremmande land, them wij jw såå hardelige straffe, som tu thet noghon tijdh göra kan, och menar tu tich ther medh wel haffua sakena vthrettat; men hwrw wel thet står tich, ther låte wij tich medh beteme. Här är aff Stocholm noogh vthgååt aff prentet; bewisa ther vppå thin konst, huar tich såå lyster, thet görs ey behooff, ath tu dichtar oß noghot oredhelige öffuer, som tu här til giordt haffuer. Thet wij göre, wele wij förswara; en annar sware for sich. Doch gudh förbarme sich öffuer oß alla. Amen.

Aff Stocholm Vicesimaseptima Maij.

vthloffuat haffuer, wil iach och thå, epter som saken kråffuer, mina mening ytterligare foregiffua. Men tenk jw tu påå huad thin sack kråffuer, ath tu icke glömer thet tu henne medh forswara skal, tu haffuer noogh forstådt, ath sanningen tienar ther intit til; och forgått ey the ordh, tu skal beprydha thin scriffuilse medh. Doch gudh aff sin grundlösa barmhertigheet vplyse titt forstånd j sin helga ordh. Amen.

Såå nw mådhen thetta jlinge wådher är affblåst, wil iach noghot annat halla tich fore Paule: ath iach haffuer j theße och j the första min scriffuilse noghot bitterligha gått sakena igenom, är icke skeedt (thet iach bekenner) aff en såå christelig sachtmodigheet, som thet hade boort, vtan såsom thin hädzska scriffuilse tilkraffde; tu haffuer giffuit ther tilfelle och orsaken til, iach doch wel weet ath herrans tienare ey skal trätta, vtan wara spakferdig och liwff widh alla, som S. Paulus sågher. Och hadhe iach hafft orsake noogh til ath antasta tich hardare, huar iach all Christelig anslag och sachtmodigheet skulle haffua nidherlagt, som tu giordt haffuer; men iach haffuer doch skoonat tich, och sågher iach tich nw meningen vth, ath epter thenne dagh wil iach ey såå handla thenna sack. Then äre och priiß, som aff hädiskt och spottiskt ordh komma kan, begerar iach intit, see tu tich ther om sielff, then hedher låter iach tich.

Men

[redacted]

Men itt Christeligit rådh wil iach giffua tich, och förmanar j Christo Jesu, then oß bådha döma skal, ath tu giffuer grannare acht påå thet tu scriffuar, än tu här til giordt haffuer. Thet clädher tich ganska illa, ath thin ordh och sanningen icke följas ååt; wij äre här j Swerige huarken kyrkio röffuare, kyrkio bräkare eller annat sådana, som tu oß beropar och berychtar fore; men thet här j riket j then sack skeedt är, är skeedt aff itt wel betenkt rådh for thet menige bätzste, epter menige mandz ja och samtyckio. Tu kastar oß fore alt thet en oredelig swärmer hoop gör j fremmande land, them wij jw såå hardelige straffe, som tu thet noghon tijdh göra kan, och menar tu tich ther medh wel haffua sakena vthrettat; men hwrw wel thet står tich, ther låte wij tich medh bereme. Här är aff Stocholm noogh vthgåått aff prentet; bewisa ther vppå thin konst, huar tich såå lyster, thet görs ey behooff, ath tu dichtar oß noghot oredhelige öffuer, som tu här til giordt haffuer. Thet wij göre, wele wij förswara; en annar sware for sich.
Doch gudh förbarme sich öffuer
oß alla. Amen.

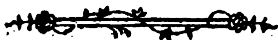
Aff Stocholm Vicesimaseptima Maij.

Hwilken af Helie skrifter Olaus Petri motsatte efterföljande swar, wet man icke med såkerhet, kan icke heller upgifwa titeln dårpå. Hwarken Olearius de vita & scriptis Pauli Eliæ, eller Jens Worm i sitt Lexicon öfwer Danske ꝛc. Lårde mån, lämna hårom någon uplysning. Det enda man dårom ser, år at Ol. Petri ståller sitt swar emot ett sendebreef, som *Paulus Helie* haffuer latit utgåt til Erlig Velbördig man Her *Tygbe Krabbe* Ridder; och *Paulus Helie* uti sit swar på Konung Gustafs spörsmål, p. ult. såger: Jegh nödis till att suare Mester *Oluff* modt een ucristelig bog, som han ij fiordt lodt udgaa modt een kristelig underuijsning, ther jeg haffde skrefuet till erlig og Velbördig mandt och strenge Ridder *Tygbe Krabbe*, Danmarks rijges marsk, om thenne *Luthers* handell, som nu er udi hender oc for oghen.

Utgifwaren.

Swar
uppå
Itt Ochristelighit Sendebreff,
som en lögnaetigh Munck,
Hetandes PAULUS HELIE,
haffuer vthgåå latit emoot thet helga Euangelium, som nw (aff gudz nådhe) är j liwset kommet.

OLAUUS PETRI.

M. D. XXvij.

Stocholm

[redacted]

Allom och huar och en besynnerligha, som thenne min scriffuelse låsande eller hörandes warda, wunskar jach Olauus Petri, Stocholms Råådz Secretarius, Nådh och frijdh aff gudhi wårom fadher och herranom Jesu Christo.

Wij kunne aldrigh (Christelige låsare) til fulle tacka, prijsa och loffua gudz stora nådh och barmhertigheet han medh oß giordt haffuer, j thet ath han j thenne farliga och ytersta daghanar haffuer latit vpkomma igen sin helga ordh, som j en long tijdh (Christenheten til aldra största skadha och forderff) forachtat och nidherlagd warit haffuer, aff huilkom wåro sielar skulle haffua lijff, födho och vppehelle; huilkin sin helga ordh gudh nw såå rikeligha vthgå later, ath theres liudh och clingan höres offuer hela werl-

werldena. Och warder then godha sådhen Jesu Christi Euangelium sååd j mong land och städer; men dieffuulen, menniskiones hedzske fiende och owen, som henne all skadhe och forderff på kommet haffuer, kan ey lijdha then godha sådhenes forkoffring, ty såår han och ogrääß mitt j bland then godha sådhene, achtandes henne förderffua och nidhertryckia, som han til förenne altijdh haffuer lagdt sich win om, thet honom gudh forbiudhe. Amen.

Såå haffuer han och nw vpueckt, (som mich forekommet är), en falsk och lögnactigh propheta j Danmarck widh nampn Paulus Helie, en closter man aff Carmeliters orden, huilken jtt sendebreeff haffuer latit vthgååt, forscriffuet til erligh, welbördig man her Tyghe Krabbe ridder, fult medh lögn, gudz laster och hädhelse. Och en thå iach jntit tuifler monga lärda men wara j Danmarck, som medh then helga scrifft sådana lögnachtig scriffuelse nidherslå kunne, ath the ey skadha göre ther j landet, thet iach och forseer mich alleredho giordt wara; doch likauel epter somblighe aff Euangelij motstondare publicera och omkring senda samma breeff her j Swerige, och til äuentyrs forföra ther monga medh, syntes mich nyttoct wara, (til huilkit jach och plictig war), ath vthgåå läta en forwarilse for theres skul, som icke äre såå forfarna j scrifftenne, ath the besinna kunne, huad ther vdinnan ståår til troendes eller ey, for

ty

ty samma breeff haffuer stoort sken, och sy=nes epter första anseendet ganska lijkt, men när man dömer ther om epter scrifftenne, warder thet wel oppenbart, huad thet är for en anda, som thet vthgutit haffuer.

Såå wil iach nw thet sendebreff medh såå ordh offerlöpa, epter som mögelighet wa=ra kan, berörandes måst the stycke, som ska=dha göra kunne; än thå then olycka är här emellen kommen, ath thet exemplare eller vth=scrifft, som mich til handa kommen är, är aff scriffuaren icke såå troliga scriffuin, som behooff hade giordz, epter dictarens sinne, for=nimmer iach doch likawel j thet nästa, huad hans mening warit haffuer.

Och är först merkiandes, ath j samma sendebreff, är thet huwudstycket, ath förnemde Paulus beskriyar och beropar Martinum Lu-ther medh hans anhang for kiettare, jlger=ninges men och skalkar, the ther mykit ondt haffua åstadh kommet j Christenheten, och giffuer thet mesterliga noogh fore, som ho=nom synes; ja kunde han thet och såå me=sterliga beuisa medh sanninденne, som han thet beclädher medh lögnenne, wore han en mecte hanß, men thet feeler for honom, ty han haffuer såå mykin lögn brukat, och jn=mengt medh the stycke han haffuer foregiff=uit, ath när man henne vthdroghe, skulle hans ordh vnderliga noogh hengia til hopa, som

som wij wele hőra. Och forundrar mich ath han icke skemmes sáá oppenbarligha liugha, like som Luthers bőker icke wåre huar man for őghonen ath the see kunde, huad hans mening och sinne år j all stycke, och kan ther ey annars wara, ån ath han moste jw haffua ena rumma conscientie, som sådana pââ sin nåste dichtar, hwilken om han står eller faller, står han eller faller sinom eegnom herra. Thetta scriffuar jach icke enkom j then acht, ath jach will giffua mich vth főr Luthers fősswarare, ty sådane gőrs ey behooff; han forswarar sich wel sielff, och haffuer bådhe pââ latin och tyško rikelighe swaret till all the argument och skåål, Paulus Helie főrer och főra kan til markenne; men epter thet han gőr thet then Euangeliske låra, som Luther főrer, til főrachtilse och nidherslag, wil iach och noghot sware főr honom, epter som materien kråffuer och jcke meer, ty mere gőrs ey behooff. Főrst giffuer Paulus Helie főre medh mong ordh, ath Luther haffuer sina falske mening och skalcheet inførdt vnder thet sken, ath han haffuer főre giffuet frijheet, frelße och reformatie, medh huilkit han haffuer draghit folkit til sich, som sådana gerna hőrer och ey wilia wara vnder tyranij, och han haffuer aflagdt all åre och dygd, lydelse och hőrsamheet, och år oblyielighe infallen j kyrkiones sacrament, bespottat sina andeliga modher, och ther medh főrachtat gudh och menniskior, och wil ingen

Rom. 14.

őffuer-

öffuerheet eller herscap lijdha, vtan alle skole wara lijka godhe och mechtige, ath ingen skelueng skal wara emellen fatigh eller rijk, leekt eller lärd, såå ath sådane oproor är ther worden, som semia och kerlek wara skulle, ath then ene twäär sich j theß annars blodh ꝛc.; och är then tijdhen kommen som länge haffuer warit spåät om, ath munkar och prester skulle föruilla werldena ꝛc.

Til teße stycke kunde iach well swara medh en kortheet, och säya ath ther är ey itt ordh sant vdinnen, thet Luthers böker clarliga betygha, och huar en Christen menniskia skal giffua mich rätt medh, som them förstände-liga läsit haffuer. Thet är wel sant ath Luther haffuer mykit scriffuit om then Christe-liga frijheet, som huar och en Christen menniskia haffua skal j sitt hiertta ock sammet för gudh, wetandes ath Christus haffuer henne giordt frij i fråå synden och dödhen, såå ath laghen haffua nw ingen macht til ath fördöma henne, epter thet synden är förgeffuen, som laghen clagha offuer, än thå ath laghen skal jw hallas, och thenna frijheeten är andelighen ståndandes emellen gudh och menniskiones siel, såå ath ther är wenskap och kerlek for Christi förskyllan skul, som til förenna war fienskap, och the ther til förenna wore träler plictoghe för syndene skul til ewigh träldom, äre nw wordne för Christi dödh skul frij och frelße, then öffuerste konungens älske-

älskeligha barn och arffuinger, nemlig gudz arffuinger, och Christi medharffuinger. Thenna frijheeten haffuer thet medh sich, ath ingen menniskia medh sin eghen lagh eller stadgar kan binda menniskenes siel til noghon synd in för gudh, ty then frijheet Christus oß giffuit haffuer, är osäyeligha kraffugare än alla menniskios, ja all creaturs bändh wara kan, som wij sää ytterlighare höra her epter. Rom. 8.

Thenne frijheet är huar och en menniskia beplictogh til ath förswara och beskerma medh sin blodz vthgiutilse, huar behoff giordes, och ey läte medh noghon menniskio dicht eller funder twinga sich til syndenes träldom, som S. Paulus säghher: j äre (käre brödher) dyrtt köpte, warer icke menniskies träler; och en säghher han: käre brödher j ären kalladhe til frijheet, aleenast seer til ath j icke laten frijheeten geffua kötene tilfelle. Om thenne andeliga frijheet, talar Luther mykit j sin scriffuelse, och wil ingelunde ath läta trengie sich j frää henne; och ther gör han rätt vdinnen; men huar noghon lösachtig menniskia wille springa til emoot hans wilia och bruka hans ordh och mening, som sagd äre om en andelig frijheet, til en lekamlig frijheet eller frelße, och komme sää ther j skadha offuer, som j thenne äär skeedt är, kan ingen redhelig menniskia giffua Luther skul ther före. Ingen kan skylla smedhen, som suerdet gör, ath thet warder misbrukat; annars wore och Christus 1. Cor. 7. Gal. 5.

sack

[redacted]

sack til theres dödh, som förarghas offuer ho-
nom, then thet och kallas j scrifftenne en för-
Esaie 28. arghelse clippa; men ath Luther skulle haff-
ua thet j sinnet, ath inthet herskap wara skul-
le, vtan alle skulle wara lika mechtoge, är
såå grooflighe dichtat påå then godha mannen,
ath iach storliga förundrar, ath honom icke
skemmes widh såå vppenbarlig lögn, besyn-
neerlige jn for then godha man, han tilscriff-
uer. Huar haffuer tu thet läset (Paule) j
Luthers scriffuelse, ath jntit herskap eller
offuerheet wara skal? Jach twiflar intit ath
titt eghit samuit betyghar tich thet offuer, ath
tu liugher j thin eghin hals. Hoo wille nå-
ghon tijdh wara såå dristigh, ath han wille
gåå emoot gudz vppenbarliga ordh, emoot
all skääl och redheligheet säya eller foregiffua,
lönligha eller vppenbarliga, ath ingen öffuer-
heet wara skal, vtan alle lika mechtige? Såå
sant som tu säghet j thetta stycket, såå sant
säghet tu j mong anner stycke j titt breff.
Luther haffuer icke enestadz vtan mongestadz
rådt och förmanat oß ath wara herskapet
lydhoge och höroge j all ting, såå likawel ath
wij icke göre thet the oß biudha, som finnes
wara emoot gudz bodh, ty wij äre mera
Act. 4. plictige wara gudhi lydhoge, än någhon men-
niske; men j all anner ärende äre wij plich-
tuge wara herskapet vnderdånige. Såå lärer
Luther, och haffuer scriffuet ther böker påå,
thet weest tu wel sielff Paule. J thet andeli-
gha regementit, j huilko then andeligha frij-
heten

heten är j Christo-Jesu, ther sägher Luther alla wara lijka, och sää sagde Apostelen for honom, ther han scriffuer: j (käre bröther), sää monge som j döpte ären, haffuen jöher vdi clädt Christum. Här är jngen jude eller Gal. 3.
greck, här är jngen eghen eller frij, här är jngen man eller qwinna; alle ären j jtt j Christo Jesu. Huar nw en lööß hoop wille häffua sich vp för sådana läro skul, och föriagha herscapet, kan man icke skylla Apostelen eller Luther ther före, vtan them, som sådana andeligh lärdom bruka til wärldzlig mißhandel.

Aff thetta kan man wel merkia, ath Luther haffuer jngen skul til then vproor j tyßland skeedt är, huilket hans böker beuisa, som han läät vthgää, longt för en man wiste aff noghon vproor, ath man skulle tagha all stycke före medh lämpe, vtan storm och vproor, och jngalund falla medh wold pää herrer och förster, vtan lijdha och vndragha meth them, än thå ath the tyranner wore, betenkiandes them wara ther rijß, som gudh straffer wåro synder medh; sådana läre haffuer han altijdh hafft. Thet är och wäl sant, ath han haffuer straffat hårdelig herrar och förster för theres mißhandel och tyrannij, the brukat haffua medh theres vndersäte, och thet borde honom göra, han war en predicare; men aldrigh haffuer han lärdt vndersäterne, ath the skulle sätie sich vp emoot herrene och driffua them aff; sådana föres

honom oredeliga vppå, thet beuisa hans eeghna böker wäl.

Men jach wil sättie tich annat for näsene Paule, och låta tich höra hoo then är, som sich haffuer dragit vndan then lydachtigheet och hörsamheet, som vndersåtene offuerheten och herskapet plictoghe äre. Löster tich höra? ja tu moste thet höra: påwen medh sitt anhang haffuer thet giordt. Skal iach thet beuisa? hystorier och påwans laghböker beuisa thet noogh; huad haffuer han annat giordt medh sine stora preuilegier och frijheeter, vtan giordt sich och sitt anhang offuerhetenne olydoge.

Christus (huars stadhallare påwen berömer sich wara),
Math. 22. badh giffua keyseren thet keyseren tilhörer; såå giorde han och sielff,
Math. 17. gaff skatt. Petrus gaff och keyseren skatt; men påwen, som sägher sich wara Christi stadhallare och Petri eptersöliare, beröffuar keyseren sin skatt; jach meenar äth thet är jw wara herskapet olydigh. Tu sägher Paule ath Luther haffuer fördt them j håret til hopa, som skulle liffua til saman j kerlek och eendreght; sådana haffuer icke Luther giordt; påwen och hans hoop haffuer thet giordt. Påwen haffuer fördt herrar och förster j håret til hopa, såå ath the haffua twaghit sich j huar anners blodh: thet är ey en tijdh skeedt, vtan offta. Huad giorde Gregorius then siunde, och monga epter honom? ransaka hystorierne, såå finner tu thet. Och om

om wij ey wilie gåå sååå longdt ther eptet, see til huad j wor tijdh skeedt är: plåghar icke thet wara påwans sedh, ath stundom haller han medh keyseren, stundom medh konungen j Frankarike, stundom medh the Venetianer, och förer them såå j håret til hopa, ther mong hundrade tusend låte sidhan halsen offuer? Samma settet haffuet och påwans anhang hafft, ther haffue wij och j wor land offta funnet rödn vppå; såå haffuer påwen, som vndersåten wara skulle, föractat öffuerheeten, ath konunger och keysere moste kyßa hans föter, såå framt the ey skole wara holdne för hans heligheetz olydigh barn. Sådana stycke, och annat meer plåghar Luther straffa, ty moste han heta en kiettere emoot then helga Romerske kyrkio, sine andelige modhers bespottere etc. Aff thet som sagdt är, kan tu wel merkia (Christelige låsare), hoo then är, som haffuer giordt vnderdånane öffuerheetenne olydigha; thet haffuer påwen giordt, såå ath han som skulle wara medh sitt anhang tienare j Christi euangelio, haffuer sich vphäffuet for en konung, bärandes ena trebobbel krone offuer alla herrer och förster. Men then som sådana straffar och förarbetar, ath thet motte komma j then skickelse jgen, ath biscoper och prester bliffue tienare j thet, them aff gudhi befalt är, och herrer och förster bliffue j sin skickelse, han moste heta en Beemesk *) kiettere, then helge kyrkies och gudz föractere.

 Thet

*) Bömisk.

Thet haffuer monge herrer och förster medh theres ridderskap j long tijdh mißhaghat, ath påwe, biscoper och prelater haffua aff theres arff och eeghet satt sich offuer them, och hade offta (som crönekorne beuisa) gerna wedhergiordt thet; men the haffua ther jngen framgång hafft medh. Thet samma bekenner Paulus Helie sielff j her Sten Billes ordh, huad somblige j Danmarck j sinnet hade, för än man wiste noghot säya aff Luther, ath man jcke kan säya, ath the hade thet sinnet aff honom; the haffua och ey aleenast warit j Danmarck, vtan j mong land haffua the warit widh samma sinnet. Påwans ban och dunderslagh haffuer warit såå gråseligit, ath jngen haffuer tordz ducat sich vp, för en nw man haffuer lärt besinna, huad krafft sådana ban haffuer; och ther moste Luther haffua skul för alt samman.

Såå giffuer och Paulus Helie fore thet gambla ordhspråket, ther man plåghar säya, ath munkar och prester skole willa werldena, och wender thet jn påå Martinum Luther och hans anhang; men huru rätt han göör här vdinnen, thet wele wij och höra. Martinus haffuer giffuit oß gudz ordh fore, thet bekenna moste alle, som hans böker läsit haffua, och äre gudz ordh, aff hans och andre gode mens tilskyndan, såå clarliga vttryct, ath j tusende åår (thet jach wel beuisa kan) haffuer then helga scrifft icke [illegible]

rit j ljuset, som hon nw är; thetta är icke lithet gagn j Christenheten. Nw äre gudz ordh sådana, ath ther icke är feel medh om sanninden; jngen warder eller förd j noghen wilfarelse aff gudz ordh; annat moste ther lägias til, om ther skal noghon willa komma aff; men Luther rådher och formanar oß widh wor siels salighet, ath wij skole holla oß widh gudz ordh; och såå haffua prophe-ter, Christus och apostlene giordt for honom. Och huar noghor wille säya, ath han giff-uer jtt nytt forstånd j scrifftenne emoot thet helga lärare hallet haffua, ther sägher iach ney til; jntit nytt forstånd giffuer han j scriff-tenne, vtan thet gambla scrifftenne forstånd, som haffuer medh menniskios gloser warit för-mörkrat, haffuer han latit komma j liuset igen; och än ther til, han tuingar jngen til sin läro, vtan giffuer henne frij j skanjen, til ath döma om hon rätt är eller ey, och rådher jw, ath wij skole fölia honom j såå mykit, som wij see han fölier scrifftenne epter; ther före kan jw icke han wara medh sitt an-hang, som thet ordhspråkit om munkar och prester lydher vppå.

Och när wij wele rätzliga see til, thå finne wij thet j sanninden, ath påwen medh sina munkar och prester är then samme, som haffuer j monghundrade åår förwillat werl-dena medh sin falska lagh och lärdom. Hu-ru kunde thet haffua warit mögheligit ath

Thet haffuer monge herrer och förster medh theres ridderskap j long tijdh mishaghat, ath påwe, biscoper och prelater haffua aff theres arff och eeghet satt sich offuer them, och hade offta (som crönekorne beuisa) gerna wedhergiordt thet; men the haffua ther jngen framgång hafft medh. Thet samma bekenner Paulus Helie sielff j her Sten Billes ordh, huad somblige j Danmarck j sinnet hade, för än man wiste noghot säya aff Luther, ath man jcke kan säya, ath the hade thet sinnet aff honom; the haffua och ey aleenast warit j Danmarck, vtan j mong land haffua the warit widh samma sinnet. Påwans ban och dunderslagh haffuer warit såå gråseligit, ath jngen haffuer tordz ducat sich vp, för en nw man haffuer lärt besinna, huad krafft sådana ban haffuer; och ther moste Luther haffua skul för alt samman.

Såå giffuer och Paulus Helie fore thet gambla ordhspråket, ther man plåghar säya, ath munkar och prester skole willa werldena, och wender thet jn påå Martinum Luther och hans anhang; men huru rätt han göör här vdinnen, thet wele wij och höra. Martinus haffuer giffuit oß gudz ordh fore, thet bekenna moste alle, som hans böker läsit haffua, och äre gudz ordh, aff hans och andre gode mens tilskyndan, såå clarliga vttryct, ath j tusende åår (thet jach wel beuisa kan) haffuer then helga scrifft icke såå wa-

[redacted]

rit j ljuset, som hon nw är; thetta är icke lithet gagn j Christenheten. Nw äre gudz ordh sådana, ath ther icke är feel medh om sannindena; jngen warder eller förd j noghen wilfarelse aff gudz ordh; annat moste ther lägias til, om ther skal noghon willa komma aff; men Luther rådher och formanar oß widh wor siels salighheet, ath wij skole holla oß widh gudz ordh; och såå haffua prophe- ter, Christus och apostlene giordt for honom. Och huar noghor wille säya, ath han giff- uer jtt nytt forstånd j scrifftenne emoot thet helga lärare hallet haffua, ther säghar iach ney til; jntit nytt forstånd giffuer han i scriff- tenne, vtan thet gambla scrifftenne forstånd, som haffuer medh menniskios gloser warit för- mörkrat, haffuer han latit komma i liuset igen; och än ther til, han tuingar jngen til sin läro, vtan giffuer henne frij j skansen, til ath döma om hon rätt är eller ey, och rådher jw, ath wij skole fölia honom j såå mykit, som wij see han följer scrifftenne epter; ther före kan jw icke han wara medh sitt an- hang, som thet ordhspråkit om munkar och prester lydher vppå.

Och när wij wele rätzliga see til, thå finne wij thet j sanninden, ath påwen medh sina munkar och prester är then samme, som haffuer j monghundrade åår förwillat werl- dena medh sin falska lagh och lärdom. Hu- ru kunde thet haffua warit mögheligit ath

påwen, biscopar och prelater skulle haffua hafft tilfälle ath komma til sådana welle, the j noghon hundrade åår vdi warit haffua, medh mindre ath werlden hade först warit föruil-lat? Then mene man j sin oforstondigheet och wilfarelse haffuer rijktat them, och för-armat sich sielff. Haffuer thet icke warit en gråseligh en wilfarilse, ther werlden haffuer warit vdinnan medh thet Romare aflat, som påwen haffuer vtsent; thet enfoldiga folck haff-uer meent wilia köpa sich synderness förlatilse och himmelrikit til, och aff munkar och nun-nor haffua the köpt breff, ath the skulle warda delactige aff theres godha gerninger, och godha gerningar haffua öffuerflödeliga wordet them vthskifft j closteren aff en tom kijsto, ty ingen kan köpa andelig ting för
Act. 8. påninga, som Petrus sade. Hoo är nw såå oförstondig, ath han thenne wilfarelse icke be-sinna kan? hoo haffuer henne åstad kommet? icke Luther; påwen medh sine munkar och prester haffuer thet giordt. Såå är thet och medh mong anner gråselig wilfarelse, som wij wilie berörе här epter, the ther munkar och prester haffua åstadh kommet, thet jngen neka kan, såå ath man måå nw wenda thet ordhspråket om och såya, icke ath munkar och prester skole, vtan ath munkar och pre-ster haffua wildat werldena; doch icke the munkar och prester, som nw äre, huilke oför-uarandes, som wij flere, äre ther medh ikom-ne, vtan the, som j en long tijdh för oß wa-

[redacted]

rit haffua, haffua thet giordt. Ther fore huar noghor wille beskriua them, som nw ăre, for sădana forförelse skul, giorde han them orătt, ty the haffua ther jngen skul vdinnen, medh mindre sââ wăre, ath the wille bliffua vdi samma forförelse medh theres forfădher, och icke wille lăta retta sich; thå moste man jw tasta them hardeliga an medh gudz ordh, och lăgia sich ther win om mădhan the jw wilia wara j wilfarilse, ath the mogha bliffua ther vdinnen aleena, sââ ath the icke dragha andra j förförilse medh sich, och bedia trolige för them, ath gudh wille vplysa theres mörka och blinda hierta, ath the doch see motte theres brist och farligheet. Gudh giffue them sin nådh. Amen.

Ther năst săgher Paulus Helie, ath Luther skal sââ giffua oß en Christeligh troo före, ath han bortlăgger och förkastar alla godha gerningar, sănendes oß jntit meera göras behooff, vtan troona til gudh, och ther emoot dragher han monga scriffter jn, medh huilka han beuisa wil, ath troon ăr icke noogh til wor saligheet, vtan wij moste haffua godha gerningar medh; ty sââ ăr scriffuit: wil tu ingââ j lijffuet, sââ halt bodhorden rc. Thetta ăr och Luther falskelig pââ dichtat, och göres hăr icke long swar behooff til, ty hans egna böker, som han både longliga och nyliga scriffuit haffuer, förswara honom wel j the sack. Math. 19.

påwen, biscopar och prelater skulle haffua hafft tilfälle ath komma til sådana welle, the j noghon hundrade åår vdi warit haffua, medh mindre ath werlden hade först warit föruillat? Then mene man j sin oforstondigheet och wilfarelse haffuer rijktat them, och förarmat sich sielff. Haffuer thet icke warit en gråselighen wilfarilse, ther werlden haffuer warit vdinnan medh thet Romare aflat, som påwen haffuer vtsent; thet enfoldiga folck haffuer meent wilia köpa sich syndernes förlatilse och himmelrikit til, och aff munkar och nunnor haffua the köpt breff, ath the skulle warda delactige aff theres godha gerninger, och godha gerningar haffua öffuerflödeliga wordet them vthskifft j closteren aff en tom kijsto, ty jingen kan köpa andelig ting för
Act. 8. päninga, som Petrus sade. Hoo är nw såå oförstondig, ath han thenne wilfarelse icke besinna kan? hoo haffuer henne åstad kommet? icke Luther; påwen medh sine munkar och prester haffuer thet giordt. Såå är thet och medh mong anner gråselig wilfarelse, som wij wilie beröre här epter, the ther munkar och prester haffua åstadh kommet, thet jngen neka kan, såå ath man mååå nw wenda thet ordhspråket om och säya, jcke ath munkar och prester skole, vtan ath munkar och prester haffua wildat werldena; doch icke the munkar och prester, som nw äre, huilke oförnarandes, som wij flere, äre ther medh ikomne, vtan the, som j en long tijdh för oß warit

rit

rit haffua, haffua thet giordt. Ther fore huar noghor wille beskriva them, som nw äre, for sådana forförelse skul, giorde han them orätt, ty the haffua ther jngen skul vdinnen, medh mindre såå wåre, ath the wille bliffua vdi samma forförelse medh theres forfädher, och icke wille låta retta sich; thå moste man jw tasta them hardeliga an medh gudz ordh, och lägia sich ther win om mådhan the jw wilia wara j wilfarilse, ath the mogha bliffua ther vdinnen aleena, såå ath the icke dragha andra j förförilse medh sich, och bedia trolige för them, ath gudh wille vplysa theres mörka och blinda hierta, ath the doch see motte theres brist och farligheet. Gudh giffue them sin nådh. Amen.

Ther näst sägher Paulus Helie, ath Luther skal såå giffua oß en Christeligh troo före, ath han bortlägger och förkastar alla godha gerningar, sånendes oß jntit meera göras behooff, vtan troona til gudh, och ther emoot dragher han monga scriffter jn, medh huilka han beuisa wil, ath troon är icke noogh til wor saligheet, vtan wij moste haffua godha gerningar medh; ty såå är scriffuit: wil tu ingåå j lijffuet, såå halt bodhorden etc. Math. 19. Thetta är och Luther falskelig påå dichtat, och göres här icke long swar behooff til, ty hans egna böker, som han både longliga och nyliga scriffuit haffuer, förswara honom wel j the sack.

Hoo wille wara såå dåractig, ath han wille förkasta godha gerningar? Thet moste jw wara en oforskåmelig och odygdig ande, som medh såå oppenbarliga lögner omgåås, som thenne Paulus han gör. Wel weet han huad Luthers mening är j thetta ärende, om han annars haffuer noghot låsit j hans böker; men huar han och icke haffuer låsit Luthers böker, såå ath han ey weet grundeligha hans mening, thåå gör han som en dårachtigh man, ath han thet sågher, han intit weet aff.

Ther före (Christelige låsare) sått tu ingen troo til sådane lögner, vtan merk aff sådana fruct, huad han är för en som sådana vthscriffuer. Och vppå thet ath tu skal weta huad Luthers mening är, wil iach giffua tich thet före medh såå ordh.

Han sågher ath jngen menniskia kan warda råtfärdigh för gudhi aff sina godha gerningar, vtan finnes altijdh haffua synder, för
Rom. 3. Galat. 2. huilka hon kunde warda fördömdt, om hon dömas skulle j gudz strenga råtuiso epter sina gerningar. Och aldrigh kan noghen menniskia aff sin macht göra gudz bodhordh fult, medh mindre hon är jw altijdh brotzlighen för gudhi, och kan såå aldrigh komma til then råtfärdigheet och godheet, ath hon noghen tijdh kan warda gudhi behagheligen för sina gerningar skul, ty ther är altijdh synd medh,

medh, och thet gör menniskiones eeghen oonska och skröpeligheet, som j hiertat är, ath gerningane äre syndoga, ty jtt oondt trää kan icke bära godha fruct. Nw epter thet ath Math. 7.
menniskian kunde jngen wägh komma medh sina gerninga, vtan war jw altijdh syndenne vndergiffuen, sende gudh fadher aff sin stora barmhertigheet sin eenda son her nidh, ath han skulle tagha menniskione synd påå sich, lidha ther dödh före, och giffua henne ena rätfärdigheet och godheet j hiertat, medh huilken hon skulle kunna bliffua bestondandes för gudhi, huilkit hon ingalunde kunde göra medh sina gerninga. Thenne stora gudz barmhertigheet förkunnas oß genom thet helga euangelium, och när wij förlate oß ther vppå, sätiendes fulla troo och lijt jn til gudh, jntit twiflandes, ath huad han haffuer oß tilsagdt for Christi skul, thet skal oß widherfaras, thåå warda wij for sådana troo skul räknadhe aff gudhi rätfärdige och frome menniskior, såå ath wij kunne bliffua ståndandes j hans åsyn; medh sådana troo (huilken gudz besynnerligha gåffua är), warder then helge ande gutin j menniskiones hierta, then Christus henne förwerffuat haffuer, huilken ande såå förnyiar menniskiona, ath hennes hierta, som förra war ondt, begynnar warda gott och tilböyeligit til thet, som gott är. Och när som hiertat är såå gott wordet aff them helga anda genom troona, thåå gör menniskian först the gerningar, som gudhi äre be-

behagheliga, och icke för; medh troona fåår menniskian jtt gott hierta, som är beqwämeligit til thet gott är, ty när hiertat är gott, såå äre gerningana godha, lijka som jtt gott trä båår godha fruct. Här aff kan man merkia, ath troon kommer thet åstadh, ath man holler gudz bodh, och är thet troones rätta fruct, ath bodhorden warda hallen, såå ath ther bodhorden icke hallas, ther är icke eller then rätta troon. En skrymtare troo är then, som är vtan gerninger, menniskiones eeghen tanke och dicht; men then rätta troon, som werkar genom kerleken, kan menniskian jcke haffua aff sich sielff, vtan thet är gudz besynnerlig gåffua, jngutin j menniskiones hierta; ty såå sagde Christus til S. Petrum, när han sagde sich haffua then troo om honom, ath han war Christus leffuandes gudz son, thåå swarade han honom sådan-
Math. 16. des: salig äst tu Simon Jonas son, kööt och bloodh haffuer tich thet icke vppenbarat, vtan min himmelske fadher. Här sägher jw Christus, ath Petrus hade then vppenbarelse eller troo icke aff sich sielff; teslikes sägher och
Ephes. 2. S. Paulus: käre brödher, aff nådhenne ären j frelste genom troona, och thet jcke vtaff jdher, gudz gåffua är thet.

Thenne troon är then rätta och sanskyl-loga troon, som är gudz gåffua, och henne tillägger scrifften menniskiones rätfärdigheet, som S. Paulus noogh beuisar til the Romare

re och Galater; såå ath then kallas en
godh, from och rätfärdig menniskia, som gudh
haffuer giffuit ena sådana troo j hiertat, aff
huilko krafftteligha vthflyta godha gerningar.
Såå är nw thet Luthers mening, ath wij
jngalunda kunna komma til rätfärdigheten
for gerningenes skul, ty alt thet wij göre för
än wij äre rätfärdige j hiertat, thet är oont
för gudhi, ther fore förkaster han alla ger-
ninger, som icke gåå aff troone, ty thet är
alt skrymteri, och fölier jngen godheet medh,
men aff troone warde wij gudz barn, arff- Joh. 1.
uinger til gudz rike, for ty gudz rike är jtt
arffua och nådhe rike, thet faller oß til aff Rom. 6.
nådhenne j rätt arff, och icke för wore för- Rom. 8.
tienst, anners wore thet icke nådh, vtan för-
tienst; och medh såå ordh, alt gott faller oß
til aff gudz nådh för troones skul, vtan woro Rom. 11.
godha gerninges förtienst. Tesslikes äre och
godha gerninger gudz gåffua, ty then som
troona giffuit haffuer, han haffuer och giff-
uit troones fruct, såå ath när han löner oß
för godha gerningar, thå löner han oß för
sina eghna gåffuor, som Augustinus sägher
mongestedes. Her aff kan man merkia, huil-
kit jtt ädela ting är troon, then man war-
der såå mykit gott åtniutandes; och är för
then skul ey under, ath Luther talar såå
mykit gott om henne, hon är aldrigh vtan
godha gerninger.

Och är merkiendes, ath när scrifften loff-
uer

uer oß lôôn fôr godha gerninger, thåå talar hon icke om skrymtare gerningar, som synes vthwartis godha, och gåå aff jtt orätfärdigt hierta, vtan om the sanskyllege gerningar, som vthflyta aff jtt gott hierta j troone; såå lyctas ther likawel jn påå troon, som är roten til the gerningar, ther lönen vthloffuas fore.

Her aff kan tu nw merkia (Christelige läsare), ath Luther icke forkastar godha gerningar, epter thet han sådana scriffuar, som tu nw hört haffuer; vtan han giffuer fore rätta wäghen huru wij skole komma til the godha gerninge, som rätzlige godha äre. Wel är thet och sant, ath han forkastar monga the gerningar, som menniskior haffua epter theres eeghen godha tyckie och mening vptagit, som them syntes wara gott epter sitt sinne, och icke epter gudz ordh, ther vdinnen sägher han oß haffua fåfengeliga gudz tiänst; och såå haffuer Christus sielffuer lärdt honom, ther han sägher aff Esaie ordh: thetta
Es. 29. folkit nalkas mich medh sin mwn, och hedrar mich medh sina leppar, men theres hierta är longt j fråå mich, men the tiäna mich fåfengt, lärende then lärdom, som är menniskio bodh; och än ther epter sägher
Math. 15. han: huar och een planterning, som min himelske fadher icke planterat haffuer, skal vpryckies medh röter. Aff theße och anner sådana ordh j scrifftenne haffuer Luther lärdt ath forkasta monga gerningar, the ther gudh icke

icke befalt haffuer, och dragha oß til the gerninge, som gudh befalt haffuer, the ther och vthflyta aff ene rätt troo. Mong anner stycke kunde jach wäl draga her til, medh huilken beuises kunde, ath Luther icke forkastar godha gerninger, vtan sägher ath wij aldrigh kunne sää mykit gott göra, ath wij jw äre plictoge til ath göra meer; mèn jach läther thet bestää for kortheten skul, hans eeghna böker beuisa well, huru sant thet är, som honom förekastas. Men ath Paulus Helie kastar Luther thet fore, ath han skal giffua troone then macht och frijheet, ath menniskian skal jngen wara vnderdänig, vtan sää mykit henne tyckes; thet är honom vppenbarliga sagdt osant vppä. Han giffuer troone ena andeliga frijheet, huilken frijheet then natur haffuer, ath hon aff jtt frijt moodh giffuer sich allom til tiänest och vnderdänigheet; hurudane frijheet thetta är, är her sagdt tilförenne. Öffuerheeten haffuer then befalning, ath hon skal halla them widh mact, som wel göra, och straffa och förhindra them, som illa göra, fortagandes theres oondzsko, ath the icke göra sää mykit illa, som the gerna giorde. Men the gerningar, som skole warda godha for gudhi, kan jngen menniskia warda twingat til, ty thet gudhi skal wara behageligit, moste gää aff kerleken och jtt frij moodh; til skrymterij (thet gudh hatar) kan man warda twingat, men til rätta godha gerninga kan jngen twingas. Man kan lära men-

de Libert. Christiana.

menniskiona medh gudz ordh ath göra godha gerningar; komma henne til ath göra them aff hiertat, som thet böör sich, är gudz werk aleene.

Thet näst sägher Paulus Helie j sitt breff, ath Luther är infallen j kyrkiones sacrament, och j the sätt och skickelse, som hon aff gudz rådh i long tijdh hallet haffuer; han sagde först Christendomen haffua farit wild j tryhundrade åår, sidhan sagde han j tusende åår, sedhan j trettenhundrade åår, och forkastadhe alla lårare böker, åå hoo the hälst wore; och haffuer latit vthgått aff prentet kiettere stycke, the fordom dags haffua aff Christenheeten fordömdt warit; och betecker sin anslagh medh the stycke, ther almoghen wel behagar, ty föröäkas hans hoop; och sägher han, ath han giffuer inga böker macht, vtan thet ther stäår j nyia testamentit; doch foractar, han noghra böker ther aff, serdelis them, som äre honom oppenbarliga emoot, som äre the tre Euangelister Mattheus, Marcus och Lucas, och S. Jacobs Epistel; ey skal heller nogher troo Luther (sägher Paulus), ath han altijdh biudher sich til ath bewisa thet han scriffuar medh scrifftenne, ty alle kiettere haffua jw hafft scrifftena för sich, men thet rätta förståndet haffua the ey hafft etc.

Mich synes (Christelige låsare), ath thenne Paulus Helie haffuer satt sich sää fore j sin-

j sinnet, når han begynte scriffua thetta breff, ath han jw intit stycke wille föregiffua emoot Luther, medh mindre ath thet skulle jw wara beclädt medh lögn; doch iach kan ey giffua honom stoor orätt j then sack, ty saken som han haffuer giffuit sich j swar före, tilkräffuer thet. Hoo är then som påwes, biscopes, munkes &c. ståt, som the nw j mong hundrade åår warit haffua, betröster sich til ath förswara medh sanninden, epter thet Christus som sanninden är, är sådana ståt och skrymterij twärt emoot? ther före haffuer han och brukat sitt betzste her vdinnen.

Först sågher han, ath Luther är jnfallen j kyrkiones sacrament och gambla brukninger, som hon aff gudz rådh j long tijdh hallet haffuer; skal tu weta (Christelige låsare), ath Luther haffuer tracterat sacramenten, epter som scrifften talar om them och the haffua aff Christo warit insatt, straffandes thet misbruk, som j them är, och hallandes them for sacrament aleena, som scrifften haller ther före, ther nw ey görs mykit behooff ath om tala, ty hans böker, som wijdt noogh vthgångna äre, förclara thet noogh; men om kyrkiones sätt eller brukninger wore well mykit vdi sådandes. Thet är ey alt räknandes för kyrkiones brukninger, som munkar och prester bruka plågha, the äre ey then helga kyrkia aleena; j blandh them är en brukning vpkommen så openbarligha, ath

ath jngen thet neka kan, huilken ther kallas simonia; item, biscopa och påwar haffua sich vpsått offuer herrar och förster, och plågha offta driffua them aff theres land; item, förskråckia then simpel almogha medh falskt ban, och beskatta honom sina peninga aff medh bedrågeligit aflat och skrymteliga gudheligheet, haffuer j mong hundrade åår warit brukat; annor mong stycke kunde jach råkna her vp, som jach beståå later.

Men sådana stycke kan jngen, som noghot förstånd haffuer, råkna för then helge kyrkies sått eller bruckningar, vtan för munkers och kyrkiones tiånaris osidher och mishandel, som ey aff gudz, vtan aff dieffuullens rådh, vpkommet år, thet Luther hardeligha straffa plågher. Han straffar icke fasto, ty scrifften rådher oß ther til ath wij skole altijdh faste; men menniskiors dicht och funder (huilka scrifften straffar) förkastar han. Han straffar icke meßen, ther man warder delactigh aff Christi blodh och lekamen, vtan misbruket ther vdinnan straffar han hardeliga. Han straffar icke preste wielse, når hon skeer epter scrifftenne, men han straffar hardeliga, ath the ey wilia bruka thet theres embete til kråffuer; the skulle predika gudz ordh, och ey håffua sich vpp för herrar. Han straffar icke closter leffnat, når thet hölles för Christeliga scoler, som thet war j begynnelsen, ther vngdt folk kunde låra tucht och sinne; men jomfrudoms

doms lyffte straffar han, åå j huru gammul brukning thet warit haffuer, och thet är straff wärdt, ty ther gåår monger til och loffuar thet han aldrig halla kan, och seer man wel daglige aff fructenne huad thet är för itt lyffte. Thet wore rätt ath man hölle closter leeffnat j kyscheet, såå länge gudh gåffue nådhen, men huar man förnumme sich ey kunna lijffua j kyscheet, ath han thå gåffue sich j echtescap epter gudz skyckelse, som han wore benåghen til, och icke gåffue sich j hoor eller lönskeläge; och huar jomfrudoms lyffte icke wore, funnes icke såå mong oächta barn, som the nw finnas; doch en annen tijdh her meera omtalendes. Ey är thet heller sant, som Paulus Helie sägher, ath closter liffuerne, besynnerliga som nw til gåår, skal wara trettonhundrade åår gammalt, och haffua sin vrsprung aff apostlana, medh mindre ath han wille göra munkar och nunnor aff hela Christenhetenne, som war j första Christendomens begynnelse.

Crysost. super epist. he. home: 25. Gregor. Nanzi. in monodia basilij.

Men thet han sägher, ath Luther haffuer först sagdt ath Christenheeten haffuer farit will j tryhundrade åår, såå ropade han thet til baka, och sagde ath hon hade farit will j tusende åår, ropade såå thet til baka, och sagde henne haffua farit will j trettonhundrade åår. Thetta stycket haffuer warit Luther noogh förekastat, ther han och haffuer swarat til, och nw görs ey behoff ath

mykit om tala, ty han är ey begierandes ath wij skole fölia honom epter; han är en skröpeligh menniskia, som wij flere, och kan fara will såå wel som wij; men han rådher ther til, ath wij skole bliffua widh scrifftena; see wij ath hans ordh dragha offuer eens medh scrifftenne, thå skole wij fölia honom, annars icke, ther före kommer thet oß fögho widh, ath han haffuer farit will stundom (thet han offta sielff bekenner j sine böker). Wij haffue Christum för en mestare; honom skole wij höra, i hans nampn äre wij döpte, huad han sägher oß före, ther skole wij bliffua widh, ther rådher Luther til; men thet är, thet mich storligä förundrar, ath Luthers wiltarilse warda såå högdt beräknat, ath alt skal warda räknat för döhdeligit, ther han epter menniskios skröpeligheet haffuer ey såå altijdh drabbat påå rätta meningen, som han hade gerna giordt, ther han haffuer doch medh tijdhen mere och mere forstond fått j scrifftenne. Thet är doch icke nytt, ath lärarene haffua farit wille; Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus &c., som haffua warit merkelige men i fortijdhen, the haffua offta farit wille, ja, hoo är then lärare, som altijdh haffuer drabbat rätt och icke haffuer understundom förleet sich? See wij nw offuer medh them och göre theres orsaakt, såyandes thet wara af menniskios skröpelighcet, ath the fore wille, och ath the icke stodhe stijffue widh the-

theres sinne, vtan låte gerna rätta sich när the worde vndervijste; hui måå Luther aleene icke niuta thet samme wilkor? är han och icke en skröpelig menniskia, som the flere? Han biudher sich altijdh til, ath han wil gerna låta retta sich, när nogher komme fram, som grundeliga aff then helge scrifft, icke aff menniskiors dicht eller funder, kan beuisa honom thet offuer, ath han far will; och ther medh bliffuer han widh thet forstånd han haffuer j scrifftenne, ath jngen är än framkommen, ja jngen kommer heller här epter, ther honom medh scrifftenne sitt fundament nidhersläår. Och bekenner Luther sielffuer, ath han haffuer mykit forbätrat sich aff sin widderpartz och moorståndares scriffuelse, j såå måtte, ath aff theres lösa fundament haffuer han merkt them haffua orätt, och haffuer såå ther medh forsterkt sich j sin mening; men thet Luther haffuer ropat noghor stycke til baka, som han til forrenne scriffuit haffuer, thet är ey heller nytt; såå giorde och Augustinus; och tuiflar mich jntit ath thet är och såå medh Paulo Helie, ath han nw mong stycke kan besinna, som han for tiyo åår icke besinna kunde, och huar han thå mykit scriffuit hade, worde han nw mykit jghen ropandes, och thet wore ärlighit ath en rättade sich sielff, än thåå ath Luther måå thet jngalund niuta. Men huar han hade såå scriffuit sina böker påwen til godho, ath han medh sina anhengiere skulle wa-

 ra

ra mectoge herrar och förster, thå hade ingen wilfarelse wordet funnen j hans böker, hade ther än mere falsk stycke waret jnne, än j alle lårares scriffuelse; men nw epter han gåår påwen, biscoper och prelater alt for när, är döödheligit alt thet han scriffuar, än thå ath thet är clara sanningen; och thetta ware swar til all sådana forkastelse j Pauli Helie breff.

Nw ytterligare som Paulus Helie giffuer fore, ath Luther forkastar alla lårares böker, åå huad the haffua warit martires eller confeßores 2c., thet stycket sågher han honom och orätt vppå; men thet sågher Luther, ath han wil wara frij j alla menniskios scriffuelse, ath tagha ther såå mykit aff, som han fornimmer them draga offuereens medh scrifftenne, och lata thet andra fara; thet är jw icke forkasta theres scriffuelse, ty thet haffuer waret helga lårares mening, ath man theres scriffuilse låsa skulle medh fornufft, tagha ther aff thet rätt är, och lata thet andra fara. Än thå ath the wore martyres, wore the doch icke likawel martyres for sin eeghen scriffuelse skul, vtan för Christi witnesbyrd vthaute the theres blodh, och for sin eeghen scriffuelse icke, vtan j såå mykit the kommo offuer eens medh Christi ordh; och huar man icke skulle haffua thet wilkor, ath tagha ther aff såå mykit som wij fornumme dragha offuer eens medh scrifftenne, låten

Dist. 9 per totum.

rendes thet andra bliffua, thåå moste wij och tagha theres wilfarilse medh fôr gott, och worde jtt blistrat wåsende medh oß, ath wij påå thet sidzsta ey weta skulle huar wij bliffne, ty lårarena åre j mong stycke twert emoot huar annan. Såå brukar man lårares scriffuelse, som man j jtt rådh gôra plághar, ther monge giffua sina rôster och meningar fôre, och warder sidhan then rôsten anammat, som synes likast wara, och ther medh warda the andre j rådhit icke fôrkastade, ty huar giffuer sine rôst fôre, icke ath han wil, ath thet inkom skal såå wara, som han ságher, vtan giffuer thet fôre påå the andres behagh, ath were the båtre rådh, såå bliffue ther widh; såå skal man och bruka lårarene.

Men ther Paulus Helie ságher Luther thet vppå, ath han jnga bôker skal anamma, vtan thet nyia testamentit aleene, och ath han skal forkasta Mattheum, Marcum, Lucam och Jacobi epistel, år honom såå skenbarligha lugit vppå, ath thet jngen neka kan, som thet nyia testamentit vppå tyske seedt haffuer, the såå mong vthgången åre, ath huar som tyske forståår haffuer them j hendrene; doch thenne Paulus tåncker vppå huad hans sack tilkråffuer. Luther anammer ey aleene thet nyie testamentit, vtan och thet gambla medh, thet han och vthsått haffuer påå tysko. Mattheum, Marcum och Lucam forkastar han icke, vtan haller såå

 wel

wel thet for gudz ordh, som the scriffua[illegible] ua, som thet Johannes, Petrus och P[illegible] lus scriffua; ther halt tu tich fulleligha [illegible] Christelige låsare. Men om then Epistela[illegible] S. Jacobo warder tillagd, haffuer man [illegible] twiffuel om, for tolff eller tretton hundr[illegible] åår, som Eusebius och Hieronymus scr[illegible] ua, ther fore haller Luther henne icke [illegible] medh the andra böker j thet nyia testam[illegible] tit; såå åre och wel andre saker ther til, [illegible] Erasmus Roterodamus clarliga fore gif[illegible] doch moste jw Luther haffua skulden.

Doch forundrar mich thet stoorliga, [illegible] man skal icke såtia troo til thet Luther scri[illegible] uar, ån thå han thet beuisar medh scriffte[illegible] ne, som thenne Paulus giffuer fore, for [illegible] (sågher han) alla kiettere haffua hafft scrif[illegible] ten for sich; thet år wel beuiset. Thet sa[illegible] ma hade Arius wel kunnet sagdt om Atha- nasium, Hylarium och flere, som honom scriffue emoot; och Pelagius och Donatus om Augustinum och Hieronymum, som them scriffue emoot, ath jngen skulle såtie tro til theres scriffuelse, ån thåå ath the hade scrifftenne for sich, for ty the hade icke the rätte forstondet j scrifftenne; huilken merckeli- ghen och diwpsinnogh stycke giffuer thenne Paulus fore. For then skul haffue wij scriff- tenne sielffue for oss, ath wij skole epter hen- ne döma ther om, huilken henne rätzliga el- ler falskeligha brukar; och åre for then skul

Atha-

tendes thet andra bliffua, thåå moste wij och tagha theres wilfarilse medh för gott, och worde jtt bliftrat wäsende medh oß, ath wij påå thet sidzsta ey weta skulle huar wij bliffne, ty lärarena äre j mong stycke twert emoot huar annan. Såå brukar man lärares scriffuelse, som man j jtt rådh göra plåghar, ther monge giffua sina röster och meningar före, och warder sidhan then rösten anammat, som synes likast wara, och ther medh warda the andre j rådhit icke förkastade, ty huar giffuer sine röst före, icke ath han wil, ath thet inkom skal såå wara, som han sägher, vtan giffuer thet före påå the andres behagh, ath were the bätre rådh, såå bliffue ther widh; såå skal man och bruka lärarene.

Men ther Paulus Helie sägher Luther thet vppå, ath han jnga böker skal anamma, vtan thet nyia testamentit aleene, och ath han skal forkasta Mattheum, Marcum, Lucam och Jacobi epistel, är honom såå skenbarligha lugit vppå, ath thet jngen neka kan, som thet nyia testamentit vppå tyske seedt haffuer, the såå mong vthgången äre, ath huar som tyske forstäär haffuer them j hendrene; doch thenne Paulus täncker vppå huad hans sack tilkräffuer. Luther anammer ey aleene thet nyie testamentit, vtan och thet gambla medh, thet han och vthsätt haffuer påå tysko. Mattheum, Marcum och Lucam forkastar han icke, vtan haller såå

 wel

jntit ting är sáå gott, ath thet jw kan komma j misbruck, som är medh meße embete, huilkit som är skicket leffuandes och the dödha j Christo til hielp och tröst; och epter thet, ath monge prester haffua aff samma meße embete sine föde, såyes meßen och annat gudz loff wara girigheetz nådt, til ath sanka rikedomar medh och skyla låti vnder, huilkit orätt är, ty om än sáå wore, ath presten wore girigh och oond, wore likowel messan lika godh; men thet är clerekrijt påå kommet aff jtt gamalt haat, ath all theres berning skal warda kallat girigheet. Aff jngen begiäre wij tienist vtan wederlågning, men aleene wele wij ath prester skole jntit haffua.

- Thenne mening sågher Paulus Helie vth medh mong och kosteligh ordh, medh huilken (Christelige låsare) lådt tich icke förföra, ty saken haffuer han ey rätt före giffuit, som tu skal sáå höra. Han haffuer ena falska mening, som han altijdh före giffuer, ath när Luther straffar mishandel och misbruk, som äre j mongh skickelse och embete, sågher han strax, ath han förkastar samma embete och skickelse, huilkit icke sáå j sannind är. Luther straffar hardeliga thet misbruk, som är medh sacramentit Christi dyrbare lekamen och blodh, ath thet icke sáå warder brukat, som Christus thet insatt och skyckat haffuer; ther medh straffar han icke meßona j sich sielff, huilken osäyeliga godh är, når hon är j en

rått

rätt brukning, och twärt emoot osäyeliga skadelighen, när hon är j misbruk. Thå brukas messen rätt, när Christna menniskior halla herrens natward, äta Christi lekamen j brödh, och dricka hans blodh j wijn, ty såå är hon aff Christo jnsatt; och vppå thet wij kunne teste bäter komma her til thet rätte förståndet, wele wij först see til huad euangelisterne her om scriffuit haffua. Först scriffuar Mattheus såå her om: när the åte, (förnim Christus och apostlene, sidzsta natwarden, thåå han gick til dödhen), toogh Jesus brödhet och tackade, brödt och gaff lärjungomen och sade: tagher, äter, thetta är mitt lekamen; och han toogh kalken, och tackade, gaff them sådandes: dricker her aff alle, ty thetta är min blodh, som är teß nyia testamentzens, som för monga vthgiutes til synderness forlatilse. Men Marcus han scriffuar såå: och thå the åte, toogh Jesus brödhet, welsignade, brödt och gaff them, och sade: tagher äter, thetta är mitt lekamen; och toogh kalken, och tackade, gaff them, och the drocke ther aff alle; och han sade til them: thetta är min blodh teß nyia testamentzens, som för monga vthgiutes. Bescriffuar och S. Lucas samma natward, såå sådyendes: och när tijdhen war, satte han sich nidh och the tolff apostlana medh honom, och han sade til them: medh lånctan haffuer iach åstundat äta thetta paschalambet medh jdher, för en iach skal lijdha, ty iach sägher jdher, ath her

Math. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

her epter skal iach icke mera äta her aff, til
teß thet warder fulbordat j gudz rijke; och
han toogh kalken, tackade och sade: tagher
thetta och skiffter emellan jdher, ty iach sä-
gher jdher, ath iach icke skal dricka aff wijn-
boms fruct, til teß gudz rijke komber; och
toogh brödhet, tackade, bröôt och gaff them,
sâyendes: thetta är mitt lekamen, som för
jdher geffues, thetta görer j min äminnelse;
sammaledis och kalken, sedhan the hade ätit
natwarden, sâyendes: thetta är kalken, thet
nyia testamentit j minom blodh, som för jdher
vthgiutes. Sââ bescriffuar och S. Paulus
thet samma, sââ sâyendes: iach haffuer fått
thet aff herranom, som iach haffuer och giff-
1 Cor. 11. uit jdher; för ty herren Jesus j then natte-
ne han wart förrådder, toogh han brödhet,
tackade, bröôt och sade: tagher, äter, thetta
är mitt lekamen, som warder brutit for jdher,
thetta görer til min äminnelse; sammaledis
och kalken, när aftonwarden giord war, sâ-
yendes: thenne kalken är thet nyia testamen-
tit j minom blodh, thetta görer, sââ offta j
dricke, til min äminnelse. ty ath sââ offta j
äte thetta brödhet, och dricken aff thenna kal-
ken, skole j förkunna herrans dödh til teß
han komber; men huilken som äter thetta
brödhet och dricker aff herrans kalk ouerde-
liga, han är skyllig pââ herrens lekamen och
blodh. Pröffue för then skul menniskian sich
sielff, och äte sââ aff thet brödhet, och dricke
aff then kalken, ty then ther ouerdeliga äter
och

och dricker, han äter och dricker sich sielff-uom domen, ath han icke åtskilier herrans lekamen.

Såå mykit haffuer man j then helga scrifft bescriffuit om herrans natward, then man nw kallar meße, och är thet jw clarliga noogh vthtrycht, huru thet skal til gåå, när meßen skal rätt hallas, epter som Christus henne insatt haffuer, nemligh ther skal ätas Christi lekamen och drickas hans dyrbare blodh, honom til en åminnelse, såå ath, såå offta thet skeer, skal ther predikas och förkunnas herrens dödh, huru han haffuer offrat sich påå korset worom himmelske fadher för oß, och medh samma offer blijdhkat honom, som wij förtörnat hade, och haffuer vthgutit sitt dyrbare blodh, medh huilkit han afftuaghet haffuer wore synder; huar såå icke skeer, halles meßen icke som Christus henne insatt haffuer. Seer man och clarliga aff förscriffna Christi ordh, ath när thenne natward halles, skal ther vthskifftas Christi lekamen och blodh, aff huilkit man clarliga merkia kan (vtan man alstinges är blind), ath meßa icke hallas skal, vtan nogher är påå färde, som sacramentit warder vthskifft medh Christi dödz forkunnelse.

Ther före (Christelige låsare) skal thet nw såå til gåå, när man ena Christeliga meßo halla wil epter Christi sätt och insätielse,

skal

[redacted]

skal ther förkunnas och predicas gudz stoora barmhertigheet, ath han lådt for wore skul sin eenda son gåå j döödhen, vthgiutandes sitt blodh för woro synder, påå thet ath medh oß skulle warda offuerseedt, j thet wij brutit hade wor gudh och skapare emoot. Och vppå thet wij skulle intit twiffuel haffua her vdinnen, ath oß är jw sådana welgerning wedherfaren, som oß genom euangelium predikat warder, haffuer Christus giffuit oß sin lekamen och blodh til itt wist tekn och pant, ath wij them til oß anamma skole, och forsäkra ther medh woro conscientie eller samwett, ath wore synder äre oß jw wißeliga förlåtna. Til ena sådana forsäkring är oß thenne natwarden skickat, ty såå lydha Christi ordh: tagher, äter, thetta är mitt lekamen som for idher vthgiffues; sammaledis om
Luc. 22. kalken sade han: thetta är kalken thet nyia testamentit j minom blodh, som for idher vthgiutes. Är thet nw såå, ath hans lekamen är vthgiffuit for oß (som han clarliga sägher), och hans blodh är for oß vthgutit, kan ingalund annars wara, än ath sådana hans döödh och blodz vthgiutilse moste haffua then krafft, ath wore synder warda oß jw forlåtna; och vppå thet ath wij skole wara teste wißare här vppå, taghe wij (som föresagdt är) hans lekamen j brödh och blodh j wijn
1 Cor. 10. til oß, och warda sielffue delactighe aff samma lekamen och blodh, som for oß vthgiffuit och vthgutit är.

Her

Her aff måå huar och en Christen menniskia, wel kunna merkia, huad meßa haffuer medh sich; thet är, ath man gåår ther til gudz boordh, hallendes herrans natward, och warda ther then ene medh them andra, delactighe aff Christi lekamen och blodh; therföre plåghar man och kalla thet Communionem, thet är delactigheet. Såå wart och messan brukat j apostlenes och theres epterkommandes tijdh, j mong hundrade åår epter Christi vpfärd til himbla, som clarliga noogh är förstondandes aff Tertuliani, Cypriani, Augustini och monga andra lärares scriffuelse. Thetta är och noogh merkiandes aff the stadhgar, som kallas apostla regler, (än thå apostlena them ey giordt haffua, äre the likauel gambla); ther vdinnan är såå påbudhit, ath the Christna menniskior, som j then Christeliga forsamblingene jngingo, och hörde ther then helga scrifft läsas eller predicas, the skulle alle samman warda delactighe aff Christi lekamen och blodh, och then thet ey wille, han skulle vthdriffuas aff forsamblingene. Thet samma wart och vppå budhit j thet Concilio j Antiochia, som hallet wart 345 åår epter Christi byrdh, ath huar och en som jn kom j kyrkiona eller församblingene, och icke wille såå långe töffua qwar, ath han wart delactigh medh the andra aff thet dyrbare sacramentit, han skulle vthdriffuas aff forsamblingene, thet man kallar nw banlysas, ath jngen skulle haffua vmgengilse medh honom. Men

skal ther förkunnas och predicas gudz stoora barmhertigheet, ath han lååt for wore skul sin eenda son gåå j döödhen, vthgiutandes sitt blodh för woro synder, påå thet ath medh oß skulle warda offuerseedt, j thet wij brutit hade wor gudh och skapare emoot. Och vppå thet wij skulle intit twiffuel haffua her vdinnen, ath oß är iw sådana welgerning wedherfaren, som oß genom euangelium predikat warder, haffuer Christus giffuit oß sin lekamen och blodh til itt wist tekn och pant, ath wij them til oß anamma skole, och forsäkra ther medh woro conscientie eller samwett, ath wore synder äre oß iw wißeliga förlåtna. Til ena sådana forsäkring är oß thenne natwarden skickat, ty sää lydha Christi ordh: tagher, äter, thetta är mitt lekamen som for idher vthgiffues; sammaledis om
Luc. 22. kalken sade han: thetta är kalken thet nyia testamentit j minom blodh, som for idher vthgiutes. Är thet nw såå, ath hans lekamen är vthgiffuit for oß (som han clarliga sägher), och hans blodh är for oß vthgutit, kan ingalund annars wara, än ath sådana hans döödh och blodz vthgiutilse moste haffua then krafft, ath wore synder warda oß iw forlåtna; och vppå thet ath wij skole wara teste wißare här vppå, taghe wij (som föresagdt är) hans lekamen j bröödh och blodh j wijn
1 Cor. 10. til oß, och warda sielffue delactighe aff samma lekamen och blodh, som for oß vthgiffuit och vthgutit är.

Her

Her aff måå huar och en Christen menniskia, wel kunna merkia, huad meßa haffuer medh sich; thet är, ath man gåår ther til gudz boordh, hallendes herrans natward, och warda ther then ene medh them andra, delactighe aff Christi lekamen och blodh; ther före plåghar man och kalla thet Communionem, thet är delactigheet. Såå wart och messan brukat j apostlenes och theres epterkommandes tijdh, j mong hundrade åår epter Christi vpfärd til himbla, som clarliga noogh är förstondandes aff Tertuliani, Cypriani, Augustini och monga andra lärares scriffuelse. Thetta är och noogh merkiandes aff the stadhgar, som kallas apostla regler, (än thå apostlena them ey giordt haffua, äre the likauel gambla); ther vdinnan är såå påbudhit, ath the Christna menniskior, som j then Christeliga forsamblingene jngingo, och hörde ther then helga scrifft läsas eller predicas, the skulle alle samman warda delactighe aff Christi lekamen och blodh, och then thet ey wille, han skulle vthdriffuas aff forsamblingene. Thet samma wart och vppå budhit j thet Concilio j Antiochia, som hallet wart 345 åår epter Christi byrdh, ath huar och en som jn kom j kyrkiona eller församblingene, och icke wille såå länge töffua qwar, ath han wart delactigh medh the andra aff thet dyrbare sacramentit, han skulle vthdriffuas aff forsamblingene, thet man kallar nw banlysas, ath jngen skulle haffua vmgengilse medh honom.

Men

Men om meßan warder nw såå hallen, seer man wel for öghonen, ther man huarken såår predikan eller thén delactigheet aff Christi lekamen och blodh, som ther medh rätte bordhe. Presten ståår för sich sielff widh altaredh, lääß och siunger j itt fremmende tungomåål, thet han näpliga sielffuer förståår, och tagher aleena til sich Christi lekamen och blodh, sich sielffuom (thet befructandes är) til stoor skadha, epter thet ey sää brukas, som thet skulle, och Christus thet jnsatt haffuer; och for sådana meßor tagher presten peninga, och haffuer ther rento före. Her kallar jach nw tich (Christelige läsare) til for en domare, see sielff til om her warder rätt handlat vdinnan. Tu hördhe til förenne huru Christus thet jnsatte, och sää wart thet och j mongh hundradhe åår hallet; nw seer tu och wel, ath thet jntit när gåår sää til, vtan twärt emoot, for ty j förstonne j Christenheetenne förkunnades gudz ordh för them, som ther thåå til städhis wore j meßone, och vthskifftes Christi lekamen och blodh, nw skeer jntit there; giff nw tu her domen om huilkit sättet rätt är, bådhen kunne the icke wara rätt, ty the äre twärt emoot huart annar. Om thet första sättet, som Christus jnsatte är rätt, thåå moste thet wara orätt, som nw brukas, men är thet rätt, som nw brukas, thåå är thet orätt, som Christus jnsatte; men thet kan tu icke säya, ty han war gudz ewiga wißdom, han wiste wäl huru han thet

jn-

jnsätia skulle, och huru thet skulle rätzligå brukas; såå moste thet jw aff nödenne fölia her vth, ath thet sätt, som nw brukas, thet är ey som thet skulle. Såå äre och mång annor stycke her vdinnen, ther måsze är j missbruk, som nw wille wara for longt ath fortelia; påå en annen tijdh, näst gudz hielp, skal ther yterligare om talas.

Här aff seer tu nw (Christelige läsare), huru Christi lekamen och dyrebäre blodh warder draghit, emoot hans insätielse och helgå skickelse, j missbruk; och är för then skul icke vndrande, ath Luther sådana straffar. Hoo är then som en rätt Christen menniskia är, then ther haffuer Christum käär aff hiertat, och kan thet toleliga lijdha, ath hans werdiga lekamen och blodh warder annerledes brukat, än han wil thet brukas skal och han thet insät haffuer? Gudh haffuer icke en tijdh, vtan offta j scrifftenne budhit, Deut. 4. och 12.
ath wij skulle halle osz widh hans ordh, och huarken lägia noghot til eller tagha noghot aff, bliffua aleenest widh ordhen, som han them sade, och wika huarken påå then högra eller then wänstre sidhona. Såå sagde och S. Paulus, ath om än ängelen aff himmelen komme och predikade osz annat före, än Galat. 1.
han predikade, såå wore thet doch jtt forbannat ting. Nw är thet och noogh witterliget aff the hans ordh, som her til förenne berörd äre, ath hans predikan eller läre lydde

såå,

sáå, ath såå offta som herrans natward hal-
1 Cor. 11. las skulle, skulle ther jw forkunnas herrans
dödh, ther och vthskifftas skulle Christi leka-
men och blodh, som före sagdt är. Såå kan
man nw clarliga noogh beslute här aff, ath
annerledes bruka meßona, än som Christus
henne jnsatte, och S. Paulus ther om predi-
kade, thet är jtt farlighit misbruk; ther fore
måå munkar och prester see sich fore, huru
the ståå her vdinnen, ath the såå swårliga
misbruka thet högwerdiga sacramentit; thet
är jtt gråseliget ting for honom, som sådana
besinna kan, men gudh giffue huar och en
Christen menniskio her jtt rätt forstond vdin-
nen. Men nw, ath iach komber til Pauli
Helie forkastilse jgen, sågher han meßo em-
bete wara skickat leffuandes och dödha j
Christo til hielp och tröst. Ath thet är the
leffuandes til godho, är jntit tuiffuel vdin-
nen, thet och noogh är forstondandes aff the
ordh, som her til förenne sagd äre; men ath
thet skulle wara skickat the dödha til godho,
kan han aldrig aff then helga scrifft beuisa;
ey äre heller the dödhe bequemelige til then-
ne herrans natward, the kunne icke wara
deelachtige aff Christi lekamen och blodh, som
her vthskifftes; ey höra heller Christi dödz
forkunnelse, som her moste medh wara. Såå
som jngen kan warda döpter sedhan han är
dödh, såå kan jngen heller warda deelactig
j thenne herrans natward; sacramenten äre
skickat oß til godho mädhan wij äre her leff-
uan-

uandes påå jorden, när wij döödhe äre, mo-
ste wij taga lön huar epter sina gerninger;
ty thet epter kommer, thet epter far. Doch
är mich och wel weterligit, ath noghro wåre
j fortijdhen, the ther döpte them som döödhe
woro, och gåffue them thetta högwerdiga sa-
cramentet, huilkit ganska oredelighet war, ty
thet är sää scriffuit: tagher och äter, och ta-
gher och dricker; men the ther döödhe äre,
kunne jntit thera göra, ther fore wart och
thenne willan fordömd j thet Concilio, som
stodh j Cartagine. Men huar thenne Pau-
lus Helie will säya, ath j meßone warder
Christi lekamen offrat for leffuandes och dö-
dha, görendes sää jtt offer aff meßone; thåå
sägher iach epter scrifftenes rätta grund och
mening ther ney til; och aldrig skal thet no-
ghor kunna annars beuisa, än ath meßen
är herrans natward, ther man warder deel-
actig aff Christi lekamen och blodh, som fo-
re sagdt är. Christus haffuer en gong offrat
sich sielff påå korset, huilkit ena offer haff-
uer borttagit alla theres synder, som troo vp-
på honom, och thet offret haffuer ena ewiga
krafft, sää ath flere offer ey göres behoff,
som aposteleu clarliga sägher til the Hebreer;
och finnes ey jtt ordh j scrifftene, som ther
lydher vppå, ath thet skal wara noghot of-
fer. Wel är thet sant, ath the gambla lära-
re, som wore Cyprianus, Augustinus och
flere, plägha kalla meßona offer, epter thet
hon beteknar och är en åminnelse til thet eena

 offret,

offret, som Christus sielff offrade sich pâå korset; ther är hon icke strax jtt rätt offer, ath hon beteknar offer, ey haffuer thet heller warit the gambla lärares mening; och huar thet än hade warit theres mening, wore man doch likauel icke plictig til ath höra them, epter thet the j then sack icke häffua scrifftene medh sich, vtan heller emoot sich; ey skole wij heller j the saker siälene pâå röra, följa menniskiot epter, ty Christus sade sielff, Math. 23. ath han är wor mestare och läresadher j sådana saker.

Men ther Paulus Helie sägher, ath Luther skal thet foregiffua, ath prester skole jntit haffua, vtan ath theres tiänest aleenest skal wara forgeffues, ath the for theres omack jntit haffua skole, är honom och oredeligha pâå dichtat. Luther sägher icke ath the skole jntit haffua, vtan han wil ath the skole haffua thet redeligha, som the nw haffua oredeligha; han sägher medh apostelen, ath en 1 Tim. 5. prest, som wel ståår sitt embete fore, är wärdh dobbel äre eller löön, ja the prester, som wel regera j theres embete. Nw är thet witherligit noogh aff scrifftenne, ath presta eller biscops embete är predika gudz ordh, och aff andra prester eller biscopar (thet doch jtt är), weet then helga scrifft jntit aff sådana, vtan aleena aff them, som predika och lära; annat warder Paulus Helie jngalunde beuisandes. The ther nw redeligha handla, lära och predika,

dika, som theres embete til kråffuer, them äre the, som lärde warda, plictige ath the läta them såå theres wedhertörfft, ty arbetaren, sågher Christus, (merk arbetaren sågher han), är wärd sin löön, och then ther arbetar j euangelio, han skal ther aff haffua sina näring, som thet och tilgick j gambla testamentit, ath then som tiente til altaret, han skulle och haffua sina födho aff altaret; sådana lärer Luther, som hans böker beuisa. Men om meße prester, som icke predika, vtan aleena leffua aff rento, som the haffua for messor, sågher han wara en farlig handel, ja wißeliga är ther och en farlig köpenskap, ther Christi lekamen och blodh warder såå misbrukat, emoot thet sätt och skickelse, han ther vdinnen giffuit haffuer, som förre sagdt är. Meßan lydher såå vnder predicanen, ath hon jngalunda skeer rätzlige, medh mindre ther predikas gudz ordh; men predikan kan wel wara meße forvtan, och ligger större macht påå predikan en påå meßen, ty vtan meßen kan man wel warda salig, men vtan predikan och läro icke såå; ther före haffuer gudh såå vthtryct ther j scrifftenne, ath then ther predikar, han skal haffua ther aff sina födho, men om meße är thet icke såå. Ey är heller meße embete noghot besynnerlighit embete åtskilielighit j fråå predikare embete, som Paulus Helie menar, vtan lydher såå vnder prediko embete, ath man jngalunde kan skilia thet ther j fråå, ty Christi lekamen och

Galat. 6.
Math. 10.
1 Cor. 9.

blodh är insatt for en försäkring, oß til stadfestilse j troone til gudz ordh, som oß warder fore predikat, som jtt incigel for jtt breff; och såå som man icke kan tagha noghen wissan eller försäkring, vtan man först weet j huad sack man sådana foruißan eller försäkring tagher; såå kan ey heller Christi dyrbare lekamen och blodh brukas rätzliga medh mindre ath saken först warder föregiffuin, for huar skul man thet brukar. Såå är nw predike embete huwudstycket, vnder huilkit (såå som och dopet) thetta högwerdiga sacramentit vnderlydher.

Her aff kan man wel merkia, ath thet är ey vtan sack, ath Luther straffar sådana mishandel; thet kan jngelund wara redelig berning eller näring, som man haffuer aff sådana meßones misbruk; doch en annan tijdh skal her mera omtalas. Men ther Paulus Helie sägher thet wara aff jtt gammalt haat til clerekrijt, ath all theres bärning skal heta girigheet etc.; her sätter iach thet jn for tich (Christelige läsare), giff tu domen her vppå, huad saken warit haffuer til sådana haat om clerekrijt, haffuer thet jcke sielfft woller. Thet törß iach wel säya, ath när the stycke, som girigheet påå lydha, skulle vthplanas aff påwans laghböker, worde största parten vthplanat, och thet moste juristerne sielffue bekenna, som the och göra en part.

Såå giffuer och Paulus Helie ytterligare fore, ath än thå ath biscoper och kyrkione prelater äre oonde, äre wij doch likauel icke theres domare; Christus (sägher han) straffade ena reso eller twå biscopar, prester, doctores och phariseer, men aldrig lärde han folket, ath the skulle dragha sich vndan theres lydilse, vtan ath the skulle wachta sich for theres exempel och forgifftiga lärdom. Såå som om en herres bodh är en skalk, wil doch herren, ath man skal wara honom lydigh, och han wil sielff wara hans rättare; såå äre och biscopar och prelater gudz besynnerliga tiänare, och han wil aleena sielff wara theres domare. Såå finne wij scriffuet om Constantino keysare, ath then tijdh thet Christeliga råådh j Nicea stadh hallet wart, wore ther noghra prester, som hade trätte til samman, och wille wara j rätte for keyseren; them wart skickat en dagh när the alle mötas skulle. Thå daghen kom gingo the for keysaren och hade theres saker bescreffna; keysaren anamade scriffterne och kastadhe them påå en eeld och sade: gåår bort och forliker jdher inbyrdes, ty thet är ey bequämeligit ath wij skole ransaka och döma påå wore gudhers saker, ther bör ath rättes påå then stoora och strenge doma dagh; doch än thåå ath the wore syndare, kallar han them likauel gudhar, som scrifften gör them ther haffua gudz embete och befalning. Constantinus tordes icke döma presternes saker; men

wij icke aleenest döme, vtan röffue och dräpe, begiärendes twå wora hender j theres blodh; äre the oonde eller godhe, haffue wij likauel aff them Christendomen, dopet, penitentie, gudz lekamen, wielse och chrismo, lärdom och vnderstånd; men tess wär, Constantini äre alt för såå j wor tijdh; Pilatos och Herodes haffue wij noogh. Men thet bör oss offuer alt betänkia, ath wille än gudh straffa sitt clerekrij, thåå skulle wij ey begiere ath wara hans bödhelar. När gudh straffar sitt folk, plåghar han bruka ther skalkar til, som doch aff sich sielffue äre redhobogne til skadha och forderff; men thet komber them icke til godho, for ty hender thet offta medh them, som medh thet rijss en godh man straffar sin son medh, huilkit han kastar påå eelden, när sonen är straffat; såå monge som her til haffua warit gudz bödhelar, haffua hafft ther lithen froma aff; Pharao, Nabogodonosor, Antiochus, Herodes och Pilatus äre oss exempel noogh j tesse saker; wor herre haffuer offta giffuit til kenna, ath han wil sielff wara theres domare etc.

Tesse äre Pauli Helie ordh korteligha beslutat, och beuiser han sich her vdinnan kosteligha noogh för sitt anhang, ther han giffuer sich j försware före; doch wilie wij likauel antasta hans mesterligha framsätningar och see huru när wij thet gåå kunne.

Först

Först giffuer han före, ath wij äre icke biscopes och prelaters domare; gudh skal aleene wara theres domare. Huad iach höre? såå måå the göra frijt huad them täckes, (som iach nw förstäår) och jngen påå jordenne måå straffa them. Her vdinnen beuiser Paulus Helie sitt mesterskap, han wore wel wärdh itt gott sticht j Danmarck, epter thet han såå mesterligha kan forswara kyrkiones prelater, för ty sådana förswarare görs nw wel behoff, besynnerliga epter thet ath then meene man begynnar ath komma vnder theres förtäkta stycker, besinnandes ath the icke haffua j mong hundrade åår hafft rätt påå ståå; ther före äre ey annor rådh, såå framt the skole bliffua widh macht såå her epter som her til, än ath then kommer som thet beuisa kan, ath jngen måå wara theres domare vtan gudh aleena. Och om noghor wille säya, ath gudh straffar och dömer them, när hans helga ordh straffa them; görs thåå then behoff som thet beuisa kan, ath gudh är icke heller theres domare, för än påå then ytthersta domen; til en sådana förswarare är thenna Paulus Helie en merkeligh man.

Her måå tu nw see (Christelige läsare) huad förstånd j thenna mannen är; förra än han wille tilstädia, ath man skulle döma och straffa biscopar och prelater j thet the haffua orätt, förra tilstadde han, ath gudz ordh worde platt om jntit; han wil wel ath

wij icke aleeneſt dömie, vtan röffue och dräpe, begiärendes twå wora hender j theres blodh; äre the oonde eller godhe, haffue wij likauel aff them Christendomen, dopet, penitentie, gudz lekamen, wielse och chriſmo, lärdom och vnderſtånd; men teß wär, Constantini äre alt för såå j wor tijdh; Pilatos och Herodes haffue wij noogh. Men thet bör oß offuer alt betänkia, ath wille än gudh ſtraffa ſitt clerekrij, thåå ſkulle wij ey begiere ath wara hans böddhelar. När gudh ſtraffar ſitt folk, plåghar han bruka ther ſkalkar til, ſom doch aff ſich ſielffue äre redhobogne til ſkadha och forderff; men thet komber them icke til godho, for ty hender thet offta medh them, ſom medh ther rijß en godh man ſtraffar ſin ſon medh, huilkit han kaſtar påå eelden, när ſonen är ſtraffat; såå monge ſom her til haffua warit gudz böddhelar, haffua hafft ther lithen froma aff; Pharao, Nabogodonoſor, Antiochus, Herodes och Pilatus äre oß exempel noogh j teße ſaker; wor herre haffuer offta giffuit til kenna, ath han wil ſielff wara theres domare &c.

Teße äre Pauli Helie ordh korteligha beſlutat, och beuiſer han ſich her vthinnan koſteligha noogh för ſitt anhang, ther han giffuer ſich j förſwar före; doch witie wij likauel antaſta hans meſterligha framſätningar och ſee huru när wij thet gåå kunne.

Förſt

thet sanninden är såå claar vppå tagha, han hade gerna jnfallet til the Pelagianer, som han och endeels giorde, j thet han sägher oß kunna vplåta wort hiertes döör, eller lyckia henne til för gudhi, än thåå han wende sich ther j fråå igen nödhig.

Först är märkiandes ath scrifften öffuerflödeliga vthtrycker, ath gudh regerar och werkar all ting. Salomon sägher: gudh haffuer all ting giordt för sina skul, ja then ogudhactiga och til then onda daghen; item, genom Esaiam sägher han: jach är herren, och jngen annar, som gör liuset och skapar mörkret, som gör fridhen, och skapar thet ondha; item, S. Paulus sägher om gudh: för ty, aff honom, genom honom, och vdi honom äre all ting; item, gudh är aleen som alla handra werkar j allom; item, han werkar all ting epter sin wilies rådh; item, han miskunnar sich offuer huem han wil, och huem han wil forhärdar han; item, Christus sägher: selies icke twåå sperfuar för en skärff, och en aff them faller ey påå jordena, jdhar fadher forvtan; äre och hären påå jdhart huwudh all räcknadt; item, ther fore kunna the icke troo, ty Esaias haffuer sagdt: han haffuer förblindat theres ögon och forhärdat theres hierta, ath the icke skole see medh ögonen, och icke förstå medh hiertat, och vmwenda sich, ath jach motte göra them saliga. Sådana otaligh mongha scriffter

Prov. 16.

Es. 45.

Rom. 11.

1 Cor. 12.

Ephes. 1.

Rom. 9.

Math. 10.

Joh. 12.

Es. 6.

the skola döma alla, men ingen skal döm them. O blindheet, blindheet! Christus gaf sina låre och gerningar sielff j skanßen, ath the honom hördhe och såghe skulle döma ther om, om thet war aff gudhi eller ey, och rådde oß sââ offta ath wij skulle tagha oß til wara för falska propheter och lårare; sammaledhis giorde och hans helga apostlar Petrus, Paulus och Johannes j theres epistoler, och ath wij skulle skiuta them vtur församlingenne som illa göra. Men Paulus Helie sågher, ath man icke mââ wara clerkernes domare, ån thå ath the göra illa, doch år thet icke vnder, för ty the åre gudhar; och hoo år then menniskia som sich wil dristа til ath döma them, som gudhar åro? Huru synes tich (Christelige låsare), haffuer han icke her wel beuisat sitt mesterskap, ja kosteligha noogh; hade Christus och hans apostlar wist ath biscopar och prelater hade warit gudhar, hade the wel (Paulo Helie til wilia) taghit sich til wara ther före, ath the icke hade vthgiffuit sââ almenneligh lårdom huru the straffas skole, som illa göra, vtan hade wel biscopar och prelater vndan taghit, sâdendes ath the icke straffas skulle för ån pââ then ytterste domen; leekmen skulle man straffa når the syndade; men Constantinus keysare, som them skulle haffua sâdana lårdt, han kom wel trehundrade ââr för seent. Huad skal iach mera såya her til, ån ath themne Paulus weet ey sielff huad han sågher?

Doch

Doch wij wilie gåå her diwpare jn: epter thet ath Christus sielff war thet werldzligha herskapet vnderdånigh och hans apostlar medh honom gåffue skatt, och S. Paulus appellerede vnder keyseren; han war och glad, ath han motte fortelia sin sack jn for konung Agrippa; såå wore och alle apostlenes eptersöliare offuerheetenne vnderdånighe, låtandes döma sich aff henne först j Christenhetenne j mong hundrade åår, til teß ath påwen fick tilfelle til ath sätia sich offuer keyseren och alla förster; såå bör jw wißeligha ån nw biscopar och prelater wara vnder werldzligh doom och straff når the bryta, medh mindre the wilia sätia sich offuer Christum och hans apostlar. Och om ån thet såå wore, ath jngen skulle döma them för ån then ytterstа domen komme; hui haffuer thåå påwen taghit sich vppå ath döma alla biscopar och prelater, och alla biscopar döma theres vnderdånigha clerekrij, såå ath iach måå dristeligha säya, ath thet eenfåldigha clerekrij, som äre kyrkio prester och andre sådana, haffua j nogher hundrade åår warit vnder större tyrannij aff theres biscopar och prelater, ån the til äwentyr kunde noghen tijdh haffua warit, om the hade hafft werldzlighit herskap för theres domare. Epter thet nw såå är, ath jngen skal wara domare offuer clerekrijt, vtan gudh aleena; hui döma the thåå huar annan jnbyrdes, som och noghor Concilia haffua dömdt påwar, och

Math. 17.

Act. 25 och 26.

satt

satt them aff? Såå är thet jw clart, ath the äre vnder mennisktios doom; thet bekende och the prester, som gingo fram for keysar Constantinum, begärandes ath han (som hans embete tilkraffde) skulle döma them emellen.

Ytterligare mådhan prelater, biscopar och menighe clerekrijt icke skal dömas epter thet, ath the äre gudz embetes och befalninges män, och kallas gudhar, skal ey heller werldzlighit
Exod. 22. herskap dömas, än thå ath thet illa gör, for ty ath öffuerheten äre och gudz embetes och befalninges män, och kallas j scrifftenne gudhar; och ther före hade Johannes Baptista
Math. 14. giordt orett, ath han straffade och dömde Herodem, göra och påwen medh sitt anhang orätt, ath the wilia döma alla werldzliga offuerheet. Her aff kan man jw merkia, huad grund Paulus Helie haffuer medh sin ordh; ther fore, huad thet är mera leekt eller lärd, biscop eller påwe, som illa gör, han är plictig ath wara vnder hans doom och straff, som gudz tiänare är och båår swer-
Rom. 13. dhet them til rådhoga, som illa göra.

Men ther Paulus Helie säghet, ath Christus straffade wel biscopar, prester, doctores och phariseer, och lärde folkit skulle tagha sich wara för theres exempel och förgifftiga lärdom, doch lärde han icke, ath the skulle wara them olydhoge, låter samme Paulus clar-

clarliga förstå, ath han jngen rätt åtskilielse weet göra emellan thet Judiska presterskapet och thet som är j Christenheten, ty dragher han sådana exempel jn; men ther är en stoor åtskilnat vppå. J thet judiska sättet hade prestener thet werldzliga regementet medh thet andeliga, besynnerliga sedhan juda almoghen war jgen kommen vtur thet babyloniska fengelsit. När som nw Christus kom, straffade han them for then falska lärdom the hade j thet andeliga regementit, och lärde folkit ath the skulle tagha sich wara för theres förgiffiga läro; medh thet werldzliga regementet lååt han them betäme, ty hans wärff war icke hijt til werlden för werldzligit regemente, ath han noghet ther vdinnan föruandla wille, vtan för thet andeliga regementet war han kommen, ath han wille thet vprätta jgen, ther före kunde han wel lijdha, ath folkit war j thet werldzliga regementit them vnderdånig. Men the prester som äre j thet nyia testamentit, haffua jngen befalning aff gudhi påå noghot werldzligit regement, vtan aleene til ath predika och forkunna gudz ordh, än thåå ath the haffua emoot theres befalning häffuit sich vp för herrar, som före sagdt är; ther före kan Paulus Helie ey beuisa sitt vpsååt medh thetta exempel.

Såå kan ey heller thet exempel, som han jndragher om Constantinum, hielpa honom, likq som clerekrijt skulle for then skul jnghen do-

domare (vtan gudh aleena) haffua offuer sich, ath Constantinus icke wille döma j theres saker. Constantinus är icke wor läre fadher; en läre fadher haffue wij, thet är Christus, honom skole wij höra; och huar Constantinus icke hade vpbrändt the scriffteliga saker och claghomååll, som presterne foregåffue, j then acht, ath han sågh (som Rufinus sågher), them som för dråpeliga saker skul forsamblade woro, bekymbra sich medh trettor och ringa saker, och låta thet beståå, som alle största macht vppå lågh, wille iach wel såya, ath han hade giordt orätt j thet han sådana saker vpbrände, ty hans embete tilkraffde thet, ath han skicka skulle huariom lagh och rätt; men j thet han sade sich ey wilia döma j theres saker for then skul ath the wore gudhar, war såå grooff en wilfarilse, ath thet jngen neka kan, som noghot förstond haffuer. Constantinus giorde mykit j sin eenfåldigheet (om han annars giorde alt som honom tilleggis), ther Christenheeten fick jtt dråpeligit nidherfal aff, som noogh beuiseligit är aff påwans laghböker; men ther Paulus Helie sågher, ath j wor tijdh äre såå Constantini, och alt för monge Pilati och Herodes, giordes behoff ath han besinna wille, ath Anne och Cayphe medh theres phariseer haffua och alt for lenge regerat, och regera än j werldenne.

Såå sågher han och, ath om än gudh

wille

wille straffa sitt clerekrij, skulle wij ey begiäre ath wara theres bödhelar, ty thet worde oss til lithen froma, epter thet gudh plághar straffa sitt folk medh skalkar, och gåår medh them, som thet til gåår medh rijset en godh man straffar sitt barn medh, ath thet kastas sedhan påå eelden etc. Wille Paulus Helie rätt besinnet, thå worde han j sanninendenne finnandes, ath clerekrijt j mong hundrade åår haffuer warit thet samma rijss, som gudh haffuer straffet sina olydhoga werld medh, medh then falska lärdom, som the haffua oss före giffuit, j thet, ath the haffua bemengdt gudz ordh, som clar och reen predikas skulle, medh theres eeghna tankar, glosor och then heedniske Aristotelis lärdom, som för ögon är; och är wisseligha gongit sáå medh oss, som S. Paulus prophetizerede om, ath thet skulle warda gongandes medh oss j Antichristi regemente, then, gudh sij fore claghat, vnder jtt heligdt sken alt för länghe regerat haffuer. Doch wij måå clagha offuer oss sielffua, thet haffuer warit wor eghen fortienist; för ty (som apostelen sägher), ath the icke anamade kerleken til sanningene, ath the motte saloghe warda, ther före warder gudh them sendandis krafftig geckerij, sáå ath the skole troo lögnenne, påå thet ath the skola alle dömde warda, som icke haffua troodt sanningene; ja gudh bätre thet, wij haffue wisseliga hafft krafftigh geckerij, wij haffue icke weret sanningennes och rätfärdigheetenes wägh, 2 Thess. 2.

som

som är Christus wor salighmakare, ey haff-
ue wij heller hafft kerlek til ath weta honom,
vtan haffuom gongit mörka och wrånga wä-
ghar, then ene hijt then andre tijt; then ene
haffuer welet göra sich saligh medh thetta
closter liffuernet, then andre medh thet an-
dra, hallendes sich then ene helighere än then
andre, och haffua såå syndrat sich j sådana
Petr. 2. secter och party, som S. Petrus om talar;
then ene haffuer söcht sin salighet medh pe-
legrims reser j fremende land och städher, la-
tandis hustru och barn bliffua hema medh
hunger och wedermödho; then andre medh
aflatz breff och brödhra breff; then tridie medh
sielff dictada fasto, och andra sådana gernin-
gar; och hoo är then, som alt vpräkna kan?
ty huar haffuer, epter sitt eeghet sinne, we-
let hafft en besynnerlighen wägh ååt himmel-
Joh. 14. rikit; Christum (som wäghen är) haffue wij
förgätit. Hoo kan thetta neka? thet är jw clart
noogh for ögonen; doch en annen tijdh her
mera om talandis. Wij begiäre icke wara
clerekernes bödhelar, ey heller weta theres
arghista; vtan thet begiäre wij (gudh weet
thet), ath them skal then nådh wedherfaras,
som oß wedherfaren är, ath the motte kom-
ma påå sanningenes wägh; the haffua wa-
rit medh theres forgifftiga lärdom wora bö-
dhelar, oß til alle största skadha och forderff,
och sich sielffuom til en ringha froma, doch
gudz strenga rätuisa epter woro forskyllan
haffuer thet giordt. Geffue gudh ath wij än
nw

nw alle, the medh oß och wij medh them, besinna kunne then nådh, han j wor tijdh rikelighe skina later medh sin helge ordh, ath oß icke för hans ordz foractilse skul noghot arghare wedherfares, än oß her til wedherfarit är. Prester äre skickadhe ther til, ath the vthsprijdha och vthskaffa skole gudz ordh och sacrament eller lönliga ting, thet bekenne wij, men ther vdinnen äre the tiänere och icke herrar. 1 Cor. 4.

Ther näst giffuer Paulus Helie före, huru Luther sägher ath menniskian haffuer jngen frijheet til ath göra och lata, vtan ath all ting skee aff nödhenne, såå ath the ey annat kunne en skee, eller icke skee; och ath han sade medh thet första, ath wij wore frij til thet oondt war, och icke til thet gott war, men nw sägher han oß huarken oondt eller gott kunna göra aff wor frijheet, och ath gudh brukar oß som en embetes man sin reedzskap; men är thet sant (som thet icke är), huad görs thåå behoff ath Luther wil reformera hela werldena, epter thet påwen ey annat göra kan, än thet han gör? Hui straffar han oß for thet wij icke lata kunne? Wele wij, och wele wij ey (som Luther sägher), thåå kunne wij huarken forhindra eller frambringa thet som skal skee, eller icke skee; och mädhan såå är, huad görs thåå behoff, ath scrifften icke annat gör en biudher och rådher oß til ath göra gott och lata oondt.

Her

Her måå wij see huad thet är, ath säya ett ting vtan beskede, for ty ath scrifften sää lydher påå somme städher: ther faller icke jtt lööff påå jordena, forvtan wor himmelske fadhers wilia; och ath wij kunne icke tenkia noghot gott aff oß sielffue, än sedhen tala eller göra, for ty all wor fulkommeligheet är aff gudhi; och thet som Christus sade: j kunne intit göra mich for vtan. Thet wete wij alle, ath ingen ting kunne skee vtan gudz tillatilse, epter thet han motte all ting forhindra ther han wille, doch är han teß icke plictig, och for ty är han oß ophoff til thet godha, men til thet oonda icke ophoff, vtan en tillatare; och ther som han synes j scrifftenne ath förhärda noghro owilla men, ther han aff sin strängheet och theres ondha forskylling wille bruka andro til salighet, och til ath betee sin stora macht; jcke böör thet taghas för en almenneligh rätt och lagh, ath likeruijs som the kunne icke göra eller lata, for ty ath the wore forhärdat j ondskap, j thet the wore forlatne aff gudh och fälde til ath göra ondt, aff theres forskyllan och gudz strenge rätfärdighet, thåå är ingen frij til ath göra och lata. Skal sådana snak haffua gong: then eller then rådde sich icke sielff; thåå äre ther hundrade stycke j scrifftenne, them wij aldrigh kunne forlika. Thet är j sannind, ath gudh oß vpueckier och skyndar til thet som gott är; men til ath kunna epter fölia hans gudhdomelige jnskiutilse, thet

är

är bådhe aff gudz nådhe och wor frijheet; ty ath jngen kan claga sich wara forlaten aff gudh, om han haffuer honom jnnerliga påå kallat; han sägher sielff genom prophetens mwn: jach wil icke en syndigh mans dödh, men meer ath han kan vmuendas och leffua; och altijdh clappar han påå wor hiertes döör, men wij late honom vp eller lycke, om wij wele. O huru mong simpel menniskia är fallen j mißhop aff thetta Luthers snak, ther han haffuer kommet vdi tuiffuelsmål, såå ath the begynna tenkia påå gudz ewigha wijsdom, forsyn och skickelse, och doch ath jntit är meera sant, thåå är jngen ting såå farlig, som ransaka thet wij icke måå. Ther om haffue wij bodh, ath wij skole göra gudh fadhers wilia, men ath wij måå ransaka hans lönliga doma, haffue wij jntit bodh; jnter är for ty sannare, än thet enfollige bonda snak: göre wij gott, såå fåå wij goodh löön. Thet kennes wij gerna, ath alt thet godha wij haffue, siel och krop, lijff och welferd, frijheet och nådhe, thet höre alt samman gudh til, och skal brukas gudhi til loff, och wor fatige jemchristen til hielp och tröst; och brukas the wäl, thåå är thet aff gudhi, men brukas the jlla, thåå är thet aff wor eeghen skröpeligheet eller ondsko; thenne äre Pauli Helie ordh.

Teße hans skeel och bewijß wore stark noogh til ath beuisa honom haffua rätt, och

Luther haffua orätt j thenne sack, huar gudz gerningar och krafftiga werkan ey större wore, än menniskios tankar och fornufft besinna kunde; men gudh slår sielff menniskios tankar och fornufft nidh j thenne arti-
Es. 55. kel, ther han sägher genom propheten Esaiam: mina tankar äre icke som jdhre tankar, ey heller jdhre wäghar som mina wäghar, for ty såå som himblana äre förhögde j fråå jordenne, såå äre mina wäghar förhögde j fråå jdhre wäghar, och mina tankar j fråå jdhre tankar. Her seer man clarliga ath gudz råådh, tankar, anslagh eller gerningar, gåå såå högt offuer wåre tankar och fornufft, som himmelen offuer jordenne, aff huilko clarliga noogh forstondandes är, ath wij jw skole bliffua widh gudz ordz jnnehallelse, åå huru wor eeghen fornufft dömer ther om, ey actandes ath oß synes stundom j wort sinne noghor oredhelig stycke fölia ther aff, om såå wara skulle som gudz ordh lydha; for ty när man hörer ath scrifften sägher mongeståådes, ath gudh regerar all ting, sägher strax wor fornufft: ay! regerar han all ting, såå regerar han och flughur, mygger, loppor och anner sådane ringa creatur, som krypa påå jordenne, huilkit gudz ewigha maiestat wore til en stoor foractilse, om man sådana säya wille, ath han som en sådana herre är, skulle bekymbra sich medh sådana ringa ting. Item, scrifften sägher ath gudh är j all rum och vpfyller all ting, aff huilken ordh wor fornufft

nufft arguerer strax: ay! är han j all rum, sää är han och j the rum, som träck och oreenligheet vdi är, och vpfyller ormar, paddor och annor föractelig ting; men sådana såya är gudhi en stoor forsmädelse, ther fore kunne sådana ordh icke wara san, ath gudh skulle wara j all rum och vpfylla all ting, och sää wil wor fornufft göra gudz ordh lögnactig och om intit. Sammeledes sägher och scrifften mongestedes, ath gudh göör alt thet som skeer, och all ting äre hans gerninger; komber strax wor oförstondiga fornufft och wijsdom och sägher: thetta kan jw jngalunda sää wara, elles wore och synderna gudz gerninge, och wore sää gudh orätfärdig ath han straffade oß for thet han sielffuer giorde; och moste sää gudz ordh, som han j sin ewigha wijsdom sagdt haffuer, wika j fråå theres rette forstond, for wore ofornuffriga fornufft skul. Sää seer man her clarliga skee medh Paulo Helie, epter thet ath han ey besinna kan, huru gudh kraffteliga werkar all ting, sägher han ath ordhen moste icke sää forståås, thet är, gudz ordh moste wika for honom.

Ther fore (Christelige läsare), lät tu tich sådana hans anslagh intit bekymbra; giff gudhi then äre, ath han är san j sin ordh, twifla intit ath han jw all ting gör, epter thet han sää sielffuer sägher, som tu skal sää höra, och halt thet sää fore, ath han som

 rät-

rätuisan är, ey annat gör än thet rätuist är, än thåå ath tich (til äwentyr) synes monga hans gerninga wara orätuisa; tenck man m ther vppå, ath thina tankar och hans tankar, och thet som tich synes wara rätuist, och thet for honom rätuist är, skill ååt som himmelen och jorden, såå ath thin fornufft jngalunda kan wara domare öffuer hans gerningar; giff gudh tilbörligh prijß, och hall ey meera aff tich sielff, än tu är och förmåå.

Men nw wele wij tilsee, huad Paulus Helie foregiffuer. Först giffuer han fore, ath Luther sägher, ath all ting skee aff nödhe ne, såå ath jngen frijheet är, ty jngen ting kunna anners skee, än som the skee rc. Huru Luther thetta sägher, och medh huad skääl, vthtryckia hans böker wel, the j thetta åår wel bliffua widh macht; Paulus Helie stöter them jntit om, och giordes mich ickt mykket behoff ath tala her vdinnan, besynnerliga epter thet, ath thetta stycke är thet enfolligha folk endeels for swårt til ath forstå, och kunde iach her wel wisa Paulum Helie til Luthers böker, ther haffuer han öffuerflödeliga swar påå alla sina framsätningar; wil iach doch noghot swara her vdinnan for theres skul, som Luthers böker icke läsa haffua; och är her gott swara til, ty thenne Paulus beiakar thet j sin beslutning, the han hade actat neka, såå ath han jw moste bekenne, thet han icke gerna giorde, epter

thet sanninden är såå claar vppå tagha, han hade gerna jnfallet til the Pelagianer, som han och endeels giorde, j thet han sågher oß kunna vplåta wort hiertes döör, eller lyckia henne til för gudhi, än thåå han wende sich ther j fråå jgen nödhig.

Först är märkiandes ath scrifften öffuerflödeliga vthtrycker, ath gudh regerar och werkar all ting. Salomon sågher: gudh haffuer all ting giordt för sina skul, ja then ogudhactiga och til then onda daghen; item, genom Esaiam sågher han: jach är herren, och jngen annar, som gör liuset och skapar mörkret, som gör fridhen, och skapar thet ondha; item, S. Paulus sågher om gudh: för ty, aff honom, genom honom, och vdi honom äre all ting; item, gudh är aleen som alla handra werkar j allom; item, han werkar all ting epter sin wilies rådh; item, han miskunnar sich offuer huem han wil, och huem han wil förhärdar han; item, Christus sågher: selies icke twåå sperfuar för en skärff, och en aff them faller ey pååjorden, jdhar fadher forutan; äre och hären påå jdhart huwudh all räcknadt; item, ther före kunna the icke troo, ty Esaias haffuer sagdt: han haffuer förblindat theres ögho och förhärdat theres hierta, ath the icke skole see medh ögonen, och icke förstå medh hiertat, och vmwenda sich, ath jach motte göra them saliga. Sådana otaligh mongha scriffter

Prov. 16.
Es. 45.
Rom. 11.
1 Cor. 12.
Ephes. 1.
Rom. 9.
Math. 10.
Joh. 12.
Es. 6.

och hystorier kunde iach wel dragha her til, som iach for kortheetena skul beståå later, aff huilka clarliga noogh förstondandes är, ath gudh all ting werkar j sin creatur epter sitt eghit rådh och vpsåt. Werkar nw han all ting j creaturen, huar bliffuer thåå creaturenes frijheet? Såå kan och jngen neka, ath gudh haffuer jw forseedt aff ewigh tijdh, huad medh tijdhen skee skulle, bådhe ondt och gott. Nw kan thet jw jngalunde annars skee, än som han thet föreseedt haffuer, elles wore feel medh hans wijsdom och forsyn; åå huru man wil wenda sich her vdinnan, gloseret hijt eller tijt, samme grunden bliffuer likawel, ath som gudh thet forseedt haffuer, såå skeer thet och; huar bliffuer frijheeten?
Act. 16. Jtem, S. Paulus sägher til the Athenienser, ath j gudhi leffuom wij, och rörom oß, och haffuom wor warelse. Haffuom wij nw thetta alt aff honom, såå ath om han, som oß haffuer skapat aff intit, icke förwarade och hölle oß widh macht j wor warelse, wordhe wij platt om intit, som wij aff intit skapadhe äre, och om han ey hulle oß widh lijff, wore oß omögheligit ath wij leffua kunde; såå teslikes om han icke låte oß röras, kunde wij icke röra wort minsta ledhamoot j oß; kunne wij nw icke haffua nogher warelse, lijff eller rörelse, vtan hans idhkeliga, stedheliga och hemeliga werkan vdi oß, huru är oß thåå möghteligit ath noghot göra, vtan thet han werkar j oß? iach menar ath thetta

ta är jw clart noogh. Nw epter thet ath gudh all ting werkar j oß, kan man icke säya, ath han werkar them epter wort sinne, vtan mykit heller werkar han all ting epter sin eeghen wilies rådh, som apostelen sägher. Ephes. 1.
Wende sich nw Paulus Helie her vdinnen huru han will, och gör her såå monga distinctiones, som honom täckes, bliffuer doch thenna grunden ståndandes, ath gudh werkar alt j allom, epter sin eeghen wilies rådh. Huar bliffuer nw then stoora frijheeten? Thet är wäl sant, ath j wor daghliga vmgengelse, synes oß mongh ting såå skee aff en frijheet, ath the hade wel annerledes kunnet skeedt, än the skeed äre; sammeledes är och medh wor eeghen wilia, ath han synes for oß frij wara göra och lata huad honom tyckes j wor daghligh vmgengelsse; men när man seer vppå gudz hemeligha werkan, som han haffuer j all sin creatur, är her fast annat vdi säyandes, och gåår sådana hans hemliga werkan wijdt offuer wort forstond, såå ath wij ther vdinnan jngen doom giffua kunne, annan än ath wij äre ther full wiße vppå, ath han som rätuisan är, icke kan annat göra, än thet som rätuist är, åå huru orätuist thet kan synas for oß.

Såå äre nw all ting och gerningar aff gudhi, och äre the vtan twiffuel j the mottona godh och rätuiß; men ath en part aff them är synd, thet är påå creaturens wegna,

na, når gudh wender sina nådh j fråå them, huilket han göör j sin ewigha råtwiso, och straffar then ena syndena medh then andra,
Romar. 1. som S. Paulus om talar til the Romerske, huru gudh straffade hedninganar medh groffua och oppenbarliga synder. Ther fore talas mongestådes j scrifftenne om, huru gudh forförer falska prophetar, forhårdar och forblindar ogudhactiga menniskior, til ath beuisa sina macht påå them, och öffuerantuardar them j skemeliga lustar, som otaksammelige åre, och annat sådana mykit j scrifftenne, huilkit alt skeer j gudz råtuise, som gåår offuer wort forstond; och bör oss jw såå wel prisa och loffua honom för sina råtuiso, som han beuisar sine fiender, som for then barmhertigheet, han beuisar sina wener, tw thet tilkråffuer werldennes och hela creaturens fågrind, ath gudz råtuisa skal såå wel skina, som hans barmhertigheet.

Nw wil iach åter komma til Pauli Helie ordh igen, ther han sågher ath Luther görs ey behoff ath reformera werldena, epter jngen frijheet år medh påwan etc.; swarar iach såå ther til. Luther biudher ey til ath reformera noghot aff sin krafft, vtan giffuer oss gudz ordh fore, the skole reformera werldena, och når werlden såå reformerat warder, år thet gudz reformatie, som ordhen och befalningen vthgiffuit haffuer, och icke Luthers; och kan man epter samma såttet såya om

om Mosen och Pharaonem, ath thet ey hade giords behoff, ath Moses skulle begiäre thet aff honom, ath han skulle giffua Israels almogha lööß, ty Pharao kunde icke giffua honom lööß, epter gudh sägher sielff, ath han wille forhärda Pharaonem. Moses hade gudz befalning, ath han skulle tala honom til; men han hade jngen befalning, ath bekymbra sich ther medh, om Pharao kunde wara honom lydhig eller ey; ther skulle han lata gudh beteme medh. Sää haffuer och Luther och huar och en, som jtt rätt forstond haffuer j scrifftene, befalning ath forkunna gudz ordh offuerliudt for alla werldenne, och straffa thet som orätt är; och är thet doch witterligit noogh, ath jngen kan tagha gudz ordh, vtan then gudh giffuer besynnerliga nådh ther til. Ther medh skal nw then gudz ordh haffuer, göra sina befalning fult, och intit bekymbra sich ther medh ath menniskione icke är mögheligit ath tagha widh; ther skal han lata gudh betäme medh huem han wil giffua nådhena, han weet betzt huem han haffuer aff ewigh tijdh förseedt ther til. Ther före gör Luther rätt, ath han straffar thet orätt är och forkunnar gudz ordh, ty han gör ther vdinnan sina befalning fult, epter gudh haffuer giffuit honom forståndet och kallat sää honom ther til.

Men ther Paulus Helie giffuer sää före, ath epter menniskian icke är frij til ath göra

 och

och lata; huad görs thåå behoff, ath scrifften icke annat gör än biuder och rådher oß til ath göra gott och lata ondt? Medh sådana ordh giffuer han clarlige til kenna, ath han ey weet sielff huad han sägher; han moste jw bekenna, ath menniskian kan intit gott göra, såå länge hon är vnder dieffuulen och
Math. 7. syndene, ty jtt ondt trä kan icke bära godha fruct, som Christus sägher. Nw epter thet såå är, ath menniskian, som är jtt ondt trä, icke kan göra godha fruct; hui haffuer thåå gudh giffuit henne sin bodh, ath hon skal göra godha fruct, thet henne doch omögheligit är? Eller hoo är then menniskia, som noghon
Deut. 27. tijdh kan göra gudz bodh fult? och likauel haffuer gudh såå strengeliga budhit widh högsta
Galat. 3. förmaledielse, ath alt skal hallas, som han budhit haffuer. Såå är thet och clart noogh,
1 Tim. 1. som S. Paulus sägher, ath laghen är icke satt för theres skul, som rätfärdige äre, vtan för theres skul, som orätfärdige äre, och the äre the samme, som henne ingalunde halla kunne; thet Paulus Helie och sielff bekenner, ath thet godha wij haffue, haffue wij alt aff gudhi. Epter thet nw är menniskione omögheligit ath halla laghen for sin eeghen ondsko och skröpelighet skul; hui haffuer thåå gudh budhit henne thet såå strengeligha?

Her seer tu nw (Christelige läsare), ath thet han kastar Luther före, thet slåår honom sielff for näsana; her måå han nw sielff

see,

see, huad thet är ath såya en ting vtan beskeed. Gudh, som laghen vthgaff, wiste wel ath jngen menniskia (vtan Christus aleena) skulle kunna henne halla, ty gaff han henne vth, ath menniskian skulle lära kenna sina synd och ondsko aff henne; for ty när menniskian seer gudz lagh wara sich föreseriffven, hurudana hon wara skulle, och hon finner sich annerledhis wara skichadhe, kan hon ther aff merkia ath hon haffuer synd, ty thet moste jw wara synd, som är emoot gudz lagh, och moste hon såå bekenna sich for then hon är, och falla til föghe och bedhas nådh. Thetta haffuer warit rätte saken, hui laghen haffuer warit giffuin, och icke som Paulus Helie föregiffuer. Romar. 3.

Sedhan dragher han in noghra scriffter, the ther clarliga noogh lydha medh Luther; som äre ath wij jntit tänkia kunna, vtan gudh giffuer thet, och ath wij jntit göra kunne Christo för vtan ꝛc., och wil han ath the ey skole såå förstås som the lydha. Wille iach thåå gerna weta aff honom huru the förståås skulle; doch iach är ther wiß vppå, ath han aldrigh warder läggiendes ther noghon glose vppå, som är såå clar, som the scriffter äre j sich sielffua; ther fore bliffuer iach och ther widh, ath han haffuer jndraghit emoot sich the scriffter, som nidherslå alt hans fundament. Men ther han sägher, ath gudh all ting förhindra kunde, om han wille, doch är han

han teß icke plichtig; ther swarar iach til, ath gudh ey alleena tilstädher all ting ath the skee, vtan han och krafftelighа werkar all ting j allom, ty ath jntit creatur kan noghot göra ondt heller gott, vtan han werkar och driffuer thet, som tilförenne noogh bewisat är; såå ath then gerning, som synd är, är såå wäl gudz werk, som then gerning, som god är, doch såå, ath j then motte hon giordt warder aff gudhi, är hon vtan twiffuel godh, ty gudh är godheetennes källa, ther jntit annat än gott kan vthflyta; men påå creaturens eller menniskiones wägna är gerningen synd och ondh, epter thet hon skeer epter hennes, eller j hennes ondha wilia, huilken wilie aff sich sielff är ondher worden, ther aff ath gudh haffuer wendt sina nådh och ynnest j fråå menniskione, ty när gudh, som godheeten är, dragher sich j fråå menniskione, kan ey annat warda, vtan ath hon jw j sich sielff warder ondh; när hon nw sielff ondh är, kan ey annars wara, än ath hennes gerninga moste jw wara ondha. Nw kan jw menniskian eller creaturen jntit göra, medh mindre skaparen werkar och driffuer henne, som wij hört haffue; såå moste jw följa her aff, ath gudh werkar såå wel the gerningar, som synd äre, som them som som godha äre; men synden är aleena påå creaturens, och icke påå skaparens wägna.

Såå sägher och Paulus Helie, ath thet icke

icke skal taghas for nogher almennelig lagh, ther gudh säges j scrifftenne forhärda noghro omilla men; later han clarliga forstää, huru grundelige han läät scrifftena, besynnerga euangelisterne och S. Pauli epistelar; thet nyia testamentit dragher sådana forhärdning for almenneliga jn, ther fore bliffuer thet och wel ther widh. Men ther han sägher ath monge skulle falla j wanhop aff sådana läro, och begynna falla jn j gudz ewigha forsyn etc., skulle Paulus Helie haffua warit förra framme, och haffua foruarat apostlar och euangelister, ja Christum sielffuan och propheterne for honom, ath the icke hade giffuet sådana lärdom j werldena for thet enfaldiga folk, ath the icke skulle forarghas ther aff och falla j wanhop, och haffua the medh sådana theres lärdom giffuit Luther tilfelle ath han och sådana lärer; sådane motte wel haffua bliffuit til baka, hade thenne Paulus kommet j tijdh, men nw är alt forseent tilsagdt. Icke är thet heller ransaka gudz lönligheter, weta ath gudh werkar all ting j sin creatur, ty, ath for then skul haffuer gudh welet låta thet scriffua, ath wij thet weta skulle, epter thet alt thet, som scriffuit är, är scriffuit oß til lärdom; men thet är ransaka gudz hemligheet, wilia weta saken, hui gudh forhärder then ena och gör miskund medh then andra, och gää til rette medh gudh och wilia weta, hui han sää gör, som S. Paulus sägher; han wil wij skole weta, ath han Romar. 15. Romar. 9.

han

digt påå jordena, åå huad som företages teekna sich medh thet helga kors; och then ther begierer sack aff scrifftenne til teße stycker, wete wij honom ey andra sack båra fore, vtan seduenione. En godh seduane j werldzlig ting halles for lagh, när oß fattas scriffuen lagh; icke ligger heller ther macht vppå, huad laghen antingen haffuer scrifften eller redhelig skeel for sich; och epter thet ath laghen är aff redhelig skeel, bör ther alt wara lagh, som beståår medh redhelig skeel, åå aff huem thet är kommet. Heller troor tu icke, ath en christen man måå thet betenkia och skicka, thet gudh alsomenest bekommer, som hörer til godha sedher, och thet som är gagnligit til siels saligheet, som herren haffuer sielff sagdt; hui döme j icke aff jdher sielffue thet rätfärdigt är. Thet är mykit oß böör troo och göra, som är doch icke besynnerlige vthtryct j scrifftenne; som är ath halla söndaghen helig, then vptaghen war aff apostlana, som vthtryckes j Johannis vppenbarilse, som skeedde påå en söndagh. Såå böör oß troo ath gudh fadher är ofödder, epter thet han haffuer jngen begynnelse, thet doch (som Augustinus sägher) icke finnes j scrifftene. Framdeles ath gudz son är ens medh gudh fadher j guddoms warelse, och ath then helge ande framgåår aff fadheren och sonen; thet ståår icke heller j scrifftenne, och han wore doch en kiettare, ther trodde och lärde annat. Yttertermera, ath pascha skal hallas påå en söndagh,

dagh, och then som är döpt aff en kiettare skal icke döpas igen, och anner otaligh stycker, som Christit folk troor och haller, och the kunne doch icke beuisas medh scrifftenne; vtan twiffuel thåå äre mong stycke giord troon och Christendomen til bestond, ther doch äre icke scriffuen. Såå sägher S. Paulus: när iach warder kommandes til jdher, thåå skal iach skicka annor ting, som behoff görs, och vtan twiffuel thåå giorde han och såå; men the stycke äre doch icke annerledhes bescriffuen, än j then helge kyrkies Christelige sedher, som hon haffuer hallet aff arilde tijdh; teße äre Pauli Helie ordh och mening.

Her til forenne gaff han fore (Christelige läsare), ath Luther forkastar alle lärares scriffuelse; nw sägher han honom forkasta kyrkiones macht och the brukningar j long tijdh j Christenheetene warit haffua; men tenk tu vppå huad til forenne påå then artikel swarat war, ty samma swar komma och her medh wel til motto, som tu skal såå höra. Och först är märkiandes, ath såå som menniskian skapat är aff siel och krop, och är såå bådhe andelighen och lekameligen, såå haffuer och gudh skickat jtt dobbelt regemente offuer henne, jtt werldzligit och jtt andeligit, och är gudh sielff herren j bådhen regementen, och haffuer vthskickat sine embetis men, som them driffua och föra skole. J thet werldzliga regementit haffuer han offuerhetene eller her-

skapet för sina embetismen och tiänare, the ther swårdhet föra, huilke ther til skickadhe äre, ath the skole straffa them ther illa göra, och halla them widh macht som wäl göra; när the och såå göra, thåå göra the theres befalningh fyllest, ty gudz rätuisa tilkräffwer thet, ath thet ondha straffas skal, och thet godha hallas widh macht. Såå skal och thetta embetit hallas, ath thet är medh och icke emoot gudz rätuise; och såå som menniskian är påå kropsens wäghna lekamelighen, såå haffuer hon och här regementet lekamelighit, såå ath lagh, straff och beskärm, är her alt samman lekamelighit.

Men epter thet ath menniskian är påå siälenes weghna andelighen, är ey möghelighit, ath hon kan haffua noghon lekameligh offuerheet, som henne straffa kan ther hon bryter, heller halla widh macht ther hon wel gör, ther fore moste hon haffua ena andeligha offuerheet; och wil såå fölia her aff, ath gudh, som en ande är, moste behalla thetta regementet sielff, huilkit han och såå giort haffuer, och haffuer for then skul vthgiffuit sin helga ordh, ther hon sich epter rätta skal,
Deut. 4. och 5. huilkin han wil hon skal reen och obemengd bliffua lata; ther fore haffuer han och strengeligha noogh forbudhit, ath man intit skal
Deut. 12. lägia til hans ordh, och intit heller taghe ther noghot aff, och ath wij intit göra skulle epter wort eghit sinne, vtan aleenast bliffua
Prov. 30. widh hans ordh. Såå sade och Salomon, ath

ath huart och itt gudz ordh är brinnande, them til en skiöld, som sich forlata ther vppå, och ath man intit skulle lägia til gudz ordh, såå framt man icke skulle straffas och warda beslaghen medh lögn; teslikes sägher och Christus sielff thet wara ena fåfengheliga gudz tiänist, som skeer epter the bodh, som menniskior giordt haffua; och ath sådana planteringer, som wor himmelske fadher icke planterat haffuer, skole vprycktias medh röter. Ther fore rådher och Christus oß såå offta ther til, ath wij skole tagha oß wara for falska propheter, ther monge skulle vpkomma i werldena; S. Petrus och S. Paulus göra och thet samma.

Math. 5.

Math. 7 och 24.

Her aff kan man jw clarliga merkia, ath gudh wil wij skole i thet andeligha regementit bliffua aleena widh hans ordh, i huilkin han haffuer rikeligha noogh giffuit oß fore, huad oß görs behoff til wor salighet. Icke kan thet heller lempe sich ath en lögnactigh menniskia, som altijdh är feel medh, then ther icke weet huad gudh i sinnet haffuer, vtan är owiß och ostadigh i sina tankar, skulle kunna lägia noghot til gudz ordh, som han i sin ewigha wijsdom sagdt haffuer, the ther alla wißast äre. Kan nw ingen menniskia foröka eller forminska gudz ordh, som hon icke heller kan, är clart noogh, ath hon ey heller kan noghot bekymbra sich medh sielenes regemente; thet som andelighit är, måå

Sapient. 9.

 wel

wel kunna regera thet som är lekamelighit; men thet som lekamelighit är, kan jngalunde regera thet som är andelighit. Och såå som thet wore jtt stoort dårskap, ath konungen j Persien eller Arabien wille noghot påå biwdha, ther wij som boo her j Swerige skulle regera oß epter, epter thet wij icke äre vnder honom, achte wij icke heller hans bodh, ey haffuer han heller macht ath straffa oß, när hans bodh foractadt wordhe; såå är thet och mykit större dårskap, ath noghen menniskia wil drista sich til och biwdha noghot vppå, ther siälen eller menniskiones hierta skal rätta sich epter, medhan hon jntit skaffa kan j thet andeligha regementet; icke kan hon heller straffa ther offuer, när hennes bodh icke hallet wordhe j hiertat, ty såå sade Christus:
Luce 12. warer icke rädde for them som dödha kroppen, och sedhan haffua the jntit huad the göra kunna; rädhens honom, som sedhan han dödhat haffuer, haffuer han macht ath kasta til helwite. Her seer man jw clarliga, ath jngen menniskia kan haffua meera macht än offuer kroppen aleena, medh siälenne kan hon jntit skaffa, ty hon fructar henne jntit, all then tijdh hon weet, ath jngen menniskia kan henne straffa; men gudz bodh fructar hon aleena, epter thet hon weet, ath han kan kasta henne til helwite, när hon icke gör thet han biwdher; ther fore moste och gudz ordh haffua siälennes regemente aleena.

Ther

Ther nw Paulus Helie menar, ath kyrkiones prelater skole haffua then macht, ath the och skole kunna stadga noghot j thet andeligha regementet, meer än gudz ordh jnnehalla, sägher iach aff förberördha stycke platt ney til; och är iach ther wiß vppå, ath han medh alt påwans anhang aldrigh skal kunna annat beuisa, än ath biscopar och prester är aleena befalt, ath the skole predika gudz ordh, regerandes ther medh menniskiona j thet andeligha regementet, och lata henne fåå the sacrament, som Christus henne til stadhfestelse jnsatt haffuer, och j samma befalning äre the then Christeliga forsamblingennes tiänare och icke herrar; trååtz Pauli Helie, trååtz alla biscopar och prester, trååtz påwen sielff skal kunna annat beuisa.

Men ther thenne Paulus giffuer före, ath Christus och apostlaner haffua mykit mera skickat och ordineret, än som scriffuit är etc., weet iach wel ath ey wart alt scriffuit, som Christus bedreff, icke kunde thet heller alt scriffuas (som Johannes euangelisten sägher); Joh. ultimo. men doch likauel är rikeligha noogh såå mykit scriffuit, som oß behoff görs til wor salligheet; ey sökie wij heller annat j scriffrenne än wor saligheet, och hon är ther vdinnan rikeligha nogh vthtrycht. Såå är thet och icke heller twiffuel, ath apostlana ther the foro och predikade, skickade jw mong stycke epter läghligheetenne, ath j thet vthvartis vmgengilse

gilse skulle skickeligha til gåå j the Christeliga forsamblingar medh predikan, låro, prophetier, doop, Christi natuardh och annat sådana, som clarliga noogh forstondandes år aff S. Pauli epistoler; huilken skickelse the (vtan twiffuel) lagade, epter som folkit war til, såå ath the besynnerlighit sått hade medh them som judar wore, och besynnerlighit medh them som hedningar wore, besynnerlighit sått medh them som forstondige wore, och besynnerlighit medh them som wore oforstondighe, besynnerlighit sått medh them som ny wore kombne til troona, och besynnerlighit medh them som långe hade warit j troone, såå ath the skickade icke allestedis eens, vtan såå som folkit war skickeligit til, thet ther aff clarliga noogh forstondandes år, ath j the Christeliga forsamblingar hade the j fortiidhen monga åtskilieligha seduånior och sått, och forswarade doch huar forsambling sitt sått, ther medh ath the hade thet aff them, som fôrst predikade troona når them, j thet ath huar wille strengeligha halla sitt sått och forswara ther medh, ath the thet hade aff apostlena. Sådana trâtta kom emellen biscopen j Room och the biscoper j Asien, om pascha högtijdhen når hon hallas skulle. The j Asien sade ath S. Johannes euangelista hade hallet paschana påå then tijdh the them hôlle, ther wille the och bliffua widh; men the j Room meente och ath S. Petrus och Paulus hade warit når them; och foro the j thenne sack wither-

ligha

ligha wille påå bådha sidhor, ty thet war aldrigh apostlenes mening, ath the skulle såå hardeliga halla sich widh sådana vthuartis ting, ath ther skulle noghon twedrägdt aff komma, ty ath Christendomen ståår icke j sådana ting, vtan j enne retto troo och broderligh kerlek; man kunde wel wara Christen, än thåå ath man aldrigh hölle pascha högtijdh. Apostlana gåffuo hedningomen, som wordo Christne, nogher stycke före aff juda laghen, judomen til wilia påå en tijdh til görandes, ath endrägdt wara skulle emellen judar och hedningar, som Lucas scriffuar, ath apostlana budho vppå, ath hedningane icke skulle äta aff thet, som war offrat åffgudhar, icke heller skulle the äta blodh, eller thet som forquafft war; och scriffuar doch S. Paulus til the Corinther, ath the sådana wel äta motte. Såå är och noogh troendes, ath thet såå är tilgåät om helgedaghar, som är pascha och piensdagha, och sabbatz daghen som wendes in påå söndaghen, ath sådana wart for judernes skul vptaghit til en tijdh, och är såå sedhen bliffuet hallet (j mong stycke icke aldeles wijslegha), ty huar sådana fest eller högtijdher hade warit aff nödhenne, hafde icke S. Paulus scriffuet ther emoot til the Galather och Colosser.

Act. 15.

1 Cor. 8.

Galat. 4.
Colos. 2.

Såå är nw jntit twiflandes, ath huar sådana sätt, som apostlana skickade, hade warit aff nödhenne til wor salighеet, hade the wel

wel wordet scriffuen; men nw epter thet the icke scriffuen äre (thet aff gudz rådh skeedt är), är thet oß itt wist tekn, ath the icke äre aff nödhenne, såå kunne wij them halla om oß täckes, och lata them fara om oß synes, alt som lägligheeten kräffuer. Och är thet än oß ther til ganska owist, til ath weta huru-dana sått apostlana skickat haffua, epter thet är icke scriffuit j then helga scrifft; icke hade heller apostlaner then macht, ath the noghot stycke skulle stadga eller skicka thet obrotzliga hallas skulle, vtan thet aleena, som gudh them befalt hade; ther fore dristade icke S.
1 Cor. 7. Paulus sich til ath göra noghon stadga eller bodh om jomfrudom, epter thet han hade ther jngen befalning vppå aff herranom; icke dri-stade han sich heller til ath göra thet Chri-
Romar. 15. stus icke werkade j honom; ja Christus sade offta sielff, ath han icke hade macht til ath göra noghot annat, än som hans himmelske fadher hade honom befalt, som Johannes mongestädes scriffuar. Hade nw icke Christus och apostlaner annor macht, än ath forkun-na gudz wilia, som them befalt war; huar haffuer thåå påwar och biscopar then macht giffuet, ath the måå thet vppå biwdha, som gudh them intit befalt haffuer? ja the biw-dha offta vppå, thet som är emoot gudz bodh; men huru wil them warda gongandes, annars än som Christus sade om then ondha
Math. 24. tiänaren, som sägher j sitt hierta, min herre dröyer ath komma, och begynnar såå slåå si-

na

na medhtiänare, ja äta och dricka medh the drukna, såå komber then tiänarens herre then daghen, han icke wente honom, och then stundena han intit aff weet, och skal setia honom ther som warder gråt och tanna gnißlan.

Men ther thenne Paulus Helie sägher, ath thet apostlana icke haffua sielffue scriffuit, haffua theres läriungar scriffuit, som och wore helge martyres, som war Ignatius och flere sådana; ther swarar iach såå til: ath Ignatius war apostlanes läriunge, finner iach wara scriffuit j hystorierne, men ath hans scriffuelse skulle warda hallen for apostolisk scriffuelse, finner iach icke wara scriffuet, vtan thet finner iach, ath han sielffuer bekenner sich haffua then macht, som apostlane hade, som nöghre aff hans epistler clarliga jnnehalla; ther fore haller iach och hans episteler som andra lärares scriffuelse, och wil her epter ytterligare om tala. Om the stycker som Origenes sägher warda hallen, teslikes och om them som Tertulianus vpreknar holden warda, ther man icke weet annor skel til, än ath the äre såå aff första Christendomsens begynnelse vpkommen, och äre sedhan kommen j seduane; swarar iach ther såå til, ath man jngalunda är plichtig ath halla them lika widh gudz bodh, the ther jngalunde kunne warda forwandlat, vtan som gudh sagdt haffuer, såå moste thet bliffua; men medh teße stycker är thet icke såå, ty ath Christendomen kunde li-

kawel ståå, ath man sådana seduenior icke hade, vtan andro j samma stadhen, thet man och seer såå wara tilgått, ath mong stycke hullos j Tertuliani tijdh, som nw intit hallas, som war, ath them som nydöpte wore, De corona militis. plågadhe giffuas miölk och hanig j munnen, och ath the icke plågadhe ståå påå knåå och Ex concilio Niceno. bidhia theres böner om söndaghen, och emellen påscha och piensdagha; item, ath dopet Ex decret. Siricii c. 2. aleena skee skulle om påscha och piensdagha; item, småå barn plåghade warda giffuit Cypr. ser. 5. de lapsis. Christi lekamen och blodh. Sådana sedher hölles först j Christenhetenne, the ther nw intit hallas, huilken stycke antinghen the wore insatt aff apostlana eller theres neste eptterkommande, och worde sedhen hallen j mong hundrade åår, och likauel nw aff kommen. War thet nw loflegit for wore foråldra ath forwandla sådana stycke, som theres foråldra for them hollet hade; hui skulle wij och icke haffua samma machtena ath forwandla epter lågligheetene j the stycker eller ceremonier, som wij for oß funnet haffua, the ther icke äre aff gudz bodh? Wij finne wore foråldre haffua stundom forwandlat godh stycke j ondh, thet jngen, som aff hystorier noghot forstond haffuer, neka kan. Först j Christenheetenne, j mong hundrade åår, worde the som oppenbarligha laster giorde emoot gudz bodh, hardeliga straffade medh oppenbarliga scrifft eller plicht, och worde vthskotne aff forsamblingene såå långe the hade giordt then

spa-

syndaboot som them war foresatt; sådana syndaboot haffua påwar och biscopar omwendt, och giffua vth aflat, ther man later aff göra syndaboot, ther tagha the peninga fore. Item, j apostlanes tijdh plåghade the almusa, som then mene man gaff til samman, vthskifftas j bland fatigt folk; men nw är thet såå forwandlat, ath medh samma almuse vpbygges slott och feste och stoor palatz, och thet fatiga folk lijdher jember och medhermöde; stockar och steenar prydhas medh kyrkiones peninge, och the fatige lijdha frost och köld. Item, först j Christenheetene hade the Romerske thet sätt (som Eusebius scriffuar), ath ther the hörde fatigt folk j alla forsamblingar, tijtt plåghade the sendha theres vnsetning them til hielp; men nw haffua the thet sättet såå forwandlat, ath the nw skinna och beröffua alla forsamblingar theres ägodelar aff, och giffua them lögn och bedrägerij jghen. Ath sådana redeligh stycke äre forwandlat til the stycke, som oredelighen äre, talar jngen om, vtan warder alt vptagit for gott; men then ther the stycke, som oredelighen äre, wil aflägia och tilhielpa, ath thet motte komma j jtt gott lagh jghen, han moste heta en kettare; woro forädra haffuer warit tilstadt ath wenda gott j ondt, men oß måå icke tilstadt warda ath wenda ondt j gott. Eccl. hyst. L. 4. c. 23.

Såå haffua och woro forädra, som j fyra eller sex hundrade åår for oß warit haffua,

na, ey warit aleena til fridz ther medh, ath the haffua forwandlat thet theres foräldrar stadgade for them, (thet icke heller hade warit wärdt straff, om the icke hade giordt werre ther aff, än thet war for them), vtan the haffua och j mong stycke forwandlat thet gudh sielff skickat haffuer, aff huilke thet itt är, ath the haffua fortaghit leekmen then ena parten aff sacramentit, sää ath the icke mää sää vtan brödhit, som är Christi lekamen, men wijnet, som är Christi blodh, mää the icke warda delactighe aff. Huar haffuer giffuit them then macht, ath the sädana forwandla skulle? Nw warder ropat emoot oss, ath wij wilie forkasta alla kyrkiones losligha brukningar (än thää wij icke all stycke forkaste), vtan ther fare wij epter, ath wij aff then Christeliga frijheet, Christus oss giffuit haffuer, mäghom bruka menniskiors stadhgar epter som läghligheten tilsägher. Her aff kan tu nw merkia sielffuer (Christelige läsare), huru mykit man är menniskio stadhgar plictig, och kan tu tesslikes merkia, huru mykit päwen medh sitt anhang sielffuer haller aff sine foräldres stadhgar; sää hallas the, ath thet then ene gör fram, gör then andra til baka, som päwans laghböker clarliga noogh beuisa. Hui skulle nw wij sää mykit achta them, epter thet the forachta them sielffue? Icke finnas heller noghor lagh j thet andeligha regementit, som haffua redeligh skeel for sich, vtan gudz bodh aleena. I the vthuartis vmgen-

gengelse medh ceremonier, the man icke wel kan wara forutan, for theres skul som swage äre, ath thet skal redeligha til gåå medh sacrament och annat, kan man wel lidha stadhgar, som settias aff menniskior, doch såå ath sialennes regemente intit bekymbras ther medh, som föresagdt är.

Ytterligare sägher Paulus Helie, ath oss böör mong stycke troo, som icke ståå j scrifftenne, som är ath halla söndaghen heligh. O huilkin en skarpsinnig man är thenne? Thet kommer jw wore troo intit widh, huad söndaghen är helig eller ey? Såå kan thet och wel förståndande warda aff scrifftenne, ath gudh fadher är ofödder; scrifften giffuer oss jw clarliga fore, ath gudh är ewigh, och ath personerne äre tree, aff huilke aleene then andra personan sägs ey ene städhis, utan monge städhis, wara född aff fadheren, och kallas eendeste sonen. Hoo är nw såå oförståndigh, ath han her aff icke merkia kan, ath fadheren är ofödder, epter thet ath jngen aff the personerne är födt, utan sonen?

Och ther Paulus Helie sägher thet ey kunna beuisas aff scrifftenne, ath gudz son är eens medh fadheren j gudhdomen, gör han alla the helga fädher, som wore j thet Concilio, som stodh j Nicea, emoot Arium til liugare, ty the beuiste medh scrifftenne, ath fadheren och sonen woro itt j gudhdomen.

och

[redacted]

och haffuer Paulus Samosatenus och Arius her en godh patron, then them hade kommet wel til hielp, hade han warit j theres tijdh. Men ath then helge ande framgåår såå wel aff sonen som fadhren, beuiste Cyrillus Alexandrinus j thet första Concilio, som stodh j Epheso, medh the ordh ther Christus kallar then helga anda sannindenes anda; sonen är sanninden; är han sannindenes ande, såå är han och sonsens ande, Johan. 15. gångandes såå wel vth aff sonen, som fadheren; och her medh måå wara swarat til then artikel.

Ther näst sägher Paulus Helie, ath Luther skal haffua vpwäkt jtt gammalt kietterij, fordömdt for elloffua hundrade åår, som sägher oß göra affgudherij j ther wij äre gudh j hans helgon, och sägher wij forachte gudh ther medh, och sägher han medh sitt anhang, ath wij sättie större troo til helghonen, än til gudh. Haffua the såå giordt, thåå haffua the farit merkelighe wille, men Christet folk haffuer thet icke giordt; wij dyrke them icke annars än gudh til loff, och begiäre wij nimta theres helga böön och forskyllan, som the hade, doch aff gudhi, til ath fåå samma nådhen. Om tröghlare eller ståtare haffua noghor järtekn dichtat, som the och j sanningen giordt haffua, icke äre for then skuld all järtekn falsk; the bespotta helga mendz tempel, graffuer och been; scriffuar doch Hierony-

ronymus ath dieslar skria och vthdriffuas; sammaledis scriffuar Augustinus om S. Stephani been, ath ther skeedde mong tekn; och huad görs her meera behoff, epter thet såå mong exempel äre witterlighen. Om noghot simpelt folk sätter större troo til en helig man än til gudh, icke skulle for then skul helgone dyrkan aflägias, vtan lära them rätt dyrka helgonen. Jach troor ath then som aff ödmiucheet later sich wara owerdig ath han skal sielff gåå for gudz maiestät, och begiärer såå en patron, som hans begiärilse skal fögha jn for gudh; icke for then skul, ath han haffuer mistroo til gudz barmhertighet godheet, eller troor ath noghor är mera miskundelig än gudh sielff, vtan är misströstigh aff sin owärdigheet, och begiärer for then skul, ath gudz wen skal gåå hans betzra; icke syndar han huarken medh affguderij eller annor wrång dyrkilse, epter thet han icke haffuer tilflyct til honom, som til noghon gudh, eller then han haller såå godh, eller bätre än gudh, men som gudz wen. Thet är vnderligit, när S. Paulus war her påå jorden, motte iach säya: Paule bidh for mich; men nw mädhan han är medh gudh, måå iach thet icke säya; thet naggar them sära, ath man kallar gudz modher Mariam, himmelrikis drotning, wort lijff, sötma och hopp; och kallar doch S. Paulus the Philippenser bådhe sin glädhi och sin crono; och the Thessalonicer sitt hopp, glädhi, äro och crono. Wij wete Philip. 4. 1 Thes. 2.

te

le wel, ath hon är icke wort yppersta hopp, men näst gudh är hon wor yppersta tröst, hopp och tilflyct, icke ath hon kan oß giffua, thet oß behöffues, men hon kan forwerffua huad oß nytteligit är; j then mening kalle wij henne himmelrikis drotning, for ty hon födde himmelrikis konung, miskundenes modher, for ty hon baar gudz miskund j sitt jomfrueliga lijff. Tu sätter tros til thin wen, och sägher, ath näst gudh war tu min hielp, och tich blyes kalla then milla modher Mariam thin hielp och tröst näst gudh, ther såå offta affwender oß gudz wrede medh sin böön. Tu kallar thin bole lijff och hiertekorn, och fructar ath gudh skal tagha til mistyckes ath tu ärar hans modher eller helgon. Jach weet wel, ath Luthers tilhang wil hardeligha ståå påå S. Pauli ordh, som sägher, ath thet är en gudh och en midhlare emellen gudh och menniskiona, then menniskian Christus Jesus; for then skul (säya the), haffue wij jngen annen patron behoff; thet haffuer icke S. Paulus sagdt j then mening, ath jngen måå bedhia for oß vtan Christus, men han haffuer forskyllat, ath the böner bliffua nw krafftiga, som for än hans son war worden menniskia, hade jngen macht for gudh; skal thet såå blotteligha förståås, thåå måå wij Christet folk icke heller bidhia for huar annan, huilkit oß doch är budhit. Helias baadh och hans bön war hörd; apostlar och Martyres giorde sammaledis, och wordo hör-

de;

de. Kunde the sådana göra när the wore her, hui skulle nw theres mun wara tillycht, mädhen the haffua begynnat regnera medh gudh? Är thet såå, ath the ropa hemd offuer them, som theres blodh vthgute, vtan twiffuel thåå haffua the icke heller forglömdt them, som haffua theres åminnelse her påå jorden; teße äre Pauli Helie ordh korteliga begripen.

Her gåår han om medh lögnen, som han är wan, och sägher ath Luther medh sitt tilhang skal forbiwdha göra the helgon äro, som framlidhen äre aff thenne werldenne; doch han wil såå lychta sina epistel, som han henne begynte. Thet är jw oppenbart noogh j Luthers böker, ath han icke formenar ära gudh j sin helgon, som thenne Paulus falskeliga och oredheliga, som en drawelß man, honom tillägger. Luther straffar hardeligha thet misßhandel, som en hoop säckiamunkar och ogudhactighe ståtare bruka medh gudz werdiga helgon, j thet ath the tagha then högwerdiga jomfrun gudz modher Mariam och annor helgon, och löpa om landet medh j fastelaghens wijs, och bruka them j theres falska jertekn och drömer, alt for theres eeghen bwck och girigheetz skul; såå ath ther the uerdiga gudz helgon skulle wara oß for jtt tröstelighit exempel och en spegel, ther wij spegla skulle gudz stoora barmhertigheet och godheet vdinnan, och draghas såå ther medh

 til

til gudh, komma thenne tiggie munkar och ståtare åå hoo the äre, och dragha thet eenfåldigha folk medh gudz helgones falskeligha brukning j fråå then förlosning the haffua skulle j Christi döödh och pino, och thet göra the for theres girigheetz skul; thet såå oppenbart är, ath thet jngen medh nogher skäl neka kan. The tiggia j jomfru Marie, S. Dominici, S. Francisci, S. Augustini och annor helgones hedher, och mena doch theres eghen bruck ther medh; the loffua stoor löön aff sådana helgon, och komma såå then simpel almogha til ath sätie tröst jn påå gudz helgon, såå ath ther the skulle aleene tagha exempel, begynna the göra sich patroner och beskermare, foractandes ther medh then ena patronen och forswararen Jesum Christum, som oß gudh aff sin stoora barmhertighet vthsendt haffuer för en patron, och såå göra the åffguderi (än thåå Paulus Helie thet nekar). Ther är thet sedhen affkommet, ath huar siukdom och motegong haffuer fått sin patron och affgudh, och äre såå the helga men och quinnor, som her wore redebogne til ath lijdha och vndergåå all motegong och wedhermödho for Christi kerlek skul, (thet är dragha korset medh honom), wordne beskermare emoot korset; och än thåå ath the jngalunda kunde sielffue gåå jn j himmelen medh mindre ath the moste dragha korset epter Christum, haffua the likawel fått en sådana brinnande kerlek til them som tiggia

j the-

j theres nampn, ath hoo them noghot giffuer, honom dragha the j himmelen vtan all jämber och wedhermödho, the lijdha skulle vnder korset. Är icke therra jtt gråseligit ting? och likawel moste han heta en kiettare, som sådana straffar. Är thet jntit tuiffuel, ath the werdiga helgon såge hundradetusende sinnom heller ath the aldrigh eens worde nemdt her påå jordena, än ath gudhi skulle sådana forsmädhelse ske, vnder theres nampn; doch skal en annan tijdh mera talas her om.

Såå skal tu nw weta (Christelige läsare), ath Luther icke forbiwdher göra the framlidna helgon hedher, än thåå ath farligit är noghot företagha, ther man icke haffuer then helga scrifft medh sich; såå mykit mindre forbiwdher han, ath man hedhra skal och ära gudh j sin helgon. Man skal hedhra gudh j all hans creatur, och ey aleenast j hans helgon; men thet är fast annat såya, hedhra gudh j helgonen, och hedhra helgonen, såsom thet är och fast annat säya, hedhra skaparen j creaturen, och hedhra creaturen; hedhra gudh j sin helgen, ja j all hans creatur och gerningar, är oß högeliga bwdhit och befalt. Såå haffue wij och aff scrifftenne grund noogh, ath wij skole hedhra gudz helgon; men thet är granneliga merkiandes ath scrifftennes sätt är, ath när hon talar om helgon, menar hon jw mest the helgon, som leffuandes menniskior äro, the ther gudz wener äro,

och icke the dödha. Såå begärar S. Paulus ath the Ephesier skulle bidhia for all helgon och for honom, och ath helgonen, som woro j hierusalem, skulle göras noghon timeliken vnsätning. Såå bekenne wij och j wore troo, ther wij säye then helge kyrkio, helga manna samfund; ty säghir och Dauid: helgonen
Psalm. 15. som äro påå hans jordh, vnderliga giorde herren all sin wilia j them; her talar han jw clarliga om helgonen påå jordenne. När som nw scrifften giffuer oß före ath wij skole hedhra helgonen, giffuer hon oß fore, ath wij skole hedhra wor jemchristen, for ty en Christen menniskia är en helig menniskia; och såå lårer oß S. Paulus, ath wij skole wara
Romar. 12. redho for huar annan til jnbyrdes hedher, och sådana är helgona hedher, som wij göre huar annan j en rätt brödherlig och christelig kerlek, och haffue oß sàå jnbyrdes medh huar annan, ath wor himmelske fadher haffuer ther aff prijß och åro, ath han sådana barn haffuer.

Teslikes är och grannerliga merkiandes, ath thet är fast annat hedhra the helgon eller dyrka, som nw leffua, och hedhra the helgon eller dyrka, som dödh äre; for ty, the som leffua äre bequämelige til ath vndfå och anama wor hedher, wördhning och hielp, epter thet the äre j theres fulla natwr her når oß; medh the dödha är thet icke såå, for ty, the soffwa och hwilas j herranom, kroppen j jor-

jordenne, och siälen j gudz lönligheeter, och äre icke j theres fulla natwr; ther fore haffue wij icke heller noghen befalning aff gudhi ath dyrka eller hedhra them; och är thet ganska farlighit j andeligh ting noghot fore tagha, ther man icke haffuer scrifftena medh sich, besynnerligha epter gudh haffuer såå strengeligha bwdhit, ath wij skulle aleene rätta oß epter hans ordh, och huarken läggia noghot til, eller tagha ther noghot aff, som fore sagdt är; som och S. Paulus sade, ath noghot annat predika än thet han predikade, thet wore jtt forbannat ting, wore thet än engelen aff himmelen som annat predikade. Nw är thet jw witterlighit noogh, ath thet war gudz ordh, som han predikade; ther fore fölier jw her aff, ath annat predika, än thet gudz ordh innehalla, är jtt forbannat ting, wore thet än engelen aff himmelen, som sådana predikade. Galat. 1.

Ytterligare haffuer och Christus sielff forwarat oß, icke ena reso, vtan offta, ath wij icke skulle latha bedragha oß, for ty vpkomma skulle monge falska Christer och falska propheter vnder hans nampn, the ther monga förföra skulle. Om samma forförelse scriffua S. Petrus, Paulus och Judas j theres episteler; och epter thet såå är, ath falsk lärdom skulle vpkomma medh stoor heligheet vnder Christi nampn, såå ath, om mögelighit wore, the vthwalde skulle inledhas j wilfarelse; Math. 7. och 24. 2 Petr. 2. 1 Timot. 4. Math. 24.

hoo kan thåå tryggeligha medh jtt gott och forsäkrat samuit noghot fore tagha, ther han icke haffuer clarliga gudz ordh for sich, åå huru helight thet synes wara? for ty samma forförilse skal komma j en skinande helighet. Nw moste man jw bekenna, ath j then helga scrifft finnes intit som ther påå lydher, ath wij them som dödhe äre, hedhra och dyrka skole; hoo kan thet thåå dristeliga göra? Såå see wij och wel sielffue for öghonen (äre wij icke alstinges blinde), huru then simpel almoghe haffuer waret och warder forförd aff the falska predikare, som tiena theres eghen bwck, forebärandes helga menniskios prijß och hedher; såå ath man clarliga (aff gudz nådhe) merkia kan, ath sådana helgona predikare, äre wißeliga en part aff the forberörda falska prophetar, som Christus badh wij skulle forwara oß fore. Icke forbiwdher man her medh hedhra gudh j sin werdiga helgon, ty honom böör tack, äro och prijß for all then nådh och barmhertigheet, som han sin älskeliga helgon dödh och liffuandes beuisat haffuer, beuisar, och än her epter beuisandes warder; honom böör hedher och ära j all sin creatur, fråå ewigheet til ewigheet, Amen. Ey forbiwdher man heller, ath hedhra the werdiga helgon som dödh äre; doch såå ath man hedhrar them j gudhi, ther fore ath gudh haffuer them for sina älskeliga wener, och haffuer giordt sina stoora nådh och barmhertigheet medh them, såå ath the

niw-

niwta thet gudh ååt, ath the warda hedhrat, och icke sich sielff; och sää hedhras gudh j them, och the j gudhi; men ath vpretta ena sädana helgona dyrkan, som man nw seer for ögonen, och åkalla them for beskermare eller patroner in for gudh, giffuer oß scrifften icke medh, och är ther fore jtt farlighit ting, ja emoot scrifftenne.

Men ther Paulus Helie sägher, ath Luther haffuer vpropat jtt gammalt ketterij, fordömdt for elloffua hundrade åår, swarar iach: thet han scriffuar är jntit ketterij; honom och hans epterföliare är wel wetterlighit, huad Hieronymus haffuer j then sack emoot Vigilantium scriffuit, doch när man lååß samma Hieronymi scriffuelse medh fornufft, dömandes ther om huad rätt eller huad orätt är, som thet bör retzliga tilgåå medh alla lärares scriffuelse, ther noogh til förenne om talat är, finner man wel ath han göör sakenna jntit när fyllest, som honom j sädana dräpeliga saker hade bordt göra; medh sitt kosteligha taal gåår han thet jgenom; redelig skel äre ther ringa påå färde, när ther är en skarpsinnig wederpart for handenne. Thet törß iach wel säya, ath hade Vigilantii mening j then sack hast sin gong, hade wij warit otaliga monga osedher for vtan, som aff Hieronymi, och andre hans likes beskerm vpkomne äre. Jach weet wel ath Ambrosius, Hieronymus, Augustinus och andro flere aff

hoo kan thåå tryggeligha medh jtt gott och forsåkrat samuit noghot fore tagha, ther han icke haffuer clarliga gudz ordh for sich, åå huru helight thet synes wara? for ty samma forfórilse skal komma j en skinande helighett. Nw moste man jw bekenna, ath j then helga scrifft finnes jntit som ther påå lydher, ath wij them som dödhe åre, hedhra och dyrka skole; hoo kan thet thåå dristeliga göra? Såå see wij och wel sielffue for ögonen (åre wij icke alstinges blinde), huru then simpel almoghe haffuer waret och warder forförd aff the falska predikare, som tiena theres eghen bwck, forebårandes helga menniskios prijß och hedher; såå ath man clarliga (aff gudz nådhe) merkia kan, ath sådana helgona predikare, åre wißeliga en part aff the forberörda falska prophetar, som Christus badh wij skulle forwara oß fore. Icke forbiwdher man her medh hedhra gudh j sin werdiga helgon, ty honom böör tack, åro och prijß for all then nådh och barmhertigheet, som han sin ålskeliga helgon dödh och liffuandes beuisat haffuer, beuisar, och ån her epter beuisandes warder; honom böör hedher och åra j all sin creatur, fråå ewigheet til ewigheet, Amen. Ey forbiwdher man heller, ath hedhra the werdiga helgon som dödh åre; doch såå ath man hedhrar them j gudhi, ther fore ath gudh haffuer them for sina ålskeliga wener, och haffuer giordt sina stoora nådh och barmhertigheet medh them, såå ath the nim-

niwta thet gudh ååt, ath the warda hedhrat, och icke sich sielff; och såå hedhras gudh j them, och the j gudhi; men ath vpretta ena sådana helgona dyrkan, som man nw seer for ôghonen, och åkalla them for beskermare eller patroner in for gudh, giffuer oß scriff- ten icke medh, och är ther fore jtt farlighit ting, ja emoot scrifftenne.

Men ther Paulus Helie sägher, ath Luther haffuer vpropat jtt gammalt ketterij, fordômdt for elloffua hundrade åår, swarar iach: thet han scriffuar är jntit ketterij; honom och hans epterfôliare är wel wetterlighit, huad Hieronymus haffuer j then sack emoot Vigilantium scriffuit, doch når man lääß samma Hieronymi scriffuelse medh fornufft, dômandes ther om huad rätt eller huad orätt är, som thet bôr retzliga tilgåå medh alla läraͤres scriffuelse, ther noogh til fôrenne om talat är, finner man wel ath han gôôr sakenna jntit när fyllest, som honom j sådana dråpeliga saker hade bordt gôra; medh sitt kosteligha taal gåår han thet jgenom; redelig skel äre ther ringa pää färde, när ther är en skarpsinnig wederpart for handenne. Thet tôrß iach wel säya, ath hade Vigilantii mening j then sack hast sin gong, hade wij warit otaliga monga osedher for vtan, som aff Hieronymi, och andre hans likes beskerm vpkomne äre. Jach weet wel ath Ambrosius, Hieronymus, Augustinus och andro flere aff the

the gambla haffua mykit hallet aff helga martyrers been och graffuer, martyrier eller basilicer, som the theres tempel kallade; doch haffue wij nw hördt, ath forförelse war for handenne, och werlden skulle epter apostlanes tijdh warda forfördt; ty törs iach och dristeligha säya, ath thenne helga lärares scriffuelse haffua ther mykit til hulpet ath werlden är kommen j wilfarelse, epter thet haffuer jw jtt stoort skenn til sanninden, som sådana merkelige men scriffua. The helga fädher scriffue mykit (än thåå ey altijdh wijsliga), j theres eenfallighееt, j en goodh acht, thet the medh scrifftenne icke beuisa kunde, som är om helga martyrers forböön, om the mirakel som skeedde widh theres graffuer och annat mykit, thet the mente komma thet simpel folk til hugswalilse. Ther äre sidhan en hoop lööszachtighe bwcks predikare komne, och haffua sådana theres enfalligha scriffuelse brukat til theres girigheet, thet såå clart är påå tagha, ath thet jngen redeligh man neka kan; och är såå aff en lithen willo, wilfarelse vpkommen medh krafft, ther the helga fädher haffua oforwarandes medh theres scriffuelse giffuit en stoor tilfälle til, doch (vtan tuiffuel) emoot theres wilia, for ty thet är jntit twiffslandes, ath huar the hade wist, ath aff theres scriffuelse skulle sådana osedher och missbruk vpkomma, hade the wel latit sådana scriffuelse til baka, och hade sich ther om winlact medh lijff och macht, ath helga martyrers

rers been hade bliffuit j jordenne ther the woro, och ath annor stycke flere hade bliffuit til bake; doch j sådana stycke, och annor flere, seer man theres skröpeligheet, ath the och wore menniskior, och kunde icke see huad aff theres enfoldiga scriffuelse fölia wille; men wij (gudh bätret) haffue thet j handom röön, j hurudana motto then wilfarelse, som Christus om talade, kommen är; geffue gudh, ath wij än nw motte komma ther vth. Antichristi regemente haffuer alt for lenge warit j werldenne.

Ytterligare talar och Paulus Helie om then högwerdige jomfrunes Maries och andre helgones böön for oß jn for gudh, ath the skole bidhia for oß, och haffuer Hieronymi beuijß ther til sådanedes: kunde the bidhia for sine näster, när the her wore påå jordenne, hui skulle theres mun nw wara tillykt, medhen the haffua begynnat regnera medh Christo? Her medh menar han thet wara wel beuisat; men wore thet såå, ath sådana argument eller skäl bliffue stondandes, ath huad the kunde her göra, thet kunde the mykit mera göra ther, wille thet och fölia ther aff, ath the kunde beuisa theres näste eller wener flere miskundsameliga gerningar, lära them gudz wilia, sörgia och änxlas när them ginge illa, giffua almusor och annat sådana, ja the kunde och gåå vnder korset for Christi skul, ty, medhen the sådana göra

kunde, när the hade mindre kerlek til Christum, kunne the och göra thet nw medhen the haffua större kerlek. Men ther thenne Paulus Helie wille säya, the kunne göra the ting, som andelighen och icke lekameligheen äre, epter thet the äre andar, swaras såå til: miskunsameliga gerningar äre såå wel andeligha som lekambliga, lärdomen kan wara andelighen, sorg och bedröffuelse teslikes, bära korset för Christi euangelij skul, kan och skee andeligha; och huar han wille thåå säya, ath sådana stycke komma icke offuer eens medh thet wäsende och gläddhi, som the nw vdi äre, swarar iach och teslikes, ath bidhia for them som her leffua, tiänar icke heller i thet wäsende, som the nw vdi äre, ty the soffua och hwilas vdi herranom, och när thetta nekat warder, huru wil thåå Paulus Helie thet beuisa? Medh scrifftenne kan thet icke beuisas; naturlig skääl eller argument kunne thet icke heller göra, ty the dödhes wäsende och skickelse gåå offuer menniskiones forstond; jngen long seduane, owiß mirakel eller jerteekne, wilia heller icke tiena j sådana dråpelig ting; ther moste wara en stoor och merkelig bewijß til, som man skal giffua fore j then Christeliga forsamblingene for en Christelig lärdom; thet som warder beuisat medh sådana lööß fundament, kan jngalunda wara Christelig lärdom, ty all Christelig lärdom är såå wiß och fast, ath ther jntit feel är medh. Men ther han wil beuisa helgones forbödn

bôôn ther medh, som scriffuit ståår j Johannis vppenbarelse, ath the skulle (som slagne wore j håll for gudz ordh), ropa hemd offuer them, som thet giordt hade, ther fore kunna the och wel bidhia for them, som haffua them j åminnelse, swarar iach såå til: Paulus Helie weet wel, ath Johannis vppenbarelse är icke sådana book, ath man kan säcta medh henne; ey fölier heller ther vth, the kunne ropa hemd, ther fore kunne the och bidhia, ty ath Abels blodh ropade hemd offuer Cain, icke fölier ther aff, ath han och kunde bidhia; när synden, som giordt warder påå gudz helgon, ropar hemd j himmelen, thåå sâyas the ropa, som synden warder giord vppå. Apoc. 6.

Her seer tu (Christelige läsare), ath thet är en ganska lööß grund, som Hieronymus och thenne Paulus wilia thet medh beuisa, ath gudz helgon, som döödh äre, skole bidhia for oß, icke nekar iach heller them bidhia, kan henda ath thet såå är; men thet sägher iach, ath wij icke haffue ther sådana bewijß vppå, som hörer til en sådana lärdom, som vthgiffuas skal for en Christelig lärdom; ther höres dråpelig skäl til, ty är thet owist huad the bidhia eller bidhia the ey, doch finnas större skäl emoot än medh, ther en annan tijdh skal meera om talat warda; men ath the leffuandes helgon bidhia huar för annan är wist noogh. Och ther Paulus Helie säghet,

gher, ath S. Paulus kallar the Philipper och Theßalonicer sina glädhi, crono och hopp, ther före mååå man och wel kalla then reene jomfruna Mariam himmelrikis drotning, wort liiff, sötma och hopp etc., thet swarar iach och såå til: ath när wij göre thet medh sådana förstånd och wijsheet, som S. Paulus hade, ther han kallar the Philipper och Theßalonicer sina crono och glädhi, måå wij thet och wel göra then reene jomfrun, än thåå ath hon sådana aff oß jntit begiärer; wij kunne icke större äro göra henne än scrifften gör, som sägher henne haffua födt gudz son; och ath hon bleff likawel jomfru, såå är hon welsignat offuer alla quinnor etc. Men the falske predikare giffua thet såå fore, ath hon är wor hielp och tröst jn for gudh, och ey aleenast thet, vtan och ath hon hielper them j alle theres nöödh, som påkalla henne, såå ath the göra ena affgudhinne aff henne, henne och hennes son til allestörsta försmädhilse; doch weet iach wel, ath Paulus Helie wil icke, ath thet misbruk, som en hoop ribalder och skåtare göra, skal kastas honom fore, ty han haffuer ther vdinnen jngen skul; wille han thet betänkia, ath Luther skulle icke heller wara thet förkastat, som en lööß swermare hoop bedriffua, som hans läre misbrukar, thåå giorde han rätt.

Men ther Paulus Helie bäär före, ath
1.Timot.2. ther apostelen sägher, en gudh och en midhlare

re emellen gudh och menniskiona, then menniskian Christus Jesus, är icke sagdt j then mening, ath jngen måå bidhia for oß, vtan Christus aleena. Hoo är såå oforståndigh, ath han thet icke weet? Thet är fast annat wara en midhlare, än ath bidhia; wij bidhie huar for annen, och äre doch icke midhlare. Thet är sant, ath wore böner äre wordne kraftiga j Christo; men thet Paulus Helie giffuer fore, ath bönerne icke wore kraftiga, for än gudz son toogh mandoom, och likawel sågher han, ath Helias war böönhördt, talar han emoot sich sielff; och bliffuer S. Pauli ordh wel widh macht j thetta åår, ath wij icke haffue vtan en midhlare jn for gudh.

Och är jntit twiflandes, ath the ther såå monga midhlare göra wilia, och forhäffua gudz werdiga helgon meer än them borde, göra thet meera for theres bwck skul, än for then kerlek the haffua til sådana helgon; thet man ther aff clarliga merkia kan, ath the och theres helga been warda såå skendeligha misbrukat; ty huar sådana helgona predikare hade såå stoor kerlek till helgonen, som the föregiffua, stadde the jngalunde til, ath helgonen worde misbrukat; girigheeten haller helgona dyrkan meera widh macht än kerleken.

Ther näst giffuer Paulus Helie fore, huru Luther medh sitt anhang haffuer aflagdt then faste, som Christendomen haldet haffuer

j stor-

j fiortan hundrade åår, sidhan apostlene wore, huilkit Ignatius bekenner om the 40 daghar; och ath odhensdaghen och fregedaghen fastas skole, och lägger han ther mong ordh vppå draghandes ther til monga scriffter, medh huilka han beuisa wil, ath man är jw plictigh til ath fasta. Och huar Luther wille säya, ath han icke forkastar fastona, vtan then åtskillelse påå maat, ath man icke skal måå alla daghar äta allahandra maat, thet straffar han, och dragher ther til thet apostelen mongestädhis scriffuit haffuer, swarar honom Paulus Helie: ath ther forkiones formän biwdha vppå, ath man skal besynnerliga daghar halla sich j fråå kööt eller annan maat, skeer icke j then acht, ath kööt skulle wara besmitteligh maat, såå som jwdarne hullo somblig maat for besmitteligh maat, och emoot sådana willo haffuer apostelen scriffuit, ther fore kunna icke the scriffter förståås om thenna fasto nw brukas.

Her skal tu weta (Christelige läsare), ath Luther jngalunde forkastar fasto, vtan säghet, ath wij altijdh fasta skole, ther fore kastar Paulus Helie honom thet falskeliga före; men ther disputeras om huad rätzliga fasta är, och när man granneliga tilseer, är thet en vnderlig fasta, som man haller nw for fasto, for ty man haller sich j fråå kööt och smör etc., och slåår sich full medh allahandra fisk, såå ath kroppen fåår sin fylleist såå wel om fastedaghar, som andro daghar,

och

och än ytterligere ther til. Item, the ther rijke äre, köpa sich smörbreff och frijheeter aff påwan, och äta the huad them teckes, och lychtas såå ther medh, ath the fatige warda twingade, och the rijke äre frij; och andre monge osedher äre j thenna faste, såå ath thet icke är vtan en forsmädhelse til then rätta faston. Then rätta fastan är, haffua återhåld j maat och dryck, såå ath man altijdh är nychtern och icke fortyngd aff fråßerij och dryckenskap, såå ath man jw altijdh är skickelighen til thet gudh budhit haffuer; och sådana fasta skal hallas huar dagh, och kan wel skee medh alla handra maat, thet huar och en, som jtt rätt förstånd haffuer, bekenna moste. Men then fasta nw brukas, är mera en åtskilnat påå maat, än fasta, och är wißeliga thet som S. Paulus om talar, ath j yttersta tijdhen skulle maat warda forbudhen, epter dieffuuls läre j skrymterij, thet Luther j sina böker rijkeligha noogh forklarat haffuer. Och huar Paulus Helie wille före bära, som han och göör, om the 40 dagha man kallar longafaston, och odhensdaghen och fregedaghen, the ther antingen j apostlenes tijdh, eller och strax epter vptagne wore til faste, som man wel förståå kan aff Ignatii ordh, swarar jach såå til: mich är wel witterlighit, ath then fasta j 40 dagha haffuer aff en gammwl seduane länge warit hallet j Christenheetene, men j then helga scrifft haffue wij icke jtt ordh ther aff, och är for then skul jtt såda-

1 Timot. 4.

sådana ting, ther wor salighheet intit henger oppå; ey wart hon heller j begynnelsen af menneligha hallen, ty j första begynnelsen antingen j apostlenes tijdh eller och noghot epter, wore somblige såå til sinnes, ath the meente fastona skola hallas en dagh aleenest, somblige j twå, somblige j flere, somblige j 40 daghar, som Hyreneus scriffuar, then ther och war strax epter apostlenes tijdh; aff huilkit noogh förståndandes är, ath samma fasta icke är aff gudz bodh, epter thet hon icke wart anamat aff allom, som thet hade boort skee, om thet hade warit gudz bodh; och om hon hade warit gudz bodh, hade aldrigh jngen hafft macht til ath dispensera ther vdinnan, thet doch offta skeedt är for en ringa sack vtan nöödh, nemligh, for en gyllene eller twå; aff huilkit fölia moste, ath antingen fastan j 40 daghar eller och annor fasta icke är aff gudz bodh, eller och påwen medh sinne kyrkio haffuer farit willd, som haffuer for såå ringa saker dispenserat. Men intit aff teße tw stycke låter Paulus Helie gerna til, moste han likawel thet göra.

Ad Uictorem Roma. episcopum.

Teßlikes scriffuar Ignatius, ath odhensdaghen skal warda fastat, thet doch icke haffuer warit j long tijdh mongestädes hallet, thet är och jtt tekn, ath thet icke är aff gudz bodh. Item, scriffuar och Ignatius j then epistel han screff til the Philipper, ath then ther fastar söndaghen och sabbatz daghen (thet är) lögher-

lögherdaghen, vtan påscha lögherdaghen alleena, han är Christi dråpare eller mördhare; men huru thet haffuer halles seer man wel, och kan man ther aff merkia, ath Ignatii scriffuelse och apostla scriffuelse skil mykit ååt, thet bekenner han och sielff j sina epistler. Ty beslutar iach her såå vth, ath medh thenne fasta haffuer såå gått til, som medh andra vthwartis ceremonier och åthåffuor, ath j then ena stadhen haffua the såå hallet, och j then andra stadhen annerledhis, thet noogh forståndandes är aff Augustini scriffuelse om then fasto, som skedde om lögherdaghen, ath somblighe höllo henne, och somblighe intit. Aff en frij wilia wart sådana fasta hallen först j Christenheetenne, och thåå gick thet rått til; men sidhan thet antichristeligha bodhet vpkom, ath man sådana fasto halla skulle widh ban, kom man ther longt aff wåghen medh, och sådana bodh straffar Luther, och thet är straff wårdt, for ty påwar och biscopar haffua jngen befalning göra noghor nyy lagh, vtan the skole bliffua widh the lagh, gudh them giffuit haffuer, som före sagdt är; och emoot sådana bodh draagher Luther S. Pauli ordh, och göör ther rått vdinnan, ty allahandra maat bör wara frij, såå ath huarken juda lagh eller påwa lagh skal ther göra forbodh eller hinder vdinnan; och thet är S. Pauli mening når man seer rått påå texten.

Trip. Hist. lib. 9. c. 38.

ad Januarium.

T Ther

Ther näst begynnar Paulus Helie sprijdha sin ordh vdi werldzligh handel och regemente, och sägher sich icke straffa biscopes och prestes rijkedomar; men wille han rätzligha til see, kunne han wel ath Luther icke heller straffar theres rijkedomar, som the haffua medh rätte, han straffar ath the äre rijke aff the godz och peninge, som vthskifftas skulle j bland fatigt folk. Sedhen sägher thenne Paulus, ath gudh som haffuer giffuit och forlänt ridderskapet medh arff och eeghet, han haffuer och forlänt prelaterne rento, och huar ridderskapet finge kyrkiones rente, finge the en större rekinskap for gudh, än the nw haffua; och sägher han, ath huar biscops döme, prelate döme, caneca döme, closter och annor kyrkiones låån j Danmark icke warit hade, hade ridderskapet longo warit lagdt j ödhe, eller och kommet til stoort armoodh, epter thet theres barn hade foröket skulle och godzet haffua warit byt och parteret, såå ath en skulle neplighe haffua jtt pund korn eller tw; men nw behöffue the ey alle wara giffte, vtan komma til kyrkiones låån etc. Forvndrar mich storligha huru ridderskapet kunde wara widh macht förra än the låån begyntes! Medh sådana stycke låter Paulus Helie wel merkia huad saken warit haffuer, ath han haffuer scriffuit sitt breff; euangelium haffuer icke leghat honom såå hart påå hiertat, som ath biscopar och prelater skulle bliffua widh theres herredöme, och synes wel vppå

j så-

drägerij? och for then skul är intit vnder, ath thet warder ropat offuer them, nw man haffuer fäått weta sädana bedrägerij. Gudz bodh haller ath man icke skal haffua tiggiare, och teße munkar äre jnkom ther til stichtade, ath the tiggia skole, sää ath man wel merkia kan, huad ande thet haffuer åstadhkommet. Hieronymus, Augustinus och Basilius wilia, ath munkar skole födha sich widh theres arbete; hwi haffuer theres bodh warit foractat aff teße tiggie munkar? the ther doch säya, ath man skal bliffua widh thet som helge lärare scriffuit haffua. Sää haffuer och Eugenius påwe påbudhit, ath jngen munk skal gää vtur sitt closter, ty såsom fisken (sägher han) icke kan leffua vtan watnet, sää kan ey heller munken wara vtan j clostred. Icke wil heller Hieronymus ath noghre munkar skole wara j städherne; men nw wilia the jngenstädhis wara vtan j städherne, och löpa hwß frää hwß, och bedrägha thet enfälligha folk; j clostred wilia the icke wara, och wilia doch heta munkar. Mykit annat kunde her vpräknas, som the intit halla, thet the halla skulle epter påwans laghböker; haller och påwans lagh jnne, ath en munk skal aldrigh äta kööt; sää är thet och minste parten j theres regler, som haller warder, thet en annan tijdh skal meera om talat warda.

Deut. 15.

lib. de operibus monachorum basili. jn regula.

16. q. 1. placuit.

con. dist. 5. Carnem.

Men ther Paulus Helie sägher, ath han

wil

wil heller tiggia sitt brödh, än ath beskatta en fatigh man en ora aff medh orätte; see (Christelige läsare) her drabbar han rätt; en diwpsinnigh man är thenne! Medh sådana tiggiande som munkar haffua, ther han och om talar, warder then menige man bedraghen bådhe til lijff och siäl; them warder theres godz medh sådana tiggiande aff beskattat, och ther til warder them lögn och bedrägerij foregiffuit, ther theres siäl fåår dödhen aff. En orätwijß fogdhe eller domare gör skadha til lijffuet j werldzlig handel, men the säckia munkar om landet löpa, göra skadha både til lijff och siäl, och j then hopen wil Paulus Helie wara, som såå dobbel skadha gör.

Han claghar och ther offuer, ath främanda kremmare göra medh theres lösa warer stoor skadha j landet, thet jach och bekenner, och läther herskapet ther medh betemme; men han skulle och betrachta, huad skadha och forderff the säckia munkar och stationerer göra j landet medh theres falska aflatz och brödhra breff the föra; thet äre falska warer, ther then menige man warder beskattat medh, tagandes ther en dräpelig skadha aff, både til lijff och siäl. Sådana kremmare göra större skadha j landet, än the andra kremmare, och warder mindre om talat; ja sådana kremmare haffua monga patroner, ty är thet ey gott tala them emoot, utan Christus moste sielff komma, som han och (jach intit twiflar) snarligha komber medh gijslen och driffuer thenne

ne köpmen vth, som duffuor sålia j hans tempel. Amen!

Her haffuer tu nw (Christelige låsare) en korteligh swar vppå Pauli Helie sendebreff, huilken (mich hoppas) wel fyllest göra til all the skål, som han förer. Och huar iach icke hade skonat monges manß enfollighet, som thenne min scriffuelse kunne låsandes warda, the ther ey såå skarpsinnade åre, ath the all ting såå grundeligha besinna kunne, skulle iach wel gåått thenne lögnachtiga propheten nårmare, ty skarp och hard straff åt han wård, epter thet (jach intit twiflar) ath han j mong stycke weet sanningene, ther han doch scriffuar lögnena, och synes noogh vppå ath han ålskar gåffuor meer ån Christum, som mich och aff jtt oppenbart rychte fore kommet år; såå syntes mich doch her medh noogh wara j thetta sinne; huar han her til noghot swarande worde, thet for min öghon komma kunde, wil iach thåå (nest gudz hielp) ytterligare giffua mina mening fore. Och huar biscopar, prelater, prester, munkar och nunnor wille beclagha sich her offuer, ath thenne min scriffuelse gåå them for når, och åre skarpare ån the them aff mich formodet hade, thåå wisar iach them til Paulum Helie, rope offuer honom, som them j skansen fördt haffuer; thet plåghar såå wara, ath then som sågher huad han wil, han fåår offta höra thet han icke wil. Doch weet iach

wil heller tiggia sitt bröödh, än ath beskatta en fatigh man en ora aff medh orätte; ie (Christelige läsare) her drabbar han rätt; en diwpsinnigh man är thenne! Medh sådana tiggiande som munkar haffua, ther han och om talar, warder then menige man bedraghen bådhe til lijff och siäl; them warder theres godz medh sådana tiggiande aff beskattat, och ther til warder them lögn och bedrägerij fore giffuit, ther theres siäl fåår dödhen aff. En orätwijß fogdhe eller domare gör skadha til liffuet j werldzlig handel, men the säckia munkar om landet löpa, göra skadha både til lijff och siäl, och j then hopen wil Paulus Helie wara, som såå dobbel skadha gör.

Han claghar och ther offuer, ath främande kremmare göra medh theres lösa warer stoor skadha j landet, thet jach och bekenner, och läther herskapet ther medh beremme; men han skulle och betrachta, huad skadha och forderff the säckia munkar och stationerer göra j landet medh theres falska aflatz och bröödhra breff the föra; thet äre falska warer, ther then menige man warder beskattat medh, tagandes ther en dräpelig skadha aff, både til lijff och siäl. Sådana kremmare göra större skadha j landet, än the andra kremmare, och warder mindre om talat; ja sådana kremmare haffua monga patroner, ty är thet ey gott tala them emoot, vtan Christus moste sielff komma, som han och (jach intit twiflar) snarligha komber medh gijßlen och driffuer thenne

ne köpmen vth, som duffuor sälia j hans tempel. Amen!

Her haffuer tu nw (Christelige läsare) en korteligh swar vppå Pauli Helie sendebreff, huilken (mich hoppas) wel fyllest göra til all the skäl, som han förer. Och huar iach icke hade skonat monges manß enfolligheet, som thenne min scriffuelse kunne läsandes warda, the ther ey såå skarpsinnade äre, ath the all ting såå grundeligha besinna kunne, skulle iach wel gäät thenne lögnachtiga propheten närmare, ty skarp och hard straff är han wärd, epter thet (jach intit twiflar) ath han j mong stycke weet sanningene, ther han doch scriffuar lögnena, och synes noogh vppå ath han älskar gäffuor meer än Christum, som mich och aff itt oppenbart rychte fore kommet är; såå syntes mich doch her medh noogh wara j thetta sinne; huar han her til noghot swarande worde, thet for min öghon komma kunde, wil iach thåå (nest gudz hielp) yterligare giffua mina mening fore. Och huar biscopar, prelater, prester, munkar och nunnor wille beclagha sich her offuer, ath thenne min scriffuelse gåå them for när, och äre skarpare än the them aff mich formodet hade, thåå wisar iach them til Paulum Helie, rope offuer honom, som them j skansen fördt haffuer; thet plåghar såå wara, ath then som såågher huad han wil, han fåår offta höra thet han icke wil. Doch weet iach

 wel,

wel, ath gudhachtiga prester, munkar och nunnor, som gudh for ôghon haffua, icke kunne warda förtörnade, ath the straffas medh gudz ordh j thet the orätt haffua, vtan taagha gerna widh sådana straff, giffuandes gudhi then äro, ath han haffuer rätt, och the haffua orätt; men huar noghor her aff förtörnat worde, wore thet jtt wist tekn, ath han merá sôkte sin eeghen äro, än gudz loff och priiß, och later han clarliga påå skina, ath han sådana osedher och misbruck bruka plåghar, som her straffas, thet han ey lydha måå. Och forseer iach mich thet til gudh och huar och en Christen menniskio, ath thenne scriffuelse haffua noogh redhelig skäl for sich, såå ath then aff them fortörnat warder, han warder fortörnat aff sanningene, och then som aff sanningene fortörnas, han älskar lôgnena; men then som lögnena älskar, han kan icke bliffua j Christi forsambling, som är sanningenes rike; är han icke j Christi rike, thåå är thet icke vnder, ath han icke kan liidha sanningene. Men geffue gudh, ath wij alle motte komma til jtt rätt forstånd j Christi kundskap. Amen!

Vicesimaoctava Martij.

Sââ

Såå biwdher jach mich och (Christelige låsare) .her medh til swars, ath thenne min scriffuelse skole mich aleena wara forekastat, och jngen annan. Och huar såå funnet worde medh sanningen, ath jach (aff menniskio skröpeligheet) icke hade såå drabbat rått j all stycke, som iach gerna giordt hade, wil jach thåå altijdh wara huar och en Christen menniskio, som jtt båtre förstånd haffuer, vnderdånigh, och låta mich råtta; doch förhoppes mich, ath samma min scriffuelse åre såå medh then helga scrifft beuisat, ath the wel skole medh sanningene bliffua beståndandes, åå huru monge the wara kunne, som ther om dömandes wordhe.

[redacted]

Följande afhandling om Egtenskapet säger Hallman, i Phasarnes lefwerne p. 164, wara först uplagd 1524 in 4:o i Stockholm, men p. 56 samma bok, anför han at denna skrift författades af Olaus Petri efter påminnelse af Konung GUSTAF, enligt Olai löfte wid sit bröllop, som hölts 1525 söndagen Septuagesima uti Konung GUSTAFS och flere förnämas närwaro. Härutaf har man anledning at mißtro Hallmans upgift om uplagan 1524. Icke har heller utgifwaren, oagtadt efterfrågan, sedt denna tractat med detta årtal.

1594 är den å nyo uplagd i Rostock in 8:o, af Augustin Ferber genom Johannes Erici Salemontanus.

Utgifwaren.

Een liten Underuisning
om Echteskapet,
hwem thet lofligit är eller ey,

ther grundeliga bewijsat warder, ath
prestmen må wara j echteskap.
Och sedhen fölier ther epter een liten forma-
ning til biscoper och prelater medh the-
res clerekrij her j Swerige.

OLAUUS PETRI.

Stocholm

M. D. XXviij.

[redacted]

Jach haffuer lenge hafft j sinnet, ath iach skulle låtet vthgåå noghot aff prentet om echteskapet, hwem thet loflighit är eller ey, och haffuer thet doch fördröght alt här til for theras skul, som swaghe haffua warit, och haffua ey kunnet besinnat then nådhe, som gudh nw rikeligha beuisar oß, j thet han låter sanningena (som j en long tijdh haffuer fordold warit), komma j liwset igen, vtan haffua alt (aff ogudhachtigha menniskios tilskyndan) hållet för falsk lärdom, som man föregiffuit haffuer aff gudz Euangelio; men nw epter gudz ordh komma meer och meer j then mene mandz kunskap, såå ath man nw seer otaligha monga falla medh stoor glädhi jn til Christi helga Euangelium, the ther medh thet första stodhe hardeligha emoot, ther före synnes mich nw icke skola lenger dröyas här medh, vtan såya clara sanningena vth, ey achtandes ath somblige wardha thet tagandes til oondo;

iach

iach doch intit twiflar, ath än thå noghro taghat til oondo, wardha doch monge taghandes thet til godho, the ther icke böör niwta them oondt äät, som sanningena icke höra wilia. Ty wil iach nw tagha thenna sack före, (ey epter mit sinne) vtan epter gudz helga ordh och mening; then ther wil taghat til oondo, han segle sin eeghen kose och stonde sielff sin eeghen fare, jach wil doch göra thet iach plichtigh är.

Och påå thet ath iach kan haffua teste bettre tilfelle ath komma til mitt rätta vpsått j thenne materie, wil iach skiffta thenna litzla book j tree delar. Först wil iach (epter som gudh giffuer nådhena) medh såå ordh, såå mykit här behöffues, tala noghot om echteskapet j sich sielfft; ther nest hwem thet är losligheit eller ey; och sedhan wil iach föregiffua noghor bewijß, ath thet icke ståår j mennisktios macht förbiudha noghrom echteskapet.

Til thet första är merkiande, ath echteskapet är jtt ganska ädhle ting och mykin prijß werdt; thet är en helig regla och orden, som gudh sielff skickat och ordinerat haffuer, ath menniskian skulle liffua ther vthinnan j gudz fruchtan, förmeera och föröka sich gudhi sinom skapare til prijß och äro, och wart stichtat strax menniskian skapat war, förr än hon föll j syndena. Och til ath noghot wijdhare tala här vthinnan, wele wij

först

först tilsee, hwad scrifften ther om holler. Mo-
ses j sin första book, eller och (rättare ath
Genes. 1. säyandes) then helge ande genom Mosen sä-
gher: Gudh sadhe, sedhan han annor ting ska-
pat hadhe, lådt oß göra menniskiona itt be-
låte, thet oß lijckt är, then herre skal wara
öffuer fiskana j haffuet, och öffuer foglana
vnder himmelen, och öffuer thet qwicka, och
öffuer heela jordena, och öffuer alla matkar
som kryppa påå jordenne; och gudh skapadhe
menniskiona sich til jtt belåte, til gudz belåte
skapadhe han honom, man och quinno ska-
padhe han them, och gudh welsignadhe them
och sadhe: wexer och föröker idher, och vp-
fyller jordena, och tagher henne vnder idher,
och warer herrar öffuer fiskana j haffwet, och
öffuer foglana vnder himmelen, och öffuer all
diwr, som kryppa påå jordene. Och noghot ther
Genes. 2. epter, ther han talar om huru Adam skapat
war, och war aleena, thå sadhe gudh: thet
är icke gott ath menniskian (thet är Adam)
är aleena, lådt oß göra honom ena hielp then
honom lijck är; och än noghot ther epter sä-
gher Moses: och herren gudh lått falla en
tung sömpn påå Adam, och widh han soff,
toogh han jtt aff hans sidhoreff och vpfylte
kööt j samma stadhen, och herren gudh byg-
de ena quinno vthaff reffuet, som han vth-
taghit hadhe aff Adam, och hadhe henne
fram för honom; thå sadhe Adam: thetta
är nw benet aff minom beenom, och kööt aff
mino köte, hon skal heta manna, ther före
ath

ath hon är taghen vthaff mannenom; för then skul skal mannen öffuergiffua fadher och modher, och blijffua widh sina hustru, och tw skola blijffua jtt kööt.

Aff all teße ordh haffue wij först ath merkia, hwilkit jtt ädhela creatur menniskan skapat är, epter thet gudh skapadhe henne sich til jtt beldte, och gioorde henne til en herra öffuer the andra creaturen; såå moste thet och wißeligha wara en ädhela stadge ther gudh sådana sitt ädhela creatur skickadhe til, och thet är echteskapet; en sådane stadge then stichtat och jnsat war, medhen all ting stodhe än nw widh theras rätta lagh och skickelse, ther före kan thet ey annat wara, vtan en ganska godh och heligh stadge; och sägher gudh sielff then stadgan wara godh, j thet han sägher icke wara mannenom gott wara aleena, och skapadhe for then skul quinnona honom til hielp, och wille ath the skulle wara til hopa j echteskapet. Haller nw gudh thet för gott, såå moste wij och hålla thet for gott, såsom gudz ädhela creatur och skickelse.

Såå see wij och aff the ordh förteldt äre, ath gudh skapadhe mankönet såå, ath thet skulle wara man och quinna, ey man aleena, ty honom war ey gott wara vtan hielp, ther före wart och quinnan gioord honom til hielp, then ther honom är lijck; och wart hon icke

icke gioord aff noghot ting, som mannenom främmanda war, vtan aff hans sidoreff, påå thet ath hon skulle jw wara jtt köödt och jtt bloodh medh honom, som Adam och sadhe, ath the skulle bliffua tw j jtt köödt, såå ath aff gudz skapelse är mannen och quinnan såå samman föghat, ath them kan jngen menniskia skilia ååt, och är thet aff gudz skapelse här kommet, ath man och quinna haffua lost och wilia bliffua til samman, ty quinnan är mansens beläte, såsom mannen är gudz beläte; ther före haffuer och mannen lost til quinnona, som til then hans eeghet köödt och been är, och honom är skapat til hielp, och quinnan haffuer lost och wilia til mannen, såsom til then hon haffuer vrsprung aff, til hwess beläte och hielp hon och skapat är, såå ath then benägenheet, lost, wilie och kerlek ther man och quinna haffua sich emellan, är gudz skapelse och jnplantadhe natur, ty när gudh hadhe skapat them, welsignade han them och sadhe: wexer til och förökter jdher, och vpfyller jordena. Thenna welsignelsen är jw såå krafftigh j mannenom och quinnone, som sielffua skapelsen, såå ath såå omögheligit som thet är, ath en man icke skulle wara man, och en quinna icke skulle wara quinna, såå omöghelighit är them och ath the icke skulle haffua lost och wilia til ath föröka sich, medh mindre gudh gör ther ena besynnerliga förwandling vthi; för ty sådana lost och wilie är gudz ådhela creatur, them

jw-

jnplantat jw sáå krafftteligha som the naturli-gha ledhamoot, som ther til hóra; ån thå ath samme gudz jnplantadhe naturlige lost och wilie offta wendes til misbruck, såsom och menniskiones naturligha ledhamoot brukas til kótzsens losta, åre doch likauel ledhamoten och then jnplantadhe benåghenheet, lost och wilie gudz godha och ådhela creatur, och then wel-signelse ther gudh sadhe: wexer til och fórö-ker jdher, kan jngen menniskia, ja jntit crea-tur fórtagha, vtan gudh aleena. Och huar ån sáå hende, ath noghor brist wåre medh the naturligha ledhamoten, som ther til hóra, eller och elles noghot annat hinder pååå kom-me, ath samma welsignelse ey fultgóras kun-de medh gerningana, bliffuer doch likauel lost och wilie j hiertat, ther menniskian haff-uer en naturlig jnbrunst ther til j hiertat; thet brinnandet eller jnbrunsten fórtagha, år j gudz macht aleena, som wij wele hóra hår epter j then andra deelen.

Aff thet wij nw hórdt haffue, kan man jw clarliga merkia, ath wara j echteskap år jtt såkert liffuerne, ther en må tryggeliga liff-ua vthi, epter thet man haffuer hår gudz clare och rena ordh fór sich, ath han år j en godh stadga, som gudhi år behagelighen, then han och sielff skickat och ordinerat haff-uer; sáå ath then ther vthi år, måå gladhe-ligha vndergå alt thet omack och arbete, som echteskapet wil epterfólia, epter thet han weet

 ath

ath sådana är gudhi behagelighit, then såda-
na stadga skickat haffuer, som sådant omack
och arbete epterfölier.

Såå är echteskapet och en christeligheen stadge, ther en christeligheen kärlek driffuen och öffuat warder, för ty mannen haffuer arbete och omack för sinne hustrues och barns betzsta och wälferd, och offta när såå tijdhen och lägligheeten tilkräffuer, ath fiender for handene äre, eller och hwad annat henda kan, moste han giffua sich j dödhen för theras skul, ath the skola sittia j frijdh och rolighet och haffua theras welfoordan, och när han såå gör, gör han gudhi ena behageligha tiänist, såå ath när han tiänar sinne hustru och barn, tiänar han gudhi j thet han gör thet som gudh honom budhit och befalat haffuer; och huar såå hende, som offta skeer, ath han, j thet han wille sådana befalning fult göra, låte ther lijffuet offuer, salig wäre thå han, ath han j gudz lydhno låte lijffuet til.

Sammeledhes är och medh qwinnone, ther arbete och omack haffuer for sin manß och barns betzsta skull, ther henne och såå som mannenom pålagdt är, besynnerligha j then swåra plicht gudh henne pålagdt haffuer, ath hon skal wara vnder sin mans wold, och j jember och wedhermödho födha sin barn. Wara j sådana stadhga, ther hon then wedhermödho och omack haffua moste, är henne jtt

trygdt

tryggt och säkert liffuerne, ther hon må gladeligha liffua vthinnan, epter thet hon haffuer ther gudz ordh för sich, then henne sådana plicht och omack pålagdt haffuer, ty är thet honom och behagelighet, ath hon thet toleligha lijdher; och hwar än såå skeedde (som offta hender), ath hon j barns tenge låte lijffuet til, gioorde hon thet doch j gudz lydhno, then gudhi wåre en behagelighen tiänist henne til saligheet.

Ther medh är nw echteskapet en helig stadge, then gudh sielff stichtat haffuer, ther han och haffuer skickat menniskiona til j hennes meenlösheet, för än hon kom vnder syndene, j huilkin stadga menniskian tryggeliga liffua måå, och gladeligha lijdha thet omack och wedhermödho som ther vthi är bådhe medh mannen och quinnone, epter thet hon weet såå wara gudz wilia. Och är tesslikes j samma stadga en stedigh tilfelle til ath öffua och bruka sich j en Christeligen kärlek, som nw til förenne sagdt är, och dragher altijdh mannen ther til, ath han skal epter gudz befalning äta sitt brödh j sin ännes swett, och quinnona ther til, ath hon skal i sorg och wedhermödho födha sin barn. Och här medh är nw noogh sagdt aff echteskapet, såå mykit som thenne materie tilkräffuer; en annan tijdh aff itt annat tilfelle, kan här meera omtalat warda.

Then Andre Deelen.

Til then andra deelen skal man först weta, ath såå som gudz skapilse, ther han menniskiona skapat haffuer, är såå almennelighen, ath hon går öffuer hela mankönet såå ath alle men äre men, och alla quinnor äre quinnor, såå är och then welsignelse ther gudh sadhe: wexer til och foröker jdher, almennelighen, och går öffuer hela mankönet; thet man aff samma text clarliga merkia kan, ther såå lydher, ath när gudh hadhe skapat man och quinno, welsignade han them och sadhe: wexer til och foröker jdher; och samma Genes. 9. welsignelse reppadhe han vp offuer Noha och hans söner, när syndaflodhen öffuerstånden war; ther man nw clarliga seer, ath han låter samma welsignelse gåå öffuer hela mankönet, och tagher ther jngen vndan, vtan sågher slätt hän til them alla: wexer til eller warer fruchtsammelige och foröker jdher. Han sågher icke, wexer til en part aff jdher, och en part icke, vtan öffuer alt sågher han: wexer til och foröker jdher; såå, ath han såå haffuer bådhe skapilse och welsignelse låtit gåå öffuer alt, ath ther en fulkommelig man och en fulkommelig quinna är, ther är och welsignelsen medh, medh mindre gudh sielff fortager samma welsignelse sina krafft.

Nw epter thet gudh haffuer giffuit vth ena såå almenneligha welsignelse, kan man

wel

wel aff merkia, ath thet är hans wilie ath echteskapet skal och wara en almenneligthen stadhge, allom frij, ther samma welsignelse skal haffua sin gång vthi. Hwar han nw icke hadhe welet ath echteskapet skulle wara allom frijtt, hade han icke låtit gåå såå almennneligh welsignelse öffuer hela mankönet, besynnerliga epter thet han haffuer såå strengeligha förbudhit hoor, bolerij, lönskalághe och annan oreenligheet; men nw epter thet han sådana forbudhit haffuer, och doch likauel, låter welsignelsen bliffua almenneligha, kan man jw clarliga merkia, ath echteskapet skal wara allom frijt, ther welsignelsen skal haffua sin gång vthinnan.

Och än thå thenna welsignelse är almenneligthen, och gåår öffuer hela mankönet, som nw sagdt är, haffuer doch likauel Christus taghit någhra här vndan, som samma welsignelse icke vnderliggia. The förste äre the ther snöpte äre, som såå födde äre aff theres moders lijff, thet äre the ther man plághar kalla frigidos eller impotentes, them haffuer gudh sielff vndantaghit och såå skapat them, ath the äre oskickelige ther til aff en kald natur, och them lydher thenna welsignelse ey mera til, än synen lydher honom til, ther blind födder är. The andra äro the, som snöpte äro aff menniskiom, som mykit plágadhe skee j hedendomen; tesse tiena icke til echteskap, än thå wel henda kan, ath the haff- Math. 19.

 ua

ua lost och begiäre noogh ther til j hiertat, thet the doch medh gerningana ey bekomma kunna. The tridhie äro the, som sich sielffue snöpt haffua för gudz rike skul, thet äre the ther elles mechtighe noogh äre til echteskap, men gudh haffuer giffuit them then gåffuo, ath the kunna halla sich j kyskheet, hwilkit the och göra för gudz rike skul, ath the skola teste friiare wara til ath omgåå medh gudz ordh. Tesse äre the som taghas vndan then welsignelse, som gudh haffuer låtit gåå öffuer hela mankönet; alle andre, som ey äro såå snöpte, och ey haffua then gåffuo aff gudhi, ath the kunna halla sich j kyskheet, them är echteskapet lofligit, hwad the meera äre prester, munkar, nunnor, eller hoo the äre.

Ibidem. Ther fore sadhe och Christus, ath the wäre ey alle, som thet ordh om kyskheet begripa och ther epter leffua kunde, ty gaff han thet och friit och sadhe, ath then thet tagha kunde, han skulle taghat, thet är: then ther kunde leffua j kyskheet, och hadhe then gåffuo aff gudhi, han måtte thet göra, men then thet icke göra kunde, han motte giffua sich j echteskap; medh hwilkin ordh Christus lådt echteskapet allom friit, thet hwar och en bekenna moste. Och såsom Christus sadhe, ath alle kunde icke tagha thet ordhet om kyskheet, vtan the, som thet worde giffuit; såå sägher
1 Cor. 7. och S. Paulus, ath hwar och en haffuer sina gåffuo, somblige såå, och somblige såå,

giff-

giffuandes jw clarliga tilkenna, ath echteska-
pet är allom them frijt, som then gåffuo icke
haffua, ath the kunna leffua j kyskheet, och
ther fore sågher han och någhot ther epter,
ath then man och then jomfru, som sich giff-
ua j echteskap, the synda icke ther medh.
Hwar thet nw icke är synd giffua sich j ech-
teskap, såå moste thet jw wara frijt och losli-
git, elles wåre synd giffua sich ther til, thet
doch S. Paulus här nekar.Teslikes sadhe
och Paulus, ath then skulle taghas til biscop, 1 Tim. 3.
som wåre ene hustrues man, och the skulle
taghas til diaconer, som wåre ene hustrues
men, thet han jw icke sagdt hadhe, medh
mindre echteskapet hadhe warit them losli-
git och frijt.

Här aff är jw clarliga noogh forstån-
dandes, ath epter gudz ordh och skickelse är
echteskapet allom losligit och ingom forbu-
dhit, och är thet en såå ärlighen stadge, ath
han ey wärd är, ath han noghrom skulle
förbudhin warda, ther såå monga heliga pa-
triarcher och propheter j thet gambla testa-
mentit, och S. Petrus och Paulus medh the Ignatius in epist. ad Philadelphienses.
andra apostlanar, ther til såå otaliga mon-
ga helige martires, biscopar och prester, j thet
nyia testamentet vthi leffuat haffua, the ther
jngelunda förachtas skola ther aff, ath the
haffua warit j echteskap, vtan äre räknandes
j bland them, som reenleffnat hallet haffua j
jtt obesmittat echteskap.

Offuer thetta alt, som nw sagdt är, är och merkiandes ath echteskapet icke är aleeneſt allom loflighit och frijt, vtan thet är och gudz bodh, ath alle som icke haffua then gåffuo ath the kunna leffua j kyskheet, ath the skola giffua sich j echteskap, for ty såå så-
1 Cor. 7. gher S. Paulus: til ath vndfly skörleffnat, haffue huar och en sina hustru, och hwar och en hustru haffue sin man. Här tagher han jngen vndan, vtan sägher rundeligha vth, ath hwar och en man, thet ware munk, prest, eller hoo thet kan wara, then ther icke haffuer gåffuo til kyskheet, vtan är befruchtandes ath han skal falla j hoor, bolerij, lönskaläye eller annor oreenligheet, honom är aff gudhi genom Pauli mun budhit, ath han skal haffua sina eeghna hustru; sammaledes är och medh hwar och en quinno, thet ware nunna, eller hoo thet wara kan, som icke är begåffuat medh kyskheet, henne biudher gudh, ath hon skal haffua sin eeghen man; heller hoo wil säya här noghot emoot? Äre teße S. Pauli ordh icke claar noogh, ther han sägher: til ath vndfly skörleffnat, haffue hwar och en sina hustru? Han tagher her hwarken munk eller prest vndan, vtan sägher hwar och en man. Munkar och prester äre och såå wel men som andre, och äre ey alle begåffuadhe medh kyskheet, som man seer för öghonen, ther före drabba teße ordh såå wel påå them, som påå andra men; tesslikes och closter jomfrur eller nunnor, äre jw såå wel quin-

quinnor som andra, och haffua ey alla gåffuo aff gudhi til kyskheet, ty drabba och S. Pauli ordh såå wel påå them, som påå andra qwinnor. Såå sågher och Paulus noghot epter förberördha ordh, ath them som ogiffte äre, wäre wel gott ath the såå bliffue, som han sielff war; men (sågher han) kunna the icke hålla reenleffnat, såå geffue sich vthi echteskap, ty ath thet är bettre giffua sich j echteskap än brinna. Teße ordh äre claar och förstondelighen noogh, ther han oppenbarligha sågher, ath the som ogiffte äre, och icke kunna hålla sich j reenleffnat, skola giffua sich j echteskap. Her tagher han ey heller noghon vndan, vtan rundeligha vthtrycker, ath the som brinna j naturligh losta, the skola giffua sich j echteskap. Nw moste hwar och en thet och bekenna, ath the prester, munkar och nunnor, som icke begåffuade äre medh kyskheet, jw brinna och engslas j naturligh begier och losta; the äre jw kööt och blodh, och inga englar heller än andra menniskior, och om them som sådane äre, sågher Paulus ath the skola giffua sich j echteskap, ty thet är (sågher han) better giffua sich i echteskap än brinna.

Aff thetta alt kan man jw clarliga merkia, ath echteskapet ey alleenast är allom losslighit och friit, vtan och allom åå hoo the äre som kyskheet ey halla kunne, högligha budhit aff gudhi genom apostelen, ath the

skola giffua sich ther til, sää framt the icke wilia falla j hoor, bolerij, lönskaläpe eller annor orenligheet, ther them wille epterfölia ewinnerlighit fördömelse; tw är och bescriffuit
Hebr. 13. j then epistelen til the Hebreer, echteskapet är ärlighit j bland alla, och en obesmittat sängakammar, men bolare och hoorkarla warder gudh fördömandes. Her seer man ath echteskapet är ärlighit j bland alla ää hoo the äre, och taghes jngen vndan, men bolare och hoorkarla warder gudh fördömandes ää hoo the äre, och ther taghes ey heller noghor vndan, ware prest, munk, nunna eller hoo som helst the wara kunne, ther bolerij och hoor bedriffua, the warda fördömde; och säsom fördömelsen gäär almenneligha offuer alla bolare och hoorkarla, sää är och echteskapet allom ärlighit och losflighit, ja och budhit ther til, genom hwilkit man mää vndfly bolerij och hoordom, medh then fördömelse som ther epterfölier. Och här medh är nw rikeligha noogh beuisat, ath echteskapet epter gudz bodh och lagh är jngom förbudhit, vtan allom losflighit och ärlighit ää hoo the wara kunna. Och thetta är nw beslutningen til then andra deelen.

Then Tridhie Deelen.

Til then tridhie deelen skal man först merkia, ath epter thet echteskapet är en ganska heligh och godh stadhge, som j then för-

sta deelen bewisat är, och är allom lofligen och jngom förbudhin aff gudhi, som noogh forclarat är aff then andra deelen, wil fölia ther aff, ath thet jngom böör förbiudhas, epter thet är ärlighit och gott, och ath thet jngom måå warda förbudhit, epter gudh haffuer sielff giffuit loff ther til och latit thet allom frijt, för ty gudz förloff är större och krafftighare än alla menniskiors, ja alle creatures förbodh, för ty thet är jtt dråpelighit alffwar medh thet gudh talar och gör; thet han gör frijt, gör han aff en alffwarlig wilia och mening frijt, och wil thet skal såå bliffua; han skemtar jntit medh oß, som wij nw widhare förclara wilie.

Medhen såå är, ath gudz ordh lata echteskapet allom frijt, och ey thet aleena, vtan och påbiudha, ath hwar och en, som icke kan holla kyskheet, skal giffua sich ther til, måå jw jngen göra ther någhot forbodh vthinnan, medh mindre han gör twärt emoot gudz bodh, ty gudh haffuer såå strengeligha påbudhit, ath wij skole bliffua widh hans ordh, och hwarken leggia ther noghot til, eller tagha ther noghot j fråå. Then ther nw förbiudher thet, som gudz ordh icke förbiudha, han legger til hans ordh, och gör j samma stycke emoot hans befalning, och thet är olofligit; ther före sågher och S. Paulus medh thenna ordh: om än såå wåre, ath wij eller engelen aff himmelen annerlunda predikade för jdher, än wij

Deut. 4. och 12.
Prov. 30.
Galat. 1.

wij jdher predikat haffuom, thet wore förbannat etc. Såå haffue wij jw noogh hördt til förenne, ath Paulus predikade ath echteskapet skulle wara allom frijt, och her sägher han jw oppenbarligha, ath annat predika än thet han predikade, thet skulle wara jtt förbannat ting; ther före moste och thet forbodh som påwar och biscopar giordt haffua, ath prester och closterfolk icke skola wara j echteskap, wara jtt förbannat ting, och jtt förmaledhiet förbodh, som Paulus her clarliga sägher.

Yttermera äre hans ordh och annerstädhes såå lydhandes: anden sägher clarliga, ath j yttersta tijdhen skola noghra trädha j fråå troone, och halla sich widh bedrägheliga andar och dieffuuls lärdom genom them som medh skrymterij tala lögn, och haffua brendt tekn j theras samuet och förbiudha echteskapet etc. Her seer man jw ath thet förbodh som j echteskapet skeedt är, thet är skeedt j skrymterij aff dieffuulsk lärdom, såå ath dieffuulen är ther en mestare til. Hwar thet nw är aff dieffuulen, som S. Paulus här sägher, såå är thet jw wißeligha emoot gudh, som wij och til förenne hört haffue; men är thet emoot gudh, thå är thet och wißeligha såå oloflighit, ath jngen måå thet förbiudha, then Christen menniskia wara wil; och see wij här clarliga ath S. Paulus haffuer medh teße ordh spådt och propheterat om thet förbodh, som påwen här giordt haffuer. Men

Timot. 4.

hwar

hwar någhor wille såya, ath thenna prophetia lydher påå the Tacianer *) och noghro andra kettare, som echteskapet platt förkastadhe, ther swaras såå til: Paulus talar här icke om them, som echteskapet platt förkasta, vtan om them som thet förbiudha medh skrymterij, såyandes them wara mykit helighare, som äre echteskapet förutan, än them som liffua ther vthinnan; och är ey blindt vppå tagha, hoo the äro, som thet göra och giordt haffua, och såsom dieffuulen war mestaren til thetta forbodh, såå är thet och ondh frucht epterfolgdt.

Såå skal man och teslikes merkia, ath samma forbodh är och emoot menniskiones natur, for ty såå skapadhe gudh menniskiona, ath hon skulle wara man och quinna, Genes. 1. som til förenne sagdt är, ther han och welsignade them och sade: wexer til och förökef jdher, och opfyller jordena. Här höre wij thet, ath man och quinna höra (epter gudz skapelse och inplantade natur) til hopa, och äre ther til skickade, ath the skola til hopa Math. 19. wara; thet gudh haffuer til hopa föghat, kan jngen menniskia skilia åât, som Christus sågher, ther han reppar thet vp i thet nyia testa-

*) En lärd Assyriers Tatiani efterföljare i andra seculo, hwilke gingo långt i et strängt lefwerne. Ibland annat ansågo de egtenskapet för oheligt. De afhöllo sig åfwen ifrån win; brukade därföre i Nattwarden wattn i stället för win, och fingo sedan namn af Encratitæ, Hydroparastatæ och Apotachtitæ. *Mosheim* H. E. p. 90.

stamentit, som j thet gambla, skickat war, och sägher ath mannen skal öffuergiffua fadher och modher, och bliffua widh sina hustru, giffuandes tilkenna ath then regla lydher såå wel thet nyia testamentit til, som til thet gambla. Epter thet gudh haffuer nw thetta samman föghat, bör jw ingen wara såå öffuerdådigh, ath han skal thet ryggia, för ty thet är en naturligh jnplantat natur aff gudhi, ath man och quinna skola wara til samman. När som nw en förbiudher enom manne eller enne quinno echteskapet, huad gör han annat än ath han sägher til honom, jach forbiudher tich ath tu skal haffua noghon lost, wilia eller benägenheet til quinnona, ther hans eghen natur, aff gudhi skapat och j honom jnplantat, är doch twärt emoot? och biudhes såå vppå, ath then ther gudh haffuer skapat til en man, skal trädha jfråå sin natur och icke wara man, och teslikes ath hon, som til en qwinno skapat är, icke skal wara en qwinna, och ther före är jw sådana förbodh twärt emoot naturen och böör jngalunde biffua beståndandes.

Uthaff alt thetta nw sagdt är, är oppenbart, ath thet förbodh om presta och closterfolks giftermåål är emoot gudh, hans helga ordh, och emoot naturen; såå är thet och emoot monga aff the gambla lärare och theras concilier. Först är thet emoot the gambla stadgar, som kallas Canones apostolorum, hwil-

Dist. 28. Si quis do.

hwilka såå innehalla: förbannat ware then som lårer, ath man skal för presterskapet skul forachta sina hustru. Sammalunda war och beslutat j thet Concilio Gangrensi c. 4. Såå är thet och emoot thet merkeligha Concilium som stodh j Nicea, hwilkit S. Gregorius och påwans lagh håller lika medh Euangelium, och thet stoodh en long tijdh epter apostlanar. Ther toghe the godha fädher (som ther forsambladhe wore) sich fore och wille haffua giordt ther en stadga vppå, ath biscopar, prester, diaconer och subdiaconer icke skulle bliffua j echteskap; thå stodh ther vpp en gammal biscop benemd Paffnucius, och sade, ath thet war intit gott rådh, for ty thet wille wara tilfälle til bolerij eller lönskalåye, och sade ytermera thet wara reenleffnat haffua sina eghna hustru, och droogh såå medh godh skääl hela Concilium til sitt sinne, såå ath the sedan låte bliffua thet j hwar och eens wilkor, ath then motte wara j echteskap som såå syntes, och then thet wille haffua fordragh motte thet göra. Dist. 5. Sicut. Anno D:ni 324. Trip. hist. L. 2. c. 14 Dist. 31. Nicena.

Tesslikes är och samma förbodh emoot itt merkelighit Concilium, som hallet wart j Constantinopolen *) meer än j tryhundrade åår epter förscriffna Concilium, som stodh j Nicea. Thetta Concilium kallas sexta synodus, ther the godha fädher, som ther wore försambla- Anno D:ni 674. Dist. 31. Quoniam.

*) Detta Concilium torde råttare utsättas til år 680. *Mosheim* H. E. p. 246.

[redacted]

blade, sâya sich wilia eptersôlia the gambla apostlanes och the helga sâdhers stadgar, och wilia ath diaconers och presters echteskap skal bliffua fast och stadight, och giffua före, ath om noghre som giffte äre finnas skickeligha til subdiaconers, diaconers och presta embete, the mââ wel taghas ther til; och sâya the froma sâdher än yttermera, ath hwilkin som tagher sich före och wil förmena them wara medh theras hustruer, han skal sättias aff sitt embete. Och j samma Concilio worde stadhfeste the stadgar, som kallas Canones apostolorum, och tesslikes thet, som j Concilio Niceno och Gangrensi stadhgat och beleeffuat war, som är (j bland thet annat ther beleeffuat war), ath then skulle wara förbannat, som sägher ath prester icke skulle mââ wara j echteskap, och ath thet skulle stââ j hwar och eens wilkor, wara j echteskap eller ey, som til förenne sagdt är.

Dist. 16. Quoniam.

Anno D:ni 314.

Thet är wel sant, ath j jtt gammalt Concilium, som kallas Neocesariense, ther församblade wâre 17 sâdher, wart pâbudhit, ath then prest som toghe sich hustru, han skulle sättias aff sitt embete; men j Concilio Niceno, ther forsamblade wâre 318 sâdher, wart thet giffuit j hwars och ens wilkor, som sagdt är, och thet wart nw in sexta synodo stadhfäst longt ther epter. Och hwar nâghor wille sâya, som Gratianus och sägher, ath sexta synodus j thetta stycke lydher yppâ the Grekers

kerska och the andra kyrkior j österlanden, ther swarar iach sââ til: thetta Concilium är jtt almenneligit Concilium, ther the aff then Romerska kyrkione haffua medh warit och sâdana beleeffuat, som Beda scriffuar, och wardt sidhan samtycht och stadhfest aff Adriano pâwa j alla sina stadhgar. Ey haller heller Canon eller stadhgen sââ jnne, ath the prester j österlanden allena skole mââ wara j echteskap, och icke the j Romerska kyrkione, vtan han haller slätt hän om alla prester, och samma stadhge medh the andra wart aff pâwan anammat, ther fore är clart noogh pââ tagha, ath samme stadhge om presternes echteskap är förstândande om alla prester, dââ vnder hwars lydhno the äro. Lib. de temporibus.

Här seer man nw aff thet sagdt är, ath thet forbodh om presta echteskap är ey allena emoot gudz bodh, vtan och jemwel emoot tesze dräpelige och högberömde Concilier, the ther jw sââ myndighe äre som bâdhe pâwar och the andra Concilier, som thet forbodh giordt haffua, och stâ jw sââ mykit til troendes och hallandes widh macht, som the andra, ja och än mykit meer, epter thet the haffua gudz ordh medh sich, och the andra haffua gudz ordh emoot sich. Ey är heller nâghot Concilium, som presternes echteskap haffuer forbudhit, sââ högdt achtandes som tesze, besynnerligha som Nicenum Concilium, som pâwans lagh clarligha jnnehâlla, ther thet Dist. 15 Sicut.

 kek-

reknas lika emoot Euangelium, som icke skeer medh the andra.

Och epter thet wij nw såå haffue begrundat wort vpsåt, ath echteskapet icke måå någhrom forbudhit warda, såå wilie wij och tesslikes besee, hwad grund the haffua vppå ståå, som thet forbiudha. Först bära the fore, ath epter thet subdiaconer, diaconer och prester skole tiena til altaret och trachtera sacramentet, Christi lekamen och blodh, ther före är tilbörligit ath the äre reenliffuade. Thet tienar ey (säya månge), ath presten skal haffua hustruna j sampnen om nattena, och om morgonen meßa och trachtera Christi lekamen och blodh, ther swarar jach til: Christus som presterskapet stichtadhe, han toogh
1 Timot. 3. giffta men ther til, och S. Paulus befalte, ath then skulle taghas til biscop eller prest, som war ene hustrues man, och j mong hundradhe åår epter Christi vpfärd til himbla skeedde j Christenhetenne, ther biscopar och prester wåre j echteskap; war thet nw tilbörligit for them ath trachtera sacramentet, hwii skulle echteskapet wara nw såå forachtat, ath then ther vthi leffuer ey skal wara beqwemeligh ther til? Ey är heller thet diaconers retta embete ath the skola tiena til altaret, som nw j en long tijdh warit haffuer, vtan thet är theres embete ath the skola tiena the fatiga, och til sådana tienist gör echteskapet them icke oskickeligha, elles hade S. Paulus icke sagdt, ath the skulle taghas til diaconer, som ene

ene hustrues men wore. Men ther månge säya thet eh tilbörlighit wara, ath presten haffuer hustruna j sampnen om nattena, och messar om morgonen rc., swarar iach sâå til: mon thet thå wara tilbörlighit, ath han haffuer sitt boleskap widh sidhone om nattena, som (gudh bätret) nw alt for mykit skeer, och meßar än thå om morgonen? Hwar presten är en redeligh man, thå weet han wel huru han skal skicka sich medh sin hustru; men hwar han är oredelighen, brukar han wel thet medh sitt boleskap, som enom förbiudhes bedriffua medh sin echta hustru, och hielper sââ jntit förbodh. Christus, som presta embetet stichtade, hade jntit then omsorg; han gaff wel til kenna, ath liffua ärliga j echteskap, är reenliffnat noogh, och än thå then naturliga echteskapsens brukning eh aldeles kan wara vtan synd, seer doch likauel gudh ther öffuer medh, epter thet skeer j then stadhga, som han sielff skickat haffuer, ther han och wil ath allena sådana brukning wara skal. Sââ wore och presterne först j Christenhetenne giffte, epter (som nw sagdt är) sådana toghes ther til, huilke (monge aff them) vtan twiffuel läte jw theres echta hustrur skee thet the them j echteskapet plichtige wore, och komme doch likauel til samman medh then Christeliga forsamblingenne huar dagh och förkunnadhe gudz ordh, och tracterade sacramentet, vthskifftandes Christi lekamen och blodh j bland folkit, och worde doch jntit

for then skul reknade oskickelige, ath the underskundom låte theres hustrur wederfaras echteskapsens plichtige tienist; war nw sådana lofligit påå then tijdh, hwij skulle thet och icke nw wara lofligit? Såå äre och än j dagh the prester j Greken och annor österland, ther Christenheten är än widh macht, j echteskap, och halla påwans laghböker thet jnne, ath them är thet lofligit. Nw trachtera jw såå wel the Christi lekamen och blodh, som the prester ther lydt haffua vnder then Romerska kyrkione; medhan thet är then ena lofligit, hwij skulle thet och icke kunna skee medh then andra? ther fore seer man jw clarliga, ath thenne första theres grund icke kan bliffua ståndandes.

Såå båra the och före ath påwen och monga helga lårefädher haffua såå påbudhit, scriffuit och lärdt, ath prester skola wara vtan echteskap; them moste man jw wara lydigh? ther swarar iach och såå til: Gudz ordh halla thet jnne, som nw til forenne sagdt är, ath echteskapet skal wara allom frijtt, ther moste man mera retta sich epter; wij skole wara gudhi mera lydighe än noghon Act. 4. menniskio. Och ther the säya, ath monge helge lårefädher haffua påå budhit ath prester skole icke wara j echteskap, setter iach them thet ther emoot, ath monga helga lårefädher haffua och lärdt och påbudhit, ath echteskapet skal wara prestomen frijt, som skedde j förberörda Concilier, ther såå monga merkeligha

ligha biscopar försambladhe wore, the jw sàà mykit stå til troendes, som the andre. Thet är wel sant, ath monge merkelighe lärare haffua rådt ther til ath presterna skulle wara vtan echteskap, på thet ath the skulle wara teste frijare til ath predika gudz ordh, thet och jtt ganska gott råd är, när presterna haffua nådhena ther til; men ther the haffua trädt ther diwpare vthi och giordt ther förbodh vthinnan, haffua the giordt offuer theras befalning, ther the j Greken och anner österland aldrigh wille vndergå, vtan theras biscoper och prester haffuer altijdh warit losflighit wara j echteskap. Men hwar noghor wille säya, ath thet är fast annat medh them j österlanden, och them ther äre vnder then Romerska kyrkione, for ty the ther haffua lydt vnder then Romerska biscopen, haffua sielffue samtycht ath the wille wara vtan echteskap, ther före äre the och ther plichtoge til, ther swarar iach til: huru thet haffuer warit samtycht j then Romerska kyrkien giffua historierne noogh til kenna, och är noogh förstondandes aff påwans eghna laghböker, ath thet giek ganska trööghelіga til medh thet förbodhet, såå ath thet stoodh j mong hundradhe åår j fråå thet först begynte påbiwdhas, och til teß thet wardt hållet offuer alt, thet man clarligha ther aff merkia kan, ath ther giordes såå offta förbodh vppå aff påwarna hwar epter annan; hwar thet nw hade aff allom worder samtycht, hade thet

(vtan twiffuel) strax aff allom wordet hallet, sråå ath ey skulle giordz behoff ath göra ther sråå mång förbodh vppå. Ganska hardt gick thet vppå, för än thet kom ther til ath thet wardt offuer alt hållet, sråå ath och Clemens then femte j thet Concilio, som stodh någhot
Anno D:ni meer än tw hundradhe åår sedhan j Vienna,
1312. nödhgades til ath fornyia samma förbodh; och ther aff kan man clarliga merkia, ath thet är ey mykit longo sedhan thet förbodhet wart almenneligha hallet, hwilkit man och teslikes bemerkia kan aff then epistel och statut, som Guilhelmus episcopus Sabinensis, påwans legat hijt til Swerige och Norge,
Anno D:ni låát vthgåå för 292 åår sedhan, som iach
1250. troor j Birger Jerls tijdh, then och j samma epistel benemd warder *). Ther beclagar samme Guilhelmus, ath här j Swerige gick offickeligha til, besynnerliga j thet ath presterna somblige gåffue sich oppenbarligha i echteskap, och somblige hade oppenbarligha bolskap, ther han thå giorde förbodh vthinnan, och war (til äwentyr) för then skul hijt kommen. Medhan nw sråå war ath presterna dristadhe sich thå til ath giffua sich j oppenbarlighit echteskap här j Swerige, som Guilhelmus beclagar, ståår noogh til troendes, ath the funnes wel fleerestedes som och sråå giorde

*) Scheninge möte hölts af Wilhelmus Sabinensis 1248, under Kon. Eric Ericsons regering, då Birger Jarl, Konungens Swåger, förmodeligen war närwarande.

de, och för then skul giorde och Clemens påwe widh 24 åår ther epter forbodh ther påå j Concilio Viennensi. Tit. de consangui. & affin.

Thetta är sagdt j then acht, ath man weta skal, ath thet förbodh, som påwer och biscopar haffua giordt ther vppå ath prester icke skole wara j echteskap, haffuer icke aff hwar man wordet samtycht, vtan är medh wold emoot all skääl och redeligheet vpkommet, och ath thet näppligha skal wara 200 åår sidhan thet wardt höllet offuer alt j then Romerska kyrkione. 200 åår. Men hwad buller j Christenhetene warit haffuer för samma ärende skul vnder Gregorio then siunde, och vnder monga andra påwar, giffua historierne wel til kenna, och wille nw wara för longt ath förclara. Ey wil eller thet hielpa, som somblige båra före, ath än thå thetta förbodh ey wart samtycht aff thet menigha clerekrij, thet ey heller behöfdes, wardt thet doch samtycht aff biscopanar och the öffuersta prelaterne, for ty påwar, biscoper och prelater hade ingen macht til ath göra sådana förbodh, epter thet the icke kunna giffua nådh til kyskheet medh samma bodh; ey hade them heller bordt göra sådana förbodh vtan thet menigha clerekrijtz samtyckio, for ty thet galt them och medh til, och hwar thet menighe clerekrij, som thå war, hade thet än samtycht, som doch icke skedde, hade the doch likauel icke macht ath göra förbodh öffuer them som epterkommande wore, och ther före haffua påwar,

 bisco-

biscoper och prelater, som til sådana förbodh rådh och dådh giffuit haffua, beuisat sich emoot thet menigha clerekrij som tyranner och siäla mördare, thet the aldrigh förswara kunna hwarken för gudh eller menniskior, ther the tilfälle giffuit haffua til så otaligha monga synder, som ther eptersolgdt haffua, som är hoor, moord, bolerij, lönskaldye, stomma synder och annor oreenligheet. Hade påwar, biscopar och prelater hafft så stoor lost til ath wara vtan echteskap, thå skulle the haffua giordt förbodh offuer sich sielffua, och lätit the andra bliffua j then frijheet gudh them giffuit hade, ty wij moste jw bekenna, ath kyskheet är en siälsyn gåffua, så ath the ey äre monge, som henne rätzligha öffuerkom-
Math. 19. ma kunne, som Christus och sade, ath alle icke skulle kunna tagha eller begripa thetta ordhet. Så moste man och bekenna, ther syyn är saghw rikast, ath alla prester haffua icke then gåffuo, ath the kunna liffua j kyskheet, och echteskapet är them förbudhit; hwad haffua thå påwar, biscopar och prelater annat giordt medh theras förbodh, vtan ey aleenast giffuit tilfelle, men och nödhgat them til hoor, bolerij och anner oreenligheet. Ware nw så monge och så helighe, som the wara kunne, som här haffua giffuit rådh och dådh til ath thetta forbodh skee skulle, så haffua the doch handlat antichristeligha och oppenbarligha j then sack emoot gudz ordh, för ty gudh haffuer budhit ath the skole alle giff-

giffua sich j echteskap ää hoo the äre, som icke kunna leffua j kyskheet, och här emoot haffua teße giordt förbodh medh presterna. Christus sägher ath jngen kunde liffua j kyskheet, vtan the thet giffuit warder; teße säya medh theras förbodh, ja, alla prester kunna thet doch wel göra. Gudh sägher ath mannenom är icke gott wara allena vtan hustru; teße säya ther emoot, ath allom prestom rc., är gott wara vtan hustru. S. Paulus sägher: til ath vndsly skörleffnat haffue hwar och en man sina hustru; teße säya ney, ath jnga clerecker skola haffua hustrur. Paulus sägher: then ther giffuer sich j echteskap han syndar icke; teße säya: om en clereck giffuer sich j echteskap, thå syndar han dödheliga. Paulus sägher ath then skal taghas til biscop eller prest, som är ene hustrues man; teße säya ney, jngen gifft man skal taghas til prest. Paulus sägher, ja icke Paulus vtan gudh är then som sägher, ath then ther gifft är, icke skal skilia sich widh sina hustru; påwen sägher medh sitt anhang mongestädes j sina laghböker, ath the clerecker som äre j echteskap, the skola skilia sich widh sina hustrur widh ban til görandes, och jtt sådana bodh lätt Guilhelmus Sabinensis vthgåå här j Swerige, ath alla the clerecker som här j riket påå then tijdh wåre j echteskap, the skulle alle widh ban offuergiffua theras hustrur. Här aff måå nw hwar och en merkia, huru redheligha påwar, biscopar och prelater haffua Genes. 2. 1 Cor. 7. 1 Tim. 3.

ua giordt sådana förbodh, ja som antichri-
ster haffua the giordt, och dieffuulen haffuer
ther vthinnan warit theras rådhgiffuare, som
Timot. 4. S. Paulus sägher, ther före är ther och så-
dana frucht epterkommen, som man seer för
ögonen; och sägher jach än nw, ath the
haffua bewisat sich som tyranner och siäla-
mördare medh thet menigha clerekrij, som al-
drigh gåffue samtyckio til sådana forbodh.

Hwar och noghor wille säya, ath prester-
ne loffua sielffue vth kyskheet, när the wiges
til prester, diaconer eller subdiaconer, såå som
och munkar och nunnor göra, när the giff-
ua sich i closter, ther swarar jach til, ath
såsom thetta forbodh är welleliga aff prela-
ternes tyrannij vpkommit, såå är och thet
welleliga vpkommit, ath the ther wilia bliff-
ua prester, skola göra thet löffte, ath the sko-
Dist. 27. Diaconus. la liffua i kyskheet, thet aff påwans lagh
noogh förståndandes är, som jnnehålla, ath
jngom skal tilstädhias bliffua prest, medh min-
dre han gör sådana löffte. Såå är thet jn-
tit twiffuel, ath the jw mykit heller wore thet
löffte forutan, än ath the thet loffua skola,
som them är omögeligit halla, ther fore gåår
sådana löffte ey aff såå frijt wilkor, som thet
skulle, epter thet jngen måå komma til pre-
sterscap vtan sådana löffte; medh closterfolk
skeer sammaledes, som en annan tijdh meera
omtalas skal. Monge äre och the, som gåå
här til och göra thetta löffte, the ey ther
eens

eens besinna kunna, hwadh ther epterfölia wil; och hwar the än thet fullgrant besinnade, såå är thet doch icke redeligha loffuat, epter thet icke ståår j theras macht ath hallat, som til forenna rijkeligha noogh bewisat är; ty såå litet som thet är j mandzens macht ath han icke skulle wara man, såå litet är thet och j hans macht halla kyskheet; gudz gåffua moste ther wara, och medhan thet är gudz gåffua, hoo kan thå göra ther löffte vppå ath han wil henne halla? epter thet han icke weet om gudh wil begåffua honom ther medh. Ey wil heller thet hielpa, som monge säya, ath än thå kyskheet icke är j menniskiones macht, skal hon doch bidhia gudh ther om, ath han wil giffua henne kyskheet, for ty thet är ey aff nödhenne bidhia ther om, epter S. Paulus haffuer clarliga sagdt thet vth, ath the ther icke haffua nådh til kyskheet, the skole giffua sich j echteskap; han lärde icke ath the skole bidhia om kyskheet, här är jngen nöödh påå färde, och görs ey eller behooff försökia gudh; han wil wij skole ropa til honom j nöödh, han är en hielpare j nöödh, som Dauid sägher. Wel kan gudh giffua kyskheet, såsom han och kan giffua menniskione then nådh ath hon kan liffua vtan maat, men han wil ey wara bidhin om sådana nådh, ther nödhen ey tränger, ty han haffuer giffuit henne maat, then wil han hon bruka skal och halla ther liffuet medh; såå är thet och om echteskapet, then icke haffuer nådh til Psalm. 46.

kysk-

kyskheet, honom haffuer gudh låtet echtesk=pet frijt, giffue sich ther til; och år thet ett wist tekn, ath then han icke begåffuar medh kyskheet, honom wil han haffua til echteskap, ther måå han och bliffua widh och bidhia gudh om thet aff nödhenne år, som år, och han wil giffua honom nådhena til ath hålla hans helga bodhordh. Then j echteskap år, år gudhi såå kåår, som then ther år vtan echteskap; för gudhi år jntit ansęende til personerne, vtan then hans bodhordh haller, han år honom tacknemelighen. Wel år thet sant, ath the som åre j echteskap haffua meera bekymber aff hustru och barn, ån the andre; såå år doch båttre haffua the bekymber och bliffua j gudz hyllest, ån ath wara thet bekymber förvtan, och medh hoor och boleri falla j gudz fortörnilse.

Kasta och monge thet Grekiska settet hår emoot och såya, ath j Greken taghas wel the til prester som giffte åre, och the behålla sina theres hustrur sidhan the åre wordne prester, såå ath the som gåffue sich j echteskap förra ån the bliffuo prester, the haffua hustrur, men jngom prest warder thet tilstadt, ath han måå giffua sich j echteskap, ther fore böör ey heller hår j then Romerske kyrkione tilståndhias ath the giffua sich j echteskap, som åre wordne prester; swarar iach såå ther til: gudh förbindher jngom echteskapet, ey wil heller ath ther skal göras forbodh vthinnan

then

ther moste thet och bliffua widh, och åå hoo then är Grekesk eller Latinisk som ther gör emoot, han gör orätt och är intit achtandes. Såå är thet och fast annars medh oß än medh the Greker, för ty i Greken bliffua the prester, som giffte äre, men medh oß haffuer thet icke såå warit; hwar nw wåre prester icke skulle måå giffua sich j echteskap, sidhan the äre wordne prester, som the ey heller måtte warda prester, om the hade warit giffte, thå gåffues them jtt stadigt tilfelle til hoor, könskaläye och annen oreenligheet; gudh haffuer giordt echteskapet frijt, såå bör thet och bliffua. Såå äre och monge som giffua rett ther medh ath presterne motte wel wara j echteskap, men the meena ath man skulle bidha ther medh såå lenge jtt Concilium skee kunde, ther thet förbodh forloßas kunde, ther swarar iach såå til: wij haffue nw rikeligha noogh hördt tilförenne, ath gudz ordh halla jnne, ath then som icke haffuer nådh til kyskheet, han skal epter gudz befalning giffua sich j echteskap, ther skole wij retta oß epter, och icke epter Concilium; eller hwad wille Concilium annat säya oß före, än ath wij skulle bliffua widh gudz ordh? och thet wete wij doch redhe til forenne; hwar thet och wille annat säya oß, thå äre wij intit plichtige ath hallat. Såå är och teslikes ganska owist, när noghot Concilium skee kan, och wille wara for långt ath bidha ther epter, medh them besynnerligha som icke haffua nådh til kyskheet;

kan

kan henda ath aldrigh skeer Concilium, hwo skulle thå bidha ther epter?

Aff alt thet nw sagdt är, hoppes mich ath hwar och een redelighen menniskia skal merkia kunna, ath echteskapet, som är en helligh och Christelighen stadhge, är allom losflighen, och ath thet står platt jntit j noghor menniskios wold göra här forbodh vthinnan, och hoppes mich thetta sååå bewisat wara, ath jngen skal medh noghon redeligheet kunna ståå här emoot. Och än thå mång annor skääl och bewiß kunde draghas här til, synnes mich doch här medh wara noogh, för ty then en redeligh man är, han giffuer sich wel til fridz medh thet nw är sagdt; men for en oredeligh man, kan aldrig båras sååå mong skääl fore, ath han noghon tijdh giffuer sich til fridz, och for theres skul som sådana äre, är thetta intit scriffuit, vtan for theres skul, som skääl och redeligheet achta kunne.

En formaning til biscoperne, prelater och menige clerekrijt.

Epter thet man nw rikeliga noogh haffuer talat om echteskapet och bewisat ath thet jngom är forbudhit, vtan allom losflighit, sååå förmanar iach nw j Christo Jesu, alla biscopar och prelater här j Swerige, ath the läggia thetta pååå hiertat, och tilhielpe medh

rådh

rådh och dådh, lijff och macht, som theres embete tilkräffuer, ath then stoora gudz fortörnilse, som lenge skeedt haffuer, och (ty wär) än skeer j bland clerekrijt här j landet, medh hoor, bolerij, lönskaläge och annen oreenligheet, motte noghot förminskas, for ty lach intit twislar, ath hwar här icke lägges boot vppå, gudh wil thet hardeligha straffa, som wij noogh aff thet gambla testamentit merkia kunne, huru hardeligha han plåghar sådana synder straffa; Noe floodh, Sodoma och Gomorra äre oß exempel noogh forscreckelig j thenne sack; ther äre och ganska forscreckelig ordh, som ståå j then epistelen til the Hebreer, ath bolare och hoorkarla warder gudh fordömandes. Nw weta jw biscopar och prelater thet wel, ath thet är ey j theras vnderdänige clerekrijtz macht ath halla kyskheet, som the och wel finna medh sich sielffue, thet wise mannen och sägher, ath thet är gudz gåffua kunna leffua j kyskheet; när the thå äre theras clerekrij til hinder, ath the ey måå giffua sich j echteskap, som nw monge göra, thå dragha the samme theras clerekrij medh bolerij och hoordom, eller annan oreenligheet til ewinnerlig fördömelse; men ther skola the wara wiße vppå, ath gudh wil kräffia theras blodh, som fördömde warda, vthaff theras hender, som prelaterne äre och göra them thet förhinder, såå ath them wil jw såå wel offuergåå gudz strenge doom som the andra.

Hebr. 13.

Sap. 10.

Thet

1 Tim. 3.

Thet är ey ringa skade och förderff, som ther epter fölier ath clerekrijt ey warder tilstadt komma j echteskap. S. Paulus sägher ath en prest som skal lära andra, skal sielff wara ostraffelighen, ther före skal han och haffua sina eegna hustru; huru skal presten wel straffa en annan, när han sielffuer bedriffuer thet han straffar, och ther aff är thet och kommit, ath man haller thet för inga skam, ath leffua j hoor och bolerij eller annat sådana. Leekmen skicka sich epter presterne, thet presterna ey heller straffa kunna; så ath then thetta rätt besinna kan, måå gruffua här före, epter som nw tilgåår j werldene medh all oreenligheet, och ther äre biscopar och prelater största saken til, thet them will wara för gudz stränga doom en hårdt rekinskap. Ey wil thet heller hielpa them, om the wille säya, ath påwar och Concilier för them haffua sådana påbudhit, för ty samma forbodh kunde jw intit göra, hwar biscopar och prelater icke hölle thet welleliga widh macht. Såå är och samma förbodh emot gudh; nw bör them jw wara gudhi mera lydhige, än påwan medh all Concilier. Ey warder heller gudh spöriandes them til påå then yttersta daghen, om the haffua regerat sich epter påwan, vtan om the haffua regerat sich epter hans ordh, och thå moste the oppenbarliga for all werldene bekenna, ath the j thetta stycke icke haffua sich regerat epter hans ordh; thå warder han och kräffian-

des

des alles theras sielar aff theras hender, som ther öffuer förtapade äro, och thet wil wara them en swåår och ganska gråselighen räkenskap.

Intit kan och thet hielpa them, som the (en part) säya, ath huar the skulle nw giffua clerekrijt forloff til ath giffua sich i echteskap, skulle ther eptersölia jtt stoort buller och forargilse j landet j bland leekmen; for ty, huar the såå hardeliga ladhe thetta stycke påå hiertat och wille thet såå alffuarliga forswara, som the äre benäghne til ath forswara theres rento och frijheeter, twiflar mich jntit, ath the jw funne ther godh rådh til, ath sådana skee motte vtan all forarghilse, än thå ath them ey borde såå högdt achta thenna forarghilsen, som the stoora gudz fortörnilse och menighe mandz forarghilse, som komber aff presternes hoordom, bolerij och lönskaläghe; thet ther eptersölier är fast wärre, än thet buller, som komma kunde ther aff, ath the komme j echteskap. När leekmen worde aff bisperne rett vnderwiste, worde then forarghilse snart stillat; men nw epter thet the ståå ther emoot, är ey vnder ath monge forarghas ther aff.

Såå seer man nw och wel, ath en part j theras ålderdom biwdha såå strengeligha ath thet vnga clerekrij skal holla kyskheet, then the doch j theras vngdom aldrigh halla kunde, och monge som sielffue haffua stughuna

 fulla

fulla medh horo barn, straffa the clereket som åstunda echteskapet; sådana ogudhachtigha menniskior prijsa kyskheet medh mwnnen, men theras hierta är ther longt jfråå. Och hwar än noghro biscopar och prelater såya wille (som eendels och skeer), ath the wel wore til fridz ther medh, ath theras clerekrij gåffue sich j echteskap, men the wilia icke wara the förste, ther swarar iach såå til: j såå dråpeligha saker wilia sådana löß stycke intit hielpa. Här är ewigha gudz stoora och gräßeliga förtörnilse för handene, j thet prester liggia j hoor, lönskaläpe och bolerij, och giffua then menighe man ther medh exempel til ath bedriffua thet samma, och thet moste biscopar och prelater affstilla medh thet aldra första, widh theras siels saligheet til görandes, och then gör best som först begynnar, påå thet gudz förtörnilse måå förminskas; och thet är summa summarum. J thetta ärende wil jngen vrsaack hielpa biscopar och prelater; the moste låta theras clerekrij, som ey äre begåffuade medh kyskheet, komma j echteskap, epter thet the kunna thet wel bekomma, eller we och we bliffuer them til ewig tijdh.

Såå förmanar iach och alla clerker, som sich kenna ey wara begåffuade medh kyskheet, ath the jw (widh theras sielers saligheet til görandes) tenke til huru farligha the ståå för gudhi, j thet the bedriffua hoor och bolerij, för ty them som sådana bedriffwa, warder gudh fördömandes; och legge sich ther

win

win om, ath the kunna komma j echteskap, epter thet (som the wel må kunna merkia aff thet til förenne sagdt är) ath echteskapet ey aleenast är them lofligh it, vtan och högeligha aff gudhi budhit, ath the skola giffua sich ther til. Och hwar än såå skeedde, ath theras biscopar icke wille them thet tilstedhia, skulle the thå tenkia til ath the jw äre gudhi mera plichtighe än theras prelater; doch såå, ath the thetta ärende skickeligha foretaga medh godha mendz rådh, som weta huru sådana ärende foretaghandes äre, ath the icke göra her noghon rumoor, som the wel kunde wara forvtan.

Icke skal heller noghon clereck halla sich jfråå echteskapet för then fara skul, ath han befruchtar sich mista sine tiyend eller gell, ther han haffuer sina födhe och oppehelle vthaff, ther han ey sedhan wiste huru han skulle födha sich medh sinne hustru och barn, och wille såå för then skul heller behielpa sich medh hoor och bolerij, och behalla sina rento, än giffua sich j echteskap och mista henne, för ty, thenne affsagde doom bliffuer fast stondandes, ath hoorkarla och bolare warder gudh fördömandes. Then nw sina rento haller kärare, än sin sieles salighet, han måå ståå sin eeghen fare, och han fåår medh tijdhen wel finna hwad han gioordt haffuer. Men thet sågher iach, ath then som epter gudz befalning giffuer sich j echteskap, han warder aff gudhi wel förseed, hwar thet än såå henda kunde, ath han miste sit gell, for

[redacted]

ty then som oß giffuet haffuer lijff och siell, han giffuer oß och wel födho och klädhe. Doch then som tagher thetta ärende wijsligha före, epter godha förstondiga manna rådh, som j scrifftene haffua förfarenheet, och gör thet thå heemligha, som han ey oppenbarligha bekomma kan, han behöffuer ey befruchta, ath han skal för then skul mista sit gell eller rento; epter som tijdhen nw tilkreffuer, moste man och fara här wijsligha medh.

Weet iach och ganska wel, ath monge klerker äre såå til sinnes, ath the gerna gåffue sich j echteskap och gioorde thet fyllest, som gudh them budhit haffuer, epter thet the icke haffua nådh til kyskheet; men thet roop och ryckte, som the befruchta them skulle öffuerkomma, ath the skulle kallas kiettare och ogerninges men, thet haller them til baka. The thetta göra, achta mera theras godha ryckte (som them synes), än the achta gudz hyllest och wenskap; the fruchta for menniskios fortal och bakdantan, och intit fruchta the for gudz wredhe och ewigh fordömilse, som the forwerffua medh hoor och bolerij; men sådana menniskior äre ey wärde ath the skole kallas Christne, mykit mindre ath the skulle wara biscopar, prester eller tilsynesmen öffuer Christit folk. Then ther en Christen wara wil, han skal halla sich widh Christi lärdom, och wara gladh ath han motte wara teß wärdig, ath han motte lijdhå fortaal och forfölielse for rettwisone skull, for ty gudz

ordh

ordh, som rettwisan är, tilkräffuer thet, ath then ther icke haffuer nådh til kyskheet, han skal giffua sich j echteskap; then ther nw såå gör, och lijdher ther förfölielse öffuer, han lijdher for rettwisone skul.

Ther fore är nw hwar och en, som icke är begåffuat medh kyskheet, plichtigh ath giffua sich j echteskap, såå framt han ey falla wil j gudz fortörnilse, och giffua sich gudhi j hender; han warder honom wel forseendes medh födho och klädhe. Och hwar han än lijdhe ther noghot fore, skal han doch haffua thet toleliga medh sich, for ty thet wendes honom aff gudhi til en ewigh salighеet. Och här medh wil iach nw besluta min ordh, och rådher och formanar biscopar, prelater och menige clerekrijt här j landet, the taghe thetta til godho och rette sich ther epter, for ty thet är gudz ordh och mening, och icke min dicht, som här foregiffuen är. Hwar och såå hände, ath någhor wåre, som thetta ey achta wille, utan wille widh macht halla påwans antichristeliga forbodh, ther såå mykit oondt epterfölier, han skal weta, ath thenne förscriffuelse och formaning skal vppå then yttersta domen wara en witnesbyrdt emoot honom, ath sanningen haffuer warit honom foregiffuen, och han wille henne icke anamma.

Vigesimaseptima Augusti.

Eder Nådes trångh så thillsäjie att Eder Nåde thet ingeledz affsette kann, meden här är sed att 12 mån aff huarie sokenn regerer kyrkenes ärende med kyrkewerdene, kan sådana hielp ey skee med någen god lempe vthenn soknenes wethschap och samtyckie, will jag thå gerna ther om schriffua effter thett Eder N. tå syneß rad wara thett aller ytterligeste jag kann, att Eder N. måtte så anthenn then ene deel eller thenn annen, ehwad thett kann hielpe. Om thet the begere Läije i Closterenn, ther Eder N. om röra, wart thill suarett i Wastena af rådett. Ey betröster jag migh ther mott giffue Eder råd ther thill, att någre uthländscher retter skole indrages i rikett i så måtto någrum thill tunga, mott Eder Nådes egen eedh, Sweriges Lagh och riikenes gamble frijhett och rätt, thenn Eder Nåde haffuer loffuadt och swurijt styrckja. Then ähr annan skäll i the land ther Closter funderis aff Cronenes lån eller annen rånte, med någenn sådann tunge, att Patronen will ther liggie Aduent, Fasta, eller annan tijd, tå hann will gå thill Gudz bord att tiene theß roligere Gudi, som i Dubran wid Rostoch, Hellenoo wid Gripßwoll, och annan städz flere, hwilckenn Clöster som ähre så rikelige aff theris patroner funderede, att the sådane tunge well drage kunne, vthenn Clösters skada och Gudztjensts nederlegning. Aluastra wartt funderet aff Kung Swercke aff hans hustru Drottning Ulwilla mårgongåff-

gåffuo, gammalt frelse, som fundationen clarlige bewiser, och hörde allrig thill Cronone. Nydale funderede wår förfader Biscop Gitzsle mesth aff Biscops bordzens godz och rentta. Wreta aff gamble K. Carll Swerkseß och hans egitt godz nu öffuer 300 åhr och 60, och ey aff Cronones, som wel bewisligit åhr, och är thett Cronone mygitt ogenth som flere, ther nogot vptage honn inthett nederlagt haffuer. Ellies haffde Eder Nåde förfäder framfarna Konunger och andra Förster i Swerige sig her innen ey försummet, heller åhn i annett som mindre kunne ware, om the haffde förmerckt sig någenn rått ther till hafua, thett dogh aff ingom för Eder Nådes tid haffuer warit tilbudit, åhnn tå at Konung Christiern så thet som annett ondt sagdes i achtt haffua, åhr och thenne artickell een aff thè, för hwilke gamble Her Sten Sture, hwars siel Gud nåde, och Ricksens råd förhulle Kon. Hans rikett före i mång åår, att han ey afflagde i Danmarck sådane borgelage som alle thenne try Rickesens rådh i Calmar affdömt, och han sielff besigled haffde; efter thett att sådane tunga war mere med woldzwercke, åhnn med någrum rätth påkommin, helst the clöster ingen Cronones förläning haffde, thett Kongzlige welle ey tilhörer. Och thy käre Nådige Herre, effter thett att nog omtall åhr kommitt både innenlandz och vthenn om thenne skrijn som Eder Nåd wel förnummit haffuer,

 syn-

syntes mig rådh thill någen tid thetta ärende bättre beföddra på Eder N. gode behagh, ther thenne ärende ytterligen wel betrachte, ähn jag skriffua kann, thett jagh dock giör i en god achtt, ehwad Eder Nåde kunne annett föregifwes, thett then alzmechtige Gud kenne, then Eder Nådes ståth och welmoge werdes bescherme och förmere thill sin Gudelig tiensth och Riksens longlige wellferdh. Citissime ex Lincopia, anno ut supra, Dominica Lætare, quæ est in crastino annunciationis Mariæ. Solito sub Sigillo.

In Vitulo.

Werdes och Eder Nåde wele wetta att för thet gifftemåll Mester Oluff gjorde i Stockholm, effter thet han war en andelig person, är mykitt ymtall i Landett, att sådane ärende skulle skee i Eder Nådis huffwurtstad i riket, helsth ther Eder Nåde haffwer sitt daglige wesende. Och måtte ther aff i framtidenn komme mykin orede, ner dömeß skulle om arff, effter sådane giptomåll, effter lagenn säije att prestebarnn ey skole ärffua mere ähn annen hoorbarn, när Lagmennene, och andre andelige eller werdzlige domara ey wilia döma mott lagenn, warder thett tå skuttitt in thill Eder N. och wardenn tå Eder N. och så göre eller döma mott både Keysarns och kyrkens och war egenn lagh, mott sitt lyptte, wore ey oråd att företaga sådane okristelige

lige gerninger. Thy att ij Grekenn, och the land som ther thill falle, hafue allrig warit thillstatt från Apostlena tidh att the som wore in Sacris, måtte sedenn gå thill gipttomåll, ähn thy att the som wore gipte matte tage ordines med någenn wilkor eptter theris Lagh, och är förthenskull förn:de Mester Oluffs giptomåll ey rätt hionelagh eller echtenschap, uthenn ähr i bann aff samma gerning, eptter kyrckene rätth. Görer thy för Gudz schull, och hielper thill thett rätte, som en Christen Förste bör att göre. Till huilckett mig hoppes then alzmechtig Gudh giffuer Eder nåden, till Ricksens heder och Eder Nådz ewig gode förschyllenn, aff Gudi och alle Ricksens helghe Patroner, the Eder wärdes beścherme frå alle onda.

Konung GUSTAFS swar på föregående bref *).

Præmisso nostro sincero favore. Wij finge nu Eder schriffuelse, werdug Fader, först om thenn kyrcketiende som wij begäret haffuom, att thenn står icke well thill tagende eptter thenn läglighett nu på färde är etc. Så förmode wij, att J well haffue merckta kunneth att wij samma tiende icke haffue be-

*) Tryckt i Spegels bewis p. 137. men här något widlyftigare ur Palmschöldiana.

begeritt vttaff någon kätti, eller ther före w
wi wilie i noghor motto wara kyrckene sk
när, vthenn förthenckull att Crononnes rän
te icke will thill räckia thill sådane uthlegnin
gar som wi haffue, och ingelunde kunne wå
re förvthenn, eptter thenn legligheet, som n
åhr, som och the gode Herrar och Män Rik
sens Råd, som her thill städz med oß wa
wid 20. Dag Jula oß rådde, att wi icke sk
le öfwergifua alt folckett, som är knechtar,
schippere och båtslydor ꝛc. för månge sak
skyld, som icke göris behoff att förtelje fö
Eder, the J well sielfwe besinne kunne. Th
före eptter icke är tillfelle thill att få för
tiende thill hielp, ther dock thenn menig
mann minste aff sakenne affkende, åhre w
kerlige begärendes Edert sinne och gode rå
hwad anner bettre lempe wi skole finne thi
att uphvolle Ricksens tunge med, thenn nu i
wår tid mykitt större haffuer waritt och är
änn i näger Herris tid thillförene. Sede
skrifue J om the borgelåge att thett wore un
lensche rätter ꝛc. Så wette J well att ut
lensk rätt åhr icke eller platt onyttigh, ma
kann tage ther aff så myckett skål och nöd
torffthen thillsägher. Ey heller haffue wi se
efter någenn uttlensk rätt, vthen allena efft
nödenn, som her i rikett åhr, thill att hol
hester på stall, rijkett thill försuar, som m
ganske mykitt behöffuis. Wi äre icke alsti
ges så fiendelöse her i Swerige som sombli
sättie sigh före, the ther icke annet tänck
åh

åhn på sitt egitt besthe, och inthet huru rijkett skall försuaras. Och ther J schresue att her med skedde emott kyrkenes friihetter, och emott lagenn the wi sworitt haffue att holle ꝛc. Wette J well att nöd brytter lagh ey alleneste menniskones lagh, vthen understundom Gudz lagh, huar wi icke nödde worum som för:mt åhr, sannerlige wi wille thett, heller något annett som owandt åhr, ingalunde begåre. Och schreffue J att med slike borgelåge niderlågges Gudz tienste, wore wål santt om icke annet wore Gudz tienste, ån föde en hoop-skrymptere, och en stor partt udi ett lösachtigt leffuerne, liker wise som icke wore Gudz tjenste att achtte thet mene beste, huru riket och theß inbyggere skole beskirmade bliffue. Och som J schreffue ath thenne Clöster icke åre funderett aff Cronone, och att wij förthenschull inthett haffue med them bestelle. Om så aldeles i sanning åhr, att Cronona haffuer ingensteds tillhulpitt i Kyrckers och Clösters fundation ther wele wij bespörje oß om; men thet kunne wij legewåll uttaff wårtt söge förstånd besinne, åndoch J thett icke besinne wele, att thet frelse år, haffuer först waritt vnder skatt, och sedenn frelst giffuitt, icke på thett att Konungen skulle sedenn inthett haffue göra ther medh, som J scriffue, mån ther skulle ske Konungen tienst före. Om Konungen inthett skall haffua bestelle med Kyrckior och Clöster, huar bliffuer thå then tienste som aff frelzett gåå skulle, thett nu

nu under Kyrcker och Clöster åhr. Therföre betorffue J icke skriffue att Cronan haffuer ther inthett niderlagtt, och bör förthenschyll inthett tage ther up igen. Ther uddsuer, når wij thenne förskriffvne skäll icke haffde, seger doch legwell huarjom enom redligom man hans samvett, att ij nödenn, ther rijket så- dana tunge påhenger, bör ju alle drage tun- gen, som sig, theris godz och ägedeler willje för fiendene beskermett haffue. Ehuad thett är Clöster, Kyrcker, Muncker eller prester, besyn- nerlige ther icke anners will thill reckia. Ytter- mere schreffue J, att J ingen deell haffue aff Cronenn, ther J Eder och Eders tjeneres ska- de kunne med upråtte. Ner J welle berenckie för:ne stycker om fundationen och begynnelse thill Eder råntte på Kyrkiones wegna, we- the wi icke om J kunne så platt drage Eder frå Cronenn, så att J henne inthett plich- tige åhre, som J schriffue. Om thett Laxe- fiske i Nörköpingh förmode wij at Eder för- tencker, att wij schriffue Eder thill i winthers aff Söderköpingh, att ther war klagemåll uppå, att Edertt fische war bygdt Cronen och androm thill förfångh, och att J skulle haffue Edert bud ther når. Wij wille, som wij och tå gjorde, haffue ther synn uppå och skilliet med lagenn, om Eder åhr ther med orått skeett, som J nu schriffue, thet låthe wij in thill gode mån. Yttermere schriffue J om Mester Oluffs gipttemååll, wet Gud att wij aff thet gipttomååll icke wiste förre åhn

thett

thett skett war, thy wi wore på thenn tid i Upsale. Doch strax wij finghe Eder schriffuelse hade wij honom för oß, underwisendhe honom Eders schriffuelse, och the skäll ther udinnen wore, och begärendes wette huru han then gerningh emott gamble sedwenjon förswara wille, gaff han oß för suar att han thett well så med Gudz lagh försuare wille, att therom ingen nöd eller feel ware schall in för rättfärdige domare som befinne kunne, om Gudz lagh icke bör gåå för mennische lagh: Efther sådane hans suar att han öfuerbödig åhr att sware ther om thill rätte, kunne wij thet honom icke förwägre, kann han icke förswara sigh, ther låte wij honom försörje. Doch som J schriffue att han för then gerningh schull är i bann, tyckes oß af wårt söge förstånd underligit ware, att för echtenskapet skull, thet Gud inthet förbuditt haffuer, ther åhr man i bann före, och ibland Eder Kyrckones personer för hordom, Jomfru forkrenkelße, och andre flere slemhether, thee Gud haffuer förbudit, åhr man inthett i bann före, epther Pavens lagh, för huilken stycke och flere sådane, haffuom wij hörtt, att uthlendes begynnes the mykitt förachtede warda. Och efther wij höre att uthländes skee nu mång sådenn gipthermååll, förmodhe wij att her bliffuer well med tidenn omhandlet, huad losligit eller oloßligit åhr, ther wij och någenn rettelse efther thage måg om her i rikett. Synes och Eder schriffuelse

se thet innehaffua, att J icke alstinges men Mester Oluff, förthy hans giptomåll kam icke mångom ware thill skadhe, men J men oß thermed, lickerwiß som J glåddes att J thermed kunne haffue thillfålle thill att låthe beschrije oß för them som Eder synes. Sammeledz och om the skrin, ändock J wel skiffue wette huad kost och tärning wij i fiord haffde, och woro förthenskull nödstellte thil att tage samme skrins sölffuer. Dock hoppes wij legwell ehuad i schriffue att J för annat folck all thing well uttydenn thill thett besthe. Eder her med Gud befallendes. Ex arce nostra Stockholmensi, anno 1525 nostro sub Sigillo.

Konung Gustafs bref till N. N. (förmodeligen Biskop Brask) *).

Sincerissimis nostris in D:no salute & favore præmissis &c. Wij gifue eder tilkenne Werdig Fader, huruledes thenne bref wijsere Wloff Tyste hafuer latet oß förstaa, att honom för nagon tijdh sedan war losuat oc tilsakt en pyge till äkteskap, oc naghot ther epter, wort samme pygo ingefuen i Closter emoot samme hennes lyste, och emoot ey allenest Gudz lagz vthan och som oß underwyst är, emoot then j kalle Kyrkenes lagh, för huil-

*) *Celsii* Monum. polit. eccles. pag. 10.

huilka saak han nu hafuer henne uttagit och will blifwe widh henne i rätt äktenskap, thet wij ej heller straffe kunne, uthan förundrer ther storlige pa at j therom ecke bättre besperde eder then tid j wigde henne i Clöstret som wi förmode at eder wäl hafde boort, thertil beklager han sig, at j hafue hönom oc henne latit för the skyll banlyse udöfwer alt edert stikt. Synes oß att dem däruttinnan sker icke alstinges rätt. Bede wi för the skyll att j aflåte sådan banlysning, oc late them med fredh oclandrede blifue besynnerlige till teß att flere Kyrkenes Prelathe kunne komma tillsammens, oc bland annen erende kan ransakat warda om the erende är rätteliga företagit eller eij. Hafue wij och förnummit att wel flere utgongne äre j edert Sticht mz huilke intet såa noge mz reknat warder som medh thenne het. Wetthe wi icke för huad sak thet sker, uthan att thenne will gifue sig i äktesskap epter Gudz lag oc the andre till qwenthyrs i något lööst lefuerne emoot Gudz lag. Tro wi rådeligere ware att tilstädje henne i äktesskap, än att hön skulle gifue sig till nogot löst partii, är icke heller thet erendet sa seelsynt som thz är eder, som wel daglige spörs af annen land. Eder her medh Gudh befallendes. Gifuit i wor stad Upsale pa S:ti Sigfridi dag A:o XXVII. nostro sub decreto.

Biskop *Hans Brasks* Bref til inbyggarena i Linköpings Stift, Dantzig 1533 *).

Wij Hans mz Gudz naad Biscop i Linköpingh Helsom eder alle oss alskelige dandemen baadhe aandelige oc werdzleghe som bygge oc boo i vort Biscopsdöme, Kerlige oc ewerdelige med gudh Kere wener alle som eder vel förtäncker at thaa vi senesch personlige vorom stadde när eder gaffue vi eder til kenne om then retthe cristelige troo och gamble goda sedvenier som fader oc föräldre för eder hollit hofua utaff cristendomsens begynnelse Oc i teslijkes in till thenne dagh ath i ther utinnam stadelige bliffue skulle oc ingelunde ther i fraa gaa i naagra motta Saa förmane vi edher oc aa gudz vegna raadom oc biudom at i uti samma troo oc godhe gamble cristelige sedher stadelige bliffuen intill döden, Oc lather eder ingenstädz vijke ther j fraa mz noger fremende Luthersche lärdom som cristendomme mongestedz forderffuet haffuer, Om saa hende kunne at naager mann wille honom paa edher föra antighe med breff eller böker eller med naagra falske Lutherske predican, at i then ingeledis anamme eller hören viid edhers siels salighet som i velen unwike gudz strenge hempd oc vredhe Oc tesliikes the plaa-

*) Tryckt ibland Spegels bewis efter en handskrift utur Riks Archivet. Här följes sjelfwa Originalet, som Upsala Academie Biblioth. äger ibland Palmschöldiana, tryckt i patent, och försedt med Braskens Sigil, i rödt war, något skadat.

plaagor som androm landom owergangne äre för samme Luthersike lärdom skyll med bloodstörtinghe, braadödh oc hunger, Som jemmerlige för ögen är, föör utan then eviige fördömelse som utan tuiffuel ther med oc will eptherfölja Therföre kere vener varen alle fasthe oc stadughe i edhers troo oc cristendom then j anammith haffue oc holler edhers cristelige fedher som fader oc föräldre för edher Wij wele nesth Gudz hjelp snarlige göre ände her paa vaar ärinde Oc komma till edher personlige oc ytthermere undervijsa edher huar j edher maage epter rette ij forscreffne motta oc alle andre Helst om the maange osanninger oß äre paa förde at vi sckulle hafua hulpt til thet obestand i dälana var begynt med ord eller gerninger, eller oß giffuit till naagra Rijkeßens fienda, Huilket oß aldrijg skal owerbevijsas med naagra sanning *), uthan acthom leffud oc döö för en godh Swensk oc cristen mann ok epter waare förmaage vete eders oc vort fadernes rijkes beste Eder her mett then alzmectiig gud befallende. Huar vi kunne wethe alles eders gode gagnn ok lonlige bestand baade till liff oc siell göre vi thet altiid gerne. Gifuit oc skreffuit i Danska Stad. Aarom epther Gudz bijrd MDXXXIII. paa Sancti Michaelis dag. Under vort Insigle.

(Sigillet.)

*) I originalet står sannig.

Laur. Andreæ trenne bref til *Sveno Jacobi Scheningensis*, då Domprobst, sedan Biskop i Skara *).

Cum sincera mei recommendacione salutem. Non dubito voluntatem Dei esse, ut onus pastorale subeatis, ex quo tam concorditer omnes vos nominant, & Capitulares & Consiliarii Regni, imo ipse Dominus Rex. Propterea ne videamini contrarius esse Deo & hominibus, consulo quod non renuatis subire onus, quod vobis a Deo & hominibus imponitur: liberatis etjam vos per hoc a suspitione, quæ alias de vobis facile haberi possit, nempe quod amore Episcopi *Magni* **), quem offendere non vultis, hujusmodi resistentiam facitis, quodque adhuc speretis, eum ad suam ecclesiam restituendum. Præterea vadit nunc ad *Scaram* *Johannes Laurencii*, ludi Magister Upsalensis, dispositurus de negotiis suis; facile diligentia possitis eum ibi retinere pro ludi Magistro, quodque eas lectiones legere possit, que voluerit ipse. Concilium quod nunc heic celebravimus, renovavit & approbavit totum quod in Öre-

*) Benägit meddelte af Hr. Canc. R. och Riddaren Adlerbeth utur Riks Archivet, jämte flere dem man där fådt afskrifwa.

**) Magnus Haraldi, den sista Påwiska Biskopen i Skara.

rebroensi Concilio statutum seu ordinatum fuit. Ideo de Scholis vigilem curam oportet habere, juxta ejusdem Concilii decretum. De cetero, latius conferemus cum convenerimus, prout expedit omnino quod cito veniatis, ad concordandum cum Regia Majestate, de portione vobis necessaria pro officio Episcopali explendo, vel ad minus excusationem faciendam, quare consentire non vultis, quam tamen multum stringentem vix invenitis. Valete ex Upsalia. MDXXX fer. 10 infr. Oct. Epiphan.

L. ANDREE.

Eximio viro Domino Magistro Svenoni Jacobi, *Preposito Scarensi, amico & fautori precipuo.*

Cum sincera sui recommendatione salutem. Cum venerit huc *Ericus Enari* nihil novi coram Domino rege de pecunia illi per Vos assignata, confidens concessioni per Majestatem suam pro sustentatione studentium jam pridem factæ. Nunc demum movi de pecunia residua, dicens jam majorem partem expeditam esse pro *Christophoro* & quodam alio. Admisit tandem Majestas sua, quod id, quod residuum est, cedat in pauperum usus; - - - - - Alia negotia vestra qualem expeditionem acceperint, intelligetis par-

tim ex literis M. *Henrici*, & partim ex relatione nunciorum veſtrorum ac literis ad Prefectos jam miſſis. Aliqua, dilationem ſuſceperant usque ad adventum eorum, qui ſe intereſſe putant, ſicut eſt *Rawallus Jonsſon* & *Petrus Andersſon*. Occurrerent fortaſſe plura, multæ occupationes me impediunt. Nihil actum eſt in negotio proviſionis Eccleſiæ Upſalenſis; fortaſſis non inutiliter exſpectatur, usque quo aliquid audiverimus, quid concludi decernique contingat, in Comitiis Auguſtenſibus. Si illo vel aliis motivis ducimur, quod non multum acceleratis ad conſecrationem, neſcio; exiſtimo tamen quod iſtud aliquid faciat inter alia. Expediret quomodocunque ne Eccleſia Upſalenſis diutius ſic ſtaret paſtoris ſolatio deſtituta, quamvis videam eam rem hic parum cordi apponi. Valete ex Holmia. MDXXX in craſtino Luce Evangeliſte. *Ericus Enari* obtento hic aliquo ſubſidio, iterum ivit ad Germaniam. Petunt Vos Domini Upſalenſes in Archiepiſcopum; quid eis reſpondere volueritis, videbitis. In deliberatione tamen eſt hoc negotium.

L. ANDREE.

Rev:do in Chriſto Patri D:no Svenoni *Dei ordinatione Electo Scarenſi*, *amico precipuo.*

Gra-

Gratiam & pacem a Domino. Reverendus Magister *Nicolaus Botvidi* Lincopiensis a Wittemberga, commendat satis Dominum *Boetium*, asserens eum nunc magis atque magis deponere vetustatem, atque in novum hominem crescere. Et quum interrogatur si D. *Boetius* aliquid scripsisset fratribus in monasterio Scarensi, secundum quod alias mihi scripsistis vos, respondit verum esse, quod in principio adventus sui, vel non longe post, scripsit fratribus illis, certe sub ea forma, a qua ipsi in eorum sententia confortari possent; verum procedente tempore ceperat aliter sentire, & de novo scripserat eisdem fratribus multum aliter, super quo testimonium perhibet etiam medio juramento. Credo satis illius testimonio, quum sit iste M. *Nicolaus*, valens homo, doctus ac seriosus, quemadmodum videbitis, si contingat hominem videre. Putavit ipse *Boetius* in exitu suo, pecuniam se habere sufficientem pro duobus annis, sed multa intercidunt inter os & offam. Partem pecunie sue alius mutuo accepit in Lubeca, qui nondum soluerit, nec scio quando solvere velit vel possit. Interim pecunia est destitutus. Vidit, ut M. *Nicolaus* dixit, alios viros vel vestros alumnos aliquid accepisse etjam fortassis abundanter, & se nihil, quo cepit cogitare, ne for-

forte totaliter spretus esset. Si est aliqua occasio ut ei vel modicum quid mitti possit, bene ageretur & maxime propter amicos illius, quos, bonus habet. Illis utique gratum foret, si in aliquot respiceretur, per quod sua tolerabilis fieret egestas, præter alias caussas, quas faciliter ipsi cogitatis. Valete ex Holmia citissime. MDXXXIII. Feria quinta post Jo. ante portam latinam.

L. ANDREE.

Reverendo in Christo Domino Svenoni, *Dei gratia Episcopo Scarensi, fautori suo colentissimo.*

Ärke-Biskopen *Laurentii Petri* twänne bref til samma man *).

In Domino salutem. Adveniens jam dudum presentium bajulus parecialis V. *Gudenarus*, exposuit infaustum illum suum casum nobis, quo ab hinc quadriennium in homicidium, tametsi minima sua culpa, nihilominus maximo detrimento inciderit, rogavitque ut quoniam sua in tali facto necessitas, ac pene innocentia, nihilominus juste clementie, in Seculari foro invenire potuerit, nec obtinere, ut inter violentos sicarios, & eos qui invitis-

*) Mscr. Riks Archivet.

vitissimi vim vi repellunt, aliquod appareat discrimen, saltem equitas ecclesiastica, hanc sibi non denegaret; contendens tum demum id fieri, si dispensatio illa non rigidis adeo atque hac quidem tempestate prope impossibilibus conditionibus, de adeunda Romana Curia, exponatur. Cum itaque his & hujusmodi rationibus moveremur, scilicet consideratione quantum ad ligandi solvendique attinet potestatem, que, Ecclesie in genere collata, nulli neque loco neque persone subjicitur, hic eam non minus quam Rome & esse & vigere, quippe ubi non secius est verbumque per quod ista fere fiant, spem quidem dedimus eidem *Gunnaro* potiundi voti. Rem vero differre placuit, quousque missis ultro, citroque inter nos literis, & de caussa & de sententia utrinque redderemur certiores. Vestram igitur Dilectionem rogamus ut quamprimum quidquid erit, quod in hac re putaverit, rescribendum accipiemus. Deus D. V. conservet diu incolumem. Ex Upsalia Visitationis Virginis Matris Anno D:ni 1535.

LAURENT.
Episcop. Upsalen.

Reverendo in Christo Patri ac Domino D. Svenoni, *Dei gratia Scarensis Ecclesie Episcopo, College & fratri in Domino.*

 Plu-

Plurimam in Domino salutem. Nuper R. D. P. his locis existens meque conveniens, Vir Venerandus M. *Svevo*, post non nullum vestro nomine habitum sermonem, tandem hanc velut clausulam adjecit, vestram Paternitatem nihil eque desiderare, quam si abjecta omni dissidendi materia, incepta pace perseveretur, que res mihi tum usque adeo placuit, ut nullam prehabitarum, ex Vestra parte excusationum, non facillime valere permitterem. Hanc nimirum animi propensionem etiam charitati Christiane deberi animadvertens. Tametsi (ut verum fatear) quidquid ad Vestram Paternitatem aliquando scripserim, ut forte liberior videri poteram, certe animo nihilominus erga Vos sincero permansi, quo magis veniam libertas illa promereatur, quam ideo me minus a Vestra Paternitate piget rogare, quod ejus rei caussa, nihil non facere pative, quod quidem salva conscientia liceat, pigebit. Unum hoc preterea rogo, ut presentium bajulo *Gunnaro*, si quid est offense, vestra dignetur facillitas ignoscere, tum si malit apud Vos, utpote in patria, residere, id quod per Nos, quamvis ad Upsalensis Ecclesie tractum ordinato, facile licebit, non gravetur Vestra Charitas ei, cum opportunum fuerit providere; sed D. *M. Boetium* cum studuerit apud vos de-

detinere invidebat fortuna, haud equidem scio, illine an Vobis iniquior. Omnipotens Deus, Vestram conservet Dilectionem, animo & corpore incolumem. Raptim ex curia Rectoris parochialis Ecclesiæ Huittinge, 13 Februarii, anno MDXXXVII nostram scriptam sub signeto.

LAURENT.
Episcop. Upsalen.

Reverendo in Christo Patri ac Domino D. Svenoni, *gratia Dei Scarensis Ecclesie Episcopo, Fratri in Domino sincere dilecto.*

Jura Pontificalia collata Ecclesiæ Upsalensi d. 5 Febr. 1519 *).

Johannes Angelus Arcimboldus, Juris utriusque Doctor, Prepositus de Artisate, sedis Apostolice Prothonotarius ac Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini Leonis, Divina providentia Pape Decimi Referendarius domesticus, nec non, ad Dacie, Svecie & Norvegie regna, cum potestate Legati de Latere, Nuntius & Commissarius, universis & singulis presentes inspecturis, salutem in Domino sempiternam. Proximis diebus pro debito officii nostri, quo ad fructus & bona mense Archiepiscopalis Upsalensis,

*) Mscr. Riks Archiv. Se härom sista sidan af denna del.

ſis, nec non illius Jurisdictionalia, per alias noſtras, quantum judicavimus expedire providimus; nunc vero reliquum eſt, ut illi quoad Jura Pontificalia conſulamus, ne tam ipſa Eccleſia, quam ipſius Dioceſani in illis fraudentur. Quocirca Jura omnia Pontificalia, predicte Eccleſie, illorum exercitium & executionem, Reverendisſimo in Chriſto Patri & Domino, Domino *Jacobo* Archiepiſcopo pridem ejusdem Eccleſie, authoritate Apoſtolica, qua fungimur in hac parte, tenore preſentium committimus. Et ſi forſan ipſe ſenyo, infirmitate vel debilitate, aut alio legitimo impedimento intendere nequiverit, tum pro illa vice volumus & ordinamus, quod Venerabile Capitulum dicte Eccleſie, ad aliquem vicinum Epiſcopum habeat recurſum, qui dicta Jura Pontificalia, prout opus fuerit, miniſtret, cum eisdem clauſulis & decretis, quibus alie predicte, ſuper bonis & jurisdictionalibus, litere, a nobis emanarunt. Datum in Curia Archiepiſcopali Arnoe, ſub ſigillo noſtro, quinto die menſis Februarii. Anno Salutis, Milleſimo quingenteſimo decimo nono.

Jo. Ang. Ap. Commisſar. qui ſupra M. p:a.

(L. S.)

For-

Formulair af then Ed, Ärke-Biskopen giorde Capitlet *).

Ego N. ab hora fidelis ero beatis Martiribus *Laurencio* & *Erico*, Ecclesie Upsalensi, ac fratribus meis in Capitulo dicte Upsalensis Ecclesie, & successoribus eorum canonice intrantibus. Non ero in consilio, auxilio, consessu vel facto ut vitam perdant aut membrum, vel capiantur mea cooperacione. Consilium quod ipsi per se vel literis aut nunciis manifestabunt, ad eorum dampnum scienter non impendam. Si vero ad meam noticiam aliquid devenire contingat, quod in periculum alicujus de capitulo vel ecclesie Upsalensis verteret, seu grave dampnum, illud pro posse impediam. Tallias & exacciones indebitas non imponam, irracionabiliter gravari vel inhoneste tractari, aut sine judicio Capituli, & maxime ordine judiciario non servato, eos vel eorum aliquem aut eciam suspendere, interdicere vel excommunicari non faciam, sed eosdem tanquam fratres, benigne & caritative fovere ac defensare promitto, reditus vero, de ecclesiis eorum, prebendis, annexis dare consuetis, eis invitis non diminuam. Easdem ecclesias, sine eorum presentacione, nul-

*) Mscript. Rik Archiv.

tentias, dispositiones, reservationes, provisiones & mandata Apostolica totis viribus observabo, & etiam faciam ab aliis observari. Hæreticos, schismaticos & rebelles domino nostro & succesforibus prædictis, pro posse persequar & impugnabo. Vocatus ad synodum veniam, nisi præpeditus fuero canonica præpeditione. Apostolorum limina, Romana existente curia citra, singulis annis, ultra vero montes, singulis bienniis, visitabo, aut per me, aut per meum nuncium, nisi & Apostolica absolvar licentia. Possessiones vero ad mensam meam pertinentes, non vendam, neque donabo, neque impignorabo, neque de novo infeudabo, vel aliquo modo abalienabo, etiam cum consensu capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice. Sic me Deus adjuvet & hæc sancta Dei Evangelia.

Drottning MARGARETAS och Lundiske Ärke-Biskopens Bref til Lapparne 1389 *).

MARGARETA Dei gratia Regina Norvegie & Svecie, ac vera heres & princeps Regni Dacie, & *Magnus* ejusdem miseracione Archiepiscopus Lundensis, Svecie Primas & Apostolice sedis Legatus,

*) Mscript. Riks Archiv.

tus, univerſo populo Lappenorum, & ſpecialiter corone regni Svecie ſubjecto, ſalutem & relictis erroribus viam agnoſcere veritatis. Sua nobis latrix preſencium MARGARETA mulier Upſalenſis dyoceſis inſinuacione monſtravit, quod errantes & increduli ſemper huc usque permanentes, fidem catholicam ſuſcipere diſtuliſtis, in animarum veſtrarum periculum & gravamen. Propter quod vos ſcire volumus, quod eternus, omnipotens, vivus & verus Deus, unus quidem in ſubſtantia, trinus in perſonis, ſancta & individua trinitas, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, qui ſicut nunquam principium habuit, ſic nec finem habebit, extempore & de nihilo omnia creavit, & ultimo hominem *Adam* de limo terre fecit & in paradyſum voluptatis transtulit, ibique de coſta ipſius dormientis *Evam* formavit ſibi ſociam, primos ſcilicet parentes noſtros, habentes liberum arbitrium poſſe non peccare & poſſe peccare, & dedit eis preceptum diſcipline, de ligno ſciencie boni & mali ne commederent, quocunque enim die de hoc commederent, morte morerentur; per quod quidem mandatum diſcerent, quanta ſit virtus obediencie que ſui merito ducit ad celum, ſuo autem demerito, precipitat in infernum. Attamen proſtrati per inobedientiam & illecti per gulam ſuadente dyabolo, de fructu ligni ve-

titi manducando, divini precepti facti ſunt (proh dolor) transgresſores. Unde propter peccatum amisſa Dei amicicia & innocencia confeſtim exules & perditi in omni genere ſuo radicem malicie & peccati traduxerunt, & janua regni celeſtis clauſa & toti humano generi, quam nulla creatura potuit aperire donec veniens qui benediccionem daret, ſempiternus Dei Patris Filius, pre nimia caritate qua nos dilexit, ex ſumma celi arce deſcendit in uterum virginis *Marie*, ex qua virgine, asſumta humanitate in Deo, unione ineffabili, virginitatis ejus gloria permanente, ineffabiliter natus eſt ex ea, perfectus Deus, perfectus homo, mediator Dei & hominum Chriſtus Jheſus. Et poſt hec in terris viſus, & cum hominibus converſatus, viam Dei in veritate docuit, & tandem in trecesſimo tertio anno nativitatis ſue, ut *Ade* debitum ſolveret, & Deo humanum genus reconciliaret, moriendo in cruce, corpus ſuum pro nobis obtulit, & ſepultus, tertia die reſurrexit a mortuis; qui dedit ſe poſtea manifeſtum fieri non omni populo ſed teſtibus, preordinatis a Deo diſcipulis ſuis, quibus & prebuit ſe ipſum vivum, poſt pasſionem ſuam, in multis argumentis, per dies quadraginta, apparens eis & loquens de regno Dei, & dixit eis: euntes in mundum uni-

[redacted]

universum, predicate Evangelium omni creature; qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condempnabitur. Et dominus quidem Ihesus, postquam loquutus est eis, videntibus illis assumptus est in celum, & sedit a dextris Dei, venturus iterum cum gloria, in fine seculi, judicare vivos & mortuos. Ad cujus adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis racionem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam eternam, qui vero mala, in ignem eternum. Considerate ergo utrum racionabilius est credere in Deum creatorem suum, & illum solum Deum colere, atque per bona opera mereri vitam eternam, & cum eo omnibusque sanctis ejus in celesti gloria perhenniter regnare, an colere ydola pro Deo & adorare opus manuum hominum, & per mala opera mereri mortem eternam, & per consequens, cum dyabolo & angelis ejus in inferno eternaliter cruciari. Quapropter rogamus vos attente & obsecramus, per misericordiam Dei, ut exuentes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes vos novum hominem qui secundum Deum creatus est, percipiendo humiliter sacramentum baptismi ad sanctam matrem ecclesiam, extra quam nullus omnino salvatur, sincero affectu

& veneracione debita accedatis. Sic enim habundanter ministrabitur vobis introitus in eternum regnum Domini nostri Ihesu Christi, qui potens est vobis concedere ut per vestram fidem & bonam operacionem Deo placentes mereamini ad eternam beatitudinem pervenire, Amen. Preterea noveritis, quod si dante Deo altissimo conversi fueritis ad fidem, non solum nos & officiales nostri humanitatem debitam vobis ostendere volumus cum effectu, verum etjam omnibus libertatibus graciis & favoribus, quibus carissimus populus noster Christianus letatur in pacis pulcritudine gaudere, vos volumus inconcusse. Ceterum rogamus Reverendum in Christo Patrem ac Dominum Dominum *Henricum* Dei gratia Archiepiscopum Upsalensem, nec non *Philippum Karoli* requirimus, nobis sincere dilectos, quatenus non que sua sunt, sed que Ihesu Christi, querentes sollicite laborare velint, quantum in eis est, ut hujusmodi negocium finem debitum sorciatur. Asscripturi nobis quidque fecerint in premissis, sancta quod eorum diligentia apud sedem Apostolicam exinde merito commendari valeat, tempore opportuno. Datum Malmóghe, nostris sub sigillis, Anno Domini MCCCLXXX nono, die Beati Sixti pape & martyris.

Ut

Utdrag af Upsala Dom-Capitels Handlingar för år 1593.

M. Abrahami hjelp af några Präster i Upsala Stift, som jag Mathias Andreæ Pub. Poenitentiarius i for:de Upsala upburit hafwer d. 17 Junii 1593, och med M. Jacobo samma hjelp M. Abrahamo lefwererat hafwer d. 3 Julii d:o 93.

Joachimus Pastor Upsalensis, Konung JOHANS gull st. 12 ℳ dito 90 slaget 2 st.

Sveno Mathiæ i Skuttinge	1 Ungersk Gyll.
Olaus Pastor i Nora .	1 slagen daler.
Ericus Pastor i Hageby	1 3 lods sked.
Laurentius in Wallentuna	1 sked $4\frac{1}{4}$ lod.
Olaus in Waßunda . .	1 sked $4\frac{1}{4}$ lod.
Johannes in Skoo . .	1 sked om 3 lod.
Henricus in Alßeke .	1 sked om $2\frac{1}{2}$ lod.
Paulus in Åker . . .	1 Ungersk Gyll.
Michaël in Biskopskulla .	1 sked 2 lod $\frac{1}{4}$.
Laur. Beronis in Arenberg	4 ℳ klip. m.
Laurentius in Wallby .	4 ℳ klip. m.
Antonius in Knutby .	1 sked om $2\frac{1}{2}$ lod.
Halvardus in Lillekyrkio .	1 sked om $2\frac{1}{2}$ lod.
Johannes in Estuna . .	1 sked om $3\frac{1}{2}$ lod.
Sveno in Närtuna .	4 ℳ Gostavi 3 ℳ st.
Ericus in Widboo . .	4 ℳ Gostavi.
Johannes Gris in Broo	1 slagen daler.
Mathias in Wätöö. . 2 K.	Göstafs ℳ $\frac{1}{3}$ ℳ st.
Johannes in Huddinge .	4 ℳ klip. mynt.
Jonas in Frößunda . .	6 ℳ klip. mynt.

Petrus in Fårentuna 4 ℳ gamle ½ öre.
Johannes in Losöö 1 ſked om 2½ lod.
Jonas Nicolai in Sånga 3 ℳ ſt. och 6 öre.
Amundus in Munzöö 16 öre, ½ ören.
Daniel in Ackeröö 3 ℳ ½ ören.
Olaus in Alznöö 1 sölfring, 3 ℳ ſkip.
Magnus in Frötuna 2 ℳ Gustavi ſt. 3 ℳ ſt. och 6 öre.
Jacobus in Loheradt. 1 ſked om 2 lod.
Magnus in Skånella 1 ſked om 3½ lod.
Olaus in Riala En ſlagen daler.
Jonas Petri in Fröſthult 1 ſked om 3 lod.
Ericus in Fitja 1 ſked och ett ſtycke af et bälte, wogh tilhopa 4 lod. Item 1 ſlagen dal.
Vidua in Simtuna 1 ſlagen dal. 2½ dal.
Laurent. in Tierp 5 ℳ Gustavi och 15 öre, ½ öre.
And. Caroli in Norby 1 ſked om 3 lod.
Johannes in Torſtuna 1 ſtop om 9 lod.
Olaus in Balingeſtad 1 ſked om 3 lod.
Jacobus in Tedh 1 ſlagen daler.
Andreas in Ryd 1 ſked om 2½ lod.
Olaus in Holm 1 ſked om 2 lod ½.
Olaus in Lenna 1 ſked 2 lod ¾.
Johannes in Näs 1 ſlagen daler.
Salomon in Tuna 1 ſked 2 lod ¾.
Nicolaus in Marchim 1 ſlagen daler.
Canutus in Leena 1 ſlagen daler, 1 dal. ½ öre.
Johann. in Björckling 1 ſlag. dal. 1 dal. ½ öre.
Nicolaus in Wigſtad 2 ℳ ſt.
Laurentius in Täby 1 ſlagen daler.
Jonas in Tybbila 4 ℳ Gustavi.
Martinus in Byrie 1 ſked om 2 lod.
H. Kirſtin in Wändil 2 ſlagne daler.

Mathi-

Mathias And. Publ. Poenitent. 2 slagn. dal.
H. Olof in Börstil - 1 sölfkap. om 3 lod ¾.
Johannis Pastor Enecopensis 2 slagne dal.
Christopher. Adelundensis 1 ℔ Stångjern.
Nicolaus in Broo - - 1 slagen daler.
Paulus in Erentuna - 4 ♃ klip. mynt.
Nicolaus in Rimboo - - 1 slagen daler.
Ericus in Husaby Skedrib 1 sked 2½ lod.
Petrus in Skeptuna - 1 sked 2 lod ¾.
Nicolaus in Bromma - 1 sked 2 lod.
Enevaldus in Åkerby - 6 ♃ klipp.
Ericus in Skarplösta - 1 sked 2 lod ¾.
Laurentius in Hara - 1 slagen daler.

Summa på thet, som opboret åhr af Prästerna anno 93, och leswererat M. Abrahamo här i Upsala:

Sölfskedar	-	-	25	stycken.
Ungerst Gyllen	-	-	2	st.
K. Johans 12 ♃ gull		-	2	st.
Sölfkappe	-	-	1	st.
Sölfstoop	-	-	1	st.
Sölfring	-	-	1	st.
Sölfbåltes skoo	-	-	1	st.
Slagne dalar	-	-	21	st.
Kong Göstafs ♃ stycken		-	21	st.
K. Johans 3 ♃ st.	-	-	6	st.
½ ören och runstycken	-	-	5	dal. 2 öre.
Klippings peninger	-	-	8	dal. 12 ör.
Stång-Jern	-	-	1	Skeppund.

Härpå antwardades M. Abraham et Regen Register.

An-

Anmärkning wid *Jura Pontificalia collata Ecclesiæ Upsal.* 1519. *pag.* 363.

Deßa Arcimboldi Privilegier för Upsala Dom-Capitel äro i wißt afseende besynnerliga. Man känner af Historien, at Ärke-Biskop Jacob Ulphson 1514 nedlade Ärke-Biskops ämbetet, för at på sin höga ålderdom tilbringa sina dagar i stillhet, uti Cartusian klostret på Gripsholm, där han och dog 1522. Gustaf Trolle blef äfwen utnämnd til deß efterträdare, 1515 den 25 Maji af Leo x däruti confirmerad samt i Rom wigd; men hans oroliga sinne tilskyndade honom snart flere motgångar. Han blef sluteligen fången insatt på Westerås Slott, samt 1517 dömd ifrån ämbetet af Riksens Råd och Ständer, ehuru Kon. CHRISTIERN, efter sin ankomst til Riket, å nyo upsatte honom därtil. Under Trollens fångenskap, torde Arcimboldus sielf hafwa syftat åt Ärke-Biskopsstolen, och, för at icke bereda någon annan wäg därtil, ansedt såkraft, at anförtro utöfningen af detta ämbete, åt den gamle tjenfria Ärke-Biskop Jacob.

Rättelse: Pag. 184, står Olearius, — läs Olivarius.

